

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

48

Lütfü DAĞTAŞ

İZMİR GAZİNOLARI

1800'lerden 1970'lere

“...Burada ne güzel,
ne eğlenceli bir hayat var.
Gece yarısına kadar
tramvaylar işliyor,
havagazlarının yeşil
aydınlığında ardı arkası
kesilmeyen genç kafileler
piyasa ediyor.
Uzakta, denize allı, yeşilli
ziyalar akıtan bir
gazinoda, gitarla k h şen,
k h mahzun havalar
alıyorlar...”

Reşat Nuri Güntekin

İZMİR GAZİNOLARI

1800'lerden 1970'lere

İZMİR GAZİNOLARI

1800'lerden 1970'lere

Lütfü DAĞTAŞ

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını

Izelman Genel Hiz. Tem. İşleri
Özel Egt. Reklam. Taş. Ltd. Şti

İşçiler Cad. No:130 Kahramanlar 35230 İzmir
Tel: 0 (232) 285 62 64 Faks: 247 60 40
izmir@izmirkitap.net www.izmirkitap.net

Kent Kitaplığı Dizisi:48

İzmir Gazinoları
1800'lerden 1970'lere
Lütfü Dağtaş

Birinci Basım: Nisan 2004
Baskı Adedi: 1500

© Izelman Ltd. Şti. ve
Lütfü Dağtaş

Grafik Tasarım ve Uygulama
Behiye Özcan

ISBN
975-18-0094-3

00.35.Y.0018.48

*Bu kitap Nisan 2004 tarihinde
Stil Matbaacılık A.Ş. Tesislerinde basılmış
100 adedi satış dışı tutulmuştur.*

İÇİNDEKİLER

Giriş	.XI
Batı Kültürü'nün Yoğurduğu Kent İzmir	.1
20. Yüzyıl ve İzmir'deki Gazinolar	.16
Kafe Korso	.23
Türkocağı Aile Bahçesi	.23
İsmet Bey Gazinosu	.25
Bayraklı Iskele Gazinosu	.32
Yeni Nino Gazinosu	.32
Kozağaç Gazinosu	.33
Alsancak Deniz Banyosu Gazinosu	.33
Zühre Gazinosu	.33
Karşıyaka Osman Bey Gazinosu	.34
Şehir Gazinosu	.34
Gazoz Günleri	.37
Zaro Ağa İzmir'e Geliyor	.40
Şehir Gazinosu'na Kışlık Bölüm Yapılıyor	.40
Kronolojik Sıraya Göre Şehir Gazinosu'nda Düzenlenen Etkinlikler	.41
Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu Geliyor	.44
Şehir Gazinosu Tarihe Karşıyor	.44
Sevim Pastanesi'nde Müzik	.53
Şen Türk Gazinosu	.54
Panayır Gazinosu	.54
Yeni Taflan Gazinosu	.55
İzmir Rehberi'nde 1934 Yılında Yer Alan Gazinolar	.55
Soğukkuyu Gazinosu	.56
Fuar Gazinosu	.56
Gülcemal Vapuru	.61
Ada Gazinosu'nun Kuruluşu	.61
Göl Gazinosu	.64
Deniz Gazinosu	.66
Söğütler Altı Gazinosu	.72

Akasyalar Altı Kır Gazinosu	.72
İnciraltı Plaj Gazinosu	.73
Zühal Gazinosu	.75
1950 Sonrası İzmir Gazinoları	.76
Zeki Müren İzmir'e İlk Geliyor	.80
Vapur Koltuk Gazinosu	.87
Şato Gazinosu	.88
Sibel Gazinosu	.93
Tenis Kulüp	.94
Akif'in Gazinosu	.97
Şule Gazinosu	.97
Diğer Gazinolar	.97
Gece Kulüpleri	.99
Restoran, Gazino ve Lokantalar	.99
Çay Bahçeleri ve Pastahaneler	.99
Karşıyaka Gazinoları	.101
Osman Bey'in Gazinosu	.107
Karşıyaka Kulübü	.108
Bostanlı Rum Gazinoları	.108
1970'li Yıllarda İzmir Gazinoları	.110
Son Derken	.119

“Kötü para iyi parayı piyasadan kovar.”
Gresham Yasası

Teşekkür

***İzmir Gazinoları kitabının oluşumunda
tanıklıklarını aktaran değerli şahsiyetlerle belge ve
fotoğraf sunan Sayın Hüseyin Türkmengoğlu'na,
Sayın Prof. Çınar Atay'a, Sayın Kemal Özdemir'e,
Sayın Zühal Nayman'a, Sayın Saadet Kırbaş'a,
Sayın Nedim Bubik'e, Sayın Recep Altınay'a,
Akdeniz Medeniyetleri Müzesi'ne teşekkür ederim.
Tanıklıklar, belge ve fotoğraflar olmasaydı
bu kitap yazılamazdı.***

GİRİŞ

Öneri, dolaylı yoldan, İzmir Kültürpark alanı içerisindeki Ada Gazinosu'nu, ilk kurulduğundan günümüze değin işleten, bu arada yine ilk kurulduğu yıllarda getirdiği sanatçı ve topluluklarla belleklerde unutulmaz yer bırakan Alsancak Birinci Kordon'daki Sibel Gazinosu'nu çalıştıran okuma sevdalı, evi bir kütüphane varsılığında kitapla dolu Sayın Hüseyin Türkmenoğlu'ndan, "İzmir gazinolarını yazsın!" diye geldiğinde, yanıtlam, hiç kirciklenmeksizin, "kabel!" biçiminde olmuştı.

Liseyi bitirdiğim 1971 ile onu izleyen 1972'de ardı ardına iki yıl, Türk Sanat Müziği'nin Güneşi Zeki Müren'in geleneksel olarak sahneye çıktığı İzmir Uluslararası Fuar alanı içerisindeki Manolya Gazinosu'nun kapısında bilet kesici, yer gösterici, sandalye ekleyici (*bu gibi yerlerde aynı sandalye numarasının iki hatta üç ayrı müsteriye satıldığı, bu yüzden kavgalaşmaların yaşandığı sık olurdu*) olarak harçlığını çıkardığım günleri ne zaman unutmuştum ki... Yemek servisinin yapılmadığı, sandalyelerin yazlık sinemalarda olduğu gibi art arda sıralandığı, müsterisinin başta İzmir olmak üzere Ege'nin çeşitli illerinden özellikle geldiği bu gazinonun girişi saat 22.00'ye doğru seyreler; bir iki izleyici, özellikle Zeki Bey'in sahneye çıkmasına yakın içeri girer, ardından da ilkin kanun ve kemanların şen, oynak sesleri duyulur, giriş müziğinin ardından 'Paşa', birinci şarkısına sahne gerisinde başlar, uzun ve coşkulu alkışlar içerisinde fıkır fıkır tavırlarla izleyenlerinin karşısına çıkar, şarkısını okumayı bitirdikten sonra onları, "canların benim", "aziz dinleyenlerim", "beni sizler yarattınız" gibi tümcelerle sınımsız biçimde kucaklar; genç, yaşlı, kadın erkek her yaştan gazino izleyicisini kısa bir anda kendine dönük sevgi hâlesinin içersine çekiverirdi. Ben de görevli olarak durduğum Manolya'nın giriş kapısıyla gişelerin arasındaki ağaçlıklı tenha alanda her gece bıkmaksızın bu büyümlü sesin ayrı bir tatta yorumladığı şarkıları dinlerdim. Dinlerken gazino girişinin yanındaki müdürîyet odasında işletmeciler Mehmet Ali ve Halit Beylerin de (*Alpman kardeşler*) aynı tadı aldıklarını gözlemledim. Evet, gençliğimin o 18-20 yaşları arasında iki yıl üst üste yirmişerden kırk gün (*Sanatçı, 30 günlük Fuar süresince salt 20 gün sahne alırdı*) her gece Zeki Müren'i dinlemiş olmanın keyfini hâlâ sürerim.

Yıllar boyu 20 Ağustos'ta açılıp 20 Eylül'de son bulan İEF'ndaki gazino eğlencelerinin dışında, İzmir'de, gerek Cumhuriyet dönemi öncesi gerekse de Cumhuriyet dönemi sonrası gazino yaşantısının ayrı bir yeri ve öneminin olduğunun farkındaydım. Karşıyaka'da 1960, 1970'lerde geçen çocukluk ve gençlik yıllarım sırasında, akşamüzere doğru denizden gelen imbat kokusuna, "Tilla'dan gelen rakı, roka ve balık" kokuları ne de

* 1960'lı, 1970'li yıllarda İEF zamanı kentte otellerde yer bulmak pek zor olurdu. İzmir'de yerleşik aileler, İEF nedeniyle kente gelecek eş dost akrabaları için özel hazırlık yapar, konuklarını yatırır, karnlarını doyurur, Fuar bittikten sonra da ne denli yorgun düştüklerini komşu söyleşilerinde çoğunluk abartılı süslemelerle, şikâyet mi övünme mi, anlatırlar da anlatırlardı.

¹ Yaşar Ürük. *Şu Bizim Karşıyaka*. (Cordelio'nun Karşıyaka Oluşunun Küçük Tabloları) Atadost Yayınları.

Haziran 1999, 1. Baskı. S.7

güzel karışır, insanı mutlu kılar. Ya da Tilla Gazinosu'nun hemen karşısındaki iki katlı Yeni Melek Sineması'nın altında yer alan 'Avcılar Kulübü'nden' gelen rakı kokuları benim kuşağımın bugün hâlâ özlemle ve tüm canlılığıyla dile getirdiği anılardan değil miydi... Bir de, bir de İskele'ye açılan Kemalpaşa Caddesi'nin üzerindeki çatısı sarmaşıklarla örülmüş ikinci kattaki, açık hava *Celâl'in Meyhanesi*'nde "yaşım bir tutsun, cebim de para gör-sün şöyle arkadaşlarla demleneyim" in düşünüyü nasıl da kurardım...

Peki, bizden çok önceleri bu yalınlık içindeki güzel yaşamın tanığı olmuş, 1889 İstanbul doğumlu ünlü Romancımız *Reşat Nuri Güntekin*, en yaygın ününü kazandığı, duygusal sevgi öyküsü ağırlıklı ilk romanı "*Çalıkuşu*"nda, yine Karşıyaka'dan, Karşıyaka'nın Kordon'undan sözettği satırlarında, buradaki eğlenceli ve ışıltılı yaşamın kendisine ne denli albenili geldiğini anlatırken, "Burada ne güzel, ne eğlenceli bir hayat var. Gece yarısına kadar tramvaylar işliyor, havagazlarının yeşil aydınlığında ardı arkası kesilmeyen genç kabileler piyasa ediyor. Uzakta, denize alı, yeşilli ziyalar akıtan bir gazinoda, gitarla kâh şen, kâh mahzun havalar çalıyorlar" derken eylül ayının o melânkolisi içersinde oku-runu kendinden geçirmez mi?

Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan dönem içersinde, ulus olmanın güzelliği ve gör-keminin gazino eğlenceleri ile balolarına da yansıdığını görmek, bir kültür şahlanışına ve o kültüre sahip olma tutkusuna belgelerle ve yaşayan tanıkların aktardıklarıyla bilgi ola-rak ulaşmak ayrı bir heyecan katıyor. Büyük Önder Kemal Atatürk'ün, İzmir'de düzen-lenen balolarda kadın erkek herkesi dansa sürüklemesi, yine Büyük Önder'in, 9 Eylül'de Yunanlıların İzmir'i terketmelerinin ardından bir akşamüzeri Körfez'e karşı içkisini yudumlarken, kendisine servis yapan Rum garsona,

-Evlâdım, sizin Kral Konstantin, İzmir'e geldiğinde buraya uğrayıp böyle grup zama-nı rakı içti mi?

-Hayır Paşam!

-Öyleyse ne demeye İzmir'i işgal etmeye gelmiş!.." biçimindeki konuşması bu heyeca-na ayrı bir tad eklemiyor mu? "

1850-1950 arası dönemde, kültürel kurumlar açısından oldukça canlı ve hareketli bir ortama sahip İzmir'le başlıyoruz sayfamızı açmaya...

"Gazi'nin her zaman en yakınında bulunmuş olan Ruşen Eşref Ünaydın, Ata'nın İzmir'i tam 17 kez ziyaret et-tiğini belirtir.

BATI KÜLTÜRÜNÜN YOĞURDUĞU KENT: İZMİR

İzmir, Batı Anadolu kıyı şeridinin en elverişli noktasında yapılanmış, Evliya Çelebi'nin, Seyahatname'sinde, "Tüm halkı tüccar olup; varlıklı ve dindar kişileri ile pek çok seçkin ve kibarları vardır" diye tanımladığı bir kenttir. Binlerce yıl önce kurulmuş, içinden ve çevresinden pek çok şair, filozof, bilim insanı yetiştirmiş; İyonya'dan Roma'ya, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu'na değin sürekli ayrıcalıklı bir yöre olma kimliğini hep taşımış, uluslararası ticaret merkezi olan İzmir'in bir başka vurgulanması gereken yanı; toplumsal tarihimizde önemli bir yeri olan çağın ilerici düşüncelerinin odağı konumundaki Tanzimat'ın, yine düşünce olarak ilk kez ifade edildiği, 1830'lu yıllarda Fransızca dilinde çıkan "Journal de Smyrne" Gazetesi'nin yayımlandığı kent olmasıdır. Ayrıca Hilafetin kaldırılması kararı da İzmir'de alınmıştır.

16. yüzyıldan sonra dışsatımcı olma özelliği artan İzmir'de, Osmanlı Devleti'nin pamuk dışsatımını yasallaştırması (1620), bununla koşut olarak da pamuk dikim alanlarının genişlemesi, bu ticaret merkezi olma kimliğinde önemli rol oynar. Artık İzmir, İmparatorluğun en önemli ticaret merkezlerindendir.

17 yüzyılın son çeyreğinde İzmir, Avrupa devletlerinin tüccarları dışında, İranlı tüccarlar açısından da önem kazanır. Bu da deniz ve kara ticaretinin kesiştiği bir ticaret merkezi olma özelliğini ortaya çıkartır.

Kent, 18. yüzyılda Fransa, İngiltere ve Hollandalı tüccarların gözdesi olur. Aynı yüzyıl içerisinde limanın kapasitesi genişletilir, Anadolu'nun içlerine değin uzatılacak olan, biri Alsancak'ta, diğeri Basmane'de son bulan iki ayrı demiryolu döşenir.

İzmir'in 18. yüzyıl görünümü ile ilgili bilgileri Baron von Ferrieres Sauveboeuf'un; 1782'den 1789'a değin "Türkiye, İran ve Arabistan'da Seyahat" konulu, 1790 yılında Leipzig'te basılmış olan yapıtının 2. cildinde 195. ve 197 sayfalar arasında İlhan Pınar'ın çevirisinden okuyoruz:

"İzmir, Levant'ın en parlak ticaret kenti; burada hemen hemen bütün Avrupa devletlerinin -büyük bir lüks içinde yaşayan- konsoloslukları bulunuyor. Bunun yanı sıra kentte yaşayan Avrupalı işadamlarının durumları da çok iyi. Kentin ticarete uygun konumu dolayısıyla limana sık sık gelen gemiler kentin zenginliğini günbegün biraz daha artırıyorlar. İzmir ayrıca, İran'dan ve Anadolu'nun içlerinden gelen kervanlar için de bir kesişme noktası oluşturuyor.

Avrupalılar, yerli halktan ayrı bir semtte oturuyorlar; rıhtım boyunca uzanan evleri denizden bakıldığında harika bir resim meydana getiriyor. Ve aynı zamanda hemen he-

*Üretim ve pazarlama olanakları büyüyen İzmir'in 1850'li yıllarda yeni bir ticari görünüme kavuştuğu bilinmektedir. Batı için gıda kaynağı olan tarım alanları yanında işletmeye açılan madenlerin gönderilebileceği düzenli bir liman ise yine o yıllarda henüz yoktur. Tournefort'un aktardığına göre Frenk sokağında sıralanmış olan evlerin arkaları denize dönüktür ve yine denize değin uzanan avlu ve bahçeleri vardır. Böylelikle o yılların Alsancak'ında denizin evlerle bitişik olmasının ötesinde herhangi bir rıhtımın bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim günden güne gelişen dışsatım ağırlıklı ticaret karşısında Kordon sahili, doldurma ile daha sonra rıhtıma dönüşecek, doğal yapısından uzaklaşacaktır. (LD)

men hepsinin -herhangi bir tehlikeyle karşılaşmadan ve eğlenceleri düzenledikleri- yazları kullandıkları sayfiye evleri var. Buradaki insanların neşeli hali, güzel kadınların sevecenliği ve karşılaşılan konuksever sıcaklık buradan ayrılmamızı zorlaştıran nedenler. Bunun içindir ki İzmir, gezginler için beğenilen ve tercih edilen bir kent. Burada yaşayan Türkler de oldukça kibar insanlar; onlar da ticaretin önemini kavramışlar; çünkü, ürettikleri tahıl burada kolayca satabiliyorlar.² 1699 yılında İzmir'e gelen Montraye, kentte 24 bin kinin yaşadığını aktarır. 1701 yılında ise bu kez Tournafort, toplam kent nüfusu nu 27 bin olarak bildirir, bu nüfusun 15 bininin Türklerden oluştuğunu belirtir.

19. yüzyıla gelindiğinde ise İzmir; İngiltere, Fransa, Hollanda gibi Avrupa devletleri için tam anlamıyla ticari rekâbet merkezidir. *Doğunun hammaddesinin Batıya Batının da mamul ticari mallarının, özellikle yünlü kumaş*, Doğuya geçiş noktasıdır. Kısacası İzmir, Osmanlı'nın Avrupa kapitalist sistemi ile bütünleşmesinde büyük oranda pay sahibi bir kenttir. Nitekim; 2002 yılının Nisan ayında, erguvan ağaçları ile at kestanesi ağaçlarının albeniyle açtıkları o ilkyaz mevsiminde, 1970'li yıllarda *Demokrat İzmir Gazetesi*'nden Başyazarım ve Genel Yayın Müdürüm; Yazar, Şair, TV programcısı, sinema filmi senaryo yazarı Attilâ İlhan, Harbiye'deki Divan Pastanesi'nde karşılıklı oturmuş söyleşirken, konuyu hemen buraya taşıyor, "gavur İzmir'i yazdım ben!" diye vurguluyor, 350 bin nüfuslu kentin yarısından çoğunun gayrimüslim olduğunu belirtip noktayı koyuyor:

"İzmir, o yıllar Akdeniz'in en büyük komprador limanıdır...

1910'larda, 1920'lerde Paris sosyetesinin tatile gitmeyi moda haline getirdiği bir kenttir İzmir, yine Attilâ İlhan'ın, birinci elden tanıklara dayanarak anlattıklarıyla.

19. Yüzyıl'ın '*Küçük Paris*'i olarak nitelendirilen İzmir'de, kentin Cumhuriyet öncesi söz konusu bu sömürge ülkelere ticaret ve sanayi erbabının gelişmişlik düzeyindeki nüfusunu barındıran yapısı gereği pek çok gazinonun varolduğunu görmekteyiz. Nitekim, Bezmi Nusret Kaygusuz, '*Bir Roman Gibi*' adlı romanında bu gazinoların adlarını sıralarken, Kraemer, Posidon, Klonaridis, Kafe Korso'yu sayar, "Müslümanlarla Hristiyanları ayıran sınır çizgisi üzerinden oturanlar mesafenin azlığından yararlanarak, bazı geceler İzmir'in en tanınmış semti olan Kordon'a giderlerdi.

Kordonboyu, 1900'ler

² İlhan Pınar. *Yerellik Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Gezgin*. Aktüalite Siyaset Ekonomi İZMİR Dergisi. Ekim-Kasım 93. Sayı 7-8- İzmir. S.56

Kordon'da fazla görülen şeyler, uzun bir sahil, onun çevresinde sıralanan Kramer, Posidon, Kloaridis, Kafe Korso ve benzeri gazinolarla sinemaların elektrik ışıkları ve gezintiye çıkan Rum dilberleriydi. Vapurla İzmir'den geçen bir yolcu, elektrik ışıklarını karşıdan görünce, burada refah ve saadetin kaynaştığını zannederdi. Heyhat ki, o refah ve saadet yalnız Hristiyanlara özgüydü. Onlar aralarında özel eğlenceler düzenlerlerdi. Onların ebedi toplanı yerleri, hatta avcılığa ait kulüpleri bile vardı. Evleri çokluk havagazıyla aydınlatılırdı. Türk evlerindeyse beş numaralı gaz lambası yanar, ışıktan çok, çevreye petrol kokuları saçardı." diye anlatır³

Bülent Moralı ise, '*Punta'dan Alsancak*'a adlı kitabında, Merkez Bankası eski müdürlerinden, aynı zamanda eğitimci olan Enver Kösemen'in kendisine anlattığı eski İzmir ve Alsancak anılarını şöyle aktarı:

"Şimdiki Merkez Postanesi'nin karşı köşesi Kraemer Palas'ı. Sporting Kulüp ise Kordon'da, İzmir Ticaret Odası'na ait olan ve bir ara Amerikalılara otel olarak kiralanan binanın olduğu yerde idi. Sporting Kulüb'e büyüklerimiz zaman zaman bizi de götürürlerdi. Ayrıca Kraemer Palas'ta, küçüklüğümde bana dondurma yedirildiğini gayet iyi hatırlarım. Sporting Kulüb'ün önü açıklık, güzel bir yerd. Sporting Kulüb'e bizi Dayım Hasan Bey, büyüğüm Reşidaki Mehmet Bey, dedemiz Halit Moralı ve kardeşi Nail Bey bir kez götürmüşlerdi."⁴

Naci Gündem de, '*Günler Boyunca*'sında, Kordon'un, günün her saatinde sürekli hareketli ve uyanık olduğundan söz eder, yine Kordon'da sayısız gazino ve kafeşantanlar ile kulüplerin, ayrıca sinema ve tiyatro binalarının bulunduğunu belirtir⁵

Nurdoğan Taçalan ise, '*Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*' adlı kitabında Kordon'daki gazinolara Viyana'dan, Budapeşte'den, Atina'dan özel olarak getirilmiş orkestralar olduğundan, bunların vals, çigan müziği ile kasapikolar çaldıklarından söz eder⁶

Yeri gelmişken, o ılıtılı Kordon yıllarını, "Gavur İzmir'i yazmış olan Attilâ İlhan'dan dinlememek olur mu? "Haco Hanım Vay, romanımda, Yunanlıların İzmir'i işgal yıllarını anlatırken gazinolarına da değindim" diyor yazarımız. Gerçekten Üstâd, adını verdiği romanının girişinde istediği denli, "Bu kitapta anlatılanların gerçek kişilerle ve olaylarla hiçbir ilgisi yoktur" biçimindeki kendine özgü söylemini dile getirmiş olsun, Mart 1984'te baskısı yapılan Haco Hanım Vay'ın, o gerçek olmayan roman kahramanları Feridun Hakki, Defterdar Emrullah Râci, Rükneddin Şahab, Gavur İzmir'in o ılıtılı Kordon'unun gazinoları Klonaridis'e, Sporting Club'e, Café Hermes'e, Kraemer Palace'ye sıklıkla uğramazlar mı? Yunan, İtalyan, Fransız işgâli altındaki 1900'lerin İzmir'inin yaşamından ilginç kesitler bulduğumuz Haco Hanım Vay'da, Osmanlı İmparatorluğu'nun bitişini de bir noktayla soluk soluğa izlerken bu gazinolar tüm olağanlık içerisinde bir bir karşımıza çıkarlar. Dahası; Attilâ İlhan, çay içip söyleştığımız pastane köşesinde bize apayn bir ipu-

³ Bezmi Nusret Kaygusuz. *Bir Roman Gibi*.

⁴ Bülent Moralı. *Punta'dan Alsancak'a*.

⁵ Naci Gündem. *Günler Boyunca*.

⁶ Nurdoğan Taçalan. *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*.

cunu da aktarmaktan geri kalmıyor İzmir gazinoları açısından. Karşıyaka'da, o dönem var olan ahşap vapur iskelesinin hemen sağında bir gazino olduğunu, bu gazinonun fotoğrafının da, kendi yaşamıyla ilgili olarak çıkartılan, adı, "Büyük Devlerin Haydudu" olan bir albüm kitapta yer aldığını bildiriyor. Dinliyoruz:

"Nereden buldularsa o dönemden çok güzel bir fotoğraf. Sahnesi denize dönük. Akşamları da atraksiyonları olurdu hatta. O atraksiyonları bedavacılar görmesinler diye perdeler koyuyorlardı. Kapatırlardı etrafını. Benim babam akşamcıydı. Akşam olunca hep orada otururlardı onlar. Incesaz heyeti gelirdi. Meselâ Zeki Duygulu'nun orada ben çalıştığını zannediyorum. Sonra bir takım ünlü şarkıcılar gelirdi. Akşamları orası dolardı. Ve biz; ben ve kardeşim Cengiz (Avukat, İzmir Baro Başkanlığı yaptı. LD), babamdan para tıtkılamaya giderdik oraya. Onlar sofrada oturmuşlar; Babam, Zeynel Besim, Orhan Rahmi filân, rakı içiyorlar. Ve çok eğlenirdik o gazinolarda. Meddahlar gelirdi. Mâlûm sonra Osman Bey Gazinosu açıldı. Kafkas ekipleri gelirdi. Hâlâ hafızamdadır, ağzıyla bıçak atıp bıçakları yere saplayan biri vardı. Biz onları hayranlıkla seyrederdik.

Yâni Karşıyaka, aslında İstanbul ile mukâyese edilirse; Suadiye, o zamanın Suadiyesi ama, sosyete yazlığı havasında bir yerd. Ve yoksulu çok azdı Karşıyaka'nın, çünkü çok küçüktü zaten. Yâni, ilkokulda sınıfa gelen yalınayak arkadaşları hatırlıyorum. Fakat onlar çok azdılar. Ve bir kısmı mübadillerdi.

Karşıyaka, bir Akdeniz şehri banliyösü idi. Yâni, Türk şehri demek biraz iddialı olurdu. Bir takım kızlar vardı, hatırlıyorum. İsimleri nelerdi, diye sorarsan pek çoğu İtalyan ve Fransız dilberiydi. Reymond, diye bir kız vardı; hepimiz hayran ve âşıktık ona. Kendi aralarında İtalyanca, Fransızca konuşuyorlardı. Levantenler ağır basıyordu."

19. yüzyıl İzmir'i, endüstri devriminin yansımalarını yaşamış, dışalım/dışsatım bileşkesinde canlı bir ticaret kenti olmuş, bu özelliği sonucunda da pek çok kuruluşla birlikte sigorta şirketlerinin temsilcilik açmalarına da yol açmıştır. Batı merkezli sigorta şirketlerinin İzmir'in sokak sokak, bina bina plânlarını yaptırmaları sonucunda gazino adlarının da bu söz konusu plânlar içerisinde yer aldıklarının bilgisini de ekleyen Atilla İlhan, Ankara'daki Fransız Büyükelçiliği'nden bu plânların kopyalarını aldığını yine verdiği bilgilere ekliyor, "dolayısıyla o yılların gazinolarını bu plânlara bakarak rahatlıkla saptayabilirsin" diyor. İzmir Milli Kütüphanesi'nde de bulunan bu plânlar gerçekten önemli birer belge.

Uzun yıllar birlikte çalıştığımız Dr. Funda Barbaros da, 'İzmir'de Sanayileşme' adlı kitabında, "1830-1930 arası 100 yıllık dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun iç dinamikleri ile Avrupa Kapitalizmi'nin çakışma noktası" olarak gösterir İzmir'i. "Kimilerine göre -Güzel İzmir-, kimilerine göre -Gavur İzmir- olarak adlandırılan bu kent bence, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde, merkezi otoritenin en zayıf noktası, dünya ülkeleri ile dinamik iletişimin sağlandığı bir -Serbest Şehir-, bir -Sivil Şehir- dir." saptamasını yapar⁷ Bizim de katıldığımız bu saptamanın gerçekliğinin, yâni doğruluk payının özünde, İzmir'in, Ege'nin ihra-

⁷ Dr.Funda Barbaros. 1830-1930 Döneminde Sosyo Ekonomik Çözüm Arayışları Çerçevesinde İZMİR'DE SANAYİLEŞME. Yazının Önsözü. EBSO yayımı-İzmir 1995

cata yönelik tarım ürünleri ile madenlerinin sevkedildiği bir liman kenti konumunda olması yatmaktadır. Kentin, gayrimüslim tüccar, banker, araçlara dayalı burjuva yapısı gereği, kültür-sanat ve eğlence yönüyle de öne çıkmış olması olağan sayılmalıdır. Dolayısıyla İzmir nüfusu içerisinde Türklerin dışında Rum, Musevi, Ermeni, İtalyan ve diğer ulusların bireylerinin sayıca çok olarak yer aldığı gerçeğinin bunda önemli rolü vardır.

Yine Cumhuriyet'in ilanı öncesine uzanıp 19. yüzyıl yazar ve gezginlerinin yazdıklarını okuduğumuzda, İzmir Körfezi'ni pek çok ülkenin her çeşitten gemisinin doldurduğuna, pek çok ülke konsolosluğunun faaliyet gösterdiğine tanıklık ettiklerini görmekteyiz. 1828 yılında İzmir'i görüp gezmiş olan Montemont, İzmir'in merkezi durumu ve limanının uygunluğu nedeniyle; kentten ipek, pamuk, tiftik, deve yünü, deri, elmas, inci gibi çeşitli malları almak üzere dünyanın her ülkesinden tüccarların buraya geldiklerini yazar⁸ Lamartin de, günümüzde olduğu gibi Osmanlı döneminde de ikinci büyük limana sahip 1850'lerin İzmir'ine ilişkin gözlemlerini, "zengin Avrupalı tüccarların Paris ya da Londra'dakinden farksız yaşamlarını sürdürdükleri geniş ve zarif bir ticaret kenti"⁹ diye aktarır. Dolayısıyla bu varsıl yaşantı elbetteki kültür ve eğlenceye dayalı sosyal yapısını da beraberinde getirecektir.

19. yüzyıl İzmir tanığı Paul Lindau'nun, şu satırları da yine konumuzla doğrudan ilintili olduğu için aktarmakta yarar vardır: "Güneş alçaldıkça sokak hayatı uyanmaya başlar, canlanır. (...) Akşam gezintisi sırasında Reji Binası ile liman arasındaki marinanın (Kordonboyu) kibar kesimi bir nevi sahil bulvarına dönüşüyor.

İzmir'de toplum yaşantısı, doğunun hemen bütün şehirlerine oranla çok daha fazla gelişmiştir. Akşam yemeklerine, balolara, büyük küçük toplantılara davetler birbirini kovalar... Salonlarda kaliteli müziğe çok yer verilir.¹⁰

İzmir'in dışsatıma, ayrıca da dışalışıma dayalı liman kenti yapısı canlı bir kent olmasının ana nedenidir, tümcesini bir kez daha yinelemek gerekiyor. 20. yüzyılın başlarında 16 devletin, İzmir'de konsolosluk düzleminde resmi temsilci bulundurması, kentin önemi konusunda bize bilgi vermektedir. "Bu da İzmir'in dünya üzerinde ne denli bir öneminin olduğunu belirtmekte

İzmir Limanı, 1900'ü yıllar

⁸ Montemont. *Voyage Dans les Cinq Parties du Monde*. Paris-1828. Cilt 3. S.43

⁹ Lamartin. *Voyage en Orient*. Paris 1869. Cilt II. S. 148

¹⁰ Paul Lindau. *Ander West kütle Klein-Asein Berlin 1899. 1900'ta İzmir*. Çev. Dr. Selçuk Ünlü. Türk Dünyası Araştırmaları. 38. Sayı 10/1985. S.176

idi. Zira her devletin İzmir'den, dolayısı ile İmparatorluktan umduğu birçok menfaat vardı.¹¹

C. Wilkinson da, 1806 yılında yayımlanan, '*A Tour through Asia Minor and the Greek Islands*' adlı kitabında, "İzmir, ister öğrenmek, ister eğlenmek amacıyla olsun, seyahat eden bir yabancı için kalınabilecek en iyi yerdir. Burada, gerek kentin içinde ve gerekse sayfiye alanlarında her türlü eğlenceyi bulabilirsiniz, hoş bir toplulukla karşılaşsınız. Tacirler ve konsoloslar, her gece, sosyal ilişki ve temasların zevklerine şarkı ve dansın da katıldığı partiler verirler. Konukseverlik, İzmir tüccarlarının çok hoş bir özelliğidir. Burada bulunduğumuz sırada, verdikleri yemek, resepsiyon ve balolara sık sık katılma olanığı bulduk. Kanımca buradaki vatandaşlarımızın yaşam düzeyi, İngiltere'de bize öğretilenlerin çok çok üstündedir."

Prof Rauf Beyru'nun, Literatür Yayınları arasında Temmuz 2000'de çıkan, '19. Yüzyıl-da İzmir'de Yaşam' adlı kitabı, 19. yüzyıl İzmir yaşamına, sosyal yönlerine dolayısıyla gazinolarına geniş yer vermektedir. Bu bağlamda adını verdiğimiz kitapta, bazı gazino adlarına, bu gazinoları kimlerin girebildiğine, gazinolardaki eğlencelere ilişkin bilgilere ayrıntılı biçimde ulaşmaktayız. Beyru, kitabında, İzmir'de, Kordon'un yapımından önce deniz üstünde kazıklara inşa edilmiş gazinoların bulunduğunu anlatır, 10 Şubat 1873 yılında çöken bu gazino/kahvelerden Café Kinoto'nun hikâyesini özetledikten sonra, yüze yakın ölü olmasından dolayı bundan sonra bu gibi yerlerin yıktırıldığını aktarır. 1877'de de Avrupa Gazinosu adıyla, yine Kordon'da bir gazino olduğu karşımıza çıkar. 3 Haziran 1888 yılında ise Alsancak'ta, 1970'li yıllara değin deniz üstünde bulunan Palet Restoran ve Altay Kulübü olarak bilinen yerin karşısında bahçeli bir gazino açılmıştır. Kordon Tramvay Kumpanyası, buraya gelecekler için bilet ücretlerinde indirim yapacaktır. Jardin d'Eden-Eden (Yeryüzü Cenneti) Bahçesi olarak adlandırılan bu bahçede gösterilerin yanı sıra çeşitli oyunlar ve salonda at yarışları oynatılmaktaydı.

Izmir Kordon'u
1800'lerin sonu

¹¹ Prof. Dr. Çınar Atay.

Tüm bu bilgilerin ardından rahatlıkla söyleyebiliriz ki; İzmir, Batı Avrupalıların 19. yüzyılın ilk çeyreğinde farkettileri, ardından geliştirdikleri ve kullandıkları; dışsattı- mı afyon, krom madeni, palamut, kök boya, pamuk, pamuk ipliği, kuru incir, üzüm, ar- pa, ham ipek, sünger, halı, tiftik, bakır, balmumuna; dışalım ise çeşitli kumaşlar, kahve, şeker, kağıt, demir, kalay, kurşun, kimyevi maddelere dayalı bir kenttir.

Yapı Kredi Yayınları arasında 1992 Aralık ayında çıkmış olan "Üç İzmir" adlı kitabın 57 sayfasında, "Bir Osmanlı başkenti olamayan İzmir, İmparatorluğun gelişmesinde si- yasal açıdan geri planda kalırken, zamanla, ekonomik gelişmesiyle can alıcı bir yer tuttu. Akdeniz ticaretinin tılsımlı noktalarından biri, Osmanlı'nın devamlı açık duran pencere- si oldu. Nüfusunu oluşturan çok renklilik, Osmanlı'nın en tipik insan manzaralarından birine ulaşıırken, kentin görünümünü de belirledi. Bu bölüm (*Osmanlı yönetimi dönemi kastediliyor. LD*), dinamik bir kentin nasıl yavaş yavaş İmparatorluğun toplardamarı kim- liğini üstlendiğinin kanıtı" satırlarını okuduğumuz İzmir'in, 19. yüzyılın ilk yarısındaki sosyal yaşamının anlatıldığı, yine Rauf Beyru'nun kaleminden çıkma bölümünde, sayfa 163'te, Frenk halkın erkek kısmının geceyarılarına değin gazinolarda zaman geçirdikleri- ni okuyoruz. Yine aynı yazıda, 1842 yılında Rum Gazinosu adıyla bir gazinonun varlığın- dan da söz edildiğini görüyoruz.

Aynı kitabın 270. sayfasında, "16. yüzyıldan 20. yüzyıla ticaret ve sanayi- nin gelişimi" başlıklı incelemesinde Ab- dullah Martal, 1890 tarihli Aydın Sal- namesine göre İzmir'de mevcut konut, mağaza, tiyatro, kulüp, otel, han, lo- kanta, fabrikaların dökümünü verir- ken, 35 adet de gazinonun var olduğu- nu belirtmektedir.

Rauf Beyru da, a.g.e.'nin 347 sayfa- sından başlayarak, İzmir'de, 19. yüzyı- lın ilk yarısında, kentin ve kentlilerin ve yabancıların gözde bir gezi ve din- lenme yeri olarak kullandıkları, İngiliz İskelesi ya da Malta İskelesi olarak da anılan "Marina"dan söz ederken, bu Marina'nın için- de kalan Frenk Gazinosu'nun (İzmir Gazinosu) varlığını da aktarır. Beyru'nun, değişik kaynaklara dayanarak aktardığı gazino bölümü hakkında "Üç İzmir" kitabında, 348. say- fadan itibaren yazdıkları bize ayrıntılı ve ilginç bilgiler sunar:

"Gazino

Marina civarında, yabancı konsolosluk mensuplarının, yabancı tüccarların ve bu dö- nemde genel olarak İzmir'e gelen bütün yabancıların belli başlı eğlence merkezini ve sos- yal yaşamını gazino oluşturmaktadır. Marina üzerinde (Great Smyrna Hotel-Büyük İzmir Otel) ile Salvo'nun oteli arasında ve İngiliz konsoloslughuna bitişik bulunan gazino, Os- manlı İmparatorluğu kentlerinde, kendine özgü bir sosyal kulüp anlayışının tek örneği-

İzmir'in 1900'lü yılların başındaki genel görüntüsü

dir. Bir başka deyimle, oniki değişik toplumun bir arada kalabalık, kibar ve kibar olduğu kadar seçkin bir topluluğu toplayabilmek için ortak bir çaba harcadığı böylesine bir kuruluşun, İzmir dışında, dünyanın hiçbir kentinde bulunmadığı sanılmaktadır.

Genelde, yalnızca gazino olarak adlandırılan, ancak bazı anlatımlarda, Frenk Gazinosu, ya da İzmir Gazinosu olarak da geçen ve aslında, gerçek anlamıyla bir Avrupalılar kulübü olarak hizmet gören yapı, herhalde oldukça görkemli bir bina olmalıdır. Burada verilen bir baloya davet edilen bir yabancınn anlatımında: -Ağaçlarla süslenmiş güzel bir avlunun ucunda çiftli bir merdiven vardır. Merdivenden çıktuktan sonra bir hol geliyor ve son derece zevkle döşenmiş ve aydınlatılmış olan balo salonuna bir göz atınca, adeta hayal gördüğümü sanıyorum. Kapının önünde oturmuş zengin giysili, silahlı ve ciddi görünümlü iki yeniçerinin varlığı İzmir'de ve Asya'da bulunduğumu hatırlatmasa, kendimi Avrupa'nın büyük kentlerinden birinin parlak eğlenceleri içinde sayabilirim, denilmektedir. Bir başka anlatıma göre: 'Kente gelen her yabancı vakit kaybedilmeksizin gazinoya götürülür.İzmirli yabancıardan ve azınlıklardan oluşan üyelerin aidatları ile desteklenen kuruluşu barındıran bu geniş yapı, içinde Avrupa gazete ve mecmualarının bulunduğu bir okuma salonunu, sık sık kullanılan balo salonunu, içeri girdiğinizde kahve ikramı ile karşılaştığınız bir kahve salonu ile bilardo salonlarını, oyun salonlarını, vb. mekânları içermektedir...

Üyeler, kulübe yabancıları da getirebilirler. Bunlar, İzmir'de kaldıkları sürece gazinonun bütün olanaklarından yararlanırlar...

İngiliz, Fransız ve Amerikan savaş gemilerinin limanda bulunmadığı zaman hemen hemen yok gibidir ve bu gemilerin subaylarına her zaman gazinoda rastlamak olanaklıdır."

Gerçekten de, özellikle gazinoda düzenlenen balolarda ve bunların en ilginç ve en rağbet göreni kabul edilen maskeli balolarda her çeşit üniformaya rastlanabilmektedir. Bir yazar bunu, "Maskeli balolar daima iyi düzenlenir ve kalabalık bir grup tarafından katılır. Konsolosluk giysilerinin dışında, birbirini izleyen gecelerde İngiltere, Hollanda, Avusturya, Fransa, Amerika, Yunanistan ve Rusya'nın savaş gemilerinin tören üniformaları içinde, büyük gruplar halinde katılan deniz subayları ve seyrek de olsa, bazen Türklerle karşılaşım" sözleriyle açıklamaktadır.

Yabancı donanmalara ait gemilerin, gruplar halinde ya da tek tek olarak İzmir limanında demirli bulunmadıkları bir zaman, hemen hemen yok gibidir. Bazan, birkaç devlete ait gemilerin aynı anda İzmir'de olmaları da, aslında pek nadir olaylardan değildir. Örnek vermek gerekirse, 1841 Eylülünde, bir Avusturya, bir İngiliz ve iki Fransız savaş gemisinin, aynı anda, limanda demirlemiş olduğu ve bir diğer Avusturya gemisinin de gelmek üzere bulunduğu haberini gösterebiliriz. Gemilerin gelişi vali, konsoloslar ve donanma komutanları arasında karşılıklı nezâket ziyaretlerine ve ziyafetlere vesile olur. Hele bu ziyaretlerin önemli günlere rastlaması halinde ziyafetlerin daha görkemli düzenlendiği ve bazı hallerde balolar tertiplendiği bilinmektedir. Bunların yeri ise çoğu kez yine gazinodur. Normal zamanlarda her akşam saat 8.00'de açılan gazinoda, Frenklerin ve belli bir tarihten sonra üyeliğe kabul edilen yerli azınlıkların ve konuklarının katıldığı ba-

İzmir Kordonu

loların oldukça sık düzenlendiği anlaşılmaktadır. Hele Ortodoksların yeni yılına rastlayan karnaval döneminde, her hafta mutlaka bir balo düzenlendiği ve Rum asıllı zengin tüccarlarla, Levantenlerin bu balolarda hazır bulundukları anlaşıyor. Baloya katılanların, özellikle de kadınların, Yunan giysilerini giymeyi yeğledikleri, bazı yazarların anlatımında yer almaktadır. Biraz bol, altın işlemeli bir takke, çiçek ve mücevherle süslenmiş kadife elbiseler...

Kente gelen yabancıların, üç aylık bir süre için şeref üyesi olarak kabul edildikleri gazinodaki toplantıların, çoğu kez iş amaçlı olduğu ve burada daha çok iş ilişkilerinin tartışıldığı da anlatımlar arasındadır. Fellows, bu konudaki izlenimlerini şöyle anlatmaktadır:

‘Gazinoda tanıştığım Avrupalıların davranışları ve adetleri bana biraz garip geldi ve hoşuma gitmedi... Frenklerin burada, oturdukları ülkeyle hiçbir ilişkilerinin olmadığını, ülkeye hiçbir ilgi beslemediklerini gördüm. Yerel yönetime hiçbir katkısı ve oyları yok. Düşünceleri tümüyle yaptıkları işe yönelmiş. Paralarından, sermayelerinden başka değerleri yok gibi. Bunu, biraz da, doğanın ve devletin tutumunun sınırladığı söylenebilir. Bir yandan sık depremler kendilerini her türlü tehlikeye hazır durumda bulundurmaya zorluyor. Öte yandan limanda devamlı bulunan yabancı gemiler, veba tehlikesi ve Türklerin ayaklanma olasılığına karşı tebalarını alıp kaçmaya hazır bekliyor.’

Fellows, daha sonra, davet edildiği balodan söz ederek, üniformalı subayların buna daha da renk kattıklarını, balonun çok geç saatlere kadar ve çok neşeli olarak devam ettiğini, kendisinin gece saat bir civarında ayrılmasına karşın, arkadaşlarından çoğunun sabahın beşine, bir kısmının ise yediye kadar baloda kaldıklarını anlatıyor. Balolara Türklerin, bazı durumlarda yüksek dereceli devlet memurları dışında, genel olarak katılmadıkları anlaşılmaktadır.

Yazar, izlenimlerinin bir yerinde bu istisnai konuya değinmekte ve balo öncesi İngiliz konsolosunun evinde bir İngiliz grubu ile birlikte yemek yedikten sonra, akşam 8.30 sularında, İzmir Valisi'nin, konsolosu ziyaret etmek istediği haberinin verildiğini ve konso-

losun önce İngilizlerin olurunun aldıktan sonra bu isteğe olumlu yanıt verdiğini anlatmakta ve şöyle devam etmektedir: 'Vali, oldukça yaşlı, neşeli, fakat kurnaz görünümlü bir kişiydi. İngilizlere saygısını belirtmek için her olanaktan yararlanıyordu. Baloya da konsolosla birlikte gitme isteğini gösterdi. Balo için resmi üniformasını giymişti. Boynunda, pırlantalı bir madalyonla ve aynı pırlantadan yüzüğü dikkati çekiyordu.'

Yukarıdaki anlatımlardan da anlaşıldığına göre bu dönemde gazino ilk önce İzmir'de, Frenklerin ve daha sonra zaman zaman onlara katılan azınlıkların bir sosyal buluşma alanı, bir kültür merkezi ve Avrupa'nın tüm dergilerinin izlendiği bir edebiyat salonu gibidir. Tacirler, gezginler, meraklılar ve susamışlar, burada kendilerince dünyayı yönetirler, ulusları ve kralları yargırlar. Gazinonun aynı zamanda ticari anlaşmaların da ele alındığı bir merkez olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka gezginin anlatımına göre; -burası tüccarlar için adeta İzmir kentinin borsası gibidir. Orada hem dansedilir, hem de her türlü bankacılık ve ticaret işleri karara bağlanır.- Gazinoda her yıl düzenlenen karnavallara, balo ve eğlencelere, bütün konsolosların ve üyelerin eşliğinde diğer yabancılar ve gezginlerle konuklar da katılırlar.- Ama bir görüşe göre; -bu toplantılarda, her şeye rağmen, (Pera-Beyoğlu) da rastlanan etiketi pek göremezsiniz.- Aynı yazar, -burada da, bütün doğu limanlarında olduğu gibi, Levantenin başlıca tutkusu olan anglomani'nin en aşırısı hissedilir- demektedir.

Gazinoda verilen balonun düzenli geçmesi için her türlü önlemin alınmaya çalışıldığı şöyle açıklanmaktadır:

"Büyük bir nezâket ve kibarlıkla sağa sola koşuşan dört kişi, gazinonun üyeleri arasından balo komiseri olarak seçilmişlerdir. Bunların görevi, balonun başından sonuna kadar yorulmadan, herkese nazik davranmak, onlara yardımda bulunmaktır."

1828 yılında İzmir'de bulunan bir Amerikalı'nın kaleminden, kente gelen her yabancıya mutlaka gazinoya götürüldüğü açıklanmakta ve şöyle denilmektedir:

-Oraya ilk olarak bir konser için gittim...

Konser, balo salonunda verilmekteydi ve sokaklarda gördüklerime kanarak, orada olağanüstü bir güzellik sergileneneceği umudundaydım. Ancak çok düş kırıklığına uğradım. Orada, yalnızca kulüp üyelerini oluşturan İzmir'in üst düzeyde tüccar aileleri bulunmaktaydı. Çok güzellerine rastladığım Rum kadınları baloya alınmamıştı... Gazino'nun aristokratik bir kuruluş haline gelmesi, yönetimde zaman zaman bazı sorunların çıkmasına neden oluyordu. Genelde, ticaret gemilerinin kaptanları kulübe kabul edilmezdi...

İzmir'de yaşamakta olan Levantenlerin bir kesimi ile diğer azınlıklar konusunda bu derece özenle hareket edilmesine karşın, dışarıdan geçici bir süre için buraya gelen yabancılara, daha önce de değinildiği üzere, olabildiğince konukseverlik gösterilmektedir. Şöyle ki, -Frenk gazinosu ya da İzmir gazinosu olarak bilinen kuruluşun üyeleri, gezgin yabancılara son derece cömert davranırlar ve her üyenin tanıştığı bir yabancıyı kulübe şer üyesi olarak yazdırma yetkisi vardır. Bu şekilde yabancı, herhangi bir ücret ödemeksizin, sonuncusu daima maskeli yapılan dört karnaval balosuna katılabilmekte ve üç aylık bir süre için oyun ve okuma salonlarından yararlanabilmekte, akşamları gazinoda geçirebilmektedir.-

Gazinonun kendine özgü aristokratik yapısını inceleyen bir yazar, kitabında, izlenimlerini şöyle dile getirmiştir:

“İzmir'deki yabancı unsurlar arasında kendi uyrukları içinde kimlerin birinci sınıf vatandaş olduklarını ve bunu belirleyen özellikleri öğrenmek istiyordum. Aslında, buradaki Avrupalılar arasında, aynı kandan gelmiş olma ya da evlenmeler sonucunda son derece bir karışma varken ve aralarındaki iyi ilişkiler sürdürülürken, böyle bir ayrılığın bulunmaması gerektiği düşüncesindeydim. Ancak gazinoya yapmış olduğum bir ziyaret benim bu konuda aydınlanmama yardımcı oldu. Gazinonun kurallarına göre, şapka dışında bir başka başlık taşıyan herhangi bir kimse ne üye ne de ziyaretçi olarak buraya kabul edilmiyor ve yine herhangi bir ticaret gemisinin kaptanı ya da bir tüccar ya da İzmir'de doğmuş birisi, yabancı ya da yabancı bir devletin himayesinde bulunan bir ana babanın çocuğu değilse buraya giremiyordu. Bu kuralların anlamsızlığı üyelerden biri tarafından, örnekler de verilerek bana anlatılmıştı. Buna göre, örneğin bir önceki yıl İzmir'de bir ticaret gemisinde mal sahibi tüccar tarafından satış memuru olarak görev yapmakta olan ve kulübün her türlü faaliyetlerine katılabilen bir kişi daha sonra kendi ticaret gemisinin sahip ve kaptanı olarak gazinoya kabul edilmemiş, üyeliği geri çevrilmişti.”

Gazinoda düzenlenen balolarda olup bitenleri ironik bir biçimde değerlendiren yazarlara da zaman zaman rastlanabilmektedir. Bunlardan birinin anlatımına göre:

“1836 yılında gazinoda dans olarak yalnızca vals ve kadril yapılıyordu ve vals o derece seviliyordu ki, orkestra kadril çaldığında da, çoğu kez vals yapıldı.” Bir başka yazara göre ise, “İzmir'de olduğu kadar, kadınların kötü vals yaptığı bir başka yer görülmemiştir.”

Ama bu özelliğin, yine de hanımların dansa olan düşkünlüklerini göstermelerine engel olmadığı anlaşılmaktadır. Bunu, aynı yazarın kaleminden şöyle izleyebiliyoruz. Yazara göre, “İzmirli genç hanımlar kadar, dansı seven başkalarına rastlanamaz. Bazı hallerde, gemilerde kahvaltı ve balo davetleri verildiğinde, sabah saat 11'den akşamın 7 ya da 8'ine kadar dansedildiği görülür... Daha sonra aynı genç hanımların, giysilerini değiştirip gazinoya saat 10 civarında gittikleri ve ertesi sabah saat 9'a kadar dansa devam ettikleri olagandır. Karnaval süresince düzenlenen balolar son derece ilginçtir. Yaşadıkları çevre, kendilerine dünyada bulunabilecek en ilginç maskeli balo giysilerini sağlayabilmektedir. Türk, Ermeni, İran ve Mısır giysileri gibi... Bazen böyle elbiseler giyip sırf eğlenmek için birbirlerine ziyarete gittikleri de görülür.”

Yukarıda da bir nebze değinildiği gibi, İzmirli Levanten hanımların ve Hristiyan azınlıkların vals tutkusu ve müzik kültürü ile ilgili, biraz da alaya kaçan anlatımlara sıkça rastlanılmaktadır.

İzmir balolarında dansın belli başlı eğlence türü olduğuna değinen bir başka yazar, bunlar arasında valsın özel bir yeri olduğunu vurgulamakta ve “eski bir İngiliz halk dansı ya da Kadril'le başlasalar bile birkaç dakika içinde herkesin eşlerinden bağımsız bir biçimde valse dönüştüklerini izlemek çok eğlenceli oluyor” demektedir.

Gazino ve baloyla ilgili olmamakla birlikte müziğe ilişkin olarak aşağıdaki kısa notu da buraya ekliyoruz. Anlatım şöyledir:

“Gittiğim evde tanıdığım bir Ermeni genci, ricam üzerine, kemaniyla, önce bir Rum havası ile Türk marşını çaldı... Daha sonra da Marseillaise (Fransız ulusal marşı)’ı... Ancak bu, o derece değiştirilerek çalınıyordu ki güçlükle tanıyabildim. Zaten, İzmir’de bununla tıpkı bir Rum havası ya da bir saltarello gibi dansedilebilmektedir.”

Gazinonun, yüzyıl ortalarında da, balolar ve sosyal olaylar yönünden çok yoğun olduğu anlaşılmaktadır. O günün gazetelerinden birinde, bir tuhafiye ve konfeksiyon mağazasının ilanında, tuvaletler, balo elbiseleri, tüyler, parfümler vb. çeşitli giyim ve ziynet eşyalarının bulunduğu ve mağazanın balo ve büyük suare günleri gece yarısından sonra saat sabahın birine kadar açık olduğu ve gazinolara yakın bulunuşunun, herhangi bir şeye gereksinim duyabilecek kişilere büyük kolaylık sağlayacağı belirtilmektedir.

Aynı şekilde, bir pastahanenin de, gazinoda verilen balolar süresince geceleri sabaha kadar açık tutulacağı, bir başka gazete ilânıyla halka duyurulmuştur.

Gazinonun, eğlence ve iş temasları işlevlerinin dışında üyelerine kültürel açıdan da hizmet götürülmesi amacıyla büyücek bir kütüphane salonuna ve okuma odasına sahip olduğu bilinmektedir. Ancak 19. yüzyıl ortalarına yaklaşan bir tarihe kadar buranın yerterince çalıştırılmadığı anlaşılmaktadır:

“Gazinoda gayet iyi düzenlenmiş bir okuma odası bulunmasına karşın, burada (Galig-nani) ve (Journal de Commerce-Paris)’in birkaç eski sayısının dışında pek bir şey yok gibidir... Aslında gazino, çok düzenli yönetilen bir kuruluş olup, buna bağlı iyi bir kütüphanenin oluşturulması, bunu kent için son derece yararlı ve kenti zenginleştirici ve süsleyici hale getirecek ve kuşkusuz böyle bir gazinoyu düşünüp gerçekleştirmiş olan ilk yardımsever kurucularına büyük bir şeref kazandıracaktır. Ancak, bu konuda konuştuğum üyelerin birinden, böyle denemelerin evvelce yapılmış olduğunu, ancak veba korkusu nedeniyle başarıya ulaştırılmadığını öğrendim.

Anlattığına göre, İzmir’de çok korkulan ve de çok sık tekrarlanan veba korkusuyla hiç kimse umumi bir kitaplığa ait herhangi bir kitaba el sürme cesaretini gösterememekte ve hele bu şekilde davranan bir kişinin sonradan vebaya yakalandığı öğrenilirse, bütün kütüphanenin, kitaplarının işe yaramaz hale gelmesi demek olan temizleme işleminden geçirilmesi zorunlu hale gelmektedir. Böylesine bir işlemden geçmiş ya da böylesine ihmal edilmiş bir kütüphaneninse kısa bir sürede yok olacağından kuşku yoktur.”

1785 yılında kurulmuş bulunan Frenk gazinosu ile ilgili en ayrıntılı bilgileri Hervé’nin anlatımlarında buluyoruz. Hervé’ye göre, “kentin belli başlı Avrupalı tüccarlarının üyelik aidatlarıyla destekledikleri gazino, kente gelen yabancıların hemen götürüldükleri bir sosyal kulüptür... (Whist) ve (Ecarté) /iskambil oyunları/ yaz dışında her akşam (pazarlar dahil) ve tüm akşam boyunca oynanır. Gazino’da çeşitli gazete ve dergiler ve satranç takımları bulunur ve böylece yabancıları çeken çeşitli eğlenceler yer alır... Bu derece serbest bir biçimde yönetilen ve her ulustan subaylara giriş hakkı tanınan başka kuruluşlara sık rastlanmaz. Bununla beraber, yöneticiler, kıyafetle ilgili etiket kuralları konusunda

oldukça duyarlı davranırlar. Aslında böyle sıcak iklimlerde insanın bilardo oynarken ceketini çıkarması akla yatkın da olsa, böyle bir davranış, gazinoya yeterince saygı duyulmadığını göstermesi yönünden yasaklanmıştır. Bu nedenle erkekler, yaz aylarında kısa keten ceketler ya da gece partilerinde bile kullandıkları bol yelekler giyerler. Aynı kılığın gazino için de geçerli olabilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuş, ancak bu istemler her zaman geri çevrilmiş, böylece pek çok beyaz ceketli, kapıdan döndürülmüştü. Gazinonun babası olarak anılan yaşlı bir İngiliz tüccarı, Mr. M., kuruluşu bu derece saygın tutmanın son derece güç olduğunu, kuralları uygulamada karşı karşıya kaldıkları en rahatsız edici grubun İngiliz deniz astsubayları olduğu ve bunların, genelde etiket kuralları, kılık ve gerçekte her türlü kurala, kendilerini en küçük bir denetime sokan her şeye karşı koyduklarını bana anlattı. Gazeteleri okumaya daldığım bir akşam, Mr. M., ciddi bir yüzle yanıma geldi, kendisini izlememi rica ederek geçen gün söylediklerini kanıtlayan bir şeyler göstermek istediğini bildirdi. Kendisini izledim. Bir diğer odaya geçtik, orada bana çok acınacak halde bulunan genç bir adamı gösterdi. Pantolonunun alt kısmı çamur içindeydi ve delinmişti. İçinden baldırları görünüyordu. Çorapları ya aynı durumdaydı ya da hiç çorap giymemiş ya da bileklerine düşmüş olsa gerekti. Ne olursa olsun, bu durumdaki bir kişinin, centilmenlerin kabul edildiği salonlara alınıp alınmayacağını soran yaşlı dostuma olumsuz bir yanıt verme zorunda kaldım. Adam gerçekten sanki pis bir çukurda dansetmiş gibiydi.

Bazı durumlarda gazino yöneticileri kadife koltuklara çamurlu ayaklarını uzatan, bilardo masalarını adeta kapışan, üzerlerinden atlayan ve benzeri uygunsuz eylemlerde bulunan genç denizcilere karşı daha sert önlemler alma zorunluluğu duyular. Gemilerin komutanlarına yazarak bu gençlerin uygunsuz davranışları konusunda ikâz edilmeleri, aksi halde, bütün subaylara açık olan gazinonun bununla ilgili kuralının, İngiliz denizcileri için iptâli yoluna gidileceğini belirttiler. Alınan yanıtla, kendi komutları altında bulunan kişilere verilen emirleri ve görevlerini yerine getirdikleri sürece herhangi bir ceza verilemeyeceği, görev dışında ve karada yaptıkları davranışların uygunsuzluğu nedeniyle yapılabilecek bir şey bulunmadığı, bu konuda, gazino kurallarını uygulamanın, yöneticilerin kendi takdirlerine kaldığı belirtilmekteydi. Bu yoldan bir düzelmeyen elde edilemeyeceğini anlayan yöneticiler, bu kez daha zorlayıcı önlemlere giriştiler. Bir süre sonra ortaya çıkan bir olayda, kurallara aykırı eylemler yapmakta direnenlere karşı zor kullanıldı ve bu gençlerden ikisi merdivenden aşağı atıldı...

Gazinoda balolar son derece parlak bir biçimde düzenlenmekte, son derece zevkli döşenmiş büyük salonla birlikte diğer salonlar da davetilere açılmaktadır. Gecenin eğlencelerine 1000 kişiye kadar katılma olabilmektedir..."

Gazinoda belirli bayramlar ya da ziyaretler nedeniyle, kentin yabancı konsoloslarınca ya da tüccarlarınca düzenlenen balo ve kabullerin dışında, kenti ziyaret eden yabancı savaş gemilerinin kaptanları da bazen balolar düzenlerlerdi. Aslında, bu tür eğlencelerin doğrudan gemide yapılması daha olağan olmakla beraber, nadir de olsa gazino'da düzenlenen böyle bir baloyu, Hervé şu şekilde anlatmaktadır:

"İzmir'de bulunduğum sırada, limanda demirli Fransız savaş gemileri subayları bir balo düzenlemek istediler. Gazino için istemde bulunuldu, bu istem kabul edildi ve tüm ha-

zırlıklar en görkemli bir biçimde herhangi bir şeyden sakınılmaksızın, bolluk içinde tamamlandı. Ancak bu sırada, yiyecek listesinde altmış hindinin buna uygun sayıda tavuk ve ördekle, jambon bulunduğu haberi, İzmir'in Frenk mahallesinde yayıldı. Zavallı subaylar, balo için bilet almak isteyenlerin adeta hücumuna uğradı, kendilerini burada göremiyenlerin bir kısmı sandallara binerek gemilere gittiler ve bilet ricasında bulundular. Bunun sonucu olarak, o ana kadar gazinoda verilen balolara kabul edilmemiş olanlardan pek çoğu da, baloya gelme olanağı buldular. Genç subaylar, ricaları geri çevirmeyecek kadar cömert davranmış ve bir ayrıma gitmemişlerdi...

Gemi yelkenlerinden yararlanılarak, gazinonun geniş terası, içinde her türlü yiyecek ve içeceğin bulunduğu bir çadır haline getirildi. Hanımlar, ilk önce, istedikleri anda buraya girip içkilerini alabilecekler, erkekler ise daha sonra gelebileceklerdir..."

İzmir'deki Frenk gazinosunda devamlı kumar oynandığına da işaret edilmektedir. "Gazinoda geçimlerini (Whist) ve (Ecatté) oynayarak kazanan kişiler vardır. Bu oyunların ustası olan ve çok saygın görünümüne karşılık pek de dürüstçe oynamadıkları söylenen bu kişiler, genelde, bu eylemlerini gece yarısına kadar sürdürürler. Baloların verildiği günlerde ise, hanımların ertesi sabah saat 10 ya da 11'e kadar oyuna devam ettikleri görülür..."

1835 yılı Şubat ayında verilen bu balonun, gazinonun son derece zevkle döşenmiş salonlarında sabahın sekizine kadar devam ettiği, tüm İzmir sosyetesinin hazır bulunduğu ve o güne kadar İzmir'de yapılanların en güzeli olduğu belirtilmektedir.

19. yüzyıl ortalarında Avrupalılara ait gazinoların ikileştiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde Protestanların ayrı bir kulüp oluşturdıklarını görüyoruz. Bir anlatıma göre, bu dönemde "Avrupa Gazinosu (The European Casino), büyük ölçüde, bunlar tarafından desteklenmektedir. Tıpkı Levanten gazinosunun buraya yerleşik Avrupalıların diğer grubu tarafından desteklendiği gibi..."

Aslında, İzmirli "Kumara ve oyuna olan düşkünlükleri ile ün salmışlardır ve bu, bir tüccarın kredisini etkilemediği gibi, gazino üyelerinden bir kısmının başka herhangi bir ticari faaliyetlerinin olmadığı da yadsınmamaktadır... Bunların belirli avantajları, gazinoya gelen ve hemen oyuna davet edilen deniz subaylarının ve yabancıların varlıklarından kaynaklanmaktadır. Olağanüstü bir şans gelmedikçe oyunu bir meslek haline getirmiş, rakipleri kadar (écanté) de usta olmayan bu kişiler, daima masayı kayıpla terkederler."

İzmirlilerin şans oyunlarına olan düşkünlüklerinden yararlanmak üzere bazı tacirler tarafından başka yöntemler de geliştirilmiştir.

İzmir'de yaşayan Rumlar, Frenk gazinosuna üye olabilmek için çeşitli girişimlerde bulunmuşlar ancak, uzunca bir süre reddedilmişler ve bu nedenle de 1818 yılında kendi gazinolarını oluşturmak zorunda kalmışlardır.

"O dönemde İngiliz ve Avrupalı tüccarların Rum ailelerini küçük gördükleri ve toplumlarına layık bulmadıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle son yıllarda yaptıkları ticaret sonucu pek çoğu servet sahibi olan Rumlar, kendilerini, Yunanistan konsolosunun hima-

yesine de soktuktan sonra, Avrupalı tüccarlar düzeyinde görmüşler ve çeşitli balolar ve partiler vermek suretiyle batı stilinde yaşama eğitimine girmişlerdir.”

“Bazen, (Rum Tüccarlar Gazinosu) olarak da adlandırılan Rum Gazinosu, Frenk So-kağı üzerinde ve Fransız (St. Polycarpe) ve Avusturya (St.Marie) kiliselerinden çarşılara doğru yüründüğünde, solda görülen Rum kilisesinin (Aya Fotini) karşısında yer almak-tadır.”

Rum gazinosu da dahil olmak üzere, İzmir'deki gazinolar hakkında bilgiler veren bir yazarın anlatımına göre:

“Faro (bir çeşit iskambil oyunu) masasının kurulduğu Rum Gazinosu'nda kumar da-ha da üst düzeyde oynanır. Baloların verildiği günler, hanımlar büyük bir hırsla kumara dalarlar. Arada kayıplarından dolayı ağlayan kadınlara sık rastlanır. Avrupalılardan her iki gazinoya birden üye olanlar vardır. Ancak Frenk gazinosuna, Türkler, Ermeniler ve Museviler gibi Rumlar da kabul edilmezler. Avrupalı olmayan birinin Frenk gazinosuna kabul edilmesinin, gazinonun saygınlığına gölge düşüreceği düşünülür... Bununla birlik-te, son günlerde bu katı tutumun değişmekte olduğu görülmektedir. Kenti terkedeceğim günlerde, bazı Rum ve Ermenilerin Frenk gazinosu üyeliğine aday gösterildiklerini ve bü-yük olasılıkla kabul edileceklerini duydum. Tanık olduğum büyük bir yenilik de, İzmir zaptiye komutanı Hacı Bey'in ve iki diğer genç Türkün gazinoda verilmekte olan balolar-dan birinde bulunmalarıydı. Böylece Avrupalı giysisi giymemiş kişilerin gazinoya kabul edilmeleri ilk defa görülen bir olay olmuştur.”

“Frenk Gazinosu'nun normal fonksiyonlarının dışında, özellikle yabancı konsolosla-rın ortak önlemler ya da kararlar almaları gereken durumlarda doğal bir toplantı yeri gö-revini yaptığına ve zaman zaman Türk resmi makamları ile temas ve görüşmelerin dahi bazen burada yer aldığına evvelce değinilmişti. Bunların dışında, çeşitli sosyal ve kültü-rel olayların da gazinoda yapıldığını öğreniyoruz. Konserlerin yanı sıra amatör temsiller-le, çeşitli törenler bunların arasındadır. Balo salonu, Rum gazinosunun yaklaşık iki misli geniş olan ve ayrıca orkestradakilerin oturabilecekleri özel bir de galerisi bulunan Frenk Gazinosu'nun sahnelerinde amatör oyuncuların temsilleri dışında, örneğin bir okulun mezunlarının diploma töreni ya da ünlü sanatçıların gösterileri gazinonun büyük balo sa-lonlarında düzenlenmekteydi.”

Evet, Rauf Beyru'nun anlatımıyla Gavur İzmir'in, Gavur İzmir olduğu yılların gazino yaşantısı özetle böyledir.

20. YÜZYIL VE İZMİR'DEKİ GAZİNOLAR

İzmir Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin kurucularından Nail Moralı, 20. yüzyılın başından itibaren İzmir'i ve İzmirlileri politik, sosyal, kültürel, ticari, iktisadi yaşamıyla ele alıp Abdülhamit, 2. Meşrutiyet, Birinci Dünya Savaşı, Mütareke, Kurtuluş Savaşı ve sonrasına ait anılarını yazdığı '*Mütarekede İzmir Olayları*' adlı kitabında, o dönemlerin yaşamından ayrıntılı ve ilginç kesitler sunar. Kordon'daki Kraemer Gazinosu'nda, 1910'lu yıllarda bir bardak Sulina (adını bir çeşit uzun kabuklu, sarı renkli deniz midyesinden almaktadır. İzmirli, bugün bu deniz canlısına sülünez derler. LD) biranın havyarlı kanape mezesi ile birlikte 40 paraya içildiğini anımsayan¹² Nail Moralı, döneminin en ünlü yerlerinden birisinin Kordon'da yer alan, bahçe içindeki Sporting Club olduğunu aktarır¹³ "Ağabeyimle aza yazıldığımızda Türklerden Sükkri Zade Tevfik Paşa, Uşaki Zade Muammer Bey (Kemal Atatürk'ün kayınpederi. LD), Şerif Zade Rıza Bey, Osman Zade Ziya Bey, Sporting azaları idiler.¹⁴" Sporting Club'ün sekreteri Georges Palamari ise Moralı'nın yakın dostlarından. Eğlencelerde hep birliktedirler. Ancak Yunan işgali sırasında Türkler lehine casusluk yapan Georges Palamari, işin açığa çıkması üzerine bir Yunan adasında yine Yunanlılara ca yok edilir.

Rubellin'in 1890 yılında çektiği fotoğrafta Kraemer görkemli bir biçimde görülürken, yapının yanında yine Kraemer'e ait birahane ve restoranı ile döneminin ünlü Lucas Café'si ve tiyatrosu da yer almaktadır. Yine Rıhtım'da tek katlı üç birahane daha aynı fotoğrafta belirgindir. Bunlar Café Possidon ile birlikte Brasserie Gratz ve Brasserie Budapest birahaneleridirler. Buralarda genellikle Marsilya üzerinden fiçılarla getirilen Strasburg ve Avusturya biraları satılmaktaydı. Yerli bira olarak da Prokopp ve Aydın biraları tutulan biralardı. Birahanelerde ayrıca şarap da aranan içki türüydü. Kraemer Palace, üç katlı bir binaydı. Alt katının bir bölümünde limana gelen gemilere gıda ve malzeme sağlayan bir işyeri bulunmaktaydı. 1905 yılından sonra üst katı Club Hellenique olarak kullanılmaya başlanmıştı.

Kordon'da olan Sporting Club, bahçesi, kibar çevresi, kadınları, genç kızları ve Avrupalı artist ressamlarla Napoli'ninkine benzetilen grup manzarası ile, İstanbul'dan gelen genç ya da yaşlı görevlileri üyeliğe çekmektedir. "Rum üyeler, Türk namzetler için balotajda güçlük çıkarıyorlardı. Biz, azalığa layık Türk adayların kabul edilmeleri için elimizden geleni yapardık."¹⁵ satırlarını yine Nail Moralı'nın kaleminden okuyoruz.

Sporting Club, Rıhtım'ın en zarif binalarındandı. İki katlıydı ve sağlam soltu iki bloktan oluşmaktaydı. Sağ tarafında yazlık bahçesi vardı. Arkasındaki bölümde ise tiyatro yer almaktaydı. 1878-1951 yılları arasında yaşamış, İzmir Düyunu Umûmiye Nezareti Tahri-

¹² Nail Moralı. *MÜTAREKEDE İZMİR*. Önceleri ve Sonraları.İstanbul-1976. S. 60

¹³ Nail Moralı. A.g.y s.65

¹⁴ Nail Moralı. A.g.y s.65

¹⁵ Nail Moralı A.g.y s.65

Kordon'da
Sporting Kulüp

rat Kalemî'nde bulunmuş, 26 Ağustos 1897 de Ziraat Bankası İzmir Şubesi'nde kayıt memurluğu yaparken, 20 Eylül 1900 tarihinde Vilâyet Mektubî Kalemî'ne tayin olmuş, ardından Mekteb-i Sanayi'de Kitâbet ve Tarih Öğretmenliği ile vilâyetin resmi yayın organı olan Aydın Gazetesi'nde muharrirlik yapmış, ardından İzmir Vilâyeti Mektupçuluğu'na terfi etmiş, belediye meclis üyeliği görevinde bulunmuş olan Mustafa Kâmil Dursun da, "İzmir Hatıraları" adlı anılarında, Sporting Kulüp'ten sözeder:

"Vali Rahmi Beyin İzmir'e geldiği tarihte henüz Birinci Cihan Harbi başlamamıştı. O sırada Harbiye Nezareti'nde bulunan Enver Paşa, orduyu tensik ve ihrazla meşgul bulunuyordu. Bu maksatla İzmir'e de gelmişti. Enver Paşa'ya Sporting Kulüp'te gayet mükellef bir ziyafet verildi.¹⁶

Kâmil Dursun'un anılarından öğrendiğimize göre, İzmir'de taassupla mücadele eden Vali Rahmi Bey', Sporting Kulüp'te kurulmuş olan tiyatrodaki İzmir hanımlarının izlemeleri için tiyatro oyunu sahneye koydurur¹⁷

Yine rıhtımda yer alan Hotel de la Commune'ün alt katında İngiliz usulü çalışan Café Néon'da da müzikli eğlenceler düzenlenir, yurt dışından getirilmiş kadınlar burada dansederlerdi.

¹⁶ Mustafa Kâmil Dursun. *İZMİR HÂTİRALARI*. Yayına hazırlayan Ünal Şenel. Akademi Kitabevi. İzmir-1994. S.69.

¹⁷ Vali Rahmi Bey, 1914-1918 yılları arasında İzmir'de görev yapmıştır. Mezarlıkları kaldırtmış; kendinden önceki Vali Mithat Paşa'nın tasarladığı Basmane-Gümrük arasındaki bulvarın yapımına girişmiş; savaşa karşın Milli Kütüphane ile Milli Sinema'nın temelleri yine onun zamanında atılmıştır.

¹⁷ Mustafa Kâmil Dursun. A.g.y. s.69.

Nail Morali'nin adını verdiği diğer bir yer Haylayf Pasajı'ndaki New Club'tür.

Bu arada bilgi için aktarmakta yarar var; 1930'lu yıllarda İzmir'in nüfusu 150 bin, 1927 yılında nahiye yapılan Karşıyaka'nınki ise ancak 15 bindir.

İstanbul'da, 1922 yılında doğan, 1924 yılında ise ailesiyle birlikte İzmir Karşıyaka'ya yerleşen, İttihat ve Terakki'nin ikinci Meşrutiyet dönemindeki önde gelen adlarından Küçük Telat Muşkara'nın oğlu, elektrik mühendisi Turan Muşkara, Alsancak ve Karşıyaka'daki gazinoların tanıklarından olup anılarında bu yerlerden söz eder. Bizler de 1900'lü yılların ilk çeyreğini izleyen ikinci çeyreğin başlarından onun tanıklığı sayesinde bilgi sahibi oluruz:

"Alsancak'ta, şimdilerde olmayan deniz üstü lokantası (Palet), deniz hamamıydı. Alsancak Deniz Hamamı'nın ilki putrel kazık, beton kılıflı ayaklar üzerine oturmuş ahşap iskele plâtfom ve kapalı kısımdan oluşan klâsik deniz hamamı yapısındaydı. Orta kısmında denize inme boşluğu ve merdivenleri de vardı. Geniş platformu ve kapalı yeri aksamları gazino olarak kullanılırdı. Küçük yaşlarımda, (1930-32 olmalı), orada bir çocuk balosu verildiğini, çocukların çeşitli kılıklarla geldiklerini hatırlarım. Balodaki çocukların çoğunluğu levanten çocuklarıydı. Aralarından Mehmet Evliyazade'yi, Regio Galia'yı ve Jan Akavi'yi hatırlar gibiyim.¹⁸"

Yine 1900'lü yılların o dillere destan dönemlerinden birisi olan ilk çeyreğine dönersek, İzmir'in ışıltılı gece yaşamını unutamayanlardan birisi de, 1866-1945 yılları arasında yaşamış olan ünlü romancımız Halid Ziya Uşaklıgil'dir." İstanbul'da doğan, ancak 12 yaşından 24 yaşına değin çocukluk ve ilköğretim yaşamını İzmir'de sürdüren, orta öğrenimini İzmir'de yapan, Halid Ziya Uşaklıgil, İzmir Rüştüyesi'ndeki Fransızca öğretmenliği görevinin yanı sıra yine bu kentte Nevruz Dergisi ile Hizmet Gazetesi'ni yayımlamıştır. Sanatçının, İzmir'e ailesi ile birlikte göç etmesinin nedeni, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın ('93 Savaşı) neden olduğu ortamdır. Yıl 1878'dir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülmeye giden ilk büyük yenilgiyi aldığı '93 Savaşı'nda Ruslar, Uşaklıgil Ailesi'nin yaşadığı Yeşilköy'e değin gelince göç kaçınılmaz olmuştur.

Halid Ziya Uşaklıgil, ilk basımı 1955'te yapılan "İzmir Hikâyeleri" adını taşıyan -anılal öyküler-ini içeren kitabında, ölümünden az önce son kez ziyaret ettiği İzmir'i şöyle gözlemlemiş, anılarıyla şu biçimde bağlantı kurmuştur:

"Uzun yıllar sonra İzmir'i yeniden görmüştüm. Orada, on iki yaşımdan yirmi dördüme kadar bir anılar zinciriyle bir hayat geçirmiştım. Hele bu güzel kentin büyük yangından sonra ne olduğunu, yanan eski mahallelerin yerine kurulan güzel yeni kenti görmek,

¹⁸ Turan Muşkara. İZMİR VE KARŞIYAKA ANILARI. Hayal Olan O Güzel Günler. Yayına hazırlayan: Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu. İzmir-1998. S.4

" Halid Ziya Uşaklıgil. (1866- 27 Mart 1945) İstanbul'da doğmuş, 12 yaşındayken 1878 yılında ünlü halı tüccarı olan dedesi Hacı Ali Efendi'nin yaşadığı İzmir kentine ailesiyle yerleşmiş, 24 yaşına değin bu kentte yaşamış, yapıtlarının önemli bir bölümünü burada yazmıştır. Tanzimat'tan sonraki Türk Edebiyatının ilk büyük hikâye ve roman yazarıdır. Ayrıca İzmir basın tarihinde önemli rol oynamıştır. İzmir'in ilk edebî dergisi Nevruz (çıkışı 13 Mart 1884) ile, en önemli gazetelerinden Hizmet'i (çıkışı 13 Kasım 1886), arkadaşları Bıçakçızade Hakkı ve Tefvik Nevzat ile yayımlamıştır.

yangından kurtulan mahallelerinden de dolaşarak o zamanlarıma ilişkin hayatımı diriltmek için (içimde) bir gereksinme duyuyordum; bundan sekiz yıl önce buna fırsat buldum.

İlk önce otomobille eski Frenk Mahallesini, Rum Mahallesini, Ermeni Mahallesini, bütün yanmış yerleri dolaştım. Bunların hepsi yok olmuş ve yerlerine geniş, güzel caddeler açılmış, bu caddelerde geleceğin güzel bir bayındırlık başlangıcını oluşturan yapılar meydana gelmeye başlamıştı. Anıların yatakları (geçmiş bulunduğu yerler) yoktu ama geleceğin vaadleriyle dolu yepyeni çağdaş bir kent ortaya çıkıyordu.¹⁹

Halid Ziya Uşaklıgil, Batı Müziği'nin kendisini çeken bir hazine olduğunu, zengin bir plâk koleksiyonu bulunduğunu anlatır, satırlarını şöyle sürdürür:

"O zaman İzmir'deydim. Her yaz mevsimini bu güzel kentte geçiren Fransız operet kumpanyaları bulunurdu. Ben de bunların üşenmez-yorulmaz, ta uzak mahallerden inerek rıhtıma kadar bağumlu bir devamlısı idim.

Kendimden geçmiş bir halde, gece yarısında ıssız sokakları aşarak eve dönerken, bunlardan melodi artıkları kafamın içinde çalkalanarak gider, yatağıma atılır ve uykumun içinde bile onların titreşimleriyle düşler görürdüm. Bugün gene onları dinlerken hep on sekiz yirmi yaşında düşler gören, ruhu hulyalarla dolu bir genç hayatını yaşarım, ancak beş dakika... Ama bu kısa dakikalar ne kadar zevkine kanmak mümkün olmayan bir mutluluk oluyor.

Bir aralık İzmir'e (İstanbul) Gedikpaşa Sahnesi'nin döküntülerinden oluşmuş bir operet kumpanyası geldi. Oldukça dolgun bir repertuvar ile... Eserleri değerinde Türk sahnesine hâlâ bir şeyler eklenilemeyen Çuacıyan'ın "Leblebici Horhor", "Arif'in Hilesi", "Köşe Kâhya" çeşidinden üstün ve seçkin eserlerinden başka, gene Gedikpaşa Sahnesi'nde o zamanın ünlü Fransız operetlerinden çevirtirilerek, Paris'ten getirilen bir yönetmenin yönetimi altında sahneye konulan eserler vardı: Giroflée Girola, Orphée Aux Enfers (Orfe Cehennemde) Madam Ango'nun Kızı ve başkaları...(...) yalnız eklemeliyim ki bütün operet hayatlarının arasında en çok yaşayan, bu, "Madam Ango'nun Kızı" eseridir. Ne zaman onu yeniden görmek imkân ve fırsatı çıktıysa, bu fırsatı hiç kaçırmadım. İzmir'de, Bekyan Kumpanyası'ndan onu, gene orada, Fransız kumpanyalarında kaç kezler gördüm.²⁰

"İzmir Hikâyeleri"nin 33. sayfasına geldikimizde Halid Ziya Uşaklıgil ile Alsancak Kordon'unda dolaşmaya başlıyoruz:

"Akşam kararlılar başlamıştı. Buradan, konuk olduğum yere kadar ağır ağır yürümek istedim. Bir epey yürüdükten sonra bir caz sesinin bölük pörçük parçalarını işitmeye başladım ve ilerledikçe bu sesler daha çok belirginlik kazandı. Demek yakınlarda bir toplan-tı, bir danslı eğlence vardı.

¹⁹ Halid Ziya Uşaklıgil. İZMİR HİKÂYESLERİ (Anısal Öyküler). Düzenleyen, yeni basıma hazırlayan: Şemsetti Kutlu. İnkılâp Kitabevi. İstanbul-1991. S.16

²⁰ Halid Ziya Uşaklıgil. A.g.y s.24-25

1950'lerde Kordonboyu

Eskiden Bella Vista diye tanınan rıhtımın (Alsancak'ın kıyı kesimine iki değişik dilde Bella Vista ya da Belle Vue denilmekteydi. LD) bu bölümünde yangından kurtulmuş bir sıra yalılar vardı ki bunlardan çoğu ile bir göz tanışıklığım bulunuyordu. Derken akşamın alaca karanlığında ışıklarla dolu bir yere, set üzerinde bir bahçeye varmış oldum. Burası hınca hınç doluydu. O zaman aklıma geldi, günlerden pazardı ve bu

tatil gününü şu eğlence yerinde geçirmeye gelmiş olan halkı orada toplu olarak bulacaktım. Burası neresiydi? Şehir Bahçesi mi, Belediye Gazinosu mu?

Daha önceleri burada ne vardı? El dorado, Alhambra, Café Luca?...

Bunu belirleyebilmek mümkün olmadı. Sanki sürüklenircesine buraya girdim. İlk önce kalabalığın arasından, sıkışık masaların kenarından süzülerek dolaştım. Gelişi güzel düzensiz bir yürüyüşle... Bir şeyler mi umuyordum, beni bir tanıyan olacak da seslenecek diye mi umuyordum? Ya da ben bir eski dost bularak yanına mı işlecektim?...

Bir ara dans pistine yaklaştım, bir fokstrotla dönen çiftlere uzun uzun baktım. Hiçbir yüz görmedim ki onu tanıyabileyim. Zaten bunlar hep genç insanlardı. (Belki de) ben İzmir'i terkettiğim zamanlarda daha dünyaya bile gelmemiş olacaktlardı.

Kendimi yabancı bir ülkenin tanınmamış insanları arasında buldum, sinirlerimden bir ürperme geçti. Gerçekten İzmir'de, şu benim sevgili İzmir'imde miydim?... Uzun uzun işlecek bir yer aradım. Öyle tıklım tıklım doluydu ki bir süre ayakta kaldım. Sonunda bir ara hesaplarını ödemekte olan bir aileden boşalmak üzere olan bir masanın yanında bekledim ve burası boşalınca hemen yerleştim. Talih bana yardım etmişti; denize en yakın olan bir noktaya oturmuş oluyordum.

Ah bu deniz!.. Günün her saatinde başka tablolar gösteren, özellikle akşamüzeri, gecenin ilk karartıları daha yayılmadan önce, batmak üzere olan güneşin kızıl parıltıları suların çalkantıları üzerinde oynasırken, birer birer silinip yerlerini gölgelere terkederken, ben bu denizin karşısında ve hayallere dalmış, gençliğimin nasıl düşlemeleri içinde yüzerek ömrümün gelecek yılları için ne zengin emellerle uyuşmuştum.²¹

Cumhuriyet'in hemen öncesi ıslıklı Kordon'uyla ünlü, Avrupa sosyetesinin sayfiye kenti, Küçük Paris diye adlandırılan Ege kenti İzmir'in, Cumhuriyet'in yine ilk yıllarında unutulmaz gece yaşantısında gazinolarında ne yenir ne içilirdi; İzmir, denildiğinde çağrışım yapan kendine özgü yiyecek içecek ve mezeleri nelerdi, o konuda da zaman zaman ayrıntılara girmekte yarar var. İşte ilk elde yine ünlü edebiyatçımız Halid Ziya Uşaklıgil'in satırlarında dolaşmak, bu tabloyu görüp bilgi sahibi olmak açısından önem taşıyor.

²¹ Halid Ziya Uşaklıgil A.g.y s.33

Öncelikle sübyeyi bilir misiniz, adını hiç duydunuz mu, ondan söz etmek isterim... Sübye, gerçekten İzmir'in Kordon'uyla, Kemeraltı Çarşısında bugün bile hâlâ karşımıza aniden çıkıveren, sokak satıcıları eliyle satılan; erik, badem ağaçlarının çiçekleniverip de, çiçeğinin kısa sürmesi gibi anlık var olup yiten doyumsuz, vücuda yararlı, ama bilenlerin bildiği bir içecektir. Sübye'yle ilgili tatlı anlatımı Uşaklıgil'in, "İzmir Hikâyeleri" adlı anısal öykülerinin yer aldığı kitabındaki -Güzel İhsan- bölümünden izliyoruz:

"(...) iki tür şerbet de İzmir'in özelliklerindendi. Hele kavun çekirdeklerinin ezilerek un haline getirilmiş olmasından süzülerek yapılan sübye'ye bayılırdı. (*Güzel İhsan'dan söz ediyor. LD*)

Bu şerbetin bir de büyük ustası vardı ki onun için 'çocukken İslâm dinine geçmiş bir Yahudi derlerdi. Çok yakışıklı, uzun boylu, gür sesli olan bu adamın çarşılarında:

-Buzzz!... Var mı dişlerine güvenen?...

diye yanı yöreyi çın çın öttüren sesi işitilince, her dükkândan:

-Abdullah, buraya gel!..

çağrılan duyulurdu. O, hiçbir çağrını kaçırmaz, iki koluyla kucakladığı parıl parıl parlayan, tepesinden bir ay-yıldız, üzerinde küçük dönerfırıldaklar dizilmiş zincirciklerle güzel güğümünü bir küçük atılımla biraz öne çevirirdi.

Musluğundan süt gibi sübyesiyle bir koca bardağı doldurup onun peşin zevkiyle yutkunan müşteriye sunardı.

Güzel İhsan, bu sübyeyi Abdullah'a raslamış olursa o gün her vakitkinden daha çok mutlu olurdu. Ara sıra demirhindi ya da sübye (şerbetleri) onu doyurmaktan çok acıtır-mış olurdu.²²

Evet, İzmir'in sokaklarında karşımıza çıkan ünlü sübyesi dışında diğer anlık bir içeceği ise demirhindsidir.

Yine 1800'lü yılların sonunda da pek ünlü olan diğer bir yiyeceğin adı nedir peki? Lokma!

Atilla İlhan, at kestanelerinin çoğunluğu beyaz, ara ara da gül kurusu renkte, erguvan-ların da coşkuyla çiçek açtığı 2002 yılının güzel bir Nisan günü İstanbul'da, Harbiye sem-tinde, Divan Pastanesi'nde bize İzmir'in gazinolarını anlatırken ne demişti?

"Şimdi artık buralara kadar gelen Karşıyaka lokması şimdi Beşiktaş'ta, Karşıyaka lok-ması, diye satılıyor. Boğaz'da satılıyor. Ben Kavacık'ta gördüm, adamın biri Karşıyaka lok-ması satıyor; inanılmaz bir şey!"

Uşaklıgil üstadın kaleminden tanıdığımız, 1900'lu yılların başlarında yaşamış bir tip olan Güzel İhsan ile ilgili bölümde de lokmanın gerçekten ünlü olduğunun bir kez daha ayır-dına varıyoruz:

²² Halid Ziya Uşaklıgil A.g.y s.115

"(...) koşa koşa rıhtımda lokmasıyla tanınan fırına giderek ayaküstü bir tabak dolusu lokmayı, üstüne bir de sigara tellendirerek (haklar)dı.²³"

Lokma kadar önemli diğer hamur işi katmer ve yine o yıllarda ünü yaygın olsa da bugün pek bilinmeyen Şam Halkası adı verilen, aslında halka biçiminde olmayıp, daha çok el büyüklüğünde, yolda yürürken yenebilen pek lezzetli bir ekmekçik türü olarak karşımıza çıkar:

"Çakı Bedesteni'ne dalmadan önce İzmir'in pek ünlü olan katmerini en iyi yapan o yakınlardaki fırına uğrar, üst üste iki katmer yuvarlar, sonra bunları midesine indirmek için yanda yörede demirhindi ya da bademiçi, kavunçekirdeği şerbeti satan şerbetçilerden birini araştırır. Bunlardan dolu dolu, buz gibi bardak şerbeti de diktikten sonra gene elinin tersiyle dudaklarını silerek memnun, içi rahat, hayatından mutlu bir halde işinin yolunu tutardı.

Bu iki tür şerbet de İzmir'in özelliklerindendi. Hele kavun çekirdeklerinin ezilerek un haline getirilmiş olmasından süzülerek yapılan sübyeğe bayılırdı.²⁴"

Peki, kesesi dolgunca ise, rıhtımda, Kraemer Gazinosu'nda kendisine nasıl bir ziyafet çekerti Güzel İhsan?

"O gün kesesi de dolgunca ise rıhtımda Kramer Gazinosu'nda kendisine bir şölen çekti. Bu kanlı kanlı, çok pişmemiş, fazla yumuşak; etrafında patates, Bürüksel lahana-cıkları, üzerinde iki tane tavada yumurta ile bir fileto, bol domates salçalı, parmazan peynirli bir makarnadan oluşurdu.

Bunu başka yerde bulamayacağını biliyor, inanıyordu. Güzelce karnını doyururken bir yandan da bu nefis yemeği son derece soğuk büyük Draher birasıyla suladıktan sonra -bu alafranga düzene uygun olsun diye- bir de yaprak sigara yakardı.²⁵"

Hadi üstadın anılarında yakalamışken, İzmir'in çarşılarında daha neler yenir içilirdi, ona da bir gözatıverelim: Kemeraltı'nda gözleme, omleti andıran bir tür katmer, Şadırvan Camisi yakınında tandır kebabı adıyla fırında pişirilen, yufkaya sarılmış kuzu eti, üzerine iri zeytin taneleri sıralanmış bembeyaz köpük halinde müşteriye sunulan havyar ezmesi, iri boyda temizlenmiş, bol limonla zeytinyağına yatırılmış, rendelenmiş soğan, kırmızı turp, marul göbeği, yeşil zeytinle süslenmiş, bembeyaz francala ekmekle yenilen sardalya balığı. Ve dahi yine İzmir'le ünlü, adıyla dahi ağız sulandıran, şişte yapılmış dil balığı.

Evet, nihayet İzmir'in sokaklarından gazino içlerine girip masaların nelerle donatıldığını görelim. Yine Uşaklıgil'in satırlarından Güzel İhsan'ı izlemeyi sürdürüyoruz:

²³ Halid Ziya Uşaklıgil A.g.y. s.115.

²⁴ Halid Ziya Uşaklıgil A.g.y. s.114.

²⁵ Halid Ziya Uşaklıgil A.g.y. s.115-116.

"Eğer o akşam Pala Tevfik ve onun gümrük memurlarından olan arkadaşları Salim ve Cemal ile buluşmak imkânı varsa sorun yoktu. Onların her zaman pek dolgun, türlü mezelerle pek zengin sofrasına damlayınca kendisine düşünülecek bir şey kalmazdı.

Eğer o akşam yalnız başına kalacaksa o zaman kendisine göre bir düzen yapardı. Ya Karataş meyhanelerinden birine ya da Rum Yatağı olan Kerahori'de bir tavernaya uğrayacaktı. Bu durumda mezeleri kendi düşünürdü: İzmir'in ünlü iri boyda karidesleri, Şam-fıstığıyla tuzlu badem, tarator, halka halinde kızartılmış patlıcan, beyin salatası, içi ançuvezle dolmuş yeşil zeytin ve daha başkaları...²⁶

Peki, neydi başkaları?..

Dörde bölünmüş lop yumurtaların üzerleri bezelye ezmesiyle kaplanarak birazcık kırmızı biberle süslenmiş meze, börülce taratoru, sarmısaklı yoğurtla karıştırılmış semizotu, zeytinyağı (üzerine dereotu serpiştirilmiş) enginar, yine dereotu eksik bırakılmamış zeytinyağı taze bakla, kuru bakladan yapılan, üzerine zeytinyağı akıtılmış fava...

1900'lü yıllardan 1930'lu yıllara belgelere ve tanıklıklara dayalı İzmir'deki gazino yaşıntılarının özeti şimdilik böyle. Bir de aynı dönemi kapsayan gazetelerde ne gibi haberler, ilânlar yer almış onları görelim, ardından 1930'lu yılların gazinolarını ad ad dolaşalım:

Kafe Korso

9.2.1929 - Kafe Korso Gazinosu. Ahenk Gazetesi'nin 9 Şubat 1929 tarihli sayısından böyle bir gazinonun varlığını öğreniyoruz.

Türkocağı Aile Bahçesi

İzmir'de ailelerin gittikleri, müzik ve cambaz gösterilerinin yapıldığı bir yerdir. Bugün İzmir Devlet Tiyatrosu olarak kullanılan binadır. 15 Eylül 1931 tarihli Yeni Asır Gazetesi'nden okuduğumuz bir ilân aracılığıyla burada düzenlenen etkinlikler hakkında bilgi sahibi oluyoruz:

"Türk Ocağı Aile Bahçesi'nde incincesaz heyeti ve aynı zamanda Hintli, Afrikalı Arap cambazlar ile Alman cambazları geldiler.

Koşunuz, hayret edeceksiniz. Bu yeni cambaz varyetesini görmeğe gidiniz"

Gazetedeki duyuru, duhuliyenin serbest, içki fiyatlarının ise son de-

²⁶ Halid Ziya Uşaklıgil A.g.y. S.117

rece ucuz olduğunu okura bildiriyor ve "parmaklarınızı ağzınızda bırakacak bu yeni var-
yeteyi mutlaka görünüz. Acayip araplar, hayretbakış almanlar" diyor.

Gazete haberinde sözü edilen incesaz, İstanbul'da Abdülhamid, Meşrûtiyet ve Mütâ-
reke yıllarında piyasada ve mesirelerde icrây-ı faaliyet eden, hayli yaygın müzik topluluk-
larına verilen bir addır. İncesaz takımları "sâzende" ve "hânende" adı verilen sazıcılardan
ve ses sanatçılarından oluşurdu. 1900 yılında İstanbul'da Bakırköy Sakızağacı'nda Mar-
dik Efendi'nin Gazinosu'nda Kemâni Tatyos Efendi'nin yönetiminde, Haydarpaşa'da,
şimdiki Gar Binası henüz yokken istasyon görevi gören binanın karşısında Mösyö Anag-
nostidi'nin işlettiği birahane'de Kemanî Aşkı Efendi'nin İncesaz Takımı, Anadoluhisar-
ı'nda, İçeri Göksu'daki tiyatrodaki, Abdi Efendi'nin temsillerinden önce ve perde araların-
da sahne alan meçhul bir saz takımı, Şehzadebaşı'nda, Direklerarası'nda, Fevziye Kiraat-
hânesi karşısındaki Salaş'da ve Unkapanı'nda değirmen karşısındaki kahvehâne'de Yağ-
mı'nın İncesaz Takımı, gayrimüslim kadınlar hânende Sofi ve Liza hanımların iki ayrı ta-
kımı gibi İstanbul'un değişik ve birbirine hayli uzak semtlerinde pek rağbet gören, her
zaman dinleyici bulan incesaz heyetleri vardı. (Bu konuda, *Son Havadis Gazetesi*'nde Şina-
si Akbatu imzasıyla 20 Mart 1961 tarihinden başlayarak 15 gün süreyle, "İstanbul'da İncesaz
Takımları" adı altında bir yazı dizisi yayımlanmıştır. LD)

"Şehrimizin güzide hanımları"

17 Eylül 1931 tarihli gazetelerden bilgi sahibi olduğumuz etkinlik Asarı Atika
Muhipleri Cemiyeti'nin Garden Partisi'dir: "İzmir Havalisi Asarı Atika Muhipler Cemiye-
ti'nin garden partisi 24 Eylül Perşembe akşamı eski Türk Ocağı binasında yapılacaktır.
Garden parti hakkında dün öğleden sonra Vali Paşa'nın riyasetinde bir içtima aktedilmiş-
tir. Biletler şehrimizin güzide hanımları tarafından dağıtılacaktır."

"Aile tedansonları"

5 Mart 1931 tarihinde ise yine Türk Ocağı'nda, her Cuma günü saat 17.30 da aile te-
dansonlarının yapılacağı duyurulur. Bu tedansonlar daha önce Perşembe akşamları yapıl-
makta iken 'umumi arzu' üzerine ve 'mükemmel bir cazbant temin etmek maksadı ile'
Cuma aynı saat olan 17.30'a alınmıştır.

Bu arada gazinoların yapılaşmaları öncesi İzmirliilerin, özellikle sıcak yaz aylarında se-
rinleme olanağını nasıl bulduklarını 14 Eylül 1931 tarihli şu gazete duyurusundan öğ-
renmekteyiz:

* Cumhuriyet'in ilk yıllarında İzmir, özellikle büyük İzmir yangını (1922) ve Kent nüfusunun büyük ölçüde
yenilenmesinin getirdiği sorunlarla uğraşmaktaydı. 1927 yılının 15 Şubat'ında İzmir Müzesi'nin açılmasına
koşut olarak, 'İzmir ve Havalisi Asarı Atika Muhipleri Cemiyeti' kuruldu. İzmir Valisi Kâzım (Dirik) Paşa, baş-
kanlığı üstlendi. Cemiyetin amacı, 'Bölgede gerek yerin altında saklı duran ve gerekse yerin üstünde bugüne
değin varlığını koruyan değerli ve eski eserleri korumak, bunları halka ve bilim çevrelerine tanıtmak'tı. Der-
nek ayrıca 8 yıl içinde 21 adet kitap yayımladı. Yayınların büyük bölümü turizme yönelikti. Fikir ve sanat ya-
şamı bakımından kayda değer nitelik taşımaktaydı. (LD.)

"Mühim Tavsiye

Bu sıcaklarda yeşil ağaçlar altında serin koyu gölgelerde taze ve soğuk bira içmek isteyen ailelere Aydın Bira Fabrikası bahçesini tavsiye ederiz."

İsmet Bey Gazinosu

1930'lar ile 1960'lar arası dönemin en ünlü gazinolarından birisi Karataş'ta, deniz üstünde yer alan İsmet Gazinosu'dur.

Bahribaba Parkı'nda bulunan İsmet Bey Gazinosu'nun gazetelerde yer alan duyurusundan dış ülkelerden müzisyenler ile gösteri gruplarının İzmir'e getirildiklerini öğreniriz. 6 Temmuz 1932 tarihli Yeni Asır gazetesinden şu satırları okuruz:

"Bütün İzmirliiler. Bahribaba Parkı'nda İsmet Bey Gazinosu'nda Macar balet heyetinin hayrete şayan numaralarını, Çingeneler düetosunu hararetle alkışlıyorlar. İzmir'in en güzel ve en kuvvetli saz heyeti buradadır. Serin hava... Ucuz temiz meze... Güzel nezih eğlence... Çok yakında büyük sürprizler hazırlanıyor."

Şimdi yaşamda olmayan Şükriye Şalt (1324-1999) Hanım da, evlerinin bulunduğu Değirmendag'da (*şimdiki Varyant'ın Bayramyeri başlangıcı*), geceleri İsmet Gazinosu'nda fasıl yönetip şarkı söyleyen Hafız Burhan'ı nasıl dinlediklerini, o yılların tatlı anıları içerisinde yakın çevresine kaç kez anlatmıştır. "Balkona oturur aşağıdaki İsmet Gazinosu'ndan Hafız Burhan Bey'i dinlerdik. Aylı gecelerde Hafız'ın parmağındaki yüzüğün taşından yansıyan ışığı görürdük"

Fotografçı Etem Ruhi'nin, 1940'lı yıllarda Bahribaba Parkı'ndan denize doğru bakış açısıyla çektiği fotoğrafta, şimdi Orduevi'nin beton bloklar halinde yükseldiği yerde çevresinin yeşilliği ile bütünleşmiş İsmet Gazinosu, Körfez'e egemen manzarasıyla tüm albenisiyle ortaya çıkmaktadır. Körfez'in mavi dinginliğine yüzünü dönmüş İsmet Gazinosu'nun ardındaki trafiğin gürültü ve hava kirliliğine neden olmadığı caddesinden ise Karantina - Kokaryalı güzergahı üzerinde işleyen tramvay hattı geçmektedir.

İsmet Gazinosu, adını işletmecisi İsmet Bey'den almaktadır. (Bülent Morali, Punta'dan Alsancak'a adlı kitabında İsmet Gazinosu'nun sahibi olarak Hasan Çivgınoğlu adına yer verir. Ünlü Hasan Lokantası'nın sahibi de olan Hasan Bey, İsmet'in daha sonra işletmecisi olmuştur. LD) Yemekli ve yemeksiz iki bölümden oluşan İsmet Gazinosu'nda İzmirliiler şu sanatçıları izlemekteydiler: Münir Nurettin Selçuk, Safiye Ayla, Müzeyyen Senar, Selim, Hafız Burhan. Türk Sanat Müziği'nin unutulmaz seslerinden, usta yorumcu Müzeyyen

Karataş'taki İsmet Gazinosu

Senar, 2002 yılının 10 Eylül günü, 71. IEF'nın son kapanış gecesi, Kaskatlı Havuz'da, 'Nostalji Geceleri' dizisinden verdiği ve son derece görkemli geçen halka açık konserinde, İzmir'e ilk 1941 yılında geldiğini, 1942'de İsmet Gazinosu'nda sahneye çıktığını söylemiştir.

Yaşar Aksoy, 23 Haziran 1991 tarihli Yeni Asır Gazetesi'nde Karataşlı Murat K. Güngör ile yaptığı röportajda "İsmet Gazinosu neredesin?.." başlığı ile diğer adı Bahribaba Belediye Sahil Park Gazinosu olan İsmet Gazinosu anılarına yer vermiştir. Karataşlı Murat K. Güngör, İsmet Gazinosu ile ilgili anılarını Yaşar Aksoy'a şöyle aktarıyor:

"İsmet Gazinosu'nun bir ismi de Bahribaba Sahil Park Gazinosu idi. Gazinoyu bir ara Ayrancı Ahmet diye biri işletti. Ayrancı Ahmet, iki metre boyunda belki yüz kilo, pala bıyıklı, paçaları dizine kadar sıvalı bir adamdı, öylece müşteriye hizmet ederdi. Fasil heyetinden sonra Necmiye, Dürdane, Afet, Hüsnüye, Esmâ ve Hafız, Selânikli Hüsnü gibi şarkıcılar 'çekirdek-nohut hesabına' sahneye çıkarlardı. Sazlar ise Mehmet Kasabalı, Cumbuş Ali, Klarnet Hasan, Kemani Küçük Ali idiler. Hele bir Leman Hanım vardı ki, bülbülünden farksızdı. Akrobatlar oyunlar yapar, düet numaraları, tangolar, çarlistonlar birbirini kovalar, neşe içinde gecenin nasıl geçtiğini anlayamazdık.

Yemeklerini çıkınları içinde evlerinden getiren aileler, İsmet Gazinosu'nun içkisiz kahvehane kısmında, beş kuruşa içtikleri bir gazoz veya bir bardak çayla mamalarını yerlerdi, tertemiz imbat melteminin okşadığı bu sahilde müzik gıdalarını da alırlardı.

Bu gazinonun maskotu Sakat Hasan'dı. Hasan, boynuna asılı selesi ile gündüzleri nane şekeri satar, geceleri de sakat elleri ile müşterilere sandalya taşımaya çalışırdı. Aldığı tırtık kenarlı bir kuruş bahşiş karşılığı, anlaşılması zor ifadesiyle genç kızlara beyitler söylerdi. İsmet Gazinosu da unutulmayan hatıralarımızın arşivinde saklı kaldı.²⁷

Yine İsmet ya da diğer adıyla Bahribaba Belediye Sahil Park Gazinosu'nun gazetelerde yayımlanan bir ilânında şu satırları okumaktayız:

"Yeni müstecir, yeni konfor, Yeni Saz ve Yeni Okuyucuları Lütfen Tecrübe Ediniz.

Saz heyetimiz meyânında Piyanist bay İsmail. İstanbul'dan angaje edilen meşhur bayanlarımızı bekleyiniz.

Pek yakında: Meşhur bay Hafız Burhan Sesilyılmaz yeni eserleriyle 8 Haziran Cumartesi günü sahnemizi şereflendirecektir.

Sayın Halkımızın: Sıcak havaların hararetini, gündüzlerin yorgunluğunu gidermek saf ve çok temiz bir deniz havası arasında saz ve şarkılar dinleyerek iyi bir vakit geçirmek için Gazinomuz her türlü fedakarlıktan geri kalmamıştır.

Sahilpark Kahve kısmı:

Gündüz ve akşam üzerleri deniz kıyısında zümrüdin yeşillikler arasında bir kahveyi 5 kuruşa içmek suretiyle oturup iyi bir hava almak ve arzu edenler kendi yemeklerini da-

²⁷ Yaşar Aksoy. *Ege'de Zaman*. Dizi yazı. Yeni Asır Gazetesi. 23 Haziran 1991, Pazar. S.7

hi yiyebilmek fırsatından bütün halkımızın istifade etmelerini ve mini mini yavrularına hava aldirmek isteyen annelerin bu eşsiz havadar yeri ihmal etmemelerini tavsiye ederiz."

İlanda betimlenen Karataş'ın o güzelim zümrüdi yeşilliğinden, denizinin mis kokusundan bugün hiçbir izin kalmamış olması ne acı!

İzmir gazetelerinde foto muhabiri olarak çalışırken, 10 Kasım 1958'de İstanbul'a, Yeşilçam'a sinema oyuncusu olarak giden Hüseyin Baradan da, İsmet Gazinosu'nu iyi anımsayanlardan:

"Konak'ta, Orduevi'nin olduğu yerde İzmir'in en meşhur gazinosu İsmet vardı. İsmet Gazinosu içkili ve içkisiz olarak iki kısımdan oluşurdu. Çilekeş babam bizleri hiçbir şeyden mahrum etmedi. Babam bizi içkisiz kısma götürür, birer ayran içirtir, Hafız Burhan'ı dinletirdi.²⁸" Hüseyin Baradan'ın belleğinde kalmış, bize aktardığı Hafız Burhan'ın tipi ise şöyledir:

"İri yarı, yakası bağı açık, şişman bir adamdı. Elinde kocaman bir mendil bulundurur, o koca mendille terini silirdi. Bir fasılla başlardı gazinoda program. Nihavend, Uşşak filân... Kemani küçük Ali, Santuri Kantur Ethem Efendi, Neyzen Ahmet filân, öyle bir kadro. O yıllar İzmir'de hayli musiki derneği de vardı."

Deniz kızı Eftalya'yı hiç izleme olanağı olmamış Hüseyin Baradan'ın ama eşi Sadi Işılay'ı iyi anımsıyor:

"Deniz Kızı Eftalya Sadi Işılay ile evliydi. Sadi Bey suratı asık bir adamdı. Ama büyük bir kemançıydı.

Kantocu Rezzan Hanım çok ünlüydü. Onu izledim. Gazinolar o yıllar başka türlü repertuvar yapıyorlardı. Skeç tabir ettiğimiz şeyi Nuri (Genç) Bey ile İclâl Hanım icra ediyorlardı. Nuri Bey, Türkiye'de Othello'yu, "Arabın İntikâmı" adıyla oynayan ilk sanatçıdır."

Kızılçullu Köy Enstitüsü mezunu, yıllarca ilköğretim müfettişliği yapmış, İzmir'in ilk çocuk kütüphanesi ve çocuk kulübünün kurucusu, 'Beydağ' ve 'Kabak Yemekleri' kitaplarının yazarı Mestan Yapıcı'nın anılarında İsmet Gazinosu'nun yeri başka. "Nasıl başka olmasın ki" diyor ve "Ailenin tek oğlu olarak İzmir'de sünnetimi yaptıran babam, erkeğe ilk adım atmamın şerefine beni o gece İsmet Gazinosu'na götürmüştü" diyor ve anlatmayı sürdürüyor:

Deniz Kızı **Eftalya H.**
ve
Kemani **Sadi B.**

Deniz Kızı Eftalya ile eşi Sadi Işılay

²⁸ Hüseyin Baradan. *Bu Gözler Neler Gördü*. EGE KOOP Yayımı. İzmir (Yayım yılı belirtilmemiş) s.4.

"Yıl 1938. Ödemiş Beydağ'da Kerimoğlu olarak tanınan, hali vakti de yerinde olan babam Mustafa Bey, öyle törenlerle flân arası iyi olan birisi değildi. Biz biri erkek, dördü kız beş kardeşтик. Babam tuttu elimden, beni aldı İzmir'e getirdi. Öyle fadime annemin müdahalesi flân da söz konusu değil. Diktatör bir adamdı babam. Kestelli Caddesi'ndeki Yıldız Oteli'nin bir odasını babamla birlikte tuttuk. Odayı tuttuktan sonra doğru Başdurak Camisi'nin oradaki beni sünnet edecek olan berbere yollandık. Babam berberle konuştu, berberi alıp oteldeki odamıza geldik. Öyle sünnet kıyafetim de yok. Babam seromoniyi, merasimi pek sevmezdi. Onu çağırдын, bunu çağırmadın muhabbetlerinden yaka silkerdi. Ben otel odasında sünnetimi oldum. Biraz yattım. Akşam aldı babam beni, doğru İsmet Gazinosu'na. O sıra Körfez'de de deniz kuvvetlerinin gemileri var. Gazino, denizci asker dolu. Hiç unutmuyorum, o zamanın parasıyla bir bardak çay 125 kuruş. Sahnede şarkı söyleyen sanatçı da Hamiyet Yüceses. Bahriyeli şarkısını söyleyip tüm bahriyelileri coşturmuştu. O gece gazinodaki Hüseyin Baradan'ı da foto muhabiri olarak hatırlıyorum. İsmet Gazinosu'na da bu nedenle gittim. Ertesi gün de yine akşam bu kez fuara götürmüştu babam."

Bu ilginç sünnet olayını gerçekleştiren kayınpederini sağlığında tanımış olan Mestan Yapıcı'nın eşi, kayınpederi Mustafa Bey'in öyle eli sıkı bir adam asla olmadığını, tersine, eşi dünyaya geldiğinde, "bu çocuğu evlendirelim dana keseceğiz" dediğini aktardığını, düğünlerinde de danayı kestiğini belirtiyor, "Mestan'dan önce doğan diğer oğulları öldüğü için kayınpederim Mustafa Bey bu kararı almış" diyor.

Fotoğraf sanatı dalında uluslararası AFLAP ünvanlı, İzmir 1938 doğumlu Yusuf Tuvi de, çocukluğunda babası ve annesi ile gittiği İsmet Gazinosu'nu iyi anımsayanlardan:

"Babam, alaturka müziği pek severdi. Sık sık giderdik İsmet Gazinosu'na. Yemekli ve yemeksiz bölümleri vardı. Ben gazoz içerdim, kısa pantolonlu yıllarımdaydım."

Fasillarda görev alan kadın sanatçılar yer etmiş Tuvi'nin belleğinde. 1900'lü yılların başlarında İstanbul'da nasıl incesaz takımları varsa, İzmir'de de fasil heyetleri Türk Sanat Müziği'nde köşe başını tutuyor:

"Ellerini göğüslerinde kavuşturmuş, yan yana dizilmiş kadın sanatçıları hatırlıyorum. Eskiden güzel olurdu fasıllar, ilgiyle, keyifle dinlerdiniz."

Tuvi'nin belleğinde yer etmiş bir önemli ve sık ayrıntı daha var İsmet Gazinosu'ndan:

"Gazinodan içeri girenleri dikkâtle izlerdi ayaktaki kemancı. Gelen müşteri müdavimlerdense; eğilir, kemanının yaylarına daha bir işveli dokunur, adeta sazı şakırdatır, müşterisine saygılarını sunar!"

İzmirli fotoğraf sanatçısı Cavit Kürnek de, İzmir Kent Kültürü Dergisi'nin Mart 2001'de yayımlanan 3. sayısında, "İzmir'in Kavakları Bardak Oldu" başlığı altında "İsmet Gazinosu'nu unutulabilir miyim? Annem bana yedi aylık hamileydi. Bir akşam..." deyip bu ünlü gazinoya bir gönderme yapıyor. Kürnek, İsmet Gazinosu ile birlikte Fuar Çamlık Senar Gazinosu'nu tatlı tatlı şöyle anlatıyor:

«Kışın ortasında, yazdan kalma gündü gün. Sabahtan akşama kadar kapıya vuran güneş, davetsiz bir konuk gibi içeriye doluyor, az önce yıkanmış olan taş girişin üzerinde kalan su damlalarını mücevherlere dönüştürüyordu. Elinde süpürge, mavi ahşap kapıya yaslanmış olan annem Leyla Hicran Hanım, dayanamadı içeriye seslendi:

"Hatice!" dedi. " Kız Hatice! Gel de şu kuşlara bak!"

Hatice, teyzemdi. On sekiz yaşlarında, kumral, çok güzel bir genç kız. Anneannem Sakızlı terzi Fatma Hanım üç gün önce Çeşme'den getirmişti teyzemi.

"Leyla ağırlaşıyor, gel biraz yardımcı ol ablana" demişti.

Leyla'yı ağırlaştıran benim varlığımıydı. Annem bana sekiz aylık hamileydi. Üç kişi, annem, teyzem ve annemin karnında ben, kapıdan sokağa baktık. Sokağın ortasında küçük bir göle dönüşen yağmur sularının içinde on, on beş tane serçe yıkanıyor, cıvı cıvı bir şarkı tutturmuşlar, eğleniyorlardı. Mutfaktan apar topar koşup gelen teyzemin ellerinden sular damlıyor:

"Ne var?" diye soruyordu. " Yıkanan kuş görmedin mi hiç?"

Annem teyzemin yüzüne baktı:

"Sana acıyorum!" dedi. "Kız sen romantizm nedir bilmez misin?"

"Duygu karın doyurmuyor ablacığım!" dedi teyzem. "Gidip bulaşıkları durulayayım!"

Annem mutfaka koşan teyzemin arkasından baktı kaldı. Tam bir şey demeye kalkıyordu sokakta bir çılgık, bir kıyamet. Kuşlar hızla uçup uzaklaştılar. Siyah bir kedi su birikintisinin içine dalmış, kuşların bıraktığı kokuyu soluyordu.

Babalar sabah işlerine gidip, akşam dönerlerdi. Babam, Gümrük Muhafaza Memuru Salih Suphi Bey bu akşam erken dönmüştü görevinden. Annem meraklandı:

"Ne oldu?" diye sordu. "Hasta mısın?"

"Hayır!" dedi babam. "Turp gibiyim!"

"Neden erken geldin?"

"Hadi hazırlanın! Sizi İsmet Gazinosu'na götüreceğim!"

Annem sessiz bir çılgık attı:

"Ne, İsmet Gazinosu mu?"

"Evet!" dedi babam. "Hafız Burhan' ı göreceğiz. Bir de bir kız!"

Hafız Burhan'ı bilmeyen yoktu da, 'Bir Kız' kimdi acaba? Hafız Burhan gazel okumaya başladığında, eğer hava sakın ise sesi taaa Eşrefpaşa'dan duyulurdu. Bugün yerinde İzmir Atatürk Kültür Merkezi'nin dikili bulunduğu alandaydı İsmet Gazinosu. Denize kadar uzanır, yaz aylarında suların içine bile masalar, iskemleler atılırdı. Mevsim kış olduğundan içeride, orta masalardan birine oturdular. Tüm masalar doluydu. Zarif hanımlar, saçları briyantınlı şık beyler. Annem yakası ve kol kapakları beyaz taftadan vişne rengi yün elbisesini giymişti. Teyzemin üzerinde de bedenini saran ve dolgun göğüslerini mey-

dana çıkaran kiremit kırmızısı bir giysi vardı. Benim gözüm kadınlarda olduğu için, babamın nasıl giyindiğini anımsayamıyorum. Kapıdan girerken gözüme bir yazı ilişti:

"On iki yaşından küçük çocuklar giremez!"

Neyse ki ben daha doğmamıştım ve annemin içine sığınarak her yere girip çıkabiliyordum.

Önce Hafız Burhan çıktı sahneye. Hep böyle yaparmış. O yıllarda assolistler ilkin çıkarlarmış. Babam ikide bir annemi dürtüp:

"Nasıl, beğendin mi?" diye soruyordu.

"Güzel!" diyordu annem. "Güzel de, benim tarzım değil!"

Daha sonra sahneye kara kuru, kısa boylu bir kız çıktı. Annem onu sahneyi temizlemeye çıkan bir görevli sandı. Meğer bu kız değil miymiş 'Bir Kız'? Teyzemin kulağına eğilip:

"Bu kızın kendine hayrı yok!" dedi. "Veremli gibi bir şey! Bundan ses çıkar mı?"

Az sonra annem neredeyse küçük dilini yutacaktı. Aman Allah'ım! Bu ne ses, bu ne üslup? Kızın adı Safiye Ayla idi. Daha ilk şarkısında annem babamın elini tutup karnının üzerine götürdü. İçeride ben sevinçten, mutluluktan hop oturup hop kalkıyordum.

"Çocuk çok sevindi!" dedi annem. "Bugüne kadar böyle tekme atmamıştı!"

Güldüler! Babamın elinden içeriye süzülen ısı gelip yüreğimi buldu.

İsmet Gazinosu'na yıllar sonra bir kez daha gittim. Orada aşık olduğum ilk kadına rastladım. Siyah uzun saçlı, iri gözlü, zayıf ve sessiz bir melekti kadın. Çok güzel şarkı söyleyip dans ediyor, erkek yüreklerini yerinden oynatıyordu. Kadının adı Adalet Pee idi. Yıllarca yatağımı ısıttı Adalet Hanım. Yıllarca yastığıma baş koydu. Bir sabah yatağımdan kalktığımda doğru aynaya koştum. Sihirli parlaklığın içinden Adalet Pee bana bakıp gülüyordu. Annem:

"İnsanlar çok beğenip özendikleri insanlara benzerler!" dedi bir gün.

"Öyleyse" dedim anneme, "sen neden babama benzemiyorsun?"

Sustu!

"Yoksa babamı sevmiyor musun?"

Yine sustu!

Yeniden aynaya koşup baktığımda Adalet Pee saydam parlaklığın içine gömülmüş, parmaklarında elmas yüzüklerin parladığı sağ elini sallayıp yardım çağrısında bulunuyordu. Ne yapmam, nasıl davranmam gerektiğini ayıramıyordum. Tam bu sırada, yani Adalet Pee'nin giderek suya gömüldüğü sırada aynada kendi yüzüm belirmeye başladı. Beyaz, çilli bir yüz ve bu yüzü çevreleyen kırmızı saçlar! Kendime dönüşün bayramını yaşadım o gün. Bir doğruyu daha bulmuştum: İnsan yalnız kendisi olmaya özenmelidir! Başkasına benzemeye kalkmak insana acıdan başka bir şey kazandırmıyord!

Çocukluğumda ikinci gittiğim yer Fuar Çamlık Senar Gazinosu'dur. Sabah babam görevine giderken, anneme:

"Bu akşam eve gelmeyebilirim!" dedi. "Şerafettin hasta! Onun yerine nöbet tutacağım."

"İyi!" dedi annem. "Ben de çocukları alıp Müzeyyen Senar'a giderim!"

"Git!" dedi babam.

Bu ne biçim anne, bu ne biçim baba ve bu nasıl İzmir'di ki, bir anne iki çocuğunu elerinden tutup Eşrefpaşa'dan belediye otobüsüne biniyor, Fuar'ın 9 Eylül kapısında inip içeriye giriyor ve Çamlık Senar Gazinosu'na kadar yürüyordu. Genç, güzel bir kadın gece vakti kimseden çekinmiyor, korkmuyor muydu?

"Korku nedir bilmezdik o yıllarda" derdi annem. "İzmir'de istemeyen kişiye bir şey yapılmaz, isteyen kişinin de kalbi kırılmazdı!"

Kapıcı:

"Daha erken" dedi anneme. "Bir saat var daha."

"Olsun!" dedi annem. "Çok yürüdük, yorulduk. Dinlenmiş oluruz."

Çiçekler, ağaçlar ortasındaki açık hava gazinosunda bizden başka kimse yoktu. Ön sıradaki sandalyeler sarı, ortadakiler yeşil, arkadakiler ise turuncuydu. Biz yeşillere oturduk.

"Ay!" diyordu annem. "Ne kadar sabırsızsınız. Oturalı beş dakika olmadı."

Beklemesini hiç sevmeyen ben, sıkıntıdan of pof çekiyordum. Zamanın işi ne? Gelip geçmek değil mi? Bir saate varmadı tüm iskemleler doldu. Hanımlar, beyler, gençler. Sahneye önce saz takımı çıktı. Kimler mi? Keman, Hakkı Derman; ut, Şerif İçli; klarnet, Şükrü Tunar; tambur, Selahattin Pınar ve adlarını anımsayamadığım öteki saz üstatları.

Müzeyyen Senar sahneye çıktığında az kalsın bayılıyordum. Annem kulağıma eğilip:

"Bu kadına bayılıyorum!" dedi.

"Ben de, ben de!" dedim.

Allah'ım! O ne güzel ses, o ne alımlı endam, o ne içten davranışlardı. Yıllarca Müzeyyen Senar'ı taklit ettim. Sesimi herkes ona benzetiyordu. Ne zaman ki ergenlik çağıma ulaştım, Müzeyyen Senar beni bırakıp gitti. Sesim kalın bir erkek sesine dönüşmüş, yüreğim ince kadınlarda kalmıştı.

Müzeyyen Senar'ın hala yaşıyor olması, yaşam zorluklarına katlanma yolunda en büyük tesellimdir. O'na duyduğum sevgi sayesinde tüm insanları sevdim. Hiç mi aldanmadım, hiç mi kırmadılar beni? Olsun! Yaşamak başka nedir ki? Müzeyyen Senar nasıl alışmışsa bunca aldanışa, ben de katlanacağım!»

Keriman Halis, İzmir Palas'a geliyor

Bu arada Türk kızı Keriman Halis Hanım, 31 Temmuz 1932 tarihinde Belçika'da yapılan yarışmada dünya güzeli seçilmiştir. Bu nedenle; Ekim 1932'de kraliçemizin onuruna verilecek balo için İzmir Palas Salonları seçilir. Balo ile ilgili olarak gazetelerde duyurular şu şekilde yer alır:

"Dünya Güzeli Şerefine Bu Akşam Tedansan var. İzmir Palas Müdüriyetinden: Cuma ve Pazar günleri saat 17'den itibaren Dünya Güzellik Kraliçesi Keriman Halis Hanım şerefine Tedansan verileceğinden müşterilerimizin lütfen teşrifleri rica olunur efendim."

"Dünya Güzeli Şerefine Bu Akşam Balo Vardır."

Dünya güzeli Keriman Halis Hanım şerefine bu akşam İzmirpalas salonlarında muhteşem bir balo verilecektir. Balo duhuliyesiz olup İzmir'in maruf aileleri davetlidirler. Cuma günü saat beşte İzmirpalas salonlarında bir danslı çay verilecektir. Akşamı da yine dansan devam edecektir. İzmirpalas Müdüriyeti."

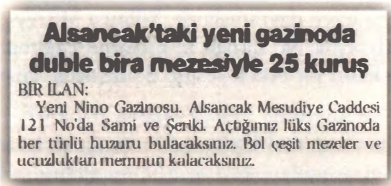
Bayraklı İskele Gazinosu

26 Ocak 1932 tarihli Yeni Asır'dan okuduğumuz bir haberden ise Bayraklı İskeleyi'nde bir gazinonun da olduğunu öğreniriz.

Bayraklı İskeleyi deniz banyoları ve gazinosunun açılış günü 10 Haziran 1932 Cuma'dır. Gazinoyu anımsayanlar, sıradan bir yer olduğunu belirtiyorlar.

Yeni Nino Gazinosu

7.4.1932 Bir reklâm: Yeni Nino Gazinosu Alsancak Mesudiye Cad. No 121 Sami ve Şeriki. Yeni kuşat eylediğimiz lüks gazinomuza teşrif buyuracak zevatı kiramin bol mezelerden ve ucuz balıktan fevkalade memnun kalacakları ilân olunur. Double bira meze ile 25 krş. Gazino, kalburüstü bir sanatçı getirmemiştir.

10.4.1932, 60 Yıl Önce Yeni Asır

Girit mübaddillerinden Naim Bey ise (doğumu 1914), Alsancak'taki Yeni Nino Gazinosu'nu unutamayanlardan. "Çünkü mezeleri çok lezzetli olurdu. Bir de 1930'larda öyle araba bolluğu nerede... Ama Yeni Nino Gazinosu'nun önünde sıra sıra arabalar olurdu. Bu gazino tam Mesudiye Caddesi'nde değil de, Mesudiye Caddesi ile Binbaşı Şerafettin Bey Caddesi'nin kesiştiği yerdeydi" diye anlatıyor.

Aynı süreçte Bira Fabrikası'nın latif yeşillikler içersindeki bahçesinde taze fıçı birası büyük bardak 20 kuruştur. Yüzde 10 yoktur duyurusu, günün gazino eğlence maliyeti hakkında bize ipuçları vermektedir. Bu arada Liman

Körfez Şirketi'nin Reşadiye'den (Güzelyalı) Konağa kadar vapur ücretinin birinci mevki 5, ikinci mevki 4 kuruş. 18 Şubat 1932 tarihli gazete duyurusu günün geçim ölçütü hakkında ipucuna bir ek olmaktadır.

Kozağaç Gazinosu

27.3.1932 - Kozağaç Gazinosu kiraya veriliyor, haberinden böyle bir gazinonun var olduğunu öğreniyoruz. Bu gazino Buca'da bulunmaktadır.

Alsancak Deniz Banyosu Gazinosu

12.4.1932 tarihli gazete ilanlarında, Alsancak'ta yer alan Deniz Banyo Gazinosu'nun kiraya verileceğini, isteklilerin 25 Nisan 1932 tarihine değin başvurmaları gerektiğini okuyoruz.

Ancak 28.04.1932 tarihli bir başka haberdan öğrendiğimize göre, Alsancak tramvay depoları karşısında deniz üzerinde kâin gazinonun 3 senelik icarına ait müzeyadenin 5 Mayıs 1932 tarihine kadar temdit edildiğini öğrenmekteyiz.

Zühre Gazinosu

Alsancak'ta, deniz üstünde bulunan bu Gazino, İzmir ve Havalisi Asarâtika Muhiple-ri Cemiyeti'nin 1934 yılında yayımladığı İzmir Rehberi'nde yerli ve yabancı turistlere gidebilecek bir gazino olarak önerilmektedir. Kuruluşu daha eskilere dayanan Gazino ile ilgili olarak işte bir gazete haberi arşivlerde karşımıza çıkıyor:

23.6.1932 - Verem Mücadele Cemiyeti'nin tertip ettiği garden parti bu akşam saat 21'de Birinci Kordon'daki Zühre Gazinosu'nda verilecektir.

Revü geliyor

İzmir'in görkemli gazino yaşamı içerisinde yabancı orkestralar kadar diğer gösteri grupları ile birlikte revülere de ev sahipliği yaptığını bilmekteyiz. İşte 3.6.1932 tarihli bir ilân:

Turkuaz barında Nandis Revü Trufu. Pek büyük fedakârlıklarla Avrupa'dan celbine muvaffak olduğumuz ve Avrupa'nın en büyük şehirlerinde numaralarındaki maharetleriyle umurun alkışlarına mazhar olan Nandis Revü Trufu, bu akşamdan itibaren Turkuaz Barında dokuz kadından mürekkep olan baletile parlak numaralarını icraya başlamıştır. Bu fevkalâde canlı ve meraklı numaraları görmek için bir kerre teşrif etmelerini umum halkımıza tavsiye ederiz. Fiyatlar mutedildir.

Turkuaz Bar, İhsan Beyin tahtı idaresinde yeniden küşat edilmiş bir eğlence mekânıdır.

Karşıyaka Osman Bey Gazinosu

22.7.1932 Bir reklâm: Büyük Garden Parti. Türk Yükselme Cemiyeti Menfaatine Karşıyaka'da, Osman Bey Gazinosu'nda garden parti. 4.8.1932 Perşembe günü akşamı.

İktisadî buhranın neticeleri gözönüne alınarak

12.11. 1932 tarihli bir başka gazete haberi ise İsmet Gazino ve Lokantası'nın, iktisadî buhranı gözönüne alarak ucuz servis yaptığı duyurulmaktadır. Duyuru aynen şöyledir:

"Üç kap yemek 35 kuruşa. Kemeraltı'nda Veysel Hamamı İttisalinde küşat edilen İsmet Lokanta ve Gazinosu iktisadî buhranın neticelerini nazardikkâte alarak fiatlarda büyük tenzilât yapmıştır. Ekmeği ve tatlısı ile birlikte üç kap yemek otuzbeş kuruşa verilmektedir. Geceleyin İzmir'in en mükemmel sazı İsmet Lokanta ve Gazinosu'ndadır.

Şehir Gazinosu

Cumhuriyet'in ilânından sonra Türklere ait adı en duyulmuş, o yılları yaşayanların belleklerinde apayrı bir yeri olmuş gazino Şehir Gazinosu'dur. Hüseyin Türkmenoğlu,

Dönemin unutulmaz ama bugün hiç bilinmeyen, Birinci Kordon'daki Şehir Gazinosu'na erkekler kravat, ceket, ütülü pantolonla girerlerdi. Şehir Gazinosu bayanların giyim modasını yakından izledikleri bir özelliği de taşıyordu. Birinci Kordon'da uzun yıllar NATO binası olarak kullanılan, şimdi de Orduye'ine dönüştürülen Şehir Gazinosu ile ilgili duyurular, bu popüler yerin önemini çok güzel vurguluyor. Söz konusu duyurularda, gazinonun yerinin, gurup zamanı güzelliğinden övgüyle söz ediliyor: "Öğle vakti çok temiz bir hava ve güzel çiçek kokuları arasında ve hem de radyo ile yüksek müzik parçalarını dinleyerek yorgunluğunuzu giderecek, mütenevi ve tursanda yemeklerle gıdanızı temin imkanını bulabileceksiniz. Akşam saf havalı deniz kenarında güneşin gurubunun imbat rüzgarının yardımıyla gelen gül kokuları arasında..." deniyor

özellikle bunun altını çiziyor ve "Birinci Kordon'da ve Kordon'un tam ortasında yer alan, 1930'lu yılların tek lüks ve nezih aile gazinosudur Şehir Gazinosu" biçiminde tanımlama yapıyor.

Türkmenoglu'nun, İzmir'de gelmiş geçmiş en ünlü gazino, diye nitelendirdiği, babası Murat Türkmenoglu'nun ilk kurulduğu 1932'den başlayarak, 1940 yılına değin işletmecisi olduğu Şehir Gazinosu'nun yerini tarif ettiğimizde, konumunun ne denli önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Haftanın Cuma, Cumartesi, Pazar günleri çaylı dans partilerinin düzenlendiği bu unutulmaz gazino, 1953'ten itibaren NATO binası olarak kullanılan, şimdilerde ise Orduevi'ne dönüştürülen beton yığını görüntüsüyle eski doğal yapının üzerine adeta çökmüş olan Birinci Kordon'daki yerdedir. Sahip olduğu konum açısından, bugünkü Kordon gözönüne getirildiğinde Şehir Gazinosu düşsel bir varsılık olarak karşımızda belirir.

17 Haziran 1932 tarihli Anadolu Gazetesi, Şehir Gazinosu'nun kurulacağı haberini şöyle verir:

"Kordon'da, belediye Çocuk Parkı ve Gazino yaptırıyor. Belediye tarafından Birinci Kordon'da, yangın yerlerinde bir çocuk parkı vücuda getirilmektedir. Bunun bir kısmı da gazino olacaktır. İnşaat 15 güne kadar ikmâl edilecektir. Çocuk Parkı'nda çocuklar eğlenecekler ve orada kurulacak salıncak ve diğer oyuncaklarda oynayacaklardır."

Hüseyin Türkmenoglu, 10 Nisan 1933 tarihli güncesinde, Şehir Gazinosu'nda düzenlenen bir etkinlikle ilgili gazete haberini şöyle aktarıyor:

"Şehir Gazinosu, İzmir Umumi Efkarının takdirini topladı. Belediye Reisi Behçet Salih Bey'in yokluk içersinde varlık ifade eden eserlerinden birisi de Birinci Kordon'da vücuda getirilen Şehir Gazinosu ve yanındaki çocuk bahçesidir.

Bayramın ilk günü kuşat edilen ve çok güzel bir şekilde tanzim edilmiş bulunan Şehir Gazinosu, Kordon'dan geçen her vatandaşın takdirlerini toplayan bir eser olmuştur. Behçet Salih Bey'in gayretini müstecir Murat Bey'in idaresi ince zevki ile tefriş tanzim ve idarede gösterdiği fedakârane mesaisini tamamlamıştır. İzmir'in şerefile mütenasip bir şehir gazinosu vücuda getirmek hususunda gösterilen gayreti takdirle karşılans. Şehir Gazinosu bol elektrik ziya-

İzmir Birinci Kordon'daki Şehir Gazinosu

*Efsane Şehir Gazinosu'nun
işletmecisi, Murat Türkmenoğlu*

larının parlıtılan içersinde Kordon'un incisi olmuştur. İzmirli, yazın boğucu sıcakları esnasında kendilerine çok nezih bir muhite şimdiden kavuşmuşlardır."

Evet, Birinci Kordon'da, önceleri NATO Binası olarak kullanılıyorken daha sonra Orduevi binası olarak kullanılmaya başlanılan yerde kurulan Şehir Gazinosu, 1930'lu yıllarda gerçekten ünlü bir gazino kimliğindedir.

Hüseyin Türkmenoğlu'nun tuttuğu günlüklerden, 1933 yılı Haziranı'nın ilk günü Şehir Gazinosu'nda bir garden parti verileceğini öğreniyoruz.

"1.6.1933- Garden parti. Verem Mücadele Cemiyeti'nin senelik garden partisi bu sene Şehir Gazinosu'nda yapılacaktır."

"18.6.1933. Verem Mücadele Cemiyeti'nin Büyük Garden Partisi çok parlak bir gece güzel musiki muhtelif varyete numaraları ateş eğlenceleri 9 Haziran Perşembe günü akşam Şehir Gazinosu'nda"

"19.6.1933. Güzel bir iş. Şehir Gazinosu muhterem müşterilerine gazinosunun mevkii le-tafetten ve deniz havasından gündüzün de istifade fırsatını verebilmek için bu defa yaptırdığı camlı salonunda tabldot suretile öğle ve akşam yemeği vermeğe başlamıştır. Kah-veye varıncaya kadar komple tabldot 75 krş.

Öğle vakti çok temiz bir hava ve güzel çiçekler kokuları arasında ve hem de radyo ile yüksek müzik parçalarını dinleyerek yorgunluğunuzu giderecek mütenevi ve turfanda yemeklerle gıdanızı temin imkânını bulabileceksiniz. Akşam saf havalı deniz kenarında güneşin

*Şehir Gazinosu işletmecisi Murat Türkmenoğlu'nun oğlu,
Sibel ve Ada gazinolarının işletmecisi Hüseyin Türkmenoğlu*

gurubunun imbat rüzgârının yardımıyla gelen gül kokuları arasında yalnız 75 kuruş tabldot ücretile yemek ve istirahat fırsatını yine şehir gazinosunda bulabileceksiniz. Bir tecrübe bütün hakikatleri meydana çıkarır."

"25.6.1933. Bir garden parti için hazırlık. Şehir Gazinosu'nda büyük garden partinin hazırlıkları başlamıştır. Elektrik projektörleri ve kuvvetli elektrik tesisatı ile ziya yağmuru içinde yüzer olan bahçede şimdiden hazırlıklar ve bazı tadilat devam etmektedir. Şimdiye kadar

yapılan garden partilerin çok fevkinde olacağı şimdiden tahmin edilen bu garden partide fevkalâde eğlenceli bir gece geçirilmesi için hiçbir şeyin ihmal edilmediği görülecektir. Şehir Gazinosu Müsteciri Murat Beyin şimdiye kadar muvaffakiyetle başardığı birçok bu kabîl teşebbüsler hazırlıklarının bir çok sürprizle dolu olacağını şimdiden ihsas etmeye kâfidir."

Gazino işletmeciliğinin çağdaş bir anlayışla ele alındığı bu süreçte, işletmecinin ana amaçlarından birisi ucuzluk iken, buz ve bira fiyatlarında ani ve yüksek fiyat artışı olması bir anlaşmazlık yaratır.

İşte Hüseyin Türkmenoğlu'nun, günlüğünden buna itirazını içeren pasaj:

"30.6.1933. Buz ve Bira. Belediye-miz buz ihlikabına mani olmalıdır. Biraya narh koymalıdır. Bira çok pahalı. Filhakika arpanın okkası 15 kuruşa satıldığı zamanlarda şişesi 40-50 kuruşa satılan biranın bugün arpa iki kuruştan aşağı düşmüşken yine aynı fiatı muhafaza etmesi düşüncesi ihtikârdır. Belediyenin bu işle meşgul olması. Biraya makul bir narh koyması lazımdır. Aydın Bira Fabrikası istediği kadar yüksek fiyatla bira satmakta serbest bırakılmamalıdır."

Gazoz günleri

Kordon'daki Şehir Gazinosu'nun gördüğü ilgi üzerine işletmecisi, gazinonun kapısını daha alt gelir grubuna açma konusunda da arayışlara yönelir. Haftanın belli günlerinde düzenlenen 'Gazoz Günleri' bu farklılıklardan birisidir.

"6.7.1933. Müşterilerinden gördüğü fevkalâde rağbet üzerine Şehir Gazinosu, Cuma, Cumartesi Gazoz Günleri. Tanınmış bir heyetten müteşekkil alafranga müzik ve cazbant temin eylenmiştir. Bu Cuma günü orkestra başlayacaktır."

O yıllarda garden partilerin düzenleniyor olması kamuoyunu yakından ilgilendirmektedir. Nitekim 9 Haziran Perşembe günü düzenlenen Verem Mücadele Cemiyeti'nin gar-

İzmir Şehir Gazinosu şahane bir eğlence kâdrosuyla yarın açılıyor

İzmir'de Birinci Kordon'da (Şimdiki NATO binası) Belediye tarafından inşa edilen Şehir Gazinosu, yarın akşam açılıyor. Avrupa'da büyük sükse yapmış olan Don Pahlö Orkestrası da angaje edildi. Ayrıca Viyana'lı dansöz Gotte İra ve Ankara'daki gösterileriyle alaka toplamış olan "Tunç Adam" denilen Taika da programda yer alıyor. Böylece bu yaz, büyük bir eylence alanı hizmete girmiş oluyor.

30.5.1992, 60 Yıl Önce Yeni Asır

İzmir Postası, 9.9.1934

Gazeteci Hayrullah
Gülal'ın, 8 Temmuz 1993
tarihli Yeni Asır
Gazetesi'ndeki "60 Yıl
Önce" köşesinde, İzmir'de
caz müziğinin ilk kez Şehir
Gazinosu'nda başladığını
okuyoruz.

den partisi, 2.7.1933 tarihli Yeni Asır Gazetesi'nde, "Gardenparti-Herkese Memnun Eden Bir Muvaffakiyetle Yapıldı" başlığı ile şu şekilde yer alır:

"Perşembe akşamı saat 21'de başlayan garden parti sabahın beşine kadar devam etmiştir. Mecmun 25 bin muma balığ olan muhtelif renklerdeki elektrik lâmbalarile aydınlatılan bahçe en müşkilpesentleri bile memnun edecek bir manzara teşkil eyliyordu.

Kuvvetli orkestranın iştirakile yapılan müteaddit danslar ve varyete numaralarına renkli projektörler vasıtasile daha fazla ziyalar verilmiş ve mevsimin en güzel tuvaletlerle danslara iştirak eden şehrimizin Türk ve ecnebi kibar mehafili çok zevkli ve neşeli bir vakit geçirmek fırsatını elde etmişlerdir. Bütün gece mehtaplar ve havaf fişenkleler Gazi Hazerleri'nin rengârenk fotoğrafları teşkil edilmek suretile her eğlence zenginleştirilmiştir.

Müşamereye iştirak eyliyenler, şimdiye kadar tertip edilmiş garden partilere bu gece eğlencesinin tevafuk ettiğini mütefikan söylemekte ve memnuniyetlerini izhar etmekte idiler. Verem mücadelesi cemiyetine iki bin, iki bin beş yüz lira kadar bir hasılat kaldığı tahmin olunmaktadır. Belediye reisi gazino müsteciri Murat beyi bir vesile ile gösterdiği bu muvaffakiyetten dolayı tebrik etmiş ve İzmir'in şimdiye kadar hiçbir garden partisinde böyle bir gece yaşanılmadığını söylemiştir.

Yeni Asır: Verem mücadele cemiyeti reisi ve mensubini ve bu işte vazife kabul eden İzmirli, muhterem kardeşleri muvaffakiyetlerinden tebrik eder."

Şehir Gazinosu'ndaki etkinlikleri yine Hüseyin Türkmenoğlu'nun, Yeni Asır'da çıkan haberleri izleyerek oluşturduğu günlüğünden okumayı sürdürelim:

"11.4.1933

İzmir Şehir gazinosu halk tarafından çok beğenildi.

Belediye Reisi Dr. Behçet Salih (Uz) Bey'in gayretleriyle, Birinci Kordon'da meydana getirilen Belediye Şehir Gazinosu ve yanındaki çocuk bahçesi, bayramdan bu yana boş kalmıyor.

Bayramın birinci günü yapılan ve büyük bir kalabalığın toplandığı açılış törenine ünlü sanatçılar da katılmıştı. Denizin karşısında ve bahçe içindeki gazinonun bir metre yüksekliğinde bir de sahnesi var.²⁹

"8.7.1933.

İzmir'de, ilk kez bir gazinoda, caz müziği başladı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün dünyada ve her alanda bir yenileşme hareketi başladı. Bizde de İstiklâl Savaşı'ndan ve Saltanat'ın yıkılmasından sonra her türlü ileri hareketlere kapılarımız açıldı. Avrupa'nın son icadı gramafon sayısı, gittikçe artıyor.

Şehir Gazinosu'nun çocuk bahçesi

Avrupa ile Amerika'da, şimdi de caz müziği modası var. İzmir'deki gazinolarda günümüze kadar sadece Türk halk ve klâsik müzikleri dinleniyordu.

Artık caz müziği de dinlemek kabil olacak. İlk caz müziği programı, Kordon'daki Şehir Gazinosu'nda başladı. Tatil günü cumadan başka, Cumartesi ve Pazar da 'alafranga müzik' var.³⁰

"1.9.1933 - Evvelki gece Şehir Gazinosu'nda ve diğer mahallerde eğlenceler... Bilhasa Şehir Gazinosu'nda verilen garden parti şimdiye kadar İzmir'de tertip edilmiş eğlencelerin en zevkisi ve en neşesini teşkil eyledi. Çok zarif tezyinata ilaveten Şehir Gazinosu'nun emsalsiz orkestrası çiftleri coşturdu. Sabaha kadar dansedenler bahçeden ayrılmak istemiyorlardı."

"7.9.1933 - Bir havadis. Şehir Gazinosu Birinci Kordon'da. Şehir Gazinosu müdüriyeti muhterem müşterilerinden gördüğü rağbete binaen 9 Eylül Panayın münasebetiyle bazı sürprizler hazırlamaktadır."

Ancak 21.9.1933 tarihli gazete haberi, programlanmış bulunan garden partinin hava koşulları nedeniyle Şehir Gazinosu yerine 9 Eylül Panayının yapıldığı Sümerbank Pavyonu'nda düzenlendiğini bildirmektedir.

"Gardenparti. Bu akşam sergi mahallinde verilecek 9 Eylül Panayın münasebetiyle Şehir Gazinosu'nda verilmesi mukarrer gardenpartinin, havanın müsaade etmemesi ve bugünlerde soğukların başlamış bulunması itibariyle sergi mahallinde verilmesi tebarür eylemiştir. Bu maksatla Sümerbank'ın pavyonunda hususi tertibat alınmıştır.

²⁹ Hayrullah Gülağ'ın, 11.04.1993 tarihli Yeni Asır Gazetesi'ndeki, 60 YIL ÖNCE YENİ ASIR, köşesinden.

³⁰ Hayrullah Gülağ'ın, 08.07.1993 tarihli Yeni Asır Gazetesi'ndeki, 60 YIL ÖNCE YENİ ASIR, köşesinden.

Zaro Ağa İzmir'e geliyor

O yıllarda İzmir gazinolarında düzenlenen eğlencelerden birisinde rastladığımız bir önemli adın Zaro Ağa olduğunu anlıyoruz. Zaro Ağa, dünyanın en yaşlı adamı olarak tanıtılmaktadır.

"22 Eylül 1933. Zaro Ağa Şehir Gazinosunda dansedecek. Panayır münasebetiyle şehrimize gelmiş olan dünyanın en yaşlı adamı Zaro Ağa, bu akşam Şehir Gazinosu'nda genç bir kızla dansedecektir. Geçenlerde Zaro Ağa, Amerika'da ve İngiltere'de genç kızların kendisine gösterdiği alakadan memnuniyetle bahsederken İzmir hanımlarından şikâyet etmişti. Zaro Ağa bu akşam bu alakasızlığı telâfi edeceğinden memnun görünmektedir."

Umur Sönmezdağ'ın, "İzmir tarihinde sergi, panayır, fuarlar ve kültürpark" adlı kitabından, dünyanın en ünlü yaşlı

157 yaşında ölen Zaro Ağa

adamı Zaro Ağa'nın, Birinci 9 Eylül Panayır'ı nedeniyle, Fuar Komitesi tarafında renk vermesi amacıyla davet edildiğini öğrenmekteyiz.

Şehir Gazinosu'na kışlık bölüm yapıyor

İlk yapılışında yazlık olarak düşünülen Şehir Gazinosu'nun kış mevsimi boyunca da İzmir'lilere hizmet etmesine karar verilir. Kış mevsimi boyunca sinemalara giderek film izleyen İzmirli, eğlence gereksinmesi içerisinde-

"26.9.1933. Şehir Gazinosu kışlık hale ifrağ ediliyor. Şehir Gazinosu kışın da istifade edilebilecek bir hale sokulması ve bunun için gazinoda ehemmiyetli tadilat yapılması kışlık salonlar inşaa edilmesi hususunda belediye ile gazino müsteciri

Türkmenoğlu Murat Bey arasında mutabakat hasıl olmuştur. Yakında inşaata başlanacaktır."

5 Ekim 1933 tarihli Yeni Asır Gazetesi'nde yer alan bir haber, Şehir Gazinosu'na kışlık bölüm yapılacağını bildirmektedir. Bu ekleme hemen yapılır ve yapıldığının kamuoyuna duyurulduğu ilân, 1.11. 1933 günlü Yeni Asır'da şu şekilde yer alır:

"Şehir Gazinosu kışlık salonları İzmir kibar halkının toplandığı en güzel bir yer olmuştur. Servis çok mükemmeldir."

Kronolojik sıraya göre Şehir Gazinosu'nda düzenlenen etkinlikler

1934 yılı

13.4.1934 Cuma. Gazi Hz. dün konaklarında istirahat buyurdular ve akşam saat 19'da refakatlerinde bulunan zevat ile birlikte Şehir Gazinosu'na şeref verdiler. Burada saat 21'e kadar kaldılar. Sevgili Şefin Şehir Gazinosu'nda huzuru bu saatte Gazinoda bulunan vatandaşları çok sevindirdi. Zira Gazimizi bol bol görmek saadetine mazhar oldular. Resicumhur Hz. Şehir Gazinosu'nu beğendiler ve Gazinoyu terkederken uzun senelerden beri bu kadar güzel bir manzara karşısında bu kadar zevkli bir bira içmedim. Burası ömür bir yer, diyerek yüksek iltifatlarını izhar buyurdular.

22.4.1934. Çok isabetli bir karar. Şıman ve Körfez Şti., l.ci Kordon'un Konak'tan Cumhuriyet Meydanı'na kadar olan kısmını kâmilten Bandırma parke taşı ile tefrişine karar vermiştir.

13.5.1934. Altay'ın eğlencesi bu akşam Şehir Gazinosu'nda. Altaylılar eğlenti yapacak.

15.5.1934. Kongre. Şehrimizde toplanan Ege İktisadi..... ticaret odaları kongresi Şehir Gazinosunda mükellef bir ziyafet verdi.

25 6.1934. Tarihi bir gece. Ata Şehir Gazinosu'nda.

3.7.1934. 5 Temmuz Perşembe günü akşamı Şehir Gazinosu'nda Verem Mücadele Cemiyeti'nin büyük garden partisi var.

22.7.1934. Bir reklâm. İzmir'de en serin yer Şehir Gazinosu'dur. Tabldot 75 krş.tur.

25.7.1934. Şehir Gazinosu'nda gece eğlencesi.

23.8.1934. Şehir Gazinosu'nda her akşam 11 kişilik mükemmel bir orkestra bulunacak.

6.9.1934. Bu akşam Bahçe eğlencesi dans müsabakası. Bu akşam Şehir Gazinosu'nda yapılacaktır.

12.10.1934. Şehir gazinosu kışlık salonları hazırlandı.

11.11.1934. Bir reklâm: Ankara Çiftlik Birası. Fazla izahat için İzmir'de, Ege Palas ve Şehir Gazinosu müsteciri Türkmenoğlu Murat Bey'e müracaat olunmalıdır.

1935 yılı

22.01.1935. Kırmızı Ay Balo Komiteleri dün toplandı. Büfe ve dekorasyon Şehir Gazinosu Müsteciri Bay Murad'a verilmiştir.

22.01.1935. Bir reklâm: Ankara Birası umduğumuzdan üstün çıktı. Ucuz, temiz ve şık bir gıdadır. Milli bir fabrikanın mahsulüdür. Fazla izahat için İzmir'de Ege Palas ve Şehir Gazinosu Müsteciri Türkmenoğlu Murat Bey'den alınabilir.

14.03.1935. Bir reklâm: Bayram münasebetiyle Şehir Gazinosu fiyatlarda hiçbir değişiklik yapmadı.

(19.4.1935. Kordon tramvayları mayıs ayından itibaren kalkıyor.)

(1 Mayıs 1935 Atlı tramvaylar dün gece yarısı tarihe karıştı)

20.05.1935. Bir reklâm: Şehir Gazinosunda.

Şehir Gazinosu, Körfezin en güzel manzaralı yeridir. Denize karşı gül kokuları arasında, serin serin, temiz, iyi ve ucuz yemek yemek için öğlen ve akşam behemâl Şehir Gazinosu'na gidiniz.

İstanbul'dan sureti mahsusada getirilen bir aşçı tarafından en nefis yemekler hazırlanmaktadır. Yeni aşçı, Türkiye'nin en tanınmış ve sevilmiş bir aşçısıdır. Dikkât: Egepalas Otelinde kalanlar bahçeden masrafsız istifade edebilirler. Dostlarınıza en güzel oteli Ege Palas'ı tavsiye ediniz.

2 Haziran 1935. Şehir Gazinosu'nda önümüzdeki haziranın sekizinci Cumartesi akşamı saat 21 de büyük bir gece eğlencesi hazırlanmıştır. Eğlencenin mükemmeliyeti için herşey yapılmıştır. Şıklık zerafet ve dans müsabakaları, birçok sürprizler ve emsalsiz bir gece. Hafta tatilini pazara çeviren inkılâp şerefine önümüzdeki Cumartesi gecesi ilk eğlence gecesi olacaktır.

15.06.1935. Bir reklâm. Ankara Birası açık olarak ancak şehir gazinosunda satılmaktadır. Fıçılarda alınan hususi tertibat ile biranın lezzeti ve nefaseti bütün.....biralarının bile üstündedir.

19.6.1935. Bir reklâm. Garden parti. Verem mücadele garden partisi önümüzdeki 22 Haziran Cumartesi günü akşamı saat sekizde Şehir Gazinosunda verilecektir.

(21.6.1935. Birinci Kordon'a palmiye dikilecek)

21.6.1935. Garden parti geri kaldı. İstanbul'dan beklenen büyük orkestra ancak ay sonunda geleceğinden 6 Temmuz cumartesi gününe bırakılmıştır.

21.6.1935. Bir reklâm. Şehir Gazinosunda. İstanbul'dan sureti mahsusada getirilen orkestra bu akşamdan itibaren çalmaya başlayacaktır. Fırsatı kaçırmayınız. Müdüriyet.

22.6.1935. Bir reklâm. Şehir Gazinosunda 5 Temmuz 1935'ten itibaren Muhteşem Orkestra her gece muntazaman çalacaktır. Müdüriyet.

26.6.1935. Şehir Gazinosu'nda 250 çocuğa bir ziyafet verildi. Şehir Gazinosu Müsteciri Bay Murat tarafından bir akşam yemeği verilmiştir.

11.7.1935. Panayır Gazinosu Bay Murad tarafından idare edilecek. İzmir Panayır Gazinosu, Şehir Gazinosu Sahibi Bay Murat Türkmenoğlu'na verilmiştir.

12.7.1935. Bir reklâm. Her akşam Şehir Gazinosu'nda mükemmel orkestra.

13.07.1935. Şehir Gazinosu'nun İstanbul'dan getirttiği büyük ve mükemmel orkestra, Pazar günleri onbuçuktan öğleden sonra bire kadar matine konserler verecektir.

20.07.1935. Bir reklâm: 20 temmuz Cumartesi akşamı Şehir Gazinosu'nda büyük eğlenti gecesi. Dans müsabakaları ve sürprizler hazırlanıyor. Fiyatlarda hiçbir zam yoktur.

02.08.1935. Şehir Gazinosu'nda tanınmış sanatkârlardan mürekkep orkestra. Her akşam konserlerine devam etmektedir. Bugünden itibaren orkestraya Leningrad Konservatuarından diplomalı violonist Bay Beli iştirâk edecektir.

16.08.1935. Bir reklam: Mavi Gece, büyük sürprizlerle dolu bir eğlence gecesidir. 17 Ağustos Cumartesi akşamı Şehir Gazinosunda bu fevkalâde geceyi kaçırmayınız.

25.08.1935. Bir reklâm: Şehir Gazinosunda varyete müzik. Fiyatlarda zam yoktur.

1936 yılı

26.04.1936. Avni Doğan'ın ziyafeti. Şehir Gazinosu'nda mükellef bir ziyafet verilmiştir.

19.05.1936. Sovyet Konsolosu'nun İzmir'den ayrılması nedeniyle Belediye tarafından ziyafet verildi.

13.06.1936. Türkiye Maarif Cemiyeti tarafından bu akşam Şehir Gazinosu'nda çok mükemmel bir eğlenti tertip edilmiştir.

Şehir Gazinosu'nda bu akşam çok mükemmel bir eğlence vardır. Türk Maarif Cemiyeti tarafından bu akşam Şehir Gazinosu'nda çok mükemmel bir eğlenti tertip edilmiştir. Muhtelif sürprizlerle dolu olan program, iyi bir gece geçirmek fırsatını verecektir. Duhuliyer serbest olduğundan kimseye davetiye gönderilmemiştir.

23.06.1936. Şehir Gazinosu Müsteciri Murat Türkmenoğlu'nun refikası, Öksüzlere Yardım Cemiyeti'nin çocuk bakım evlerinde bulunan 200 kimsesiz çocuk için ziyafet düzenlemiştir.

02.07.1936. Avni Doğan'ın şerefine Parti tarafından dün gece Şehir Gazinosu'nda bir ziyafet verildi.

03.07.1936. Cumartesi akşamı çok büyük ve eğlenceli bir garden parti hazırlandı.

* CHP Yozgat Milletvekili ve Parti Komiseri

14.07.1936. Çocuklar için büyük bir eğlence hazırlandı.

04.08.1936. Şehir Gazinosu'nda, Göztepe Spor Kulübü şenlik garden partisi.

25.08.1936. Celâl Bayar için pazartesi günü Şehir Gazinosu'nda bir öğle yemeği verilmiştir.

26.08.1936. Donanma Kumandanı heyeti şerefine Belediye, parlak bir ziyafet verdi.

Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu geliyor

İzmir'de bulunan Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu, 9 Ağustos 1937 tarihinde Kültürpark'ı gezer, belediye tarafından onuruna verilen öğle emeğini de Şehir Gazinosu'nda yer.

Şehir Gazinosu tarihe karışıyor

Şehir Gazinosunu tarihe karıştıran neden İEF'nin gelişme göstermesidir. Umur Sönmezdağ'ın "İzmir Tarihinde Sergi, Panayır, Fuarlar ve Kültürpark" adlı kitabında Şehir Gazinosu'nun sonunun nasıl getirildiğini görmekteyiz.

1938 yılında yapılan İEF'nin gördüğü ilgi konaklama sorununu beraberinde getirmiştir.

"Gerek yerli, gerekse yabancı turistlerin gösterdikleri ilgi karşısında en büyük sorun yatacak yer idi. Her ne kadar Erkek Lisesi (bugünkü Atatürk Lisesi), geçici olarak otele dönüştürülmüş ve özel bir şahıs tarafından Pasaport'ta Fuar Oteli açılmış ise de yatak sayısı çok yetersizdi. Hakkı Ocakoglu imzalı bir yazıda, "Fuar, turistlere ucuz seyahat imkânlarını hazırlayacak, şehire bol eğlenceler temin edecek, milli ekonomimiz için hayırlı ve müsbet neticeler verecektir... Fakat ziyaretçilerin istirahatlerini temin edecek müesseselerimiz yeterli. değildir. 100'er, 200'er kişilik gurubları barındıracak otellerimiz yoktur. İzmir'in turistik bakımdan iki eksiği vardır. a)Yollar b)Otelers.

İzmir Fuarı ile Kültürparkı'nın kurucusu, İzmir'in unutulmaz Belediye Başkanı Dr. Behçet (Salih) Uz.

Turizm ve fuar münasebeti ile ziyaretçi kabul eden şehirler otel meselesini halletmelidir" denilmektedir³¹

Bu önemli eksiği gidermek için İzmir Şehir Gazinosu (bugünkü NATO binası yerinde idi) yıkılıp, 300.000 liraya, 1939 fuarına yetişecek bir otel için girişimde bulunulmuştur"

1932 yılında Belediye Başkanı Behçet Uz tarafından 'Açıkhava Aile Gazinosu' olarak düzenlenmişken, daha sonra yine Uz tarafından 'Şehir Oteli' inşasına karar verildiği için ortadan

³¹ Hakkı Ocakoglu. 14 Temmuz 1938 tarihli Yeni Asır Gazetesi.

Dr. Behçet Uz'un, Ticaret Vekili olduğu yıllarda Kadifekale Gazinosu'nda, Orhan Rahmi Gökçe, Şahap Gürler ve Adnan Bilget ile çekilmiş bir fotoğrafı (Dr. Uz, soldan ikinci)

Adnan Bilget (1909 - 18 Mart 1960) İzmir'de Cumhuriyet döneminde tanınmış bir gazeteci ve romancı. Orhan Rahmi Gökçe, önce Anadolu, ardından Sabah Postası gazetelerinin başyazarı.

kaldırılan gazinonun yerine Şehir Otelı inşa edilir. Şehir Otelı, 2. Dünya Savaşı nedeniyle işletmeye açılmaz, 1953 yılına değin yine gazino olarak kullanılır. Aynı yıl bina, Belediye Başkanı Rauf Onursal tarafından Milli Savunma Bakanlığı'na NATO binası olarak devredilir. İlk yanlış, ağaçlıklı, halka açık deniz manzaralı, Birinci Kordon'da, Körfez'in meltemine açık yere inşaat yapılmasıdır. Şehir Otelı'nın inşaatı bir süre durur, 1949'da yeniden başlar. DP iktidara gelince inşaat hızlanır ve 1953 yılında tamamlanır. Belediye, DP'ye yardımı olmuş, hizmet etmiş bir şahsa oteli satmak isteyince muhaliflerin ve bir yerel gazetenin karşı koyması sonucu bu satış işini gerçekleştiremez. Geceleri Esuado Biango (Tango Kralı) Orkestrası'nın çaldığı, siyah elbiseli erkekler ile tuvaletli hanımların doldurduğu, beş yıl boyunca Kordon'un ve İzmir'in tek aile gazinosu olarak hizmet veren Şehir Gazinosu, 1938 yılı başlarında betonun soğuk yüzüyle karşılaşır ve bu düş ceneti ortadan kalkar. 1953 yılından 1990'ların başına değin NATO tarafından kullanılan yapı; şimdi ise TSK'nin Orduevi olarak hizmet vermektedir.

Evet, Şehir Gazinosu, ki döneminde İzmir'in en önemli ve tek, unutulmaz bir kimlik taşımıştır, hakkında işletmecisi Murat Türkmenoğlu'nun oğlu Hüseyin Türkmenoğlu'nun anılarından yaptığı aktarmalarla kapatalım bu sayfayı:

"Atatürk, İzmir'e ilk geldiğinde, Ressam Kadri Atamal'ın karısı ile Şehir Gazinosu'nda dansetmiştir. Yine Büyük Önder, 23 Haziran 1934 yılında İran Şahı Rıza Pehlevi'yi, Şehir Gazinosunda ağılamıştır. Kentin unutulmaz valilerinden Kâzım Dirik'e de, 'Dirik' soyadı o gece bu gazinoda verilmiştir.

1933 ya da 1934 yılıydı. Macaristan'dan bir çigan orkestrası geldi ilk kez. Çaldıklarında Kordon tıklım tıklım dolardı. Öyle ilgiyle izlenirdi ki salt faytoncuların kırbaç sesleri sükûneti ihlâl ederdi. Hiç unutmuyorum Telefonken firması Şehir Gazinosu'na yeni bir ses dü-

Büyük Önder Kemal Atatürk, silah arkadaşı İsmet İnönü ile İran Kralı Şah Rıza Pehlevi'yi Şehir Gazinosu'nda ağırlıyorlar, 1934.

zeni kurmuştu. Karşıyaka'dan dinleyenlerin gazinoya telefon edip, "aman bu parçayı yenden çalsınlar" isteklerini ilettiklerini iyi biliyorum.

İzmir'in yerli halkı o yıllarda deniz ürünlerini pek bilmez, tüketmezdi. Daha çok bilinen balık türleri çipura, lidâki, barbun, levrek, kefal di. Karides ile istakozu ise daha çok ecnebler bilirdi. Balıkçılar gazinoya karidesleri, istakozları sepetler içersinde getirirlerdi. 40 paradan seçer seçer alırdık. Levrek; tava, yapma mayonez, haşlanmış patates ile sunulurdu. Çipura ekseri tava yenirdi, ızgara yenmezdi. Tra nça ise bilinmezdi. Tra nç, Fransızcada dilim, İtalyancada parça anlamındadır. Tra nçanın kafasının değeri ni bilen müşteri ayrıydı. Balıkçı, o yüzden tra nçayı kafasından ayırır, kafayı özel müşteri sine satardı. O zamanlar fırınlarda ekmek öğleyin çıkardı. Ekmek çıktıktan sonra artan közde kakavi adı verilen, tra nçanın kafasıyla domates, soğan, patatesin birlikte o közde için için pişmesiyle yapılan yemek pek kokulu, pek iştah açıcı, dolayısıyla pek lezzetli olurdu. Kakaviayı Türkler bilmez, ecnebler bilir yerlerdi. Ancak yerli halkın balığa pek itibar etmediği, et yediği, yabancıların daha çok balık tüketicisi olduğu bir gerçektir.

Balığı Seyfi Özeltay'dan alırdık. Telefonla isterdik, gönderirdi. Meyve sebzeyi ise Kemeralı'ndaki Seter Ağa'dan alırdık. Seter Ağa, şerbet gibi kavunlar, olgun tatlı karpuzlar gönderirdi. Bize o gün alıp almayacağımızı hiç sormazdı. Kendince ne denli tüketeyeğimizin miktarını bilir, ona göre gönderirdi. Esnaf o yıllar gayet namusluydu.

Ankara Birası gelirdi. Fıçılarla, reklâm olsun diye gönderiliğinde biz de dağıtırdık.

Gravyer peyniri, yahut kaşkaval ar anılan yiyeceklerdendi. Ekm eğin kenarları kesilir, yağa batırılır, üzerine peynir konur, kırmızı biberle fırına verilip pişirilirdi. Millet, özellikle soğuk birayla bunu yemek için gelirdi.

Şehir Gazinosu, Türklerin ilk yoğun biçimde gittikleri, sosyal yaşamla tanıştıkları bir gazinoydu. Yeniliklerin odak noktasıydı. Genç müşteriler, özellikle piste bitişik ön masalarda oturtulurlardı. Amaç; onlar dansa kalksınlar, diğ er yerli halkı dansa özendirsinlerdi. Sonraları para verip gençleri ön masalara oturtur olduk."

1930'lu yıllarda İzmir'in en ünlü ve tek gazinosu olan Şehir Gazinosu'nun, kurulduğu 1932'den 1940'a değ in işletmeciliğini yapan, bunun yanı sıra yine o yıllarda daha pek çok gazino ile otelin işletmesini de üstlenen Murat Türkmenoğlu ile ilgili bilgileri yine oğ lu, Ada Gazinosu'nun işletmecisi Hüseyin Türkmenoğlu'ndan alıyoruz:

"Babam, o yıllarda işletmeci kişiliği bilinen birisiydi. Şehir Gazinosu'nun dışında Muhasebe-i Hususi'ye (Özel İdare) ait İnciraltı Plaj Gazinosu'nu, Fuar'daki Kübana Gece Kulübü'nü, 1935, 1936, 1937'de Ege Palas'ı, 1937'de İEF'da İhisar Pavyonunun üstünü, Bergama Kozak Yaylasında Bergama Otel'i ni, Ödemiş Gölçük Yaylasındaki Gölçük Otel'i ni işletirdi.

Vali Kâzım Dirik, babamı ve emniyet müdürü Selahattin Aslan Korkut'u birgün Kozak'a gönderiyor. İmâra çok önem veren bir valiydi Dirik. 'Burada bir otel açılır mı açılmaz mı, tetkik edin!' diyor. Babamla emniyet müdürü yolda giderlerken bir sığ a görüyorlar. Sıpayı, 3-5 lira verip sahibinden satın alıyor, dönüş te Şehir Gazinosu'na getiriyorlar.

Sıpa bir anda Şehir Gazinosu'nun maskotu oluyor. Ekmeği biraya banıp banıp yediriyorlar. Hayvan da buna alışıyor. Bir de Şehir Gazinosu'nun bir aşçısı var, adı Sabri. Sıpanın da adı Sabri konuyor. Birgün aşçının canına tak etmiş ki, dikiliyor babamın karşısına, 'ya bu Sabri, ya ben Sabri' diye resti çekiyor.

Maskot sıpacık, çok geçmedi bir fukaraya verildi. İki üç gün geçti geçmedi adam gazinoya damladı. Eşeğe ne verdiyse yemiyormuş. Hayvan, gazinoda biralı ekmeğe alışmış elbet. Fukaranın aklına nereden gelsin ekmeği biraya banıp eşeğe verip doyurmak... Böyle de nüktedan bir adamdı babam...

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, İzmir'de, Türklere ait ilk gazino işletmeciliği babam Murat Türkmenoglu ve Naim Palas'ın sahibi Naim Bey ile başlamıştır. Babam, o yıllar 2. Beyler Sokağı'nda yer alan saz salonlarında icra edildiği için Şehir Gazinosu'nda Türk sanat Müziğine yer vermemiştir.

Belediye Encümeni, 1940 yılında Şehir Gazinosunun yerinde Şehir Otel'i'nin yapılması yönünde karar alınca babam işletmeyi bıraktı. Mimar Alp, diye birisi inşaat işini aldı. Yer dolgu olduğu için kazıklar çaktı. Dünya Savaşı çıkınca inşaat durdu. Tevfik-Kâmil Esen kardeşler, bina boş durmasın diye bir yıl kadar burayı pavyon olarak işlettiler. Ardından Tüccar Ali Haydar Albayrak'a satışına karar verildi. Naci Sadullah, o zaman Demokrat İzmir Gazetesi'ndeki köşesinde ağır bir yazı yazınca satış yapılmadı. Yeri, 1953'te de NATO'ya tahsis ettiler."

Peki, İzmir'in kavurucu-nemli yaz sıcaklarında, Körfez'in o doyumsuz meltemini (imbat) alan, insanların ailecek ve çok ucuza gelip yedikleri, içtikleri, caz müziği, batı müziği dinledikleri bu yer ellerinden alınınca halkın bir tepkisi olmuş muydu?

"Halkın hiçbir tepkisi olmadı. Sadece; Naci Sadullah bu yazıyı yazmasaydı, satış olacaktı!"

İzmir'in, kurtuluşunun ardından batılı anlamda ilk gazinosu olan unutulmaz Şehir Gazinosu'nun bir canlı tanığı da, 1. Dünya Savaşı başlamadan 3, 3.5 ay önce dünyaya gelmiş, 1914 Girit doğumlu, ailesiyle birlikte Türkiye'ye üç yaşlarındayken muhacir olarak göçetmiş mobilya ustası Naim Oskay:

"Büyük Kurtarıcımız Atatürk'ü ilk Şehir Gazinosu'nda gördüm ben. Yanında İran Şahı Rıza Pehlevi vardı. Hatta hatta zamanın İzmir Valisi Kâzım Paşa'nın, Dirik soyadını aldığı an en yakınlarında olanlardan birisiydim. Bir de Şehir Gazinosu kapanmadan sahnesine çıkan son grup Eduardo Bianco olmuştur, onu net hatırlıyorum."

Naim Bey ve Ailesi, ilk olarak Ayvalık'a, Cunda (Alibey) Adası'na yerleştirilirler. 1929/30 döneminde Ayvalık Cumhuriyet İlkokulu'nu bitiren Naim Bey, okulunu unutmuyor:

"Kurtuluş Savaşı öncesi bu okul adeta bir üniversite idi. Yunan mimarisi tarzında inşa edilmiş okulumuzda pi rakamı ile mesel çözerdik. Beşinci sınıfta felsefe, fen okurduk. Laboratuvar da fen dersimizle ilgili denemeler yapardık.

Geldiğimizden bir süre sonra ablam Adile Hanım (Sevinçer), Müftüzade Hüsnü Bey ile evlenerek İzmir'e, Alsancak'a gelin gitti. Eniştem Hüsnü Bey de, bizler gibi bir Girit mübadili idi ve Girit'teki gayrimenkullerine karşı kendisine Alsancak'ta yerler verilmişti. O zamanlar adı Allioti Bulvarı olan, daha sonra Binbaşı Seyfettin Bey Caddesi olarak değiştirilen yerde oturuyorlardı.

Ben, çocukluğumdan beri mobilya işine ilgi duyardım, elimden gelirdi. Okulu bitirince, 1930/31 yazı İstanbul'a, bir tanıdığımızın mobilya atelyesine gittim, orada çalışacaktım. Ablam ise İzmir'e çağırıyordu. Nihâyet İstanbul'da çok kalmayıp, 1934'te İzmir'e geldim. İşimi burada kurdum, 75 yıl da mobilyacı olarak çalıştım.

Şimdi, Birinci Kordon'da Atatürk Müzesi olan yer o yıllar Naim Bey'in işlettiği Naim Palas'tı. Naim Palas ile Liman arasında 9-10 gazino vardı. Adlarını hatırlayabildiğim bazıları var.

Ben, Atatürk'ü ilk Şehir Gazinosu'nda gördüm. İran Şehinşahi Rıza Pehlevi, 1934 yılında Atatürk'ün konluğu olarak Türkiye'ye gelmişti. Org. Fahrettin Altay da, Şah İzmir'e geldiğinde mihmandarlığını yapmıştır. (Org F. Altay, *Hayat Mecmuası'nın 4 Mayıs 1956 tarihli 5. Sayısında, bu ziyareti konu edinen bir yazıyı kaleme alarak yayımlamıştır.LD*) Saat sekiz sularıydı. Beş altı arkadaşlık. Yemek sonrasıydı. Atamızın İzmir'e geldiğini biliyorduk, yüzünü görelim istedik. Ata, gazinoda oturuyor, Şah Rıza da yanında. Yanlarında da Vali Kâzım Paşa. Çok yakınınız, konuştuklarını duyuyor, anlıyoruz. Atatürk Şah, 'a, Kâzım Paşa'nın meziyetlerini sıraladı, çok faal, çok iyi, diye onu övdü. Şah da, "Paşam, sizin paşa çok dirik" dedi. Soyadı Yasası da yeni çıkmıştı. Atatürk, Vali Kâzım Paşa ya, Dirik soyadını işte o gece orada verdi, "Kazım Paşa, sizin soyadınız Dirik olsun!" dedi. Bu anı hep heyecanla hatırlarım.

Yine Kordon'da bulunan Zühre Gazinosu'nda sık sık dans yarışmaları yapılırdı. Hatta İzmir'de uzun yıllar kalmış olan bir Alman, buranın dans kralıydı. Tango mevzuunda Resam Kadri Atamal vardı, o da tango kralıydı. Alsancak o yıllar tertemiz bir yerdi, nezihti. Herkes ütülü pantolon giyer, iskarpinle gezerdi." Naim Bey, "hâlâ gözlerimin önünde canlı bir anıdır" deyip sıcak bir gülüşle Ata'yı bir başka gün nasıl gördüğünü aktarıyor:

"Kordon'da yürüyordum. O zamanlar binaların hemen bitimi yol, yolun bitimi de deniz. Ortalık tenha. Tam Naim Palas'ın (şimdiki Atatürk Müzesi) önündeyim, Atamız, ayağında ekoseli golf pantolonuyla karşımdan gelmiyor mu... Hem de tek başına... Karşı karşıya gelince ben selâm verdim. Selâmımı aldı, ters yönde yürüyüp gittik. Bir baktım, Naim Palas'tan korumalar fırlamışlar, Ata'ı anyorlar. Tabii, hemen ardından yetiştiler. Bu anı hiç unutamam çocuğum!"

* Vali Kâzım Dirik, İzmir'e verdiği hizmetlerle kentin sembol adlarından olmuştur. 27 Mart 1926-7 Ağustos 1935 tarihleri arasındaki görevi sırasında Kültürpark'ın yapımına destek olmuş, yol, su yatırımlarını yönetmiştir. 22-24 Haziran 1934 tarihleri arasında Atatürk'ün konluğu olarak İzmir'e gelen Rıza Şah'ın kullandığı 'dirik' sözcüğü, Atatürk tarafından kendisine soyadı olarak verilmiştir. İzmir'e 200 kadar okul, halk dersaneleri, şose yollar, Menemen ile Aliaga arasındaki Gediz Köprüsünün yapımı, hep Kazım Dirik zamanında yapılmıştır.

Şehir Gazinosu anılarını canlı tutanlardan birisi de Vâlâ Rüstem Hanımefendi. Vâlâ Rüstem, İzmir'in tanınmış fotoğrafçılarından Hamza Rüstem'in (1872-1971) gelini. M.Metin Rüstem (doğumu 1931) ile evli. DP'nin bakanlarından Osman Kapanı ise Vâlâ Hanım'ın eniştesi oluyor. Vâlâ Hanım, Tireli ünlü debbağlardan (tabak-derici) Mehmet Ruşen'in de kızı. Şehir Gazinosu'na gelenleri ayrı ayrı anımsıyor Vâlâ Hanım:

"Evliyazadeler gelirdi; Mehmet Evliyazade, babası Refik Evliyazade. Konak'taki Çatalkaya Mağazası'nın sahibi Numan Çatalkaya, Gazeteci Burhan Belge, yine gazeteci Mithat Perin hep Şehir Gazinosu'na gelirlerdi. Gazino haziran ayında açılır, eylülde kapanırdı. Fuar zamanı hareketlenirdi. Önden klâsik müzik, sonra dans müziği çalardı. Genelde ızgara balık, et yapılırdı. Sırf Batı Müziği çalınırdı. Ara sıra, Darvaş vardı, Darvaş ve Julya, yurtdışından gelir, dansederlerdi. Yine yurt dışından İspanyol dansçılar gelirdi. Sonra gene dans müziği başlardı. 1945-946'yı anlatıyorum size. Erkekler, gazinoya kravatsız ceketle asla gelmezlerdi. Kadınların giyimi çağdaştı. Son modayı orada görürdünüz. Erkekler özellikle beyaz ceket giyerlerdi. Ceketlerin sırtları yarım astar olurdu. Kravatsız oturmazdı. Bir kalite mevcuttu. DP'den milletvekili Haluk Şaman gelirdi. Şunu belirtiyim, Demokrat Parti, 1950 seçimlerini kazanınca Şehir Gazinosu'nun müdavimlerinin çoğu Ankara'ya gittiler. Albayraklar, Selvililer aileleri de gelirdi. Dündar Soyer, ki Hilmi Selvili'nin damadıydı, Şehir Gazinosu'nun müdavimi idi. Bir de Osman Kibar'ı eklemeliyim. Bildiğiniz gibi İzmir belediye başkanlarındandı. Bir şey daha canlanıyor şimdi gözlerimin önünde; yasemin satıcısı bir cüce olurdu Şehir Gazinosu'nun kapı girişinde. Yalnız yasemin satardı. Çam dallarını koparıp, hepsinin üzerine yasemin çiçeklerini dizer, satardı. Beyler de satın alırlar, yanlarındaki hanımlara verirlerdi. Nezâket vardı o yıllar..."

1930'lu, 1940'lı yılların unutulmaz Şehir Gazinosu'nu çok net anımsayanlardan birisi de, bu gazinoyu gezip gördüğü Amerika ve Avrupa'daki gazinolarla kıyaslayacak denli yakından tanıyan Dündar Soyer.

1920 yılında İstanbul'da doğan, ilk-orta ve lise öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde tamamladıktan sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirerek Sorbonne'de ekonomi lisans çalışmalarına katılan, kaymakamlık görevinin ardından, Soyer Grubu adı altında şirketler kuran, on beş yıla yakın süre İzmir Ticaret Odası Başkanlığı yapan, 27 Mayıs 1960 Devrimi sonrası Kurucu Meclis, 12 Eylül 1980 sonrası da Danışma Meclisi Üyeliği'ne seçilen, Altay Spor Kulübü başkanlarından, İzmir'de 1944-1948 yılları arasında valilik görevinde bulunmuş olan Refik Şefik Soyer'in oğlu Dündar Soyer. Dündar Soyer, kendisini tanıyanlar tarafından, ünlü Şehir Gazinosu'nun 'müdavimlerinden' birisi olarak tanımlanıyor.

Dündar Soyer

Hareket Ordusu'nda asteğmen, Balkan Savaşı'nda yüzbaşı, 1. Dünya Savaşı sırasında Harbiye Nezâreti Esirler Şubesi Başkanı olarak gördüğümüz, Kurtuluş'tan sonra da Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurucuları arasında yer alan, Atatürk'ün silah arkadaşlarından Refik Şefik Soyer'in oğlu Dündar Soyer, "benim gibi müdavimler arasında ayrıca İzmir'de yaşayan levanten arkadaşlarım 'eğlence kuşu' manifaturacı Felice Capadona'yı,

Göztepe Spor Kulübü yöneticilerinden Franco'yu, İtalyan Kontu Aliberti'yi, Türkiye adına Manş Denizi'ni yüzerek geçen 'Türk Feffo' dediğimiz, Feffo Caponi'yi, Kordon'un mavi sularında antrenman yaparak yarışmalara hazırlanan, 100 ve 200 m. Türkiye Şampiyonu Vivien'i, Altaylı futbolculardan solaçık Joe Clark'ı, kardeşi santrafor Edwin Clark'ı saymam gerekiyor. Edwin ve Joe Clark kardeşleri bütün Altay camiası çok severdi. Beşiktaş ile yaptığımız bir maçta Joe Clark'ın orta sahadan çektiği sert bir şutla Beşiktaş kalecinin ağlarını parçalayışını unutamam. Diğer bütün futbolcular gibi Clark kardeşler de amatör olarak spor yapıyorlardı. Meslekleri aslında ihracatçılıktı. Tatlısu Frenkleri adını verdiğimiz bu insanlar güzel insanlardı. Renk katarlardı İzmir yaşamına 1945, 1946'lar-da" diyor.

Ardından yine 1940'lar, 1950'ler İzmir'i'nden, Şehir Gazinosu'ndan anılar, ilkin bölüm pörçük, ardından daha akıcı biçimde gelmeye başlıyor:

"1944, 1945'ler hatırlandığında ilk akla gelen karartma geceleridir. İkinci Dünya Savaşı yılları... Almanlar sınırlarımıza dayanmış. Ege'de, Yunanlılara bıraktığımız adalar işgale uğramış. Harbe girip girmeyeceğimiz belli değil. Hava bombardımanlarından korkuyoruz. Işık sızmasın dışarı diye, geceleri evlerin pencereleri sıkı sıkıya kapatılıyor. Ama İzmir eğlenmeyi de seviyor. Gazinoların sımsıkı kapatılmış, dışarıya ışık sızdırmayan pencerelerinden içeri bakabilirsek bu eğlencenin nasıl sürdüğünü rahatlıkla görebiliriz."

Burada, Dündar Soyer'in anlattıklarına kısa bir ara verip, aynı süreci belgeleyen ünlü tiyatro sanatçılarımızdan Muzaffer Hepgüler'in bir anısına yer vermenin tam sırası:

"1944 senesi yazıydı" diye anlatıyor Muzaffer Hepgüler; "İzmir'e gitmiştik. İkinci Dünya Harbi daha henüz bitmemişti. Orada, Açık hava Tiyatrosu'nda temsiller veriyorduk. Fakat karartma dolayısıyla bir gece Elhamra Sineması'na geçmek mecburiyetinde kaldık. Sinemanın her tarafı, en ufak köşe bucağına varıncaya kadar, dışarıya ışık sızmasın diye sıkı sıkıya kapatılmıştı. Yazın İzmir'in sıcakları da malum. Salon da tıklım tıklım seyirciyle dolu... Dayanılmaz kadar müthiş, boğucu, bunaltıcı bir sıcaklık içersinde güçlükle oynuyorduk. Hepimiz sucuk gibi terlemiştik. Oyun arasında bir ara partönerim Muazzez Erdikan, yanıma yaklaştı ve 'balkona bak!' diye fısıldadı. Baktım, bir de ne göreyim. Balkonda oturan erkek seyircilerin bir kısmı yarı bellerine kadar soyunmamışlar mı? Yarı bellerine kadar soyunmuşlar, öylece oturuyor ve temsili tâkip ediyorlar. Böyle bir seri çıplak adam görmemiz bizi bir müddet şaşırttı ve duraladık. Sonradan kendimizi toparlayarak oyunumuza devam ettik..."³²

Evet, Dündar Soyer anlatmayı sürdürüyor:

"Şehir Gazinosu, denilince Batı Müziği akla gelirdi. Yemekli bir yerdi. Dans pisti vardı. Yine o tarihlerde çok güzel mutfağı vardı. İlkbahar ile sonbahar arası açık olurdu. İzmir'in sayılı insanları oraya giderlerdi. Kordonboyu'na bakan kısmında denizi ayıran bir duvar vardı. Oraya da Kordon'da dolaşan, gezen insanlar, gazinoda müzik başladığında otururlar ve eğlenceyi izler, müziği dinlerlerdi... Kadın, erkek, genç herkes seyrederdi.

³² Yılmaz Tunçkol. Sevdikleriniz Anlatıyor. *Unutulmaz Hatıralar*. 200 Şöhret, 200 Resim, 200 Hatıra-1956. Oğur Matbaası. S.78.

Uzaktan temaşaa ederlerdi. Masalar çok güzel düzenlenmiş olurdu. İzmir'in seçkin insanları, Şehir Gazinosu'nda medeni biçimde yemek yerlerdi. Gece yanlarına değin atraksiyonlar seyredilirdi.

Cumhuriyet'ten önce İzmir'deki eğlence yerlerinin havasını İzmir, Şehir Gazinosu ile yaşamıştır. Enteresandır bütün yabancı sanatçı, orkestra ve dans toplulukları önce İzmir'e gelirler, oradan İstanbul'a giderlerdi. Avrupa'daki harp dolayısıyla sanatını icra edemeyen sanatçılar İzmir'e gelirlerdi. Hemen aklıma Arap Mac Allen geliyor. Dolayısıyla Şehir Gazinosu, medeni bir akşam geçirmek isteyen insanların toplandığı bir yerdi. Burası, dediğim gibi Cumhuriyet öncesi İzmir'in eğlence alışkanlığının sürdüğü bir yer olmuştur. Aslında İzmir, eskiden beri gerçek anlamda Batı'ya dönük bir kenttir. İzmir'in iş hayatı, tarımdan kaynaklanan ürünler nedeniyle Avrupa'ya dönük olmuştur. İzmir, bu anlamda bir merkezdir. 1950'lere geldiğimizde, İzmir'de, çok tanınmış sayıca İstanbul'dan çok işadamları vardır. İstanbul o tarihlerde bir ihracat merkezi değildi. Hatırlıyorum kimler vardı; Şerif Remzi, Selahattin Sanver, Albayrak, Güreller, Enver Bakioglu. O tarihlerde bunların hepsi Avrupa görmüş, yabancı dil bilen, yüksek öğrenimli insanlardı. Dolayısıyla İzmir'n Batı'ya dönük olmasının bir nedeni ihracat yapılan bir şehir olmasıdır."

Şehir Gazinosu'nun dışında anımsadığı diğer ünlü gazinolar Fuar Gazinosu ile Göl Gazinosu Dünder Soyzer'in.

"Göl Gazinosu, Remzi Yağmur zamanında dünyanın en ünlü dans gruplarını getirmiştir. Bu nitelikli gazinolara sadece eğlence yeri olarak bakmamak gerekiyor. Bu yerlerin, uzun süre İzmir'in sosyal hayatında ağırlıkları olmuştur. İzmir halkı, bu yerlerde eğlence kültürünü öğrenmiştir. Hitabetme, giyim, davranış biçimleri... Sanatkarlara seyircinin davranış biçimi hep buralarda olgunlaşmıştır. İzmir, bu kültürü dolu dolu yaşadı.

Ardından Türkiye'nin bütün sosyal hayatında yaşamaya başlanan yozlaşma süreci, sinemadan lokantaya hızla yayıldı ve sosyal yapıda değişiklikler meydana geldi. Çabuk para kazanan insanların her tarafı işgal etmeleriyle, bu müesseseler sadece onlara hitabeden birer yer oldular. Artık, haftalık yorgunluğumuzu ailecek giderdiğimiz yerler olmaktan çıktılar. Kültür düzeyi düşük insanlara yönelik basit eğlence kültürü ortaya çıktı ve egemen oldu. Bu halen devam ediyor.

Yine İzmir hayatında pastane ve patisseries türüne öncelik eden Bonjour vardı, Orhan'ın yeri. Önemli bir yerdi. Öncülük yapmıştır. Batıda benzeri olan, müzik eşliğinde oturulan ilk yerdi.

Yine Şehir Gazinosu'na dönecek olursak; ben Amerika'da, Avrupa'da birçok eğlence yerlerine gittim ama İzmir'deki, o Kordon'daki Şehir Gazinosu'nun zerafetini, güzelliğini hep aradım. Fevkalâde güzel bir yerdi. Unutulmaz bir yerdi. Bugün yaşı 70'lere, 80'lere ulaşmış olanlar, Körfez'den gelen imbat esintileri arasında bu gazinoyu, gazinodan yayılan güzel müziği hatırlarlar.

İzmir, öncü bir kentti. Örneğin Türkiye'de açık hava sinemaları ilk defa İzmir'de açılmıştır. Onun da öncülüğünü yapmıştır.

Ha, bu arada yine İzmir'in ünlü koltuk meyhanelerini de unutmamak gerekir. Kırklı yaşlarımızda, genç sayıldığımız dönemlerimizde, akşamüzerleri saat 17.00'den sonra, bir çeşit seanslar yapardık. Ayakta bir yandan sohbet eder, dünyanın yaşadığı olayları kendi aramızda konuşur, bir yandan da içerdik. Üçer beşer kişi olurduk. Bir - birbuçuk saat, evlere dönmeden böyle bir keyfimiz vardı ve o yerlerin adı koltuk meyhaneleriydi.

Anılar birbirini kovalıyor; Mezarlıkbaşı'nda bir işkembeci vardı. Gece gazinolardan yemeklerini yemiş, çıkmış hanımlı beyli insanlar buraya giderler; kelle, paça, işkembe içerlerdi. Saat gece yansını geçerken, 02.00'den, 03.00'ten sonra tertemiz kıyafetlerle burada çorba içerler, oradan evlerine giderlerdi. Hiç unutmuyorum, smokini andırın diye beyaz ceketler giyilirdi bir aralar. Alta da koyu renkte pantolonlar. İzleyici, böylelikle meşhur sanatkarların yanında güzel kıyafetlerle bir ahenk sağlardı.

Şehir Gazinosu'nun girişinde şöyle kısacık bir adam vardı, adını unuttum. İğneli çam yapraklarına tek tek geçirdiği yasemin çiçeklerinden yaptığı demetleri satardı. Bizler de yanımızdaki hanımlar için alırdık."

Evet, 1963'te o günlerin ünsüzü, 1970'lerin, 1980'lerin süper starı Ajda Pekkan için şarkıcılığı konusunda aracılık etmiş olan Dündar Soyer'in, Kordonboyu'ndaki unutulmaz Şehir Gazinosu ile ilgili anıları böyle.

İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü mezunu, uzun yıllar ilköğretim müfettişliği yapmış, İzmir'de, 1954 yılında ilk çocuk kütüphanesini ve kütüphane bünyesinde çocuk kulübünü kurmuş olan, 'Beydağ' ve son derece ilginç folklorik bir araştırma ürünü olan 'Kabak Yemekleri' kitaplarının yazarı Mestan Yapıcı'nın da arkadaşlarıyla bir kez geldiği, balık yiyip rakı içtiği Şehir Gazinosu ile ilgili anısı var:

"Yoldan yüksek bir yerdeydi Şehir Gazinosu. Teras gibi bir yerdi. Merdivenlerle çıkılıyordu. Bayındır'dan İzmir'e, bakanlığın düzenlediği göze kulağa hitabeden Eğitim Araçları Kursu için gelmiştim. Kurs, Kız Lisesi'nde idi. Başka yerlerden de gelenler vardı. Bir akşam Şehir Gazinosu'na bu vesile ile gittik. Kordon'a yakın bölüme oturmuştuk. Yoldan gelip geçenleri, denizi görebiliyorduk. O akşam kızılığıyla coşmuş bir de gün batımı oluşmadı mı... Balık yer, rakı içerken programı da izleme olanağı bulduk. Üstünkörü adamlar gelmiyordu buraya, müşterilerin kıyafetlerinden anlamıştık. Sahnede bir caz orkestrası vardı... Aklımda canlananlar bunlar."

Şehir Gazinosu'nu şimdiye değin içinde oturmuş, yemiş içmiş eğlenmişlerden dinledik. Bu konuda bir tanıklık da gazinoyu dışarıdan, deniz kıyısındaki duvarın üzerine oturup izleyen birisinden geliyor. "Babam ufak bir memurdu, postacıydı. O yüzden gazinodan içeri hiç adımımızı atamazdık, fukaraydık" diye anlatıyor emekli bankacı, 1933 İzmir doğumlu Çetin Özenes. "Dışarıdan seyrederdik. Çok güzel müzikler çalınırdı gazinoda. Dışarıdan da izlese çok keyif alırdık, mutlu olurduk." Çetin Bey, yine Birinci Kordon'daki Kapris Gazinosu ile Konak İskeleyi'nin üzerindeki Deniz Gazinosu'nun ünlü olduklarına da değinmeden geçemiyor, "Deniz'de Celâl İnç'nin konser verdiği usumdan silinmemiş" diyor.

Evet Şehir Gazinosu'nun etkinliklerinden bir bölümü ile sonradan başına gelenleri Yeni Asır Gazetesi'nde, bir de Hayrullah Gülal'ın 60 Yıl-40 Yıl Önce Yeni Asır köşesinden izliyoruz:

Evet, Avrupa'da büyük sükse yapmış olan Don Pahlo Orkestraları'nın angaje edildiği, Viyanalı Dansöz Gotte İra'ların sahne aldığı, valslerin, çigan melodilerinin doyumsuz ezgilerinin Kordon'u dolduran halk tarafından çıt çıkarmaksızın dinlendiği, Büyük Önder Kemal Atatürk'ün bile hayran kalıp yabancı konuklarını ağırladığı, yine halkın ucuz gazoz içip serinlediği, Körfez'de oluşmuş gurubun kızılığını seyrettiği, sandalyelerini İzmir Sanatlar Mektebi'nde hocalık yapmış, uzun yıllar Almanya'da kalmış, İzmir Körfez Vapurları'nı çalıştıran Yahya Hayati Bey'in oğlu, 1992 yılında vefat etmiş olan Hayati Görkey'in özel olarak çizdiği, İhsan Bey'in fabrikasında imâl edildiği Şehir Gazinosu, şimdi var olan beton yığının altında ezilen bir düştür, dersek çok mu hüzünlü olur, bilemiyorum!

Sevim Pastanesi'nde müzik

Bu arada 8.1.1933 tarihinde çıkmış olan bir ilândan Hükümet karşısında Sevim Pastahanesi sahibi Ali Galip'in, klasik triyo mızıkasına konser verdirdiğini öğreniyoruz. İlân aynen şöyledir:

"Müjde... 16 buçuktan 23 buçuğa kadar alafrağa klasik triyo muzikası'nın muntazaman icrayı ahenk edeceğini arz etmekle bahtıyanım. Hükümet karşısında Sevim Pastahanesi Sahibi Ali Galip"

Kordon'daki Belediye Oteli 1 milyon 200 bin liraya satıldı

İzmir Belediyesi tarafından Birinci Kordon'da inşa edilmiş olan büyük ve modern Şehir Oteli (Şimdiki NATO binası) satışa çıkarıldı. İlk müştteri, Emekli Sandığı oldu ve oteli kaçırmamak için, alıcı personel Ankara'dan uçakla İzmir'e geldi. Emekli Sandığı oteli satın aldığı takdirde Fuar zamanına kadar dayayıp döşeyecek ve hizmete sokacak.

29.3.1992, 40 Yıl Önce Yeni Asır

40 YIL ÖNCE Yeni Asır

Şehir Oteli'ni Belediye Albayrak firmasına sattı

İzmir'in en gözde Caddesi olan Birinci Kordon'da bir süre önce Belediye tarafından inşa edilmiş olan Şehir Oteli binası dün, İzmirli Ali Haydar Albayrak Firması'na 1 milyon 251 bin liraya satıldı. Bu para, altı senede altı taksit olarak ödenecek. İlk taksidi dün tapu ile birlikte verildi. Firmanın bu oteli ne maksatla kullanacağı henüz belli değil.

20.7.1992, 40 Yıl Önce Yeni Asır

40 YIL ÖNCE Yeni Asır

Şehir Oteli'nin satılması Başkan'ın başını ağrıttı

Birinci Kordon'da "Şehir Oteli" adını alan muazzam binanın durup dururken İzmirli tüccarlardan Ali Haydar Albayrak'a ait bir şirkete satılması üstelik bedelinin de altı senede ödenecek olması Belediyeyi ve kenti karıştırdı. Ankara'dan dönen Belediye Reisi Rauf Onursal, satışın İzmir'de bulunmadığı bir zamanda yapılmış olduğunu ileri sürdü. Bina'nın daha önceden NATO'ya verileceği meselesi durumu daha da içinden çıkılmaz hale getirdi. Sonucu herkes merak ediyor.

02.8.1992, 40 Yıl Önce Yeni Asır

Şen Türk Gazinosu

İzmir'de o sıralar faaliyet gösteren bir diğer gazino Şen Türk Gazinosu'dur.

Şen Türk Gazinosu, 17 Ekim 1933 tarihinde açılmıştır. Kemeraltı'nda, Veysel Hamamı Sokağı'nda Bahçeli Gazino adı ile tanınan gazino onarılmış, yeniden dayanıp döşenmiş, "19 teşrinievvel 1933 Perşembe akşamından itibaren küşad olunmuştur."

İzmir'deki kışlık gazinoların en nezihi ve en kıbanı olarak lânse edilen Şen Türk Gazinosu ile ilgili gazetelere verilen ilânı okuyoruz:

"Şen Türk Gazinosu Veysel Hamam Sokağı'nda 18 kişilik saz heyeti sabaha kadar icrayı ahenk edecektir. Dünyaca tanınmış Sahibin Sesi Başmuganniyesi Fikriye Hanım Sahibinin Sesi muganniyelerinden Nezihe Hanım. Kemanî Deniz Ali Panço Şevket Cümbüş Ali Beyler bulunacaktır.

Bu kadar fedakârlıklara rağmen fiatlara hiç zam yapılmamıştır."

Şehir Gazinosu'nun dışında, gazete ilanlarını okuduğumuz Ali Galip Pastanesi ile Şen Türk Gazinosu'nun ilanları bir yandan gazinolararası rekabetin olduğuna ilişkin ipuçlarını ortaya koyarken, bir yandan da o dönem Türk Müziği ile birlikte Batı Müziği'ne de verilen önemi belgeler özellik taşımaktadır.

Panayır Gazinosu

Panayır Gazinosu'nun yerine bugün Büyük Efes Otelı yapılmış bulunmaktadır. Gazino, Fevzi Paşa tarafından açılmıştır.

18.9.1933 tarihli gazete haberlerinden, Yunan sporcuları onuruna Panayır Gazinosu'nun Türk ve Yunan bayraklarıyla süslendiğini öğreniyoruz. Kurtuluş Savaşı sırasında,

Sonradan nikah dairesi olan Panayır yerindeki gazino

1922 tarihinde İzmir'den denize dökülen ezeli düşman konumundaki komşumuzla dokuz yıl sonra gelinen bu düzey, barış düşüncesinin ağır basması yönüyle örnek bir davranıştır.

24.8.1935 Gardenparti. 24 Ağustos Cumartesi günü saat 21'de Panayır Gazinosu'nda Sayın Ekonomi Bakanımız Celâl Bayar şerefine bir garden parti verilecektir.

24.8.1935 Bir reklâm: Panayır Gazinosu'nda asrulusal 5. 9 Eylül panayırının mükemmel büyük orkestra hergün saat 23'te varyete. Tabldot yemek fiyatlar çok ehven ve hiçbir..... Bu fevkalade vaziyetten istifade ediniz. Panayır Gazinosu'nun işletmecisi Murat Türkmenoğlu'dur.

İntihap devresinin sona ermesi nedeniyle belediyenin şehir meclisi üyelerine verdiği veda ziyafeti, Panayır Gazinosu.

Yeni Taflan Gazinosu

1933'te adı bilinen, yine Kemeraltı'nda hizmet sunan diğer bir gazino, eski Dedezadeler'in yerinde açılan 'Yeni Taflan Gazinosu'dur. İşte 25 Kasım 1933 tarihli Anadolu Gazetesi'nde, bu gazino ile ilgili olarak yayımlanmış bir reklâm: "Türkiye'nin en meşhur ve en kıymetli, İzmir'de 2. Beyler Sokağı'nda eski Dedezadeler ve yeni Taflan Gazinosu'nda masa angaje etmekte acele ediniz."

Yeni Taflan Gazinosu'na, açıldığından bir ay sonra 14.12.1933 Perşembe günü gelen ünlü konuğun adı T.Vekili Celâl Bey'dir. (Bayar)

İzmir Rehberi'nde, 1934 yılında yer alan gazinolar

Âsarıatika Muhipleri Cemiyeti Neşriyatı'ndan 'Sayı XI' olarak 1934 yılında yayımlanan İzmir ve Havalisi Rehberi'nde ise (İzmir ve Havalisi Âsarıatika Muhipleri Cemiyeti Neşriyatından Sayı XI İzmir Rehberi, Resimli Ay Matbaası T.L Şirketi, İstanbul, 1934) kentte adı duyulmuş belli başlı gazinoların, 'Yazlık Gazinolar' başlığı altında aktarıldığını görmekteyiz:

Halkevi Gazinosu: İzmir'de Bahribaba Parkı civarında deniz kenarındadır. Alafranga ve alaturka müzik vardır. Mevkii, havası ve manzarası pek lâtiftir. Yazın esen ve İzmir'i ihya eden (imbat) deniz rüzgânına karşı olduğundan, pek serindir. Kibar ve nazik bir halk ile aileler tarafından daimî ragbet gören ve İzmir'in en iyi bir gazinosudur. İlkbahar ve yaz mevsiminde açılır.

Zühre Gazinosu: Alsancak'ta deniz üzerindedir. Yaz mevsimi açılır ve alafrang müzik vardır.

Darağaç Bomonti Fabrikası Bahçesi: Darağacında, Halkapınar Suyu'nun deposunu havı, vâsı bahçe ve park içindedir. Bomonti fabrikasının en taze ve ucuz biralarını, yazın sıcak günlerinde halka bardak ve ufak fıçılarla satır. Mevkii pek lâtiftir.

Karşıyaka Belediye Sahil Gazinosu: Karşıyaka İskelesi'nin yanında ve deniz kenarındadır. Yaz mevsiminde Karşıyaka halkının yegâne eğlence mahallidir. Alaturka müzik vardır.

İnciraltı: İzmir civarının nihâyet noktası olan Güzelyalı'dan, otomobil ile 15 dakika mesafede ve deniz kenarındadır. Emsalsiz plajları olduğundan yazın pekçok ragbet görmektedir. Mevkii lâtif, havası da güzel ve serindir. Cuma günleri Körfez Vapur Şirketi hususi vapur seferleri yapmakta olduğundan, pekçok halk oraya gidip hem banyo yapar, hem de gazinolarda eğlenirler.

Sinekli Gazinosu: İzmir'in Şark tarafında meşhur viyadukların civarında ve tarihi Melles Çayı kenarındadır. Araba ve otomobillerle gidilir. İzmir'in dağ mahalleleri halkının yegâne teferrüç yeridir.

Belediye Park Gazinosu: Bahribaba Parkı'nın deniz kenarına gelen kısmındadır. Denize karşı olup manzarası pek hoştur. Şehrin merkezinde olduğundan yazın ahalinin en çok ragbet ettiği yerlerden birisidir. Alafranga ve alaturka müzik vardır. İstanbul'dan, Avrupa'dan gelen artistler tarafından muhtelif numaralar gösterilir.

Belediye Şehir Gazinosu: Birinci Kordon'da ve Kordon'un tam ortasında, deniz kenarında İzmir'in yegâne lüks ve nezih aile gazinosudur.

Bu arada Zaman Gazinosu adlı bir gazinonun da Göztepe Vapur İskelesinde açıldığını öğreniyoruz.

9.7.1934. Göztepe Şenleniyor. Vapur İskelesi'nde Zaman Gazinosu ve Aile Bahçesi Kenan Bey idaresinde.

9.10.1934 tarihli bir gazete reklâmından da Pasaport karşısındaki Cumhuriyet Salonunun kiraathane olmasının dışında gazino olarak ta işletileceğini öğreniyoruz.

Soğukkuyu Gazinosu

19.4.1936 Soğukkuyu Gazinosu kuşadı.

Fuar Gazinosu

Şimdi Kaskatlı Havuz'un olduğu yerde döneminin Gazino Kralları olarak adlandırılan Tevfik (Esen)Bey ile kardeşi Kâmil (Esen) Bey'in işlettikleri gazinonun adı Fuar Gazinosu'dur.

6.5.1936. Fuar Gazinosu'nun temel atma işleri ikmal edilmiş ve beton duvar inşaatına başlanmıştır. Kültürpark etrafını çeviren ikibuçuk kilometre uzunluğundaki esas duvar inşaatı bitmiştir.

8.5.1936. Fuar Gazinosu inşası, 26 bin liraya ilâve edilmiştir.

9.9.1936. Ege gecesi hazırlandı. Fuar Gazinosu'nda Cumartesi verilecek.

19.9.1936. Salih Behçet Uz, gazetecilere bir ziyafet verdi Fuar Gazinosu'nda.

19.9.1936. Fuar Gazinosu'nda emsalsiz bir konser verilecektir. Cemal Reşit Rey Ferdi Von Atelyesi kapanış mü-nasebetiyle bu gece eğlenceler vardır.

1937 yılına geldiğimizde ise Kültürpark'taki Fuar Gazinosu'nun genişletilmesinin 'takarrür ettiğini' görmekteyiz. İşte Yeni Asır Gazetesi'nde, 21 Nisan 1937 tarihinde yayımlanmış konu ile ilgili gazete haberi:

"Kültürpark'taki Fuar Gazinosu'nun genişletilmesi takarrür etmiştir. Şimdiki halile yüz elli kişiyi istiap eden büyük salonun hiç olmazsa iki yüz elli kişi alabilmesi temin olunacaktır. Bu maksatla müzik yeri değiştirilecek, mutfak bodrum katına alınacaktır. Bodrum katından her iki tarafa servis yapılabilmesi için tunel yapılacaktır. Bu suretle Fuar Gazinosu salonu İzmir'in en geniş bir salonu haline gelecektir.

Bundan başka gazinonun dışarısında oturabilmek için koltuklar konacak ve gazinoda üç salon için üç türlü fiyat listesi yapılacaktır. En ucuz, orta ve yüksek.

Kültürpark Alanı. Arka planda İzmir Atatürk Lisesi

İzmir Fuarı'nda Havuz

Resimli Türkiye l'illustration, 1947, yıl 1, sayı 1

Dört kap yemekli bir tabldot 40 kuruş, ikinci nevi 60, en iyisi 70 kuruş olacaktır. Salondan muzik hoparlor vasıtasile etrafa yayılacak ve gazinonun önüne de betondan bir taras uzatılacaktır.

Büyük antreden başlayan beton yol gazinoya kadar uzatılacağı için gazino önünde de ayrı bir dans yeri yapılacaktır."

Resimli Türkiye l'illustration'un 1947 yılı 1. sayısındaki ilan, Fuar Gazinosu'ndaki eğlence kültürü konusunda bizi aydınlatmaktadır:

"İzmir Fuar Gazinosu Büyük Orkestra ile şan-varyeteler, akrobatlar komikal skeçler ve saire."

1937 yılı

1937 yılına geldiğimizde Şehir Gazinosu'nda eğlencelerin ve baloların sürdüğüne görmekteyiz.

18 Şubat 1937 tarihli Yeni Asır Gazetesi, İzmir Kızılay Balosu'nun çok parlak geçtiğini duyurur: "Büfenin idaresini deruhten eden Murat Türkmen, İstanbul'dan çok mükemmel bir orkestra getirmiştir. Yine Şehir Gazinosu'nda, 16 Mayıs 1937 tarihinden itibaren caz konserlerine başlanılmıştır."

Hüseyin Beyin Babası, Şehir Gazinosu işletmecisi Murat Bey (Türkmenoğlu), bu arada İzmir'in yine önemli bir otelinin işletmeciliğini de üstlenmiş bulunmaktadır. Bu otelin adı Modern Otel'dir.

Hüseyin Beyin Babası, Şehir Gazinosu işletmecisi Murat Bey (Türkmenoğlu), bu arada İzmir'in yine önemli bir otelinin işletmeciliğini de üstlenmiş bulunmaktadır. Bu otelin adı Modern Otel'dir.

1937 yılında 20 Ağustos-20 Eylül tarihleri arasında açılacak olan İzmir Enternasyonal Fuarı dolayısıyla, Fuar Yönetimince bastırılan "İzmir Enternasyonal Fuarı ve İzmir Rehberi 1937" başlıklı, İzmir'de, Nefaset Basımevi'nde basılmış el rehberinin 32. sayfasında, "İzmir ve civarının eğlence ve istirahat yerleri" alt başlığında gazinolarla ilgili bilgilerin verildiğini görmekteyiz:

"İzmir Enternasyonal Fuar Gazinosu: Fuar sahası içindedir. (8) bayandan mürekkep bir Viyana Orkestrası Fuar müddetince bu gazinoda çalışır. Fuar Gazinosu'nda 70 ve 40 kuruş olmak üzere iki nevi tabldot yemek verilir.

Şehir Gazinosu: Atatürk Caddesi üzerinde denize karşıdır. Fuar açılmadan ve kapandıktan sonra (20 Ağustos-20 Eylül) Viyana Orkestrası burada çalışır.

Sahilpark Belediye Gazinosu: 1. İnönü parkı karşısında deniz kenarındadır. Türk müziği vardır.

Karşıyaka Belediye Gazinosu: Karşıyaka Vapur İskelesi yanındadır.

Soğukkuyu Belediye Gazinosu: Karşıyaka'da, Soğukkuyu'da Yamanlar Suyu deposu önünde yüksek bir tepe üzerindedir. Buradan bütün İzmir ve Körfez çok güzel görünür.

Belediyeye ait bu gazinolardan başk İzmir'in her tarafında ve bilhassa Körfez'in en güzel yerlerinde daha bir çok çalgılı çalgısız ginolar vardır.

Not: Gazinoların fiyat listeleri Belediyece tasdik edilmiştir. Her masada bu listelerden bulunması mecburidir."

Küçük el rehberinin diğer sayfalarına bir göz attığımızda İnciraltı plajlarının civarında gazinoların varolduğunu belirtildiğini, Konak'tan otobüslerin buraya 20 kuruşa yolcu taşıdıklarını, 1937 yılında sosyal eğlence kapsamında 40 düğün balosunun Fuar Gazinosu'nda yapıldığını okuyoruz.

El rehberinin girişinde Fuar'ın Onursal Başkanı olarak Türkiye Cumhuriyeti Başvekili İsmet İnönü'nün, Onursal Asbaşkanı olarak İktisat Vekili Celâl Bayar'ın, Reis-Komiser olarak da Dr. Behçet Uz'un adının yer aldığını görmekteyiz.

Nail Moralı ise, Türkiye olarak katılmadığımız 2.Dünya Savaşı yıllarında İzmir'deki eğlence yaşamıyla ilgili olarak, "Harpte güzel vakit geçirilen günler, yerler olurdu" diye yazar

"Bornova'da Rene Lochner'in evinde esaslı musiki ziyafetleri verilirdi. Madam Evleyn Lochner piyanoya geçer güzel sesi ile operalardan çok muvaffak resitallarıle misafirlerini ağırlardı.

Karşıyaka'da Madam Fernand Guiray'ın salonunda verilen ziyafetler de pek parlak olurdu.

Gençler Aliottiler'in Karşıyaka'daki "Villâ des Algues"ında piknikler, Cock Tail'ler, Hafif Müzik partileri tertip ederlerdi.

U.Z.M. Beyin, Kraemer'in Şark Salonunda verdiği bir ziyafette, bir Yahudi doktorun kızı K., göğsünün ortasından şampanya akıtılması şartile, soyunup bale dansı yapacağını söyledi.

Şampanya geldi. Kız bize, şimdi Dünya'ya yayılmış olan "strip tease"nin örneğini seyrettirmişti.

İzmir eğlenceleri İstanbul gençlerini, bir kolayını bulup, şehrimizde memuriyet alma-ya sevk ederdi.

Maliye, Dahiliye, Maden, Ziraaty müfettişleri Teftişleri bir türlü bitiremezlerdi.³³

³³ Nail Moralı. MÜTAREKEDE İZMİR. Önceleri ve Sonraları. İstanbul-1976. S.67

Adnan Menderes, Klonaridi Gazinosu'nda otururdu

Nail Moralı'nın, İzmir eğlenceleri ile gazino yaşamına ilişkin örnekler verdiği anıların-da, Demokrat Parti iktidarının Başbakanı Adnan Menderes'in de yer aldığını, Menderes'in sosyal yaşamda faal biçimde var olduğunu aktarı:

"Adnan Bey'i, harp sonlarına doğru, çoğunlukla, Klonaridi Gazinosu'nun bilardo salonuna giren kapının kenarındaki masada görürdüm. Bu masada gedikliler, Torbalılı Emin, Sandık Emmini -eski Pekin Büyükelçisi Nuri Eren'in babası- Mahmut Bey, İttihatçı-ların Bodrum'a sürgününden af edilip İzmir'de ikâmete memur edilen Kör Emin ve arka-daşlarının bu masasında Adnan Bey'i bir kenara büzülmüş görürdüm. O masaya ben de uğradım.

Aydın eşrafından Adnan Bey (Menderes) çok sakın, terbiyeli bir gençti. O halini hatırlarım da Demokrat Parti'nin ceberut lideri olarak siyaset âlemindeki halini hayretle karşı-lardım.

Adnan Bey, kardeşim Rıfat'ın Amerikan Koleji'nden arkadaşı idi. İktidarda iken ona sorardım. "Adnan Bey uslu bir öğrenci idi. Yalnız müstehciligi olurdu" derdi.

Adnan Bey, başvekaletinde çok eserler bırakmıştır. Ben tarihimizde onun gibi çalışkan bir başbakan, sadrazam hatırlamıyorum. Son zamanlarına kadar ona arkadaşlık yapmış bir hanım söyledi bana. 'Adnan Bey evime saat 23'den evvel gelmezdi. Sabah 7'den son-ra evimde kaldığını bilmiyorum'

Adnan Bey, iktidarda başıboş kalmasa, daha doğrusu, eteğinden çekilip de, bilhassa gençliğin ırgitlemesine meydan verilmese idi ne kendine, ne memlekete yazık olmazdı.³⁴

Yine 2. Dünya Savaşı yıllarında, İzmir'de yerleşik yabancılardan, Levantenlerin kentin kültür yaşamına canlılık kattıkları bilgilerine de ulaşmaktayız:

"İzmir Frenkleri, Levantenler harp içinde sık sık müsamereler tertiplerdi. Operalar-dan, operetlerden sahneler hazırlarlardı. Bunu kız, erkek gençler yapardı. Katılan gençle-rin çoğu öğrenimlerini Paris, Londra, Viyana, Milano ve sair yerlerde ilerletmiş istidatlı artist gençlerdi. Lavino kardeşler, Willy Van Der Zee ve kardeşi, Aliottiler, Beryl Whittall bu müsamerelerde çok başarılı olurlardı. Mektep arkadaşım Bergamalyan Manchester'de, Milano'da müzik eğitimi görmüş aranan bir tenordu.

Müsamerelerde "Tableaux Vivants" lar, balet gösterileri yapılırdı. Hayırsever müsame-releri için bizden de para toplanırdı.

Türk fakirleri müsamere gelirlerinden nasibedar olmazdı. Bir defasında organizatör-lerden Lavino'ya bunu çıkıttım, "Güzel gençleri seyrediyorsunuz ya, bu size yetmez mi?" dedi.

Sporting'de maskeli balolar da verilirdi.

³⁴ Nail Moralı. A.g.y. İstanbul-1976. S.71.

Hayırsever müsamerelerinde balolarda vals başta gelir; sonunda, çiftlerle Quadrille, Lanciller yapılır; en sonunda, Cake-Walkla curcuna sabahı karşılardı. Ben Cake-Walk'u lalamdan öğrendiğim, kıvrak, sallantılı çalkantılı Arap oyunu ile tamamlardım.³⁵

Yine 2. Dünya Savaşı yıllarında, İzmir'de (gizli buluşmaların yapıldığı) Fraggiacomo Otel'i'nin altındaki Klonaridi Gazinosu ile en kibar gazino olarak tanımlanan, yazlık bölümünde müzikli, hoş zaman geçirilen Café de Paris gazinosu sevilen yerlerdendir.

Gülcemal Vapuru

Yunanlıların İzmir'i işgallerinin sonunda, yangın alanlarının kül ettiği Kordon'dakilerin dışında, İzmir-İstanbul arasında yolcu taşıyan Seyr-ü Sefain İdraresi'ne ait iki bacalı dördirekli unutulmaz Gülcemal Vapuru da gazino görevinde bulunmuştur. Turan Muşkara, anılarında, "gemide çok kere küçük bir orkestra bulunurdu. Geminin İzmir'de yatdığı geceler orkestranın Karşıyaka Halkevi'nde de çaldığı olurdu. Bazen piyano ve keman ikilisi yolculara müzikli saatler yaşatırdı" diye yazar³⁶

Ada Gazinosu'nun kuruluşu

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlıların işgeline uğrayan, Gazeteci Hasan Tahsin'in sıkıdığı kurşunun ardından 9 Eylül günü kurtulan İzmir, büyük bir bölümü yanmış yıkılmış kenttir. (Alsan-cak-Kahramanlar arası) Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeniden imar yapılanma süreci başlar.

İzmir'in unutulmaz Belediye Başkanı, Dr. Behçet Salih (Uz) açtığı bulvar ve alanların dışında yangınlık alanında yarattığı kültürpark ve fuar alanı ile bugünkü kent görünümünü meydana getirir.

Gazeteci Özdemir Hazar, 26 Temmuz 1987 tarihli Yeni Asır Gazetesi'nin Pazar Magazin sayfa larında yer alan "Fuar'da Maziye Bak!" başlıklı yazısın-

İzmir Kültürpark içinde 1937 yılında kurulan ünlü Ada Gazinosu ile ilgili bir reklam.

³⁵ Nail Moralı A.g.y. s.75.

³⁶ Turan Muşkara. İZMİR VE KARŞIYAKA ANILARI. "Hayal Olan O Güzel Günler" Yayına hazırlayan Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu. İzmir-1998.

da, "1936'da Kültürpark açılıncaya kadar, İzmir'de pek öyle ahım şahım Gazino-Müzikhol yoktu. Kültürpark ile birlikte İzmir'e canlılık geldiği kesin. Kültürpark'ın ilk gazinosu da Ada Gazinosu'dur" diye yazar.

Ada Gazinosu'nun fiziki anlamda kuruluş biçimi de ilginçtir. Bu kuruluşun tanığı olan Gazeteci Haluk C. Tanju, gazinonun kuruluş öyküsünü, zamanının aylık kültür sanat dergisi Bakış'ın, Ekim 1982 tarihli 464/10 sayısında şöyle aktarır:

"1934 yılında, Sürmene Kaymakamlığından, o zamanki İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından İzmir Belediyesi'ne nakledilmiştim. Bu naklime neden ise, Trabzon'da kurulmuş olan Halkevi'nde, rahmetli Temel Nücumu ile birlikte, kurucu olarak pek başarılı oluşum gösterilmişti.

İzmir'e geldiğimde, Dokuz Eylül Panayırı daha bugünkü Atatürk Heykeli'nin arkasınca küçük bir yerdi. İzmir Belediyesi'nde, emsalini çok az gördüğüm Belediye Başkanı Sayın Dr. Behçet Uz, beni Harita Şubesi Müdürü Mustafa Bey'in yanına atamıştı.

O zamanki Harita Şubesi'nde bir de Mustafa Bey gibi mimar olan Cahit Bey, Behçet Bey'in heyecan ve gece gündüz uykusuzluklar içinde gerçekleştirmeyi düşündüğü Enternasyonal Fuar'ın plânları üzerinde korkunç bir enerji ile çalışıyordu. Bir Fuar Komitesi kurulmuştu. Ben de bu komitenin yardımcılarındandım. Başta Behçet Bey olmak üzere hepimiz şevk ve inançla bu işe sarılmıştık. Bizlerin etrafını çeviren diğer yardımcıları, hammalından, kerestecisinden, duvarcısından tutun elinden her türlü iş gelen binlerce insan bu seferberlikte hem kafasını ve hem de bedenini acımasızca çalıştırıyordu. Ve bu hal gece gündüz devam ediyordu.

Hiç unutmam... Behçet Bey'e ve Cahit Bey'e, yapılması gereken büyükçe bir havuzun yeri kazılmaktayken bir problem belirmişti. Buradan çıkacak binlerce ton toprak hangi vasıta ile ve nereye nakledilebilecekti? Behçet Bey'le beraber hepimiz donmuş düşünüyorduk. Çünkü ne kamyon vardı ne de ekskavatör vardı. Çıkan toprak ve taşlar binbir zorlukla at arabaları ile arka taraflara taşınyordu ama; istenilen büyüklükte bu havuzdan çıkacak bu kadar büyük bir toprağı ne yapabildik.

*İzmir Fuarı ve Kültürparkı'nın kurucusu Dr. Behçet Salih Uz, çalışmaları öncesi Moskova Kültür Parkı'nda incelemelerde bulunur, planlarını örnek alır. Uz, 12 Kasım 1935 tarihinde İzmir'deki dostu Suat Yurdakoru'ya Moskova'dan gönderdiği postakartında şunları yazacaktır:
"Durmadan koşuyoruz.
Selam ve sevgiler cümleye."*

Kürt Niyazi, Niyazi Ersoy

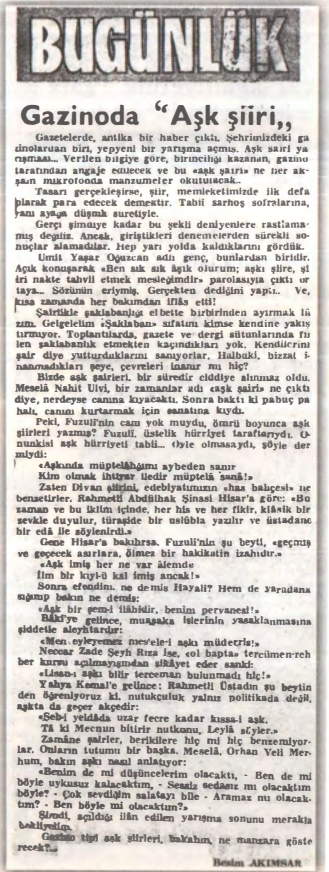
Kültürpark içerisindeki gölün yapımı ve Fuar alanındaki molozların taşınması sırasında çok çalışmaktan çatlayarak ölen atların anısına dikilen Atlar Heykeli. Yangın sonrası "en az 40 yılda ancak kaldırılabilir" denilen enkaz 23 ay gibi kısa bir sürede kaldırılmış, alan temizlenmişti. Enkazın temizlenmesinde yüklenimci Kürt Niyazi (Ersay) ile itfaiye kumandanı Konyalı Uzun İbrahim (Günay), Dr. Behçet Uz'a yardımcı olmuşlardır. Tonlarca enkazı gece gündüz taşıyan arabaların atlarından 68'i çatlayarak ölmüş, Dr. Behçet Uz, anılarına bu anıtı yaptırmıştır. Anıt, halen Kültürpark içerisinde, Hayvanat Bahçesi'nin girişinde bulunmaktadır.

Yanımızda bu molozları taşıyan rahmetli Kürt Niyazi adındaki vatansever, "hele bir durun reis bey" dedi. Ve devam etti. "Havuzu daha geniş tutsak da, toplanan toprağı ortaya yığıp bir ada yap-sak..."

Fikir çok beğenilmiş ve Behçet Bey'in de, Cahit Bey'in de yüzleri gülmüş projesine hemen başlanmış, işte bugünkü Fuar Ada Gazinosu böylece gerçekleşmişti. Dedigim gibi, binlerce insan, hangi klase düşerse düşsün İzmir Enternasyonal Fuar'ını gerçekleştirmek için böyle çırpınıyordu. Hatta orada çalışan atlar bile rahat yüzü görmediler ve anılarına heykelli bir de çeşme dikildi, Fuarda."

Ada Gazinosu'nun ilk kuruluşundan bugüne değişmez işleticisi olan Hüseyin Türkmenoğlu o yıllardan bir anıyı aktarıyor:

"O yıllar İzmir'de bir Rus konsoloslu var. Soğuk bir adam. Ama Ada Gazinosu'nu pek sevmiş. Ülkesinden ördek ve balık getirtti. Ördekler ile balıkların bir özelliği var, sinek yiyorlar. Ördekleri ve balıkları göle saldık, birkaç gün geçti geçmedi, o zamanlar gölün suları doğrudan Körfez'e veriliyor. İşçiler kapakları açmışlar, tüm balıklar denize gitmiş!"

30.10.1963, Sabah Postası

GÜNNÜ

İŞSİZ ŞAİRLERE MÜJDE

Bir İzmir gazetesinden:

**BİR ŞAIR ARANI-
YOR**

Fuar Ada Gazinosu
sosyetik tavernasında
aşk, kadın ve içki
mevzuunda dâvet e-
dildiği masalarda şiir
söyleyebilecek bir şa-
ire ihtiyac vardır. Üe-
ret kabiliyetine göre
verilecektir.»

ILĂNI

İLGİNÇ KÖŞELER / İLGİNÇ ANILAR

Bebelerin kahvaltısı yeri ve ülsere iyi gelen su

Ada Gazinosu'nu ilk keşfedenlerden Orhan Rahmi Gökçe...

[illegible][illegible]

İsmi'nin en güzel gıyven kızı olarak
yapan Orhan Rahmi Gökçe serceek po-
Gündüz makalelerini burada doktörecek
Anadolü Gazetesi'nin koru da Sahib Pu-
n'un bęynerdler. Şiirleri vardır besteli-
miş. Dilhan aşk romanlarında da vardır

[illegible]

Ödemiş Hazar'ın buraya diğn 1997'dedir. Geçen 10 yıl yarım aa geçirir burada, diğnerek yazarak, so gucun içinde.

Kimler gelmiş kimler geçmişler burası İslam Kralı Umberto, Irak Kralı Fuad, İran'ın Bahmanî Şahı ve Kralı Süreyya, ünlü komuk da Atatürk ile Şah Pehlî Atatürk'ün yertek yudıkları âlemeli taht mîlâreye verilmeye de neçerme kaybolmuş. Bir de şu var 1947'da çok partîli dîme geçiş ilk kongresimisi de burada İslâm yengimîr. Kildîr parku en renkî köşede den burda Ada Gostimîr.

Gazeteci Özdemir Hazar'ın, 28 Ağustos 1984 tarihinde Yeni Asır Gazetesi'nde "İlginç Köşeler/ İlginç Anılar" köşesinde anlattığı Ada Gazinosu hakkındaki yazısı.

Göl Gazinosu

Izmir Enternasyonal Fuarı alanı içerisinde bulunan Göl Gazinosu'nun kuruluş tarihi de Ada Gazinosu ile hemen hemen aynı zamana denk gelmektedir. Göl Gazinosu'nun iş-

Ada Gazinosu ile Göl'ün yapımı

letmeciliği sırasıyla Tevfik Esen ve kardeşi, Remzi Yağmur, Necdet Yazar, Osman Kavran arasında süreç içerisinde el değiştirmiştir. Göl Gazinosu'na gelen yabancı orkestralar, bale grupları dışında mutfağı da ünlüdür. Göl Gazinosu'nda alaturka müziğe Necdet Yazar zamanında geçilmiştir. Önceleri Türk Sanat Müziği Sanatçısı

iken, dönemin diğer bir erkek sanatçısı Ahmet Üstün ile olan anlaşmazlığı ve kızgınlığı sonucu gazinoculuğa soyunan Necdet Yazar, bir yandan Ankara'da, Devlet Demir Yolları'na ait Astolya ile Ulus'ta ünlü Karpiç'in yanındaki Şehir Gazinosu ile Şato Yazar'ın işletmeciliğini sürdürürken, bir yandan da 1962 yılında, İzmir'de, İEF alanı içerisindeki Göl Gazinosu'nun işletme işini Remzi Yağmur'dan devralır. Necdet Yazar, karşılıklı söyleşimiz sırasında o güne değin Göl'ün kadrosunda salt yabancı sanatçılar ile bale gruplarının yer aldığını belirtiyor.

Göl Gazinosu'nun daha sonraki işletmecileri Esen Kardeşler'in işlettikleri bir diğer gazino, eski Konak Vapur İskeleyi üzerindeki Deniz Gazinosu'dur. Esen Kardeşler, İzmir'de Gazinocular Kralları olarak anılmaktaydılar. Hüseyin Baradan, anılarında, Tefik Esen Bey ile kardeşinin vefatı ile birlikte İzmir'in güzel gazinolarının tarih sayfalarına gömüldüğünü yazar³⁷

Göl Gazinosu, her yıl Fuar zamanı zengin bir kadro sunmasıyla ünlüydü.

³⁷ Hüseyin Baradan, *Bu Gözler Neler Gördü*, EGE KOOP Yayını, İzmir (Yayın yılı belirtilmemiş) s.12

Deniz Gazinosu

Deniz Gazinosu ile ilgili bir bölüm bilgiyi yine Turan Muşkara'nın, "İzmir ve Karşıyaka Anıları" kitabında buluruz. İlk yapıldığı biçimiyle ahşap yapıdan oluşan Konak İskeleyi sökölür, yerine beton iskele yapılır. Beton iskelenin üzerine de kısa sürede ünlenen, pek çok işadınının öğle yemeklerinde bulunduğu, yine döneminin ünlü Şükran Lokantası'na rakip olan Deniz Gazinosu açılır. Deniz Gazinosu'nun menüleri son derece alaf-rangadır. Demokrat Parti'nin ilk gelişme yıllarında Celâl Bayar'ın yemekli toplantılarının pek çoğu Deniz'de yapılır. İşin ilginç yanı DP'ye karşı sert muhalefetiyle tanınan Demokrat İzmir Gazetesi'nin köşe yazarlarından, yine sert muhalefetiyle tanınan Naci Sadullah'ın da Deniz Gazinosu'na sıklıkla gelip içki içmesi, hatta yazılarını burada yazmasıdır. Gazeteci Mehmet Ali Keskin, "ben, Naci Sadullah'ın Deniz Gazinosu günlerinin tanığıyım" diyor.

Adından övgüyle sözedilen Deniz Gazinosu'nu canlı tanığı Adil Müftüoğlu'ndan dinlediğimiz zaman, gerçekten 'Gazinocular Kralı' ünvanını elde etmiş işletmecisi Tevfik

Deniz Gazinosu

Esen'in yükselişi ve yitişi hakkında ayrıntılı bilgiler alabildiğimiz gibi, bir dönemin başka olayları hakkında da yeni bilgilere ulaşmaktayız. 1947 yılında Adana'dan İzmir'e, Deniz Gazinosu'nda garson olarak çalışan ağabeyi İzzet Müftüoğlu'nu ziyarete gelen, ardından aynı işi yapmak üzere İstanbul'a geçmeyi düşünen Adil Bey, Tevfik Esen'in kendisini tanıması ve sevmesi karşısında İzmir'de kalır, üstelik Demokrat Parti'nin görkemli iktidarının en üst düzey yöneticilerine servis yapması, onlarca seviliyor olmasının ötesinde, 1961

Devrimi sonrası Celâl Bayar ile ilgili tanıklığına başvurulmak üzere Yassıada'ya çağılır; Adnan Menderes'in sarılıp öptüğü, eşi Berin Hanım'a övgüyle sözettiği birisi olur. Bu arada da yine 1965'ten 2001 yılına değin aralıksız 36 yıl İzmir Lokantacılar ve Gazinocular Odası'nın başkanlığını üstlenir.

1929 Mardin doğumlu Adil Müftüoğlu, söyleşimiz sırasında bizi 1950'lerin, 1960'ların İzmir gazinolarına, gazinoların renkli müdavimlerini tanımaya ve dönemin çalkantılı siyaset yaşamından anılara doğru yola çıkarıyor.

"1929 Mardin doğumluyum. İlkokulu bitirdim. Adana'da garsonluk yapan ağabeyimin yanında çırak olarak işe başladım. Derken ağabeyim İzmir'e geldi. Konak İskeleyi'nin üzerindeki Deniz Gazinosu'nda garson olarak çalışıyordu. 1947 yılında İzmir'e geldim, ağabeyimi görmeye. Deniz Gazinosu'ndayız. Benim de amacım, İstanbul'a geçmek, orada yine garson olarak çalışan, birisi Yeşilköy Çınar'daydı, iki yakınımın birinin yanında işe başlamak. Tevfik Bey, beni göstererek ağabeyime sordu:

-Kim Bu?

-Kardeşim, dedi ağabeyim.

-Ne yapıyor?

-Garson.

-Nerede?

-İstanbul'a gidecek, beni ziyarete gelmiş.

Tevfik Beyi gıyabında tanıtmıştı ağabeyim. Centilmen bir adam olduğunu, büyük vapurlarda kamarot olarak çalıştığını biliyordum.

-Sizler, dedi, "iyi insanlarsınız. Terbiyelisiniz. Sen niye İzmir'de kalmıyorsun? Beğenmiyor musun İzmir'i?"

Ağabeyim, "iki kardeş bir iş yerinde olmaz, o yüzden o İstanbul'a gitmek istiyor" yanıtını verdi."

Kestirip atmıştı Tevfik Bey:

-Olmaz. Sen de burada kalıyor ve işe başlıyorsun!

"Çok çalışkan biriydim. Önce kenarda bir posta verdiler yeniyim diye. Sonra daha iyi bir postaya verdiler. Rahmetlinin bir yeğeni vardı, çok geçmedi onun postasına aktarıldım. Sürekli gelen müşterilere de kendimi kısa zamanda sevdirmiştim. Çok musevi müşterimiz vardı, elit tabaka gelirdi. Solari, Deport, İş Bankası Müdürü Cezmi Atalay, Mücahit Büktaş. Aile olarak sık sık gelirlerdi. Demokrat Partinin önde gelenleri de Deniz'de yer içerlerdi. Celâl Bayar, Adnan Menderes, Refik Şevket İnce, Refik Koralan. Ferit Eczacıbaşı'nın da eczanesi biliyorsunuz Kemeraltı'ndaydı, o da her gün öğle yemeğine gelirdi. Bir defasında ABD uçak gemisi geldi, yemek ve kokteyl vermiştik Yahudi camiasından Barkeler vardı. Yemek için o dönem bilinen ünlü diğer bir yer Kemeraltı'ndaki Şükran Lokantası'ydı. Ama Deniz Gazinosu bu konuda rakip olup çıkmıştı. Bir de o yıllardan adı bilinen diğer bir lokanta Ekmekçibaşı'ydı. Ama Şükran, alışveriş merkezi durumundaki Kemeraltı'nın orta yerinde olduğu için içki bakımından zayıfçaydı. Akşamları çalan İtalyan Makallen Kontrbasımız vardı, müzik yapıyorduk. Fransız revüsü geldi, orkestralar daha çok İtalya'dan gelirdi. Deniz Gazinosu'nun altı teras biçimindeydi. Yazın alt kısımdaki camları tamamen çıkartıyor, denizle gazinoyu buluşturuyorduk. İç hat vapurları oraya yanaşırlardı. Sabahları balıkçılar gelirdi. Sağlı sollu sandallarını demirlerlerdi. Elle-rindeki paletlerde çipuralar olurdu

Deniz, genelde balık ağırlıklıydı. Bolulu Abdullah Usta vardı, börek yapardı. Böreği ünlüydü. Boşnak İsmail diye bir aşçıbaşı vardı, süperdi. Et izgaraları çok güzeldi."

Adnan Menderes geliyor sonra. Adil Beyin gözlerinin önüne, hüzünleniyor:

"Adnan Menderes rokayı çok severdi, çok roka yerdı.

-Hadi evlâdım, neredesin? derdi. Ben de Demokrat Partili geçinirdim ya, beni çok se-verdi, bana âşıktı. Sapından çıkmış, bol limonlu roka koyardım önüne.

Tevfik Esen

Eşi, rahmetli Berin Hanım, "Adnancım" diye itiraz edecek olurdu; ona,

"Hanım, benim zevkime karışma! Bak, arkadaş gelir gelmez servis yapıyor..." şeklinde karşı koyardı.

Berin Hanım'ın rokaya itiraz nedeni baharatlı olmasından, dolayısıyla karaciğere dokunmasından kaynaklanırdı."

Adil Bey, ayrıca Adnan Bey'in bahşişinin de bol olduğunu sözlerine ekliyor.

"Celâl Bayar, çok bardacık severdi. Giderken de Ankara'ya götürürdü."

Deniz Restoran'ın, gerçekten Demokrat Parti'nin o dönemin İzmir'deki en önemli karargâhı konumunda olduğu biliniyor.

-Peki yoğun olarak siyaset mi konuşulurdu?

-Yok, yemek saatinde genel konuları konuşurlar, sonraları siyasete girerlerdi.

-Peki, hep Deniz'de mi çalıştınız?

"Patronumuz Tevfik Bey, 1948-49 yıllarında Tüccar Kulübü'nün işletmeciliğini aldı. Bu arada İstanbul Caddebostan'da da restoran ve otel çalıştırıyordu. Bir de Fuar'da, Lozan Kapısı'ndan girerken şimdiki havuzun olduğu yerde Fuar Gazinosu vardı. 1250 kişiye hitaplı yazlık, bin kişiye hitaplı kışlık, kışlığın üzerinde de gece kulübü vardı. Burada, Fuar sona erince kışa girildiğinde düğün, nişan, sünnet olurdu. Yine İEF içerisinde İnhisarlar İdaresi'ne ait birahane vardı, tüm bunları Tevfik Bey işletirdi.

Şimdiki Ticaret Odası'nın olduğu yerdeydi Tüccar Kulübü. İşlemeyecek hale gelmişti. İşletmeciliğini Tevfik Bey'e ısrarla verdiler. Tevfik Bey, çok güvendiği, içinde benim de olduğum üç kişi seçti, oraya gönderdi. Eski müşterilerin büyük bölümü kısa zamanda toplanmıştı. Banka Müdürü Cemil Bey, Mücahit Büktaş, Ali Albayrak... Orada da müzik vardı. Kışın ağırlıklı iş oluyordu. Çok güzel bir bahçesi vardı. Ecnebler de geliyordu. Rahmetli İsmet Paşa, 1947-48'de, Cumhuriyet Bayramı'ydı, 30 kişiyle geldi. Boydan boya masa yaptık. Şükrü Saraçoğlu, hanımı filân... Dondurma yemeğe geleceğiz, dediler, geldiler. Lebi Yurtoğlu CHP İzmir İl Başkanı'ydı. DP'nin ileri derecedeki erkânı ile birlikte geldiler. Mevhibe İnönü Hanımefendi'yi de orada tanıdım; gerçekten çok kibar bir hanımefendiydi. Mevhibe Hanım, Şükrü Saraçoğlu ve eşi, ayrı, diğerleri ayrı oturdular. Dondurmalar yendi, ayrılacaklar. Sürekli kapımızın önünde bitiveren tek ayaklı bir fukara vardı. Nasılsa o an yine kapının önüne kadar gelme başarısını göstermiş. O gün Mevhibe Hanım, fukaranın eline tam tamına bir 250 lira verdi.

Tüccar Kulübü'nün bir müdavimi de Şark Halı Fabrikası sahiplerinden olan Fevzi Beler'di."

Göl Gazinosu'nda da çalışmış Adil Müftüoğlu.

"Remzi Yağmur vardı işletmeci, Şehir Gazinosu'nu çalıştırırdı. Göl'ü aylık olarak tuttu. Kışlık bölümü olunca kışlığı da Remzi Yağmur çalıştırdı. Çok güzel programlar geliyordu Göl'e. Opera, bale, Zambella Balesi, ecnebi orkestralar; İzmir'de bir taneydi Göl Gazinosu o yıllar.

Ben, 1949'un onuncu ayında askere gittim. Dönüşümde, ağabeyim Söke'de bir lokanta açmıştı, orada işe başladım. Sonra ağabeyimle anlaşamadık, ayrıldım, Göl'e geldim. 1953 sonrası, 1956'ya kadar şef olarak çalıştım. Ve bilâhare İzmir'in Bitpazarı olarak bilinen çarşısındaki Uğur Lokantası'nı 1956'nın sekizinci ayında devraldım. 1963'te de Basmane'de Toros Lokantası'nı bir arkadaşımınla birlikte açtım ve dörtbaşı mamur bir biçimde çalıştırdık. Yeri Ahmet-Mehmet Onur alınca, orası şimdiki 4. Onur Han oldu. Toros'u 17 yıl çalıştırdım. Anadolu'ya hitabeden bir lokantaydı. Randevular, "Toros'ta buluşalım" diye verilirdi.

Göl'ü, Remzi Yağmur'dan rahmetli ağabeyim aldı, ama ben söylüyordum, bu işe ya bancısın, diyordum, nitekim olmadı kısa süre sonra Necdet Yazar'a devretti. Göl'e Saime Sinan da geldi, Gönül Yazar da. İklim de böyle değişti o yıllar. O yüzden tente mente yoktu, güzel bir gazinoydu. Karşısındaki Ada Gazinosu da hârikaydı.

İzmir'de bir de şimdiki Fırat Apartmanı'nın olduğu yerde Marmara Gazinosu vardı. Çok güzel program yapıyordu. Rahmetli İbrahim Kıraner çalıştıyordu. Kale'yi (*Kadife-kale Gazinosu. LD*), Mogambo'yu da çalıştıyordu. Hârika bir manzarası vardı Kale Gazinosu'nun. 'Kale'de bir yemek yiyelim' denirdi. Enfarktüs sonucu öldü İbrahim Bey.

Evet, doğrudur. Tevfik Esen, İzmir'de Gazinocular Kralı olarak ünlenmişti. Hatta bir tarihte Hürriyet Gazetesi, 'Türkiye'nin gazino inhisarı Tevfik Esen'e mi verilmiştir?' diye yazı yazdı. İstanbul'da, İzmir'de 2-3 yeri vardı.

Sürekli denetlenmesi gereken bir iştir gazino işi. İpin ucunu kaçırmaya gelmez. Giren, çıkan balığı, pırzoları sayacaksınız! Tevfik Bey ipin ucunu kaçırınca akıl almaz bir sefaletle düştü, krallığı çöktü gitti. Bir de kardeşleri Kâmil ile Hasan'ın kötülüğü olmuştur Tevfik Bey'e. Deniz Gazinosu'nda çok güzel geceler düzenledik; Krizantem Gecesi, Şarap Gecesi, Apaş Gecesi adını verirdik o gecelere.

Konak'da, Iskele'nin üstünde Deniz, arada ünlü Sarı Kışla, sonra da Türkocağı'nın yanında İsmet Gazinosu vardı. Denizin bir kısmını rabıta tahtalarla örmüşlerdi. Haftalık izin günlerimizde gider, oturur, bira içerdik, program izlerdik. Müzeyyen (Senar), Safiye (Ayla), Hamiyet (Yüceses), Saime Sinan, Selahattin Pinar gelirdi. Selahattin Pinar, Kemeraltı girişindeki Ankara Palas'ta da çalışmıştır. Yazın serin olurdu, püfür püfür olurdu İsmet Gazinosu."

Adil Müftüoğlu'nun İzmir'de unutamadığı diğer bir gazinocu ise Şehir Gazinosu'nun unutulmaz işletmecisi Murat Türkmenoglu'dur.

"Murat Bey'i görmüşlüğüm vardı. Tenis Kulübü'ne giderdi. Öyle dirayetli bir insandı ki, o gece müşteri yoksa, bana masa kurun, der; orkestranın 15-16 müzisyenine, çalın, derdi. Garsonları da oturturdu. Müzisyenlere moral vermektir amacı. Bir ara işleri zora girince Marshall yardımıyla 15 kamyon vermişler, tekrar kalkınmış."

Adil Müftüoğlu anılarında gezindikçe daha derinlere iniyor, daha ilginç olaylar aktarmaya başlıyor. Yaşamında unutamadığı olaylardan birisi ise, DP İktidarının askerlerce yıkılmasının ardından Celâl Bayar ile ilgili olarak Yassıada duruşmaları sırasında tanıklığına başvurulmuş olmasıdır:

"Başından anlatayım: Göl'de çalışırken Dr. Ali Halim Bayer Göl'e gelip, yakında Celâl Bayar'ın İzmir'e geleceğini, Büyük Yamanlar Dağı'nda bir verem sanatoryumu yapmak istediğini, o nedenle Celâl Bayar'dan ilgilerini isteyeceğini patron Remzi Yağmur'a belirtti, "Ben kendilerini geldiklerinde Büyük Yamanlar'a davet ediyorum" dedi. Yıl 1956 gibi. Davet için servise adam gerektiğinden patronumuzdan ehliyetli adamlar istiyor. Remzi Yağmur beni çağırdı, 'gider misin?' dedi. Hay hay, dedim.

Gerekli takım taklavatı aldık, yemek yaptırdık. 32 kişilik zevatla Osman Kapani filân, Enver Dünder Başer, Gürsel Paşa, o zamanlar Mevki Müstahkem komutanı, gittik. Çok güzel bir yazlık kışlık gazonoda masa yaptık. Yemek esnasında, balık yeniyor, Celâl Bayar'a şikâyet ediyorlar. Efendim, denizdeki balıkçılardan çok şikâyet alıyoruz. Dinamit kullanıyorlar. Balık nesli tükenecek. İlgilerinizi rica ediyoruz, diyorlar. O da dikkâtle dinledikten sonra, 'bundan bir iki ay evvel Marmara'ya, sözüm ona ben de balık avlamaya çıktım. Beni gören balıkçı motorları ısrarla kendi motorlarına davet ettiler. Memnuniyetle kabul ettim. Ve gazocaklarını yakmışlar teknede, balık kızartıyorlar. Transistörlü radyo da koymuşlar, çalıyorlar. Hal hatırımı sorarken onların da ilk şikâyeti dinamit oldu. Yanıma not aldım. Gider gitmez İçişleri Bakanlığı'na tamim yaptırdım. Ama maâlesef kağıt üstünde kaldı.'

Bu konu konuşuldu, derken 9 Eylül ile ilgili konu açıldı. Başer, 'Sayın Cumhurbaşkanım! Müsaade buyurursanız programı arz etmek istiyorum' diye söz aldı.

-Tabii ki!

-Biz, Afyon'dan başlamak üzere büyük panolar yaptırdık. O panolarda Kuvayı Milliye'ye ait konuları ele aldık. Yunanlıların, gebe analarımıza kız mı oğlan mı, bahse girdiklerine dair panolar yaptırdık. Panoları Afyon'dan çıkartıp, 9 Eylül'de İzmir ve ilçelerinde göstere göstere kente getireceğiz. Başka bir emirleriniz?

-Enver, Enver! Beni iyi dinle! Bir devletle dost olmak senelere münhasırdır. Düşman olmak için bir kelime yeter. Bu yapmış olduğunuz bezlerin hepsini topla, bir sobada yak! Zira birkaç tane palikaryanın kötü hareketlere tevssül etmesi büyük Atatürk'ün yapmış olduğu dostluğu zedeler. Onun için lütfen onları topla ve yak!

-Emredersiniz efendim!

Oradan Osman Kapani atıldı. O da bakan. 'Efendim, konuyu bana da arzettiler, aynen konuyu arzettiğiniz gibi rica ettim kendilerine...

Bu sözlerin ardından konu kapandı. 32 kişiden bir bölümü terasa çıktı. İçerde Celâl Bayar ve iki üç kişi kaldı. Hanımı da. Geceyi Büyük Yamanlar'da geçirdiler.

Derken ihtilâl oldu. Birisi ifade veriyor: 'Efendim, Selânik'te bir bomba patlarsa İmir ve İstanbul'un halini o zaman görürsünüz.' Sözlerini Celâl Bayar'a bağlıyor. Bayar'ı 6-7 Eylül tertipçisi gibi gösterecek.

-Peki Bayar bunları söylerken (*Büyük Yamanlar'daki toplantı hastediliyor. LD*) kimler vardı?

-Hizmette olan iki arkadaş vardı.

Emniyet Müdürü Nevzat Emreak'ın döneminde aldılar bizi:

-Yarın Yassıda'ya gideceksiniz!

-Suçumuz ne?

-İfade vereceksiniz!

Benimle Büyük Yamanlar'daki yemekte hizmet eden diğer garson arkadaşımız adı Çi-pura Mustafa.

Mahkemenin huzuruna çıktık. O dönemin İzmir Valisi Kemal Hadımlı, Celâl, Adnan Beyler onbir kişi sanık sandalyesindeler. İfadelerimizi önlerine verdik.

-Şahidin konuşmalarına bir diyeceğiniz var mı? Ben aynen o yemekteki söyleneneleri aktardım çünkü, Başer'le olan konuşmayı da. Kemal Hadımlı parmak kaldırdı:

-Birkaç konu var, sormak istiyorum.

-Arkadaşın vermiş olduğu ifade izin lehinizedir. Lütfen oturun!

Celâl Bayar'ın Çeşme'de bir yazlığı vardı. Yıllar sonra buradan, Bitpazarı'ndaki esnaf-tan Demokrat Partili bir grup arkadaş, oraya, Bayar'ı ziyarete gidiyorlar. Bayar orada söylüyor:

-Türkiye'de benim için vicdanen doğru ifade veren iki tanık vardır. Birisi hatırımda kaldığına göre Eskişehir'li ya da Konya'lı idi. Birisi de İzmir'den Adil Müftüoğlu'dur!

Arkadaşlar Çeşme dönüşü bir heyecan geldiler, yahu Celâl Bayar seninle ilgili böyle söylüyor, dediler."

Adil Müftüoğlu'nun bir diğer unutamadığı anı da Salihli'deki Kemer Barajı'nın açılış töreniyle ilgili.

-Göl'ün elemanları olarak gittik oraya. O gece için bin kişilik yer yapıldı. Adnan Menderes geldi. Karşılayanlardan birisi de benim:

-Sayın Başbakanım, hoşgeldiniz!

-Ege'ye ne zaman gelsem seni görüyorum.

-Memnun değilseniz bir daha karşınıza çıkmam efendim.

-Ne demek, ne demek, dedi, sarılıp beni öptü.

Dönemin CHP İzmir İl Başkanı Şevket Adalan da oradadır. Adil Müftüoğlu, konuklara viski servisi yapmaktadır: Menderes seslenir:

-Gel gel evlâdım, aziz muhalıfime de koy! Kah kah kah...

-Yahu Adnan Bey, yapma!

-Viski koyacağım yahu!

Yıllar sonra Berin Hanım'ın karşısındadır Adil Müftüoğlu. Karşıyaka'da Menderes Ailesi'nin bir bireyinin cenaze töreninde: Mutlu Menderes'ten, "annenizin elini öpmek istiyorum" diyerek aracı olmasını rica eder Müftüoğlu. Berin Hanım, hatırlamıştır Adil Beyi.

-Efendim, nasılsınız, iyi misiniz?

-Çok iyiyim.

-Ne bakımdan iyisiniz efendim?

-Allah Evren Paşa'ya uzun ömürler versin.

-Nedenmiş o?

-27 Mayıs katladı katladı katladı (üç kez söylemiş. LD), rafa koydu.

Eski gazino günlerinden bir ayrıntı daha aktarıyor Adil Müftüoğlu, 'Rumlardan mut-fak kültürü anlamında çok şey öğrendik. Bunlardan birisi de mâ mezedir. Mâ meze bir şişe rakı, dokuz çeşit meze demek. 2.5 lira. Restoranlar iş yapsın diye uygulanırdı. İki parça ciğer, 3 tane midye. Her tabakta ayrı ayrı ama."

Deniz Restoran'ın unutulmaz garsonlarından Adil Müftüoğlu'nun anılarından tekrar biraz eskilere dönüyor ve böylelikle 1941 yılına gidiyoruz:

1941 yılı

Söğütler Altı Gazinosu

1941 yılına geldiğimizde, İktisadi Yürüyüş adlı yayım organının 41. sayısında yer alan bir ilân, Fuar alanı içersinde Söğütler Altı Gazinosunun varlığını bize duyuruyor. İlân metni ise İzmir'in zümrüt yapısı hakkında bize net bilgiler ulaştırıyor:

"Söğüt ağaçlarının serin gölgesinde, zarif ve küçük çardaklarda nefis içkiler ve temiz servis... Balayına çıkmış genç evlilerin bulacakları en rahat köşe, genç nişanlıların araya-cakları en şairane yer burasıdır" Metinden de görüleceği gibi, gözden irak kumruların başbaşa kalabileceği bir gazinodur İzmir Fuar Alanı içersinde Manisa Pavyonu arkasında-ki Söğütler Altı Gazinosu. İlân metni, "Fuara giren herkes burayı keşfetmeli" diyerek bi-ter.

1941 yılında gazino adlarını öğrenmekle beraber gazinolararası yaşanan rekâbeti de yine görmekteyiz. İşte, yine İktisadi Yürüyüş'ün 41. sayısında 20.8.1941 tarihinde yer alan bir ilân:

Akasyalar Altı Kır Gazinosu

"İzmir Fuarında

Hayvanat ve gül bahçeleri civarında Akasya ağaçlarının gölgelediği serin bir havanın daim estiği yegâne yer Kır Gazinosu'dur.

Fuar, en ucuz ve en iyi yemekler, en taze balıklar, içki vesaireyi hep bu gazinoda bu-lacaksınız. Keyfine ve zevkine düşkün herkes, Kır Gazinosu'nda başını dinlemeye can atar. Sahipleri: Cemal Noyaner - Ahmet Orun."

İktisadi Yürüyüş'ün 9.9.1941 tarihli 42. sayısından:

"Şehir Gazinosu Fuar Zamanı da açıktır. İzmir'in tatlı grubuna karşı Lezzetli yemek, neşeli müzik, lâtif hava, güzel manzara, müstesna servis, emsalsiz bir zevk. Sahibi: Tevfik Esen"

İktisadi Yürüyüş'ün, 20.8.1941 tarihli 41. sayısında alt alta yayımlanmış iki ilan:

"Fuar Gazinosu. Müstesna bir orkestra. Temiz ve Nefis yemekler, içkiler. Fuarın bütün güzelliğine hâkim olan Fuar Gazinosunda dinleniniz. Sahibi: Murat Türkmenoğlu."

Diğeri:

"İnciraltı Plaj Gazinosu.

Meşhur mazarik orkestrası. Plaj, deniz, manzara, temiz hava, içki, servis, müzik, neşe. İdare eden Murat Türkmenoğlu"

İnciraltı Plaj Gazinosu

Evet, o günlerin yayım organlarından birisi olan İktisadi Yürüyüş Gazetesi'nin sayfalarında ilânına rastladığımız İnciraltı Plaj Gazinosu'nun varlığı, Bağımsızlık Savaşı'nı kazanmış, çağdaşlaşma yolunda önüne hedefler koymaya başlamış genç Türkiye Cumhuriyeti açısından önemli bir ayrıntıdır. Bu ayrıntıyla ilgili o günlerin bir özelliğini, Folklor Araştırmacısı-Yazar Sabiha Tansuğ bizlere aktarıyor. Ailesiyle birlikte 1941 yılında Gülmülcine'den Akhisar'a, ardından Bergama'ya, ardından da İzmir Salepçioğlu'na göç eden, bu göçleri daha sonra bir Ermeni'den kiraladıkları Karataş semtindeki evde noktalanmış Sabiha Tansuğ, "1948-49 yıllarıydı" diye anlatıyor:

"1948-49 yıllarıydı. İnciraltı'ndaki plaj ve gazino açılalı pek öyle uzun zaman geçmemiş. Ağabeyim Niyazi Kurtsan genç bir öğrenci (Şu anda Kurtsan Şirketler Topluluğu'nun yönetim kurulu başkanı, Otacı Firması'nın sahibi. LD). Benden 6-7 yaş büyük. Kızkardeşi olarak beni gezmeye götürüyor ama kurnaz. Kurnazlığına birazdan değineceğim... O zamanlar evde dikiş dikiyordum. Hiç unutmuyorum, sevinç ve heyecanla"

-----AKASYALAR ALTI-----

Kır Gazinosu

İZMİR FUARINDA

Hayranat ve gül bahçeleri civarında Akasya ağaçlarının
gölgelediği serin bir havanın daima estüğü yegâne yer
KIR GAZİNOĞUDUR.

Fuarda, en ucuz ve en iyi yemekler, en taze baharatlar içki
ve sairiyi hep bu gazinoda bulacaksınız.

Keyfini ve zevkine döğün herkes, Kır Gazinosunda
başını dinlemeğe can atar.

Bahçeleri Cemal Noyan
Ahmet Özer

İktisadi Yürüyüş, 2. yıl 4. cilt 41. sayı, 20.8.1941

İnciraltı Plaj Gazinosu

İnciraltı Plajı

can içersinde kendime mavi üzerine beyaz puanlı bir bikini diktim hemen. İnciraltı'na ulaştık, bikinimi giyeceğim, soyunma kabini girdim, giyindim ama çıkamıyorum dışarıya, alışıık değilim, utaniyorum. Abimse dışardan sürekli, hadi çıksana! diye sesleniyor. Kolay mı, ilk kez bikini mayo ile denize gireceğim. Ama plajda ve plaj sınırları içersindeki gazinoda bir sürü Yahudi kıızı var. Hepsı de bakımlı, kıvrım kıvrım, neşeli ve de kendine güvenli... O günlerde de Karataş'ta, Alsancak'ta gençlerin ağzın-

da bir tekerleme var: "Evlenmeyin bekârlar/naylon kızlar çıkacak!" Kızların her birisinin elinde kırmızı renkli naylon çantalar var, parmaklarına takmışlar, alına salına geziniyorlar. Belediye, bu kızları oraya angaje etmiş, dansettirmek için. Gelen delikanlılar bu gazinoda, bu Yahudi kızlarını dansa kaldırıyorlar. Amaç, Türk gençlerinin sosyalleşmeleri. Abim de Belediye Gazinosu'na gelebilmek için akklı sıra beni kullanıyor, 'kardeşimi plaja götürüyorum' havasını veriyor evdekilere karşı. Gazinonun orkestrası tango çalıyor. Abimin gazinoda beni gördüğü filân yok, hemen Yahudi kızlarını dansa kaldırıyor. Kızlar, kırmızı renkli naylon çantalarını ellerinden bırakmıyorlar. Ortalık hayli neşeli. Bu Yahudi kızları, akşamüzerleri, o kırmızı naylon çantalar ellerinde, Karataş'tan, Karantina'dan Gümrük'e değin yürürlerdi, piyasa yaparlardı.

1950-51'lerde Yahudilerin çoğu İzmir'e gelen gemilere binip İsrail'e göç ettiler. O neşeli, sosyal ilişkileri güçlü insanların ardından Karataş, Karantina adeta bir sessizliğe, renksizliğe gömülmüştü...

İnciraltı'ndaki Belediye Plaj Gazinosu'nu net anımsayanlardan birisi, Şehir Gazinosu ile ilgili anılarını aktardığımız Dündar Soyer. Soyer, 'Cumhuriyet'le Adım Adım Olaylar, Anılar' adlı, 2000 yılında Bûke Yayınları'ndan yayımladığı kitabının 103. sayfasında, Adnan Menderes'i ilk İnciraltı'nda, Plaj'da tanıdığını anlatıyor:

"İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ekonomik sıkıntılar biraz yavaşlamış, Türkiye'de demokrasi rüzgârları esmeye başlamıştı.

Başta İzmir olmak üzere Ege Bölgesi, herkes tarafından Türk siyasi hayatının nabzının attığı yer olarak kabul edilir. Türkiye'nin çok partili demokrasiye geçiş rüzgârları da İzmir'de daha çok hissediliyordu.

O yıllar ben de İzmir'de siyasi faaliyetlerin oluşma hızı içinde, fiili politika yapmak isteyen birçok arkadaşım gibi olayları dikkâtle takip ediyordum.

Hiç unutmuyorum; Adnan Menderes'i ilk defa İnciraltı'nda tanıdım. O zamanlar İnciraltı, İzmir'in en güzel plaj semti idi. Karşıyaka'dan kalkan Körfez vapurları, Konak'a, Konak'tan Göztepe'ye ve sonra da İnciraltı'na kadar gelirdi. Orada da Belediyenin bir gazinosu vardı. Soyunma yerleri olan bu gazinoya denize girmek isteyenler büyük ragbet gösterirlerdi.

Adnan Bey'i ilk kez işte bu İnciraltı Plajı'nda tanıdım.

Çok düzgün ve uyumlu vücudu ile, atlet yapılı, çok sevimli, şirin bir insandı. Kendisi hakkında fazla bir bilgim yoktu: O sırada Türkiye'de çok partili demokrasiye geçişin öncüleri arasında olduğu için çevreden büyük bir ilgi çekmekteydi."

İnciraltı Plaj Gazinosu'nu, 1960'lı yıllarda yakalayanlar kuşağından birisi olarak benim de bir anım var. Dayım Yahya Yayoglu, İzmir Cumhuriyet Savcılarından. Dışa açık bir insan. Birgün, "hadi seninle İnciraltı Plajı'na gidelim" dedi. Ortaokul öğrencisi miyim, ya da ilkokul, belki de ilkokul, yılını tam anımsayamıyorum. Denize girdik çıktık, güneşleniyoruz. O yıllar öyle üst üste bir insan kalabalığı, bir et et üstüne görüntüsü yok. Güneşlenme sırasında dayım üzerimi azıcık deniz kumuyla örttü. Hemen arkamızda da yaşlı bir bayan ile ondan daha yaşlı bir bay güneşleniyorlar. Yaşlı bayan incecik, cıız vücuduna bikini mayo giymiş. "Beyefendi" dedi dayıma, "çocuğun üstünü kumla kaplamayın, zararlı olur!"

Bir süre sonra yaşlı bikinili bayanla dayım samimi bir söyleşiye dalmışlardı. Bayanın yanındaki diğer yaşlı erkek ise söyleşiye hiç girmiyor, ara ara yerinden kalkıp soyunma kabinlerine gidip geliyordu. Bir aralık dayım kulağıma eğildi, "bak" dedi, "bu konuştuğum bayan Safiye Ayla!" Yanındaki de, epey gürültülü evlenme olayını o günün magazini olarak gazetelerden okuduğumuz eşi Şerif Muhittin Targan'mış. O denli ünlü, Atatürk'ün huzurunda şarkı söylemiş, bülbül sesli yılların sanatçısı, bir halk plajında rahatça güneşlenip denize girme konusunda hiç ikirciklenmiyordu.

Zühal Gazinosu

Zühal Gazinosu, I. Kordon'da, Atatürk Caddesi No 376/1'de hizmet veren bir gazinodur.

İzmir Menemen doğumlu şair, yazar, gazeteci, senaryo Yazarı Atilla İlhan da, 1930'lu yıllarda Karşıyaka'da oturmaları dolayısıyla bölük pörçük, ama 1940'lı yıllardan itibaren de daha net biçimde İzmir gazinolarını anımsadığını aktarıyor:

1930'lu, 40'lı yılların İzmir yaşantısındaki renkliliğe, 1994 yılında 96 yaşında yaşama gözlerin kapayan Hacer Güney'in, 1940 yılında bir gece İzmir'de yaşadığı bir olayla vedâ edip, 1950'lerin İzmir'i'ne geçiyoruz:

Seferihisar Mal Müdürü Kadioğlu Mustafa Bey'in (Güney) eşi Hacer Hanım, alışveriş için 4 kadın, bir çocuk topluca Seferihisar'dan İzmir'e giderler. Seferihisar, İzmir'in Karaburun Yarımadası'nın güneyinde yer alan, o dönemin ulaşım koşullarında hayli uzak (şimdi yarım saat) bir ilçedir. Hacer Hanım Batı'nın yeniliğine açık, Paris'ten gelen kumaşlardan dikilmiş etek, tayyör giyen, şapka takan bir Cumhuriyet kadınıdır. Alışveriş uzaınca, Seferihisar'dan sabah tek gelen, akşam da tek dönüşü olan otobüsü kaçırlar. Samanpazarı'nda bir otel bulmak zorunda kalırlar. Hacer Hanım, akşamın erken saatinde otelde tutsak kalmak istemez, arkadaşlarına tiyatroya gitme önerisinde bulunur. Diğer bayanlar çekinceli kalınca küçük çocuğu yanına alır, tiyatroya gider, giderken de, "bizi

merâk etmeyin!" der. Tiyatronun sonunda anons yapılır. Arzu edenler 5 kuruş daha verirlerse varyete de izleyebileceklerdir. Hacer Hanım, 5 kuruş daha ödeyerek varyeteye kalır. Program bittiğinde gecenin saat ikisidir. Otelci, o saatte otele gelen yalnız başına kadını içeri almaya yanaşmaz. Hacer Hanım, öyle kolay pabuç bırakacak cinsten değildir, hemen mahallenin şestemeli adı verilen gece bekçisini bulur, durumu özetler. Bekçi, oteliye kapıyı açtırır ve Hacer Hanım'ın dolu dolu gece yaşantısı böylelikle sonlanır.

İzmir'in o yıllar gazino tanıklarından birisi de 1936 doğumlu Erol Usal. Erol Bey, İzmir'in gelmiş geçmiş meyhanelerinin sürekli müşterisi olmanın ötesinde gazinolarını da gayet iyi anımsıyor. Bunun iki nedeni var. Öncelikle babası Hilmi Usta (Usal) bu gazinoların çoğunun ses düzenlerinin kurucusu. "Babam Hilmi Usal, elektronik ustası olduğu için gazinoların ses düzenlerini kurardı, ben de yanında çırak olarak gider gelir, yardımcı olurdum. Örneğin Basmane'deki Ali Ulvi Bahçeşi diye bilinen yer belleğimde kalıcı iz bırakmıştır. Burası bir çeşit müzikli meyhaneydi. Müzeyyen Senar, Safiye Ayla burada şarkı söylerlerdi. Kendi saz takımlarıyla gelirlerdi. Babam, Müzeyyen Hanım mı gelecek, ses düzenini kurmada daha bir titizlenirdi. Program, genellikle hava kararıırken başlardı. Geç vakitte çıkarlardı Müzeyyen veya Safiye Hanımlar. Şükran Ay da gelirdi. Kadın erkek gidilen bir yerdi. Yemekliydi. Herkes gidebilirdi."

Perihan Altındağ Sözeri

1950 sonrası İzmir Gazinoları

Prof. Bilge Umar, 'İzmir 1950' adlı kitabında, "1945-50 İzmirli, bilimde ve Türk Müziği dışındaki sanat dallarında, olması gereken yerin pek gerisinde bulunmasına karşılık, Türk müziğinde İstanbul'dan sonra ülkenin en ileri kentiydi"³⁸ görüşünü dile getirir.

İzmir 1950 adlı kitapta ses sanatçılarımızın dışında yine İzmirli ya da uzun yıllar İzmir'de yaşamış bestecilerle ilgili ayrıntılı bilgiler de buluruz.

Şöyle sürdürüyor Prof. Umar görüşünü:

"Üstelik, bu durumunu yakın zamanda edinmiş de değildi. Daha 19. yüzyılın sonunda, Abdülhamit'in bir vesileyle kızp İzmir'de -ikâmete memur- eylediği Tanburî Ali Efendi gibi (1902 yılında, *İzmir Karşıyaka'da öldü*) Türk Müziği üretiminin çok büyük bir ustası başta olmak üzere, kentimizde, bu müziği işleyen nice değerler vardı."

Prof. Umar'ın yazdığına göre, Tamburî Ali Efendi, 1885'te, 49 yaşındayken İzmir'e yerleşmiş, 1902'de 66 yaşında ölmüş. Prof. Umar, 1836 Midilli doğumlu Tamburî Ali Efendi'nin, başyapıtlarını 49-66 yaş arası olgunluk döneminde ürettiğini, bu dönemin de İzmir'de yaşandığını aktarır.

³⁸ Prof. Dr. Bilge Umar. *İzmir 1950*. Boyut Kitapları. İstanbul-Kasım 1999. 1. Basım.

Prof. Umar'ın sözünü ettiği diğer ünlü bir besteci, Kemeraltı'ndaki Hisar Camisi imamlığını babasından devralmış Rakım Elkutlu'dur. (İzmir 1872 - 1948) Rakım Elkutlu'nun dillerde hep dolaşan bir şarkısı, "Mümkün mü unutmak güzelim, neydi o akşam"; bir diğeri, "Bekledim fecre kadar"dır. Kürdilihicazkâr, "Demedim hiç ona kimsin ve nesin sen, ne adın" şarkısı da ayrı bir güzelliğidir.

1874-1957 yılları arasında yaşamış ve İzmir'de uzun yıllar İl Sağlık Müdürlüğü yapmış olan Dr. Şükrü Şenozan'ın ise bugün bilinen şarkıları, "Bu seveda ne tatlı, ne tatlı yalan", "Gönül harareti sönmez şarab-ı kevserle/Hayatı gel içelim büseden kadehlerle"dır.

Diğer bir sanatçı ise 1889 Turgutlu doğumlu Udî Mehmet Kasabalı'dır. Mehmet Kasabalı'nın kendi ağzından saz yaşantısı özetle şöyledir:

"İlk olarak, Kanunî Fethi Bey'le birlikte Kemeraltı'nda Meserret Kırathânesi'nde saza başladık. Bir müddet sonra Bestekâr Selânikli Udî Ahmet Efendi İzmir'e geldi. Senelerce onunla birlikte kırathane ve gazinolarda çalıştık. (...) Daha sonra merhum Rakım Elkutlu ile tanıştım. Bestelediği şarkıların dörtte üçünü notaya aldım... İzmir Radyosu kuruldu, radyoya intisab ettim... Hâl-i hazırda radyoda fasıl şefiyim ve 33 makamdan fasıl icra ediyorum."³⁹

Prof. Umar'ın kitabında adına rastladığımız diğer bir müzik adamı, Türk Müziği bestecilerinden İsmail Hakkı Beyin oğlu Ahmet Aksoy (1900-1967)'dur.

Klâret Ustası, Besteci Şükrü Tuna da (*Edremit 1907- İstanbul 1962*), 1921 yılında, 14 yaşındayken İzmir'e ailesiyle birlikte gelip yerleşmiştir. Hemen onun şarkılarından bir ikisini mırıldanalım:

"Adanın yeşil çamları aşkımıza yer olsun", "Bir zamanlar, mâziye bak, ne kadar şendik", "Ay öperken suların göğsünü sahilde yıkan"

İzmir'de doğmamasına karşın İzmirli Zeki diye anılan Zeki Duygulu da şu yapıtların bestecisidir:

"Ayrıldı gönül şimdi yine bir tek eşinden/Bulmakta teselli batan akşam güneşinden/Alnımdaki hattı yaşımın mâtemi sanma/Her çizgi açıldı acı hicran ateşinden"

Üniversite'den Sanat Tarihi öğretmenim, 1983-1987 yılları arasında Halkçı Parti'den İzmir Milletvekili olarak TBMM'de görev yapmış olan Rüştü Şardağ da, şarkıları dillerden düşmeyen bir bestecidir. 1950 yılında İzmir'e yerleşen Şardağ'ın, "Uzun yıllar ötesinden hatırını sorayım mı?" ve "Bu kadar yürekten çağırma beni/Bir gece ansızın gelebilirim" sözlerini taşıyan şarkılarını sık sık işitir, dost toplantılarında söyler, kendi kendimize mırıldanırız. Rüştü Şardağ, ayrıca bir dönem Türk Sanat Müziği'nin ünlü seslerinden Sevim Tuna'yı İzmir'de keşfedip, onu sahnelere kazandıran bir bestecimizdir. "Sevim Tuna, genç yaşında İzmir'de evlendi, iki çocuk doğurdu. Komşuları ve İzmir Film sahibi Necdet Bey, başrol önerisinde bulundu. 'Kocamdan Ayıramazsın' diye 1958'de film yaptı. Şopen Necdet (*Necdet Karar, LD*), diye tanınan bir piyanistle İtalyanca şarkılar yapıp

³⁹ Prof. Dr. Bilge Umar. A.g.y.

İzmir Göl Gazinosu'nda okuyordu. Rüştü Şardağ keşfetti" diye yazıyor Sadun Aksüt 'Hatırat' adlı kitabının 298. sayfasında. Söz Sadun Aksüt'ün yapıtından açılmışken, yine Türk Sanat Müziği'nin diğer bir önemli adı karşımıza çıkar. Bu sanatçı Mualla Mukadder'dir. Kürt Beşir'in gazinosunu (*Bugün Kültürpark'ta Çamlık Senar olarak anımsanan gazino. LD*) bir ay boyunca tıklım tıklım doldurmuştur sanatçı.

Ali Ulvi Baradan da İzmirli bestecilerimizden olup, 1915 yılında doğmuştur. Ünlü, "Yemeni bağlamış telli başına" şarkısı ona aittir.

Hayri Yenigün ise 1839 yılında İstanbul'da doğmuş, 1923'te İzmir'e yerleşmiş, 17 yıl İzmir'de kalmıştır. Hayri Yenigün'ün, Hüzam makamındaki, "Ölürsem yazıktır sana kanmadan/kollarım boynunda halkalanmadan" sözleriyle başlayan, 1912 yılında henüz 19 yaşındayken bestelediği şarkısı ne denli duygu yüklüdür.

Hüseyin Mayadağ da adı öne çıkan bir bestecimizdir. 1915 yılında Selânik'te doğan, İstanbul, ardından da İzmir'e yerleşen bestecimizi en çok Hüzam makamındaki, "Hayat budur sevgilim, geçenler unutulur/Yâre ömrünü versen, yine başka yâr bulur" şarkısıyla tanımlatırız.

Ekrem Güyer de, 1921 doğumlu olup, üç yaşında İzmir'e gelmiş, ses sanatçısı olmanın ötesinde, unutulmaz şarkıların da bestecisidir. İşte hemen birkaçı:

"Ayrılmak ne kadar zor, unutulmak çok acı", "Hançer-aşkınla ey yar gönlüm üzre vurma hiç"

Yine bir dönem TBMM'de milletvekili olarak görev yapmış olan İzmirli besteci Necip Mirkelâmoğlu (*doğumu Urfa-1922*), "Gül ağacı değilem/Her gelene eğilem" ve "Şu güzel-güzeli yar gibi geldi bana/Sensiz hayat İzmirim zor gibi geldi bana" şarkılarının bestecisidir.

İzmir'den bildiğimiz diğer ünlü iki bestecimiz ise Yusuf Nalkesen ile Avni Anıl'dır.

İzmir'de yaşamış, İzmir'de doğmuş Türk müziği sanatçıları anarken, Ö. Faruk Hüyüğüzel'in, "İzmir Fikir ve Sanat Adamları, 1850-1950" adlı kitabında adları verilen Dikran Çuhacıyan'ı, Hüseyin Hüsnü'yü, Kemani'yi, İsmail Zühdü'yü, Mehmet Şevket Efendi'yi, Santo Şikari'yi, Şükrü Osman Şenozan'ı ve Tevfik Kolaylı'yı (Neyzen Tevfik) saymak gerekir.

İzmirli ya da İzmir'de yaşamış, İzmir'de beste üretmiş sanatçılarımızı böyle özetledikten sonra tekrar İzmir gazinoları konusuna dönersek; yine üniversiteden hukuk öğretenim Prof. Dr. Bilge Umar'ın, İzmir 1950 adlı kitabında kendi çocukluk anıları arasında yer alan Papaz'daki (*Karşıyaka Deniz Bostanlığı*) Kör İsmail'in Gazinosu'nun anlatımına epey geniş yer verdiğini görürüz. Kör İsmail'in Gazinosu, 1945-50 İzmir'i'nde, Karşıyaka Yalısı'nın ucunda Papaz'da bulunan, Yalı Caddesi'nin uç bölümüyle deniz arasındaki, üçgen biçimli toprak zeminli geniş bir alanda, her zaman az müşteriyle çalışan bir gazinodur. Prof. Umar, bu yere yine de gazino denmesinin 'abes' olduğunu söylüyor, şu bilgileri aktarıyor:

"Orada belli fasıl saatinde uzun dalga Ankara Radyosu'nun cızırtılı müziği sonuna kadar açılıp dinlenebiliyordu ama; şarkıcı, çalgıcı, müzik yoktu. Geniş alanda tek yapı, üçgen arsanın batı kenarında orta yerde sırtını günbatımına dönmüş uydurma bir kulübeydi ve orada balık, ızgara köfte, puf böreği pişirilir; ayrıca fasulye plâkisi, piyaz gibi en çok aranan mezeler bulunurdu. Yalnız bu "gazino" alanının bitişiğinde değil, Papaz semtinde sığ ve taşlık deniz kıyısının tümünde, yığın halinde alçak kıyı duvarı dibinde uzanıp giden ya da henüz kıyıya gelmeyip oralarda su üzerinde yüzen ölü yosunların kokusu, görünmez bir bulut gibi ortalığı kaplardı.

Gazinsonun yeri herhalde devletin yahut belediyenindi ama, o kır lokantası nitelikli gazinoyu, bir gözünü her nasılsa yitirmiş bulunduğu için Kör İsmail diye anılan, babamın yaşıtı ve tanıdığı (zaten eski Karşıyaka'da herhangi bir kişinin tanımadığı kim vardı ki?) birisi işletiyordu. O da tütüncü Haydar (Eden) gibi motosiklet meraklısıydı. İzmir'in eskisi, hatta belki yerlisi olduğunu, bir konuşmasından anlamıştım. 1949'da Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya alınmasından sonra, Yunan donanmasından bir filo İzmir'e dostluk ziyaretine gelmiş, Yunan denizcileri karaya çıkıp gezmişlerdi; Onları Kordon'da, Karşıyaka Yalısı'nda görmek, Yunan işgâli yıllarının anılarını bilincinde hâlâ yaşatan İsmail Bey'in pek tepesini attırılmıştı ve bu duygularını, sözlerine bolca küfür baharatı katarak, dile getirmişti.

Kör İsmail'in Gazinosu'na, iki tür müşteri giderdi: Gözden çok uzak, çok ıssız ve sessiz ucuz bir kır lokantası arayan, o günlerin Necati Cumalı'sı ile, bir şiirinde, "Küçüğüm, sen şimdi on sekizindesin/Güzelliğin gün günden dillere destan" diye seslendiği İzmirli kız gibi, çekingen genç sevdalılar; bir de, konu komşu cümbür cemaat haftasonu sefası sürmek isteyen Karşıyakalı aileler. Biz de zaman zaman bu tür müşteri kimliği ile oraya giderdik. Mösyö Antuvan-Madam Lili Kardeşler, bitişikteki ressam İlhami Dalman ile ailesi, yâni eşi Samiye Hanım, kızı Nuran, oğlu Erten; onların bitişiğindeki biz Umar'lar (babam, annem, kızkardeşim, ben); iki ev ötemizdeki Makarnacı Hakkı Bey ailesi. Programı beyler önceden yapar, ev hanımlarının her biri ayrı türde yemekler, mezeler hazırlar; kararlaştırılan cumartesi günü akşamüstü, çağrılan faytonların her birine ailelerden biri yerleşir; Yalı Caddesi'ni ucuna kadar fayton yolculuğunun safası da sürülerek, Kör İsmail'in yerine gelinir, kocaman tahta masalar üzerine sofra kurulur; "müessesese"den yalnız içki alınır ve onun parası ödenirdi. Orası gerçekten, yosun kokusunun yanı sıra havada yasemin ve taze bira kokusunun egemenlik sürdüğü yerdi.⁴⁰

1945-50 İzmir'i, bilimde ve Türk Müziği dışındaki sanat dallarında, olması gereken yerin pek gerisinde bir yerde olarak niteleyen Umar, Türk Müziği'nde İstanbul'dan sonra ülkenin en ileri kenti olduğunu yazar. Üstelik, bu durumunu yakın zamanda da edinmiş değildir kent. Daha 19. yüzyılın sonunda, Abdülhamit'in bir nedenle kızp İzmir'de 'ikâmete memur' eylediği Tamburlı Ali Efendi gibi Türk müziği üretiminin çok büyük bir ustası başta olmak üzere, kentte, bu müziği işleyen nice değerler de vardır.

⁴⁰ Prof. Dr. Bilge Umar. A.g.y

Prof Bilge Umar anlatıyor:

"Genç yaştaki insanların belki de çoğunluğu; hele, genç kızlık, delikanlılık yaşındaki-lerin neredeyse tümü, akşam vaktini ve gecenin ileri saatlerini, yalıda "piyasa" etmekle geçirirdi; dolayısıyla Yalı'yı bu saatlerde bir insan seli basardı. Iskele'yle şimdiki Nikâh Dairesi arasındaki cadde bölümü, kalabalığın en yoğun olduğu yerd. Burada salına salına, yanındakilerle sohbet ederek yürümekten, aklına esen yerde geriye dönüp 'piyasa' yürüyüşünü sürdürmekten yorulur gibi olanlar, yer bulabilirlerse, deniz kıyısındaki alçak set duvarının üstüne otururlardı. Set duvarının üstü, Iskele bitişiğindeki, zaman zaman Abdullâh Yüce'yi, Ahmet Üstün'ü getiren gazinoya ya da eskilerin "Köse Osman Bey'in Gazinosu" diye bildiği, şimdi de sözünü ettiğim Yalı bölümünde evlerin arasında 'tek park durumundaki boşluk' olan yerde bulunan, genellikle piyasa fasılçıların icrai âhenk eylediği gazinoya bedavadan dinleyici durmak isteyenler dolayısıyla, o gazinolar yakınında, mutlaka dolu olurdu. Aslında, bu gazinolarda fasıl yapılırken, sahnede yer alanlardan, önde oturan sözde hânende geçkin hanımlar, genellikle göstermelikti; "Açmaaaaaam, aa-açamam, söyleyeeeeemem" diye diye bağırarak şarkı söyleyenler, onların arkasında duran sâzendelerin kendileriydi."⁴¹

Zeki Müren İzmir'e ilk geliyor

Türk Sanat Müziğinde unutulmaz bir iz bırakmış olan Zeki Müren'in konser vermek amacıyla İzmir'e ilk geldiği tarih 26 Kasım 1953 Perşembe günüdür. Sanatçı, Çocuk Esirgeme Kurumu yararına Elhamra Sineması'nda bir gecelik konser vermiştir. Konserin ilk yapılacağı tarih, 25 Ekim 1953 günlü Yeni Asır Gazetesi'nde 5 Kasım 1953 Perşembe olarak duyurulmuşken, daha sonraki günlerde sanatçının ortaya aniden çıkan sağlık sorunu nedeniyle 26 Kasım'a ertelenmiştir.

Müren'in ilk geldiği 1953 Kasımı'nda gazeteler kentin yine Türk Sanat Müziği ve Batı Müziği ile dolu yaşantısını örnekleyen duyurularla doludur. Örneğin yine Yeni Asır'da yer alan bir habere göre Tanbur üstadı ve Çellist Mesut Cemil Tel, İzmir'de, Göktepe Salonu'nda sahneye çıkmıştır. Fuar Göl Gazinosu Restoranı ve yeni dekore edilen pavyonunda mevcut programa ilâveten 1 Ekim 1953 tarihinden itibaren her akşam Brezilya'nın tipik atraksiyon OS. Kar-yokas Orkestrası (masalar numaralıdır. Tel. 7337) yer alırken Kapri Pavyon'da da Zenci Caz Kralı Mac Allan ve Arkadaşları Napoli-ten şarkılarda Alba Sisters, Neily Haas, İzmir-lilerle beaber olmuşlardır. Deniz Gazi-nosu da, 2 Ekim tarihinde, sureti mahsusada

ZEKİ MÜREN GELDİ — Şea sanatkârı Zeki Müren, Fuarda bir ay devamir olarak konser vermek üzere, dün Ordu vapuru ile şehrimize gelmiştir. Fotoğraf; sanatkâre, vaporda buket verilirken çekilmiştir.

İtalya'dan getirttiği -Marocci Orkestrası- ile yeni program yapmaya başlamıştır. Masaların, evvelden angaje edilmesi gerektiği özellikle duyurulmaktadır. Deniz Gazinosu çok geçmeden mevcut programına Giulietti Marocci İtalyan Orkestrası'nı eklemiş, bale grupları getirmiştir. Fuar Göl Gazinosu ve Pavyonu'nda da dünyaca ünlü Brymus Şov Balesi, İzmirliyle renkli geceler geçirmektedir. Aynı ay içerisinde Göktepe Salonu'na gelen klasik yorumcular ise, adlarını bugün kimselerin anımsamadığı Piyanist ve virtüöz Ö. Refik Yaltkaya (d.1907), Kemancı Necdet Remzi Atak (d.1911)'tır. İzleyen kasım ayında yine Elhamra başta olmak üzere, Fuar Sergi Sarayı ile Karşıyaka Atlas Sineması'nda kendi talebeleri, bayanlardan mürekkep bir koro refakatı ile sahneye çıkan M. Nurettin Selçuk üstadı görmektedir. Onu izleyen diğer sanatçılar Safiye Ayla, Şemsi Yastıman, Hamiyet Yüceses, Saime Sinan, Nigâr Uluerer, Celâl Şahin olmuşlardır.

Safiye Ayla

İzmir'e ilk 1953'te gelen Zeki Müren, hemen bir yıl sonra, 1954'te gazeteci Mehmet Ali Keskin ve Orhan Çelikkaya'nın organizasyonuyla bu kez Fuar'a gelmiştir. Gazeteci Erkin Usman, o günleri yakından izlemiş birisi olarak, "20 gün için getirdiler. Müren'e seksen bin lira ödediler" diye bilgi veriyor. Ama sanatçının aynı yıl içerisinde iki konserinin arasına sıkışan bir konserini ise yıllarca İzmir Radyosu'nda şarkı söylemiş, sahneye çıkmış, Müren'in Manolya Gazinosu konserlerinde solist altı olarak mikrofonu eline almış olan Kemal Mısırlı anımsıyor:

"Zeki Müren, Manolya konserleri sırasında bir de Basmane'deki Yıldız Sineması'nda, ordu yararına bir konser vermiştir." Mısırlı'nın tarif ettiği Yıldız Sineması şimdi kapalı otopark olarak kullanılan, 1970'lerin üç film birden oynatmasıyla ünlü Gar'ın hemen yanına başına düşen Yıldız Sineması'dır. "Ben, rahmetli Müren'in babası Kaya Bey'in yakın dostuydum. Gerçi İzmir Bornova 1923 doğumluyum ama İstanbul'da, Kabataş Lisesi'nde öğreniydim. Arif Sami Toker ile aynı sırada oturuyor, bir yandan da Kristal ve Maksim gibi gazinolarda sahneye çıkıyordum. Ayrıca İsmail Dümbüllü ile de 1946, 947'lerde koner turneleri yapıyordum. Zeki Müren'i, 1946 yılında sahneye çıkartan Müzeyyen Senar ile benim. Sadi İşıl'ın da sanatçıya büyük emeği geçmiştir. Bu arada besteci Şükrü Tunar'a ait, 'Kalbimi Bestederim' adlı şarkıyı söyleyerek de ilk plâğını yapmıştı.

Gazeteci Mehmet Ali Keskin, Zeki Müren'i İzmir'e ilk getirisini ve daha sonra efsâneleşerek 'sanat güneşi' ünvanını alacak olan sanatçıya Türkiye'de ilk halk konseri verdirmiş olmasını çok net anımsıyor.

-Siz gazetecisiniz ve ilginçtir ki Türk Sanat Müziği'nde unutulmaz bir iz bırakan Müren'i ilk halk konserine çıkartma organizasyonunu üstleniyorsunuz. Anlatır mısınız lütfen?

Türk Sanat Müziği'nin yorumları ve sesiyle unutulmaz adları arasında yer alan Zeki Müren'i, İzmir'de ilk halk konserine çıkartan Mehmet Ali Keskin.

-22 Ocak 1924 İzmir doğumluyum ve 1 Ekim 1948 tarihinde yine İzmir'de, Demokrat İzmir Gazetesi'nde gazeteciliğe muhabir olarak başladım. 1951-1953 yılları arasında İzmir Enternasyonal Fuarı Yazışları Müdürlüğü'ne atandım. İzmir Radyosu o dönem İzmir Belediyesi'nde idi ve ben Fuar Müdür Muavini görevinde olmam nedeniyle bu radyonun yönetimini de bana vermişlerdi. Dolayısıyla müzikle, sanatçıyla temasım orada başlamıştı. Zeki Müren de radyoda yeni yeni program yapıyor, adı yeni duyulmaya başlamış durumda. Hiç de konserlerde sahne almamış. İzmir Radyosu'nda bir sanatçı arkadaş var, Emin Gündüz. Zeki Müren'i İzmir'e getirip konser verdirtme düşüncesini aklıma koyan o. Udi Mehmet Kasabalı, Behiç Bey, Klarnette Çingene Süleyman, Udda Emine Gönül'den. Hepsiyle de tanışıyorum. Zeki Müren'i etkileyebilecek de bir kişi varmış, Bursa'da. O zaman fiilen Demokrat Partili'yim. (M.Ali Keskin İzmir İl Yönetiminde iken 1960 Devriminin ardından bir süre Balmumcu ve Poligon'da gözetim altında tutulmuştur. LD) Bu etkileyecek kişi DP Bursa İl Başkanı Hayri Terzioğlu. Bizim İzmir mebusu Sadık Giz'in de yakın arkadaşımıyış. Sadık Giz'e konuyu açtım, "gayet iyi olur" dedi.

"Hayri Terzioğlu'nu tanıyor musun?"

"Tanıyorum."

Telefon etti Bursa'ya. Telefonun ardından lise arkadaşım Orhan Çelikkaya ile kalktık Bursa'ya gittik. Terzioğlu, bizi gayet iyi karşıladı. O da İstanbul'a, Zeki Müren'e telefon etti. İstanbul'a geçtik. O tarihlerde Harbiye'de, Orduevi'nin tam karşısında bir apartmanın üçüncü katında oturuyor. Oraya gittik, teferruatlı konuştuk. "Evet" dedi, "gelirim" dedi. Bizden avans istedi. E, para yok. Para isteyince iş sarpa sardı. Bir mukavele yaptık. Oturduğum ev bir yangın geçirince bu mukavele dahil pek çok belge yok olmuştur. Gittiğimiz ağustos başlarıydı. Bu mukavelenin geçerli olabilmesi için en geç 5 Ağustos tarihinde Zeki Müren'e beş bin lira göndermiş olacaktık. Mukavele, bu parayı göndermemizden sonra geçerlilik kazanacaktı. 32 gün üzerinden 85 bin liraya pazarlık yaptık. Her gün 2 bin 840 lira sahneye çıkmadan önce ödeyecektik. İzmir'e geldik. O gün Sadık Giz'e konuyu açtım. "Böyle böyle oldu abi, ne yapacağız?"

"Ben sana beş bin lira vereyim, sen sonra bana ödersin" karşılığını verdi. Sadık Giz'den aldığımız beş bin lirayı hemen gönderdik. Böylelikle mukavelemiz yürürlüğe girmiş oluyordu.

O tarihte IEF içerisinde bulunan Açık hava Tiyatrosu binası Devlet Tiyatrosu'na verilmiş on günlüğüne, boş değil. Belediye Başkanı Selahattin Akçiçek. Ona gittik. Basmane Kapısı girişinde, sağda boş bir alan var, orasını bize verdi. Para yok, pul yok. Beş bin lirayı da Zeki Müren'e gönderdik. Hasırlar aldık. Yanımızda Rus Pavyonu'nun keresteleri var, dikme yapmak için çaldık. Hasırla etrafı çevirdik. Yerlere çakıl döktük. Yine Rus keresteleriyle sahneyi yaptık. Sandalye yok! Çok kıymetli bir arkadaşım vardı, Fadil Yeşilpınar. Onun yazlık sineması vardı, sezon kapanıyor diye sandalyelerini bize verdi. 18 Ağustos akşamı o bahçeyi (uzun yıllar Manolya Gazinosu olarak hizmet veren yer. LD) hazır hale getirdik.

İzmir'de doğru dürüst otel de yok. Yine Sadık Giz devreye girdi. Şenocak kardeşlerin Göztepe'de evleri vardı, Yalı'da. Evi 1500 liraya bir aylığına möbelle kiraladık. Zeki Müren gazinoyu görünce bayıldı. Adını da Manolya olarak o koydu. Anfi şeklinde kademeli yapmıştık. Saz takımını, Ercüment Batanay, Şükrü Tunar toplam oniki kişiyi o getirdi. Alt kadroya İzmir Radyosu'ndan Suzan Yaman'ı koyduk. Rahmetli. Çok güzel sesi vardı. Şarkılarını okuyor, diye kızdı, bunu çıkarın, dedi. Ama iknâ ettik, çıkarmadık. Kemal Mısırlı vardı yine radyodan. Gazino lebalep dolu. Vatandaşlar gazinonun dışındalar, çimlerin üzerindeler. Azıklarını getirmişler, oradan da dinliyorlar.

Bu konserde 14 bin küsur lira zarar ettik. Bu zarar belediyeye ödeyeceğimiz rüsumun tutarıydı. Bizden birisi diye kapıya bizim enişteyi koymuştum. Yıllar sonra Kadifekale'deki iki odalı evini bana gösterdi, "bak bu ev Zeki Müren sayesinde" dedi. Anadolu Ajansı'nda çalışırken maaşımdan ay ay kesintilerle bu rüsumdan doğan borcu ödedim.

Ertesi yıl, Mehmet Ali Alpman ile anlaşmadan önce Zeki Müren bana telefon açtı, "ne oldu, bu sene de devam edecek misiniz?" diye sordu. Maalesef yapamayacağız, dedim. Kapital yetersizliği ağır basmıştı. Yani Zeki Müren İzmir'de, hem de radyo dışında halkın karşısına 18 Ağustos 1954 tarihinde, işte Orhan ile benim bu organizasyonum sonucu çıkmıştır. Ama Müren ile dostluğumuz sürdü. Esas gazeteci meslektaşım Erkin Usman ile iyi dost oldular. Müzeyyen Senar, Şükrü Tunar, Ercüment Batanay Müren'in evinde müzikli yemeklerde birlikte olurduk.

Arkasından Mehmet Ali ve Halit Alpman kardeşler, sanatçıyı yine IEF alanı içerisindeki gazinoları Manolya'ya transfer ederler ve Müren, Manolya'nın yıllarca değişmez asolisti olur. Hemen alt kadrosunda çıkarttığı nice sanatçı da sayesinde gazinolarda yer edinme başarısını gösterir.

Peki Mehmet Ali Keskin'in Faur Müdür Muavini olarak kendisine o yıllarda bağlı olan İzmir Radyosu ile bağı nasıl kopar. Burada karşımıza Türk Sanat Müziği'nde apayrı bir sese sahip olan, yorumları bugün de keyifle dinlenen Münir Nurettin Selçuk çıkar:

"Evet, Ferruh Örel IEF'de müdür, ben de muavin olarak görev yapıyoruz. O aralar Münir Nurettin Selçuk Türkiye radyolarını boykot etmiş, radyo mikrofonlarından okumuyor. Bizim müdür Örel hem iyi keman çalıyor hem de Münir Nurettin'in yakın dostu. Araya o girince üstad boykottan vazgeçti ve İzmir Radyosu'nda bir programa katıldı. O yıllar saat 21.00'de radyo yayını kapatıyoruz. Beş altı şarkı okudu. Dinleyiciler telefon ediyorlar, "Çeşmi Siyahı okusun!" Okuyor. İsteklerin arkası kesilmiyor. Saat 23.00 oldu, üstad hâlâ okuyor. Ben telefonun başındayım. Dinleyicinin istediği şarkıyı bir kağıda yazıp gösteriyorum, o da okuyor. Basın Yayın Genel Müdürü Halim Alyot, Ankara'dan telefon açtı, programı niye kesmediğimizi sordu, kızgındı. Üç gün sonra radyoyu Ümit Halit Demiriz'e teslim ettim, böylece bu görevim de son bulmuş oldu."

Mehmet Ali Keskin'in unutamadığı bir an da, Şato Gazinosu'na gelen Irak Kralı Faysal ve karşısında oynayan o yılların ünlü dansözü Ayşe Nana.

Türk Sanat Müziği'nin Sanat Güneşi'ni, ilk kez İzmir'de halkın karşısına çıkartan basın şeref kartı sahibi, yılların gazetecisi Mehmet Ali Keskin, İzmirli sanatçı Gönül Yazar'ın da elinden tutmuş:

"Gönül Yazar, düzenlenen ses yarışmasında birinci gelince, yıl 1951, ilk kez aldım İzmir Radyosu'nda şarkı söyledim. Gönül'ü daha eskilerden tanırım, annesiyle birlikte Eşrefpaşa Camisi'nin bitişiğinde mısır satarlardı. Necdet (Yazar) Bey de o aralar İzmir Radyosu'nda şarkı okuyordu. Gönül'ü getirdi, sesi güzeldir, dedi. Rauf Onursal da dönemin İzmir Belediye Başkanı. Telefon açtı bana, "al bu kızı. Mehmet Kasabalı'ya da söyle biraz eğitsin", dedi. Beş lira gündelikle, ki parasını belediyeden alıyordu, işe başlattık ama çok az, bir buçuk ay kadar kaldı İzmir Radyosu'nda, sonra Necdet Bey ile birlikte Ankara'ya gittiler."

Güler Özgeçit adlı sanatçıyı da radyoya ilk Mehmet Ali Keskin çıkartmış. Bir de Kerim İleri diye bir sanatçıyı anımsıyor Keskin. "Gazinoların dışında" diyor, "Küçük Hasan'ın Meyhanesi'ni de unutmamak gerekiyor" diye ekleme yapıyor anlattıklarına. İzmir'in en entel kişilerinin gittikleri bir meyhaneymiş Küçük Hasan'ın Meyhanesi. 1952-1953'e değin varmış:

"35'liğin yarısı 16'lığın adı Karafaki idi. 16'lık Karafaki ile birlikte 9 çeşit meze bir lira idi. İzmir meyhanelerinin hepsi tertemiz, mis gibi yerlerdi. Bugünkü değme restoranlara taş çıkartırlardı. Havra Sokağı'nda Aslan Yusef'in Yeri vardı. Aslan Yusef, İzmir'in kabadayılarındandı. Bir de eskiden taşradan İzmir'e alışverişe gelenler İkicheşmelik'teki Yalova Gazinosu'na, öğle yemeğine gelirlerdi. Mehmet Eryaman ile ortağı Hüseyin, ki temizlik hastasıydı, birlikte çalıştırırlardı Yalova'yı."

Mehmet Ali Keskin'in adını verdiği, Zeki Müren'i İzmir'e getirdiğinin yakın tanığı Gazeteci Erkin Usman denildiğinde siyasetten sanata, eğlenceye, sosyal yaşantıya karşımıza epey renkli bir kişilik çıkar. İhtimalki anılarını yazsa kapı kapı gidecek olan Usman, görüp geçirdiklerinden bir demeti bizimle içtenlikle paylaşıyor. İran Şahı Rıza Pehlevi ile Şahiçe Süreyya İzmir'e geldiklerinde, "bizler öğrenciydik. Hepimizi varyanta dizmişlerdi, konukları karşılamıştık" diyen Usman, söz İzmir'in gazino yaşamından açılınca hemen bir tespitini aktarıyor:

"Bir dönem sanatçının İstanbul kış performansı, İzmir Fuarı'nda başlardı. Kim iyi iş yaptıysa İstanbul'da onun piyasası yükselirdi!"

Usta gazetecinin Zeki Müren ile ilgili bir anısı dehşetli eğlenceli. Efendim, günümüzde kartvizitinde hâlâ, 'Gecelerin Mimarı-Şöhretlerin Menejeri' diye yazan, 2001 yılında 26 milyar lira zararla kapattığı 50. Yıl jübilesini yapan ünlü organizatör Tepegöz Necdet (Necdet Özateşman), 17 Eylül 1961 yılında Zeki Müren'i İzmir'e getirecektir. Nereye mi? Göztepe semtinde Eski Canlı Balık Restoranı'nın olduğu yerdeki arsaya, evet arsaya. O yıllar İzmir bu denli yapılaşmamıştır. Dolayısıyla geniş alanların varlığı söz konusudur. Tepegöz, Poligon Deresi kıyısındaki arsaya çekidüzen verir ve tam sekiz bin adet sandalya yerleştirir. Dahası tek konser verilecek olmasına karşın 3 günlük bilet satışı yapar. Biletlerin ederi 7.5 liradır. Fakat ilk konser günü devrik başbakan Menderes idam edilince, ertelemek bir zorunluluktur. Tepegöz hemen, sanatçının rahatsızlığı nedeniyle gelemeyeceğini basın yoluyla duyurur, 'biletler bir ay sonrası için geçerlidir. Konser bir ay sonra verilecektir' der. Müren'in alt kadrosunda ayrıca Gönül Yazar, Ajda Pekkan gibi sanatçılar da vardır. Tepegöz'ün büfeler kurdurup, sekiz bin sandalye yerleştirdiği, adına da Si-

te Bahçesi dediği yerdeki konser gerçekten bir ay sonra gerçekleşir ama üç gün üst üste değil, salt bir gün olarak. Tepegöz epey bir gelir elde etmiştir.

Tepegöz Necdet, bu olayı ayrıntılarıyla bize aktarıyor:

"Sanatçıyı İzmir'e vapurla getirmiştım. Körfez'e girildiğinde sordu:

-Söyle bakalım Tepegöz, benim kalmam için hangi oteli ayarladın?

O zamanlar İzmir Palas var meşhur.

-İzmir Palas'ı, dedim.

-Olmaz, diye itiraz etti sanatçı, Kismet Otel varmış, bana orayı ayarla, kismetim açıl-sın!"

Usman, Müren ile ilgili anıları arasında gezinmeyi neşelenerek sürdürüyor:

"Zeki, Çocuk Esirgeme Kurumu yararına ilk Elhamra'ya geldiğinde bana 10 kişilik davetiye vermişti. Tanışıklığımız ise şuraya dayanıyor. Annem, kardeşime hamileliği sırasında rahatsızlanmıştı, bacaklarında varis oluşmuştu. Babam da valideyi Bursa'ya götürdü. Müren'in babası Kaya Bey'e ait kereste deposunun üstündeki daireyi kiralamışlar. Müren o sıralar lise öğrencisi. 1953'te İzmir'e geldiğinde ben gazeteciyim, gidip kendisini buldum, 'ben Kadriye Hanım'ın oğluyum' dedim, tanıdı. Neyse, davetiyeleri alınca arkadaşlarım Fındık Metin, Eşek Mehmet Kaya'yı yanıma alıp doğru mezarlığa gittim. Mezarlıktan 10 taze çelenk aldık. Siyah bantlarını kaldırdık, konserin verileceği Elhamra'ya getirdik. Her yer çiçek dolu. Sanatçı çok severdi kendisine çiçek gönderilmesini. Çok mutlu oldu. Sahnede teşekkür faslına geçti. Ama siyah bantlardan biri nasılsa gözümüzden kaçmış, çıkarmamışsınız. O da görmüş. Teşekkür sırasında bizlerin da adımızı verdi, ama iğnelemekten de geri kalmadı, " birisinde bezi unutmuşlar! dedi."

Yine Zeki Müren, her yıl İEF'na geldiğinde, programı bittikten sonra bir gece de İzmir Gazeteciler Cemiyeti yararına programını uzatarak konser vermektedir:

"Müren'i, İlhan Esen, Orhan Suda (Pakize Suda'nın babası), Güngör Mengi Kale'ye (Kadifekale Gazinosu) götürdük. Birlikte yemek yiyeceğiz. Gazinoya Yusuf Nalkesen geldi. Biz tanıyoruz ama henüz ünü bugünkü gibi değil. Tanıştırdık. Nalkesen, Müren'e kordelayla bağlayıp ruloladığı iki şarkı notasını, "buyrun beyefendi" diyerek verdi. Müren de, ruloları şoförüne uzatarak, "Mıstık, al arabaya koy" dedi. Aradan iki yıl geçti. Emel Sayın, 'Seninle Bir Sonbahar Mevsimi' ile 'Veda Busesi'ni söylüyor. Zeki çıldırmış, telefon açtı bana, 'Yusuf Bey'e söyle, bir iki şarkı versin' dedi. Ben de Yusuf Hoca'yı aradım.

Emel Sayın

Zeki Müren'in Cahide Sonku ile başrolünü paylaştığı "Beklenen Şarkı" filmi, döneminde çok ses getirmiş, İzmir'de de uzun süre gösterimde kalmıştı.

-Verdiğim şarkıları zamanında arabasının bagajına attırıldığını biliyorum, dedi. Ünlü Bestekâr, rövansı almasını bilmişti!

Erkin Usman, İzmir'in tanınmış usta gazetecisidir, ama bilinen özellikleri kadar bilinmeyen özellikleri de vardır. Nişanlarından birisini, (*Usman, birincisini diyor. LD*) Zeki Müren onurlandırmıştır. Karşıyaka'nın, o yıllar Alaybey'deki içinde Karşıyaka Erkek Lisesi'nin de yer aldığı semtlerden birisinin adı Çöplük olarak bilinir. Eski kent çöplüğü daha sonra elden geçirilmiş, yine o yıllarda müstesna bir bahçeli evler semti yaratılmıştır. Müren, Usman'ların nişanı için buraya gelir ve Erkin Usman'ın nişanlısına firuze bir yüzük takar.

Zeki Müren'in ilk halk konserini İzmir'de verdiğini bir söyleşimiz sırasında bizden dinleyen uluslararası üne sahip karikatürcümüz, yıllar yılı dostu olmaktan onur duyduğum Türkiye Gazeteciler Sendikası'ndan genel başkanım Semih Balcıoğlu, 2003 yılı martında, yağmurlu bir İstanbul akşamında Nişantaşı'ndaki evinde eşi Emel Hanım, yazar ve yayımcı arkadaşım Kemal Özdemir'in önünde, "bak" diyor, "Zeki benim, biliyorsun Akademi'den arkadaşımıdır ve ilk halk konserini İstanbul'da Tepebaşı'ndaki ünlü Cumhuriyet Gazinosu'nda vermiştir." İtirazıma meydan bırakmadan da anlatmayı sürdürüyor:

"Zeki sürekli radyoda okur, sahne önerilerini hep geri çevirirdi. O yıllar, yani 1950-51'lerde Nişantaşı Şair Nigâr Sokak'ta Ermeni Madam Surpik'in pansiyonunda kalıyor. Amcam, diye tanıttığı Hayri Terzioğlu da aynı pansiyonun bir başka odasının müşterisi. Hatta Sabite Tur da o pansiyonda. Ben de annem Mahide Hanımla Şair Nigâr Sokağa yakın Hacı Mansur Sokak'ta oturuyorum. Bazen o bize geliyor, anneme şarkılar söylüyor, bazen ben onun pansiyonuna gidiyorum. Neşemiz yerinde olunca da meyhaneye filân damlıyoruz. Bir gün kalktık, bu Cumhuriyet Gazinosu'na gittik. Garsonlar tanıdılar tabii, ilgi hayli fazla. Derken gazinonun patronu masamıza geldi, saygılı biçimde bizleri selâmladı, "Zeki Bey, gazinomdaki izleyiciler sizden bir iki şarkı lütfetmenizi istiyorlar" dedi. Zeki, "siz şimdi lütfen gidiniz, on dakika sonra geliniz. Ben size evet ya da hayır, derim" dedi. Adam gitti. Ben, "madem istiyorlar, çık Zekiciğim, sen de onları mutlu et!" dedim. Biraz sonra Zeki sahnede idi. Ne bir iki şarkısı, on-oniki kadar şarkı okudu. Öyle de içmişiz ki o gece ikimiz de dut gibi sarhoşuz. Bir taksiye atladık. Ardi ardına üçer kez taksi parası vermişiz, anla yani... Ha, bir de Zeki'nin tam halk önünde olmasa da Cihangir Sauna'da verdiği konserleri de bilmen gerek. On kadar manyak bir grubuz, saunaya gidiyoruz. Zeki bana dönüyor, "fıkra var mı Semihçiğim, fıkra" diye soruyor. Ben de, şarkılı fıkralarım var. Ama bir şartla, fıkrayı ben anlatırım, sen şarkısını söylersin" diyorum. İlk fıkra şöyle: Bir kızla bir erkek sevişiyorlar. Kız, günü geliyor, erkeğe, artık evlenelim, diyor. Erkek, olmaz, bak şimdiye değin senden sakladım. Benim ellerim yok, karşılığını veriyor. Ama yine de evleniyorlar. Bir gün erkek banyodan avaz avaz genç karsısına bağırıyor; koş, koş gel bak, ne oldu. Karısı banyoya giriyor, bir bakıyor, kocasının bilekleri normalleşmiş, elleri parmakları olmuş. Kadın hemen bir şarkıya başlıyor: Seni ben ellerin olsun diye mi sevdim. Fıkranın sonunda kâhkahayı patlatıyoruz ve Zeki saunada bu sözleri taşıyan şarkısına başlıyor. Şarkı biter bitmez ben ikinci fıkraya geçiyorum: Bir kentin kapısı çalıyor. Bir adam geliyor, başında şapka, gözlerinde gözlük. İçeri giriyor, bir helikopter. Havalanıyorlar. Bir şatoya gidiyorlar. Şatonun üst odalarından birinin penceresin-

de ışık var. Adam, o pencereye tırmanıyor. Elinde bir torba. Camı açıyor, torbayı içeri doğru savuruyor. Bir sürü ceviz içeri dağılıyor. Adam pencereden içeri sesleniyor: Ceviz oynamaya geldim odana. Tabii, yine sıra Zeki'de ve bu kez bu şarkıya başlıyor. Bir Ermeni kuyumcu vardı grubumuzda. Biz salı-perşembe ya da salı-cumaları giderdik saunaya. Ermeni derdi ki, "yahu günler geçmeor, aklım fikrim burada. Burası bana neşe veror!" O yıllar karım Emel ile de flört ediyoruz. Zeki de tanıyor Emel'i. Ben Emel ile ilgili her şeyi anlatıyorum Zeki'ye, o da kahve falına baktığında bir bir söylüyor. Emel nasıl da inanırdı. Emel'e telefon ederdi," Emelcim, merhaba. Semih şu an benim, yâni senin kumanın yanında" derdi.

Vapur Koltuk Gazinosu

Vapur Koltuk Gazinosu'nun yeri, Karataş'ta Devlet Tiyatrosu'nun yanında bulunan eski Halkevi Salonu'na bitişik, şimdiki Konseratuvar binasının yerindeki gazinodur. Türk Sanat Müziği'nin ünlü adlarından, hep "Taş Bebek" olarak adlandırılmış, Alsancaklıların çok sevdikleri 'Parmak Mehmet Amca'larının (ölümü 1999) kızı Gönül Yazar açısından Vapur Koltuk unutulması olanaksız bir gazinodur. Sanatçı, bu gazinoda 1951 yılında düzenlenen Güzellik ve Ses Yarışması'na katılır ve birinci olur.

Gönül Yazar,
İzmir
Kordonu'nda

İzmirli gazeteci ve Yeşilçam'ın unutulmaz kötü adam oyuncularından Hüseyin Baradan da bu gazinoyu iyi anımsayanlardan. Çünkü Vapur Koltuk Gazinosu, nikâhlarının kıyıldığı yer. Baradan, eşi Hayriye Hanım ile nikâhlarının kıyılıp düğün törenlerinin yapıldığı bu gazinoyu Asım ve Ali Beylerin çalıştırdığının bilgisini veriyor.

Türk Sinemasının unutulmaz tiplerinden
Hüseyin Baradan, İzmir Devlet Tiyatrosu'nun
bulunduğu eski Halkevi Salonu'nun
yanındaki, denize bitişik Vapur Koltuk
Gazinosu'nda evlenmişti.

"Muhteşem bir düğün oldu. Nikâhı İzmir Belediye Başkanı Enver Dünder Başer kıyıyor. Hayriye Hanım'ın şahitliğini Vali Kemal Hadımlı yapıyor. Benim şahidim ise sevgili patronum Adnan Düvenci. Fakat kadere bakın ki, Vali ile Adnan Düvenci ve Belediye Başkanı, Belediye Başkanı ile de Vali ve Düvenci birbirlerine küsler. Bu küs üçgeni benim düğün törenimde banşıp el sıkşıyorlar ve siyasi sebeplerden meydana gelen dargınlık böylece tatlıya bağlanıyor, düğün bir festival havasında geçiyor. Radyo sanatkarları, İzmir'in ileri gelen kişileri, Amerikalı arkadaşlarımız ailelerinin tüm bireyleri hepsi bir arada, sabaha kadar eğlenerek kutladılar

bizi.⁴¹ Hüseyin Baradan, kitabında yazdıklarının dışında karşılıklı söyleşimizde Vapur Koltuk Gazinosu hakkında bilgi aktarırken, İsmet Gazinosu ile Vapur Koltuk arasında ayrıca bir bahçe olduğunu, bu bahçede tiyatro gruplarının oyunlar oynadığını, Muammer Karaca'yı burada sıklıkla izlediğini aktarıyor. Baradan'ın anılarında adını verdiği diğer bir gazino ise Göztepe Vapur İskeleyi yanındaki Mez Gazinosu'dur.

Şato Gazinosu

Şato Gazinosu, İzmir'i panoramik açıdan gören, en güzel manzaralardan birine sahip, Varyant'ta kurulu bulunan gazinodur. Hüseyin Baradan, Şato Gazinosu'nu, işleticisi, zamanının ünlü ve usta aşçısı Teofil Usta ile anımsıyor:

"Teofil Usta, İzmir'in en güzel mekânlarından biri olan Şato Gazinosu'nun uzun yıllar müstecirliğini yapmış, aynı zamanda Ticaret Lisesi'nde açılan kursları aşçı öğretmeni olarak yönetmişti. Gerek ünlü ve çok usta bir aşçı olması, gerekse sempatik ve cana yakın tavırları ile Şato kısa zamanda İzmir'in en aranan mekânı oluvermişti. İran Şahı Rıza Pehlevi ve Kraliçe Süreyya İzmir'i ziyaret ettiklerinde öğle yemeklerini Şato Gazinosu'nda yemişlerdi. Teofil Usta burada ustahlığını gösterdi. Protokol gereği masaya son olarak gelen meyveye ilk çatalın Kraliçe tarafından vurulması kaidemiş... Usta bunu bildiği için o kadar göz alıcı bir meyve sepeti hazırlamış ki, anlatmak mümkün değil. Ve Kraliçe Süreyya ilk çatalı vurur vurmaz en üstteki sultaniye üzüme bağlı bir kapak açılıp içinden bir sürü kuş uçmaya başladı. Bu beceri, Teofil Usta'ya, Şah Rıza Pehlevi'nin teşekkürleri

Belediye Doktoru Prof. Dr. Reşat Kınacıgil, Bedri Bingöl, Teofil Fibotis Aşçı

Celal Bayar, Şato Restaurant özel defterini imzalarırken. (Defteri imzalatan Bedri Bingöl) Ve Behçet Uz.

⁴¹ Hüseyin Baradan. *Bu Gözler Neler Gördü*. EGE KOOP yayını. İzmir (Yayın yılı belirtilmemiş) s.26.

ile bir hatıra Şah Altını hediyesini kazandırıyor. İşte Teofil usta böyle bir arkadaş ve böyle candan bir dosttu benim için İzmir'de.⁴² Teofil Usta, Rum olması nedeniyle devlet kararıyla sınır dışı edilir ve Pire'de, Türkiye ve İstanbul sevdasından hareketle "Tarabya" adlı restoranı açar.

Hüseyin Türkmenoğlu da İran Şahı Rıza Pehlevi ile Kraliçe Süreyya'nın İzmir'e geldikleri dönemi iyi anımsıyor:

"Bilindiği gibi Süreyya kısırdı. Şaha bir veliaht vermesi gerekiyordu. İzmir'e, yaran olur diye Meryemana Suyu'ndan içmeye gelmişti. Bir de, İzmirli ünlü bir hekim tarafından muayene edilecekti."

Dünya sosyetesini ile birlikte Türk halkının gündemini uzun süre meşgul eden İran Şahı ile 'Mahzun Bakışlı' eşi Süreyya'nın İzmir'e gelişlerini, Şato Gazinosu'nda onurlarına verilen yemeği ayrıntılarıyla anımsayan diğer bir ad ise Türk Sanat Müziği sanatçısı, aynı zamanda yıllarca Ankara ve İzmir'de gazino işletmeciliği yapmış olan, Gönül Yazar'a, 'Yazar' soyadını vermiş Necdet Yazar'dır. Sanatçı, Şah ve Şahiçe onuruna verilen yemekte yarım saat kadar sahnede kalmış ve ünlü konuklara Türk Sanat Müziği şarkıları söylemiş:

"O gün konuklarımıza hangi şarkıları söylediğim bile net olarak belleğimde. İzmirli Besteci Rakım Elkutlu'nun, 'Demedim Hiç Ona Kimsin ve Nesin Sen, Ne Adın', şarkısını, Selahattin Pınar'ın, 'Nereden Sevdim O Zalim Kadın'ını, bir de hareketli bir parça olan 'Sırma Saçlı Yârimin Can Bahşederken İşvesi' ni okumuştum", diyor. O gece sahneye çıkan tüm sanatçılara olduğu gibi, Necdet Yazar'a da, ünlü konuklar, 'dana gözü büyüklüğünde, ince' bir altın vermişler.

Gazino denildiğinde, Necdet Yazar; Türk Sanat Müziği Sanatçısı kimliğinin ötesinde önemli bir gazino işletmecisi olarak da karşımız çıkıyor. Yazar, hem Ankara'da hem de İzmir'de değişik gazinoların işletmeciliğini yapmış. Kendisinden dinliyoruz:

"İzmir Kültürpark'taki Göl Gazinosu'nu 1961'den 1982'ye kadar ben çalıştırdım. 1961'de Remzi Yağmur'dan teslim aldım, 1982'nin altıncı ayında da Osman Kavran'a, 5 milyon liraya dev-

Teofil Filotis'un Krala sunduğu içinden kuş çıkan pasta.

Türk Sanat Müziği'nin unutulmayan bir başka sesi: Müzeyyen Senar

Güneri Tecer

⁴² Hüseyin Baradan. A.g.y. s.43.

rettim. Göl'de hangi sanatçılarımızı sahneye çıkardığımızı sıralamamı isterseniz, Perihan Altındağ Sözeri, Nesrin Sipahi, Tülün Korman, Junaito, Güneri Tecer, Yaşar Özel, İnci Çayırılı, Recep Birgit'i hemen aklıma gelenler olarak sayabilirim. Remzi Yağmur'un işletmeciliği döneminde Göl'e yabancı sanatçılar, bale grupları gelirdi. O yıllar ben Ankara'da gazino işletmecisiyim. Dönemin İzmir Valisi Namık Kemal Şentürk, Belediye Başkanı ise Osman Kibar. Beni çağırttılar, "Göl'ü sen işlet!" dediler. Aylığı 25 TL. kirayla Göl Gazinosu'nun işletmecisi oldum ve program değişikliği yapıp Türk Sanat Müziği'ne ağırlık verdim. O dönem Göl'de sahne alan Müzeyyen Senar'a 7 TL. Hamiyet Yüceses'e 5 TL. ödüyoruz. Yemekli ve yemeksiz olmak üzere iki bölümümüz vardı. Gecelik en büyük hasılatımızın ise 27 TL. olduğunu iyi anımsıyorum."

Necdet Yazar'ın, Türk gazinoculuğuna getirdiği bir önemli değişiklik ise, "Çarşamba Bayanlara-Pazar Umuma Matine" uygulaması. "Ankara'daki gazino işletmeciliğim sırasında başlattım bu uygulamayı, İzmir'de de sürdürdüm. Halk, daha ucuz olmasından dolayı gazinoya gelebildiği için çok memnun kaldı bu yenilikten ve hâlâ daha sürüyor bizim başlattığımız uygulama"

Peki, hem sanatçı olmak hem gazino işletmeciliği, ikisi birden nasıl sürüyordu? O dönemin Türk Sanat Müziği erkek sanatçıları arasında ünlü adlardan birisinin Ahmet Üstün olduğunu belirtiyor Necdet Yazar:

"O yıllarda Ahmet Üstün, erkek sanatçı olarak revaçtaydı. Ancak sahnede pek disiplinli yoktu. Üstelik çapkınlığıyla da ünlüydü. Beni de kışkıırdı. Sahne aldığım gazinolarda benimle gereksiz yere rekabete başlarken, gazino işletmeciliği için de kolları sıvayıp işin patronluğuna başladım."

Necdet Yazar

1950'li yıllarda Ankara'dadır Necdet Yazar. Bir yandan gazino işletmeciliği yapmakta, bir yandan da sanatçı arkadaşlarıyla Anadolu'da turneler düzenlemektedir.

Gönül Yazar, 1951 yılında, İzmir'de Vapur Koltuk Gazinosu'nda düzenlenen Güzellik ve Ses Yarışması'nda birinci olunca, elin-

den tutar, Ankara ve İzmir Radyolarında program yapmasını sağlar, turnelere götürür. Tanışmalarının üzerinden bir yıl geçer ve 1952 yılında Ankara'da evlenirler. Ancak Yazar'ın yaşı henüz 18'inden küçük olduğu için yasal yönden sıkıntı başgösterince, İzmir'den gelen annesinin onayıyla nikâh kıyılabilir ve Ankara'ya yerleşirler. Gönül Yazar'ın, bu evliliğini anlatırken, Humpary Boggart gibi adam buldum, kaçırmayayım" demesi bugün bile pek yaygın biçimde bilinmektedir.

Necdet Yazar, Ankara'da yaşamını sürdürdüğü yıllarda DDY'na ait Astoha Gazinosu'nu, Ulus'ta ünlü Karpiç'in yanındaki Şehir Gazinosu'nu, Şato Yazar'ı işletmektedir. 1967'de, o zaman için çok büyük bir para olan 7 bin liraya Zeki Müren'i, Şato Yazar'da sahneye çıkarır. Muallâ Mukadder ise, Şehir Gazinosu'nda sahne aldırıldığı diğer bir önemli addır.

"Yine Ankara'da işletmekte olduğum, Gençlik Parkı'nın içindeki Yazar Aile Bahçesi ise 1962 yılında Emel Sayın'ı, basma entarisi içinde ilk sahneye benim çıkarttığım bir gazinodur."

Şato
Gazinosu'ndaki
Protokol
Yemeginde, Adnan
Menderes (arkası
dönük oturan),
Hasan Polatkan,
Fatin Zorlu bir
arada.

1972 'nin on ikinci ayının 25'inde İzmir'e yerleşen ancak Ankara'daki gazinoların işletmeciliğini sürdüren Necdet Yazar'ın bu dönemi, zamanın Belediye Başkanı Vedat Dalokay'ın gazino binalarını yıkması ile kapanır.

1957 yılında Karşıyaka'daki Halkevi Binası'nın üstünde kendisinin, alt katında ise Necdet Karar'ın sanat icra eylediklerini aktarıyor Necdet Yazar, "Aynı Halkevi'nde Büyük Üstâd Münir Nurettin Selçuk'un da konser verdiğini biliyorum, izlemiştim" diyor.

Necdet Yazar'ın, İzmir'de çalıştırdığı diğer bir yer, fuar sezonu dışında işlettiği Kültürpark alanı içerisindeki Benelux Gazinosu'dur. "İçkisiz bir gazinoydu" bilgisini veriyor Yazar. Konak'taki eski iskelenin üstünde bulunan Deniz Gazinosu'na ise zamanın ünlü sanatçılarını getirmiş organizatör olarak.

Münir Nurettin Selçuk

Necdet Yazar, İsmet Yazar

Söz Münir Nurettin Selçuk'tan açılmış-
ken, üstâddan övgü ve özlemle söz edi-
yor Necdet Yazar:

"Her yıl düzenli olarak İzmir'e konser
vermeye gelirdi. Dört beş sazını da İs-
tanbul'dan yanında getirirdi. Ben beda-
va izlemek için sazlar gazinoya taşınır-
ken taşıyıcı olur, yardım ederdim.

Döneminde Mazhar Zorlu'nun çalıştır-
dığı Birinci Kordon'daki Bergama Res-
toran'da verdiği konserleri anımsıyo-
rum. Restoran'daki yemek servisi saat
22.30'a değin sürer, bu saatte bıçakla
kesilmiş gibi biterdi. Çünkü 22.30, Üs-
tâdın sahneye çıktığı saatti. Çıt çıkmaz,
kargaşa olmazdı. Bergama'ya ben de
1965-70 arası Recep Birgit'i, İnci Çayır-
lı'yı, kardeşim İsmet Yazar'ı, Tülün Kor-
man'ı getirmişimdir. Gazinolara, o yıl-
larda musikiden anlayanlar, musiki se-
venler gelirdi. Ben de çok titizdim gazi-
no işletmecisi olarak. Özel bir gardıro-
bum vardı. Gardırobumda sürekli asılı
10-15 ceket, 30 kadar kravat, çorap bu-
lunurdu. Saz sanatçılarından ceketsiz,

kravatsız gelen mi olmuş, hemen dolaptan çıkartır, birini verirdim. Siyah elbisesinin al-
tına beyaz çorap mı giymiş, verdiğim siyah çorapla ayağındakini değiştirmek zorunday-
dı."

Peki, ses sanatçıları dışında İzmir'den ya da İzmir'e gelen saz sanatçılarından kimleri
anımsıyordu Necdet Yazar?

"Anımsadıklarım ve şimdi sayacağım saz sanatçılarının hepsi abide adlardır: Kanunda
Ahmet Yatman, Udi Kadri Şençalar, Kanuni İsmail Şençalar, Ali Şimşekyay, Refik Fersan,
Fahire Fersan, Fikret Kutluğ, Cevdet Çağla, Hakkı Derman, Şükrü Tunar, Yorgo ve Ale-
ko Bacanos kardeşler."

Alsancak'ta, temeli 1945 yılında atılan ve yapımı beş yıl süren Hocaade Ahmet Ragıp
Üzümcü Camisi'nin ilk imamı Alaşehirli Katıpzade Ahmet Yazar Efendi'nin yeğeni, yine
Türk Sanat Müziği sanatçısı İsmet Yazar'ın ağabeyi olan Necdet Yazar, söyleşimize, "sün-
netimizde kardeşim İsmet ile ben kendi mevlidimizi kendimiz okumuştuk" diye de hoş
bir anı ekliyor.

Sibel Gazinosu

1950'li yıllarda, Alsancak Birinci Kordon'da üst katı Gazeteciler Cemiyeti olarak kullanılan lüks bir gazinodur. Kurucusu, Ada Gazinosu'nun değişmez işletmecisi olan Hüseyin Türkmenoğlu'dur. Sibel Gazinosu'nun bilinen en önde gelen özelliği gençlerin gidebildiği danslı bir gazino olmasıdır.

"O yıllar Gazeteciler Cemiyeti'nin başkanı Sabri Süphandağlı idi. Bina önceleri Alliot-tilerin evliydi. Çok güzel, modern bir evdi. Bina Gazeteciler Cemiyeti'ne geçince, Adnan Menderes, 'alt katın gazino olarak işletilmesi yönünde iyi bir işletmeci bulursanız kolaylık gösteririm' demiş. Öneri babama geldi. Babam, 'ben finanse edeyim, bizim Hüseyin ile emekli garsonumuz Mehmet işletsinler' dedi. Sibel'i bu şekilde işletmeye aldık." diye anlatıyor Türkmenoğlu ve devam ediyor:

"Sibel, bu şekilde 1952 veya 53'te benimle başlamıştır. Önce gazinoya bir ad koymamız gerekiyordu. Bunun için 250 lira ikramiyeli bir yarışma açtık, adını halk koysun istedik. Gelen öneriler içerisinde Kadifekale'nin antik dönem adı vardı, Montpagus, o uygun görüldü. İlân ettik. O ara da 6-7 Eylül olayları olmuştu. Ertesi gün 'kıranız-dökeriz' diye aleyhte yazılar çıktı. Ben de bu addan vazgeçtim, Sibel koydum. Yani gazinonun isim babası benim. Sibel'in iki anlamı var. Birincisi Tanrıça demek. İkincisi ise 'ah ne güzel' anlamına geliyor. Böylelikle gazinonun adı Sibel olunca ikramiye olarak koyduğumuz 250 lira para ödülünü de bir fukaraya verdik. İyi paraydı. Sibel, ilk olarak bir İspanyol balesiyle açıldı. Ardından münferit Avrupalı starları getirmeye başladık. Sanatçılarımız hep Avrupalıydı, hiç yerli sanatçı yoktu. Sanatçı bağlantılarını nasıl yaptığımıza gelince; benim İstanbul'da ecnebi tanıdıklarım vardı, emprasyo (iş bulan- aracı) olarak çalışıyorlardı. Bu emprasyyolar İstanbul'da otururlardı. İstanbul'da, kalburüstü bir sürü eğlence yeri var. Ankara'da da var, Gar Gazinosu gibi. Bir de İzmir'de. Bunlar hemen Avrupalı sanatçılarla bağlantı yaparlar, ardından gelir size öneride bulunurlar. Üç şehirde muhakkak boş bir yer vardır. O zaman elit bir tabaka vardı. Kötü bir şey getirsen elit tabaka bunu hemen refüze ederdi. O nedenle siz iyi sanatçı getirmek zorundaydınız. Sibel'de daha sonra Mehmet Ulutanır ile ortak olduk. Ege Palas'ta çalışıyordu. Sempatik, dürüst bir adamdı. Sonra Ege Palas kapandı. Fransız Tenis Kulübü'nün ufak bir büfesi vardı, onu işletmeye başlamıştı. Babam, ikinci defa İstanbul'dan İzmir'e gelip yerleşince Milletvekili Sadık Giz, Şevket Bilgin, Abdi Sokollu, Sibel'in olduğu yerde Alliottilere ait Köşk için, ki bu köşkü CHP merkez bina olarak kullanıyordu, vaktiaki DP tarafından CHP nin eşyaların müsadere edilince, yer Hazine'ye intikâl etmişti, Şevket Bilgin, Adnan Menderes'ten rica bulunuyor, "bu binayı bize verin, Gazeteciler Derneği Lokali'ni oraya taşıyalım" diyor. Böyle olunca Menderes, 'İzmir'e yakışır bir lokal yaparsanız size veririm burasını' diyor. Bunun üzerine Şevket Bilgin babamla görüştü, "burasını iyi bir restoran şekline nasıl sokabiliriz?" diye soruyor. Babam, 'iyi bir adamım var. İyi bir dekore edelim' karşılığını veriyor. Bu sefer para bulamıyorlar. Babam cebinden veriyor. Mehmet'e de, 'oğlumla ortak ol' diyor. İki üç yıl kadar ortak olarak çalıştık. Ama ben işi rantabl görmedim. Babama durumu açtım, 'yeri iyi zamanında, ki ilk turistik belgeli müessese idi, devredersen devredersin, etmezsen zarar eder', dedim. Hiçbir para istemeden gümüş takımları, kristal takımları aldık, kalanı Mehmet'e devrettik. Neden rantabl olmadığına gelince, salon yüz kişilikti. Masrafı çoktu. Avrupa'da harp vardı."

Ağustos 1965'te yayımlanmış Fuar Mehtap Bahçesi programı ile ilgili bir ilan.

Yazılı kaynaklar ise Sibel Gazinosu'nun dünyanın dört bir yanından revüler getirtmiş olmasını, önde gelen özellik olarak aktarıyorlar.

Gazeteci Erkin Usman da iyi anımsıyor Sibel Gazinosu'nu. O dönem Lübnan bir eğlence merkezidir. Avrupalı sanatçılar başta olmak üzere pek çok sanatçı Lübnan'da sahnelere çıkmaktadırlar. Ancak ülkenin mevzuatı gereği ancak bir ay kalabilmekte, yurt dışına çıkıp tekrar giriş yapmak durumunda kalmaktadırlar.

"O sanatçılar arasında Charles Aznavour, Los Paraguayos grubu ve niceleri vardı. Biz bunları Sibel'de izlerdik. Lübnan'dan çıkış yaparlar, gelir İzmir'de birkaç gün çalışır, tekrar dönerlerdi."

Yine yılların gazetecisi Gürkan Ertay'ın da belleğinde unutulmaz bir yer etmiş Sibel Gazinosu. "Orada" diyor, "Los Paraguayos'u, Los Indios'u, Los Machucambos'u, Gloria Lasso'yu, Charles Aznavour'u ve Gibert Becaud'u keyifle izlemiştik. Unutulmaz yıllardı o yıllar!" diye iki üç satır ekleme yapıyor.

Tenis Kulüp

Aslında Kültürpark alanı içerisinde yer alan Tenis Kulübü'nün kuruluş tarihi 1940'tır. Tenis Kulübü'nün sekiz kişiden oluşan kurucu kadrosunda şu adlar yer almaktadır: Behçet Uz, Nejat Eczacıbaşı, Reşat Leblebici-oğlu, Ali Halim Bayer, Sadi İplikçi, Cahit Çeçen, Sait Odyak ve Alaaddin Kazanova. Kulüp, üyelerine hizmet veren, zaman zaman da sanatçı getiren bir yerdir. Tenis Kulübü'nün 1960'larda işletmecisi olan Rafet Cantürk, 20-25 yıl burayı çalıştırdığını belirtiyor, "farklı bir yerdi. Altın Kiremit Fabrikası'nın sahibi, sürekli kulübe gelen üye rahmetli Muzaffer Egeli, 'bu kulüp kültürlü insanların yeri' diye tanımlardı" diyor. Rafet Cantürk, Tenis Kulübü'ne getirdiği sanatçılar arasında ilk anda Müzeyyen Senar'ı, Nüket Duru'yu, Ali Kocatepe'yi, Safiye Ayla'yı, Şakir Öner Günhan'ı, Münir Nurettin Selçuk'u anımsıyor. "Nüket Duru'yu 210 bin liraya getirmiştik. Zarar ettik. Ali Kocatepe 125 bine gelmişti. En iyi işi Müzeyyen Senar yaptı. Şakir Öner Günhan da bir düğüne gelmişti, tabii o da kârla kapattı. Münir Nu-

İzmir'de, İEF zamanı içerisinde Magambo ile birlikte unutulmaz ayrı bir yere sahip Kübana Gazinosu'nun gazete ilanı.

Fuar'daki Çamlık Senar Gazinosu'na adını veren Müzeyyen Senar. Döneminin ünlü Türk Halk Müziği Sanatçısı Ahmet Sezgin ile yine ünlü Türk Sanat Müziği Sanatçısı Sevim Tanurek.

rettin sahneye çıktığında yeme içme servisi dururdu." İşletmeci Rafet Cantürk'ün anıları arasında bir de Türk futbolunun taçsız kralı Metin Oktay yer alıyor:

"Göl Gazinosu'nun bir de pavyon kısmı vardı. Metin Oktay, eşi Oya Sarı ile geldi. Burası sabaha karşı dörtte kapanırdı. İçeride müşteri olarak oturan üç Amerikalı Oya Hanım'a sözlü olarak satışmızlar mı; Metin aynı anda o üç Amerikalıyı bir dövdü ki sormayın. Adamlar aldıkları yumruklarla yere serildiler!"

Tenis Kulüp denilince burasıyla özdeşleşmiş bir ad olarak karşımıza Enis Berki çıkıyor. Aslında Enis Bey, özellikle 1960'lardan itibaren İzmir'deki tüm gazinoların, gece kulüplerinin sürekli müşterilerinden ve pek çok sanatçının da yakın dostu. Bülent Morali, "Punta'dan Alsancak'a" adlı kitabında Berki'den, İzmir gecelerinin startı, diye söz ediyor. İzmir kamuoyu, Berki'yi, ayrıca sanatçı, rahmetli Ayla Dikmen'in eşi olarak anımsıyor:

"Size, 1970'li yılların önemli yerlerini hemen sayabilirim: Mogambo, Kübana, Göl, Akasyalar, Lunapark Gazinosu, Manolya Gazinosu, Ekici Över ve Çamlık Senar gazinoları. Yine aynı yıllarda kışlık Göl, Canlı Balık Restoranı, Kadifekale Gazinosu, Dalyan, Maksim, Mehmet Ali Restoran, Sibel aklıma geliyor. Yengeç'i unutmayalım. Yengeç, o zamanki İzmir Kordon'unda İzmir'e

Halkın, Fuar zamanı en ucuz eğlenebildiği, müzik dinlediği Akasyalar'ın program ilanı.

Juanito

Ajda Pekkan

gelen gazete patronlarının, sanatçıların yemek yedikleri bir restorandı, adı belirtilmesi gerekiyor.

Ben, 1957 yılından bu yana gece kulüplerini, gazinoları dolu dolu yaşıyorum. Bunun başta gelen nedeni, alaturkayı çok seviyor olmam. Gazinolar o zamanlar fasilla başlardı. Ardından uvertur gelir, assolistle tamamlardı. Çok nefis, ayrıcalıklı yerlerdi bu gazinolar, kulüpler. Örneğin Erol'un Yeri de çok önemliydi. Tıpkı Yengeç gibi ünlü bir restorandı Erol'un Yeri de. Dedğim gibi ünlüler bir Yengeç'te, bir Erol'un Yeri'nde yemek yerlerdi. Şakir Yılmazkapıcı'nın, Heykel'e yakın olan ilk restoranı İmbat'ı da bu listeye eklemek gerekiyor. Sonra bu yerlerde fahiş fiyatlarla karşılaşmazdınız. Mogambo'yu rahmetli Saffet Kuyaş çalıştırdı. Onun bir de Disko Saffet'i vardı. Egemen Bostancı, iki kez kiraladı Mogambo'yu, Kanat Gür'ü, Durul Gence'yi getirdi. En büyük işi Juanito ile yaptı. Zaliha, Öztürk Serengil, Rüçhan Çamay, AytenAlpman, Timur Selçuk çalıştılar. Lili Ivanova, Esin Afşar da gelip şarkı söylediler. Yaz başlayınca açılır, ekim ayına kadar açık kalırdı. Kübana daha çok alaturka ağırlıklıydı. Gönül Yazar, Müzeyyen Senar, Ajda Pekkan, ki ilk Adana'da sahneye çıkmış, ardından Fuar Ekici Över'e, ardından da Kübana'ya gelmiştir. Arkadaşım Tanju Okan'ı da söylemem gerekiyor.

Tenis Kulüp ile diğer adını verdiğim yerlerin dışında yine 1970'lerin önemli bir yeri olarak Büyük Efes Otel'i'nin altındaki Meyhane Gece Kulübü'nü de saymamız gerekiyor. Burada Dario Moreno, Jonny Holiday, Ateş Böcekleri, Pepino di Capri, Ajda Pekkan, Selçuk Ural gibi nice sanatçı çalışmıştır. Bir de Gaskonyalı Toma vardı. Onun da yeri eski Mehmet Ali Restoran idi. O yıllar bırakın gazinoları, meyhanelere bile kravatsız gidilmezdi. Hanımlar tuvaletli, erkekler smokinli olarak gelirlerdi örneğin Tenis Kulübü'ne. Beyaz peynir, sigara böreği, Midilli Köfte, kalamar, çipura baş yiyeceklerdi. Hanımlar pek rakı içmezlerdi, daha çok şarap ya da viski içerlerdi. Kalamar İzmir'e özgüydü, İstanbul'da 1966'ya değin kalamar bililmezdi. Radika, turpotu, şevketibostan da ot çeşitlerimizi oluşturmdu. O sizin sözünü ettiğiniz trança kafasını ben ara bugulama olarak yaptırtırım. Bunu bilmedikleri için pek isteyen olmuyor ama yedikleri zaman beğeniyorlar. Trança kafasıyla birlikte tane karabiber, defne yaprağı, tereyağı, mantar, patates, havuç, arpacık soğanını 25 dakika kadar haşladınız mı güzel bir yemek türü elde etmiş olursunuz.

Bizim Tenis Kulüp de, ülkemizi Balkan Müzik Festivali'nde temsil eden Milli Orkestra da 1968 yılında sahneye çıkmıştır. Bizim rahmetli Ayla ile ilk tanışmamız burada olmuştur. Sonra İstanbul'da, Taşlık Gazinosu'nda ünlü tenisçimiz Nazmi Bari ile birlikte oturuyorduk. Ayla, Bari'in daha yakından tanıdığı bir bayan arkadaşı ile geldi. Bu sefer daha samimi olmuştuk. Ben de o sıralar Kasımpaşa'da askerim. Ertesi gün ben İzmir'e geldim, terhis olmuştum. O da çalışmak amacıyla birkaç gün sonra Kordon'daki Sibel'e geldi. Ben İzmir'e geldiğimın ertesi günü annemi yitirmiştim, o da beni telefonla arayıp başsağlığı dilemişti. Ayla, Sibel'de 15 gün boyunca şarkı söyledi. Acılı olduğum için ben gazinoya gitmiyordum, programdan sonra dışarıda görüşüyorduk. 1968-1990 arası 22 yıl güzel bir birlikteliğimiz oldu. Bir ara da Türk-Amerikan Derneği yararına şarkı söylemek üzere ABD'ye gittiğinde ben de yanındaydım."

Akifin Gazinosu

Konak'ta, Sankışla'nın olduğu yerde, şimdiki otoparkın bulunduğu yerin karşısında, tramvay yolunun kıyısında bir gazinoydu. Akif Türkbay'ın işletmecisi olduğu Akif Gazinosu hakkında, Deniz Gazinosu'nun emektar garsonlarından, Toros ve Uğur lokantalarının sahibi Adil Müftüoğlu, "Masa bulmak mümkün değildi. İşletmecisi Akif, büyük usaydı. Mezesinin üstüne meze yoktu" bilgisini aktarıyor.

Şule Gazinosu

Yine Hüseyin Baradan, anılarında Şule Gazinosu'nu şöyle anlatır:

"Güzelyalı'da, deniz kenarında olan Şule Gazinosu, bir Alman Madam tarafından çalıştırılan son derece kaliteli bir gazinoydu. İlk defa altın çatal ve bıçağı orada gördü İzmirli. Madam'ın Gazinosu olarak da anılan bu yer ayrıca deniz mahsullerinde de İzmir'in hemen hemen parmakla gösterilen mahalleri arasında idi. Hali vakti yerinde olanlar akşam bir akerdeon eşliğindeki hafif müzikle iki kadeh atmanın zevkini burada tadarlardı. Programı olmayan bu delux gazinoya aileler 1940-50 arası sıklıkla giderler, içerde oturacak yer bulunmazdı. İzmir'e doğru tramvaya binip gelindiğinde Göztepe durağında inenler ise yine deniz kenarında ve Göztepe Vapur İskeleyi yanında bulunan Mez Gazinosu'nda iki kadeh parlatmadan İzmir'e doğru gelmezlerdi. Mez Gazinosu, Madam'ın Şule Gazinosu kadar zengin bir mutfaka ve konfora sahip değildi. Daha mütevazı kişileri ağırlar, yine de yediğiniz, içtiğiniz her şeyin en kaliteli ve ustaca yapılmış olduğunu hemen anlardınız."⁴³

Diğer gazinolar

1955 yılının Ağustos ayında PTT'nin yayımladığı İzmir Telefon Defteri'nin, 'İşe ve Mesleğe Göre Tasnifli Kısım' olarak ayırdığı sarı sayfalarında Ada, Göl ve Deniz Gazino-

⁴³ Hüseyin Baradan A.g.y. s.123.

26.6.1992, 40 Yıl Önce Yeni Asır

12.6.1992, 40 Yıl Önce Yeni Asır

su (Konak Vapur İskelesi üstü) dışında şu gazino adlarına ratlamaktayız:

Atış Poligon Gazinosu Kültürpark, Tel. 27832; Bamanti Gazinosu Basmane, Tel.26179; Belediye Gazinosu Inciraltı, Tel 24229; Canlı Balık Gazinosu Bostanlı, Tel. 15834

Çamlık Senar Gazinosu Kültürpark, Tel. 24687, Hususi İdare Gazinosu Inciraltı, Tel. 24228; Kadifekale Gazinosu Kadifekale, Tel: 23042; Kristal Gazinosu 939 S. 12, Telş. 24660; Küçük Yamanlar Gazinosu Karşıyaka, Tel. 15636; Söğütlü Gazino Kültürpark, Tel; 25495; Şark Kahvesi ve Gazinosu, Rahmi-bey Parkı, Tel. 25080; Şule Gazinosu, Güzel-yalı, Tel.24073.

1967 yılında yayımlanmış bulunan İzmir Belediyesi'nin çalışmalarını anlatan kitapta ise, İEF Alanı içerisinde yer alan Kültürpark, "dünyanın en önde gelen parklarından birisi" olarak adlandırılırken, alan içerisinde yer alan turistik gece kulüpleri ile gazinoların yerli yabancı herkesin ilgi odağı olduğundan söz edilmektedir.

"Kübana, Mogambo gibi gece kulüpleri Fuar sezonundan önce başlayarak değişik program-

larla İzmir'in ilginç eğlence yerleri olmaktadır. Bunun dışında, yıl boyunca açık bulunan müzikli ve müziksiz gazino ve lokantalar, çay bahçeleri vardır. (...) Kültürpark ve İzmir Enternasyonal Fuarı içinde bulunan gece kulüpleriyle restoran, gazino, lokanta, çay bahçeleri ve pastahaneler aşağıda sıralanmıştır:

Gece Kulüpleri:

Kübana

Mogambo

Restoran, Gazino ve Lokantalar:

Ada Gazinosu

Göl Gazinosu

Dağ Gazinosu

Paraşüt Kulesi Gazinosu - Taverna Erol

Palmiyeler Altı Gazinosu

Mavi Saray Çay ve Kokteyl Salonu

Atış Poligonu Gazinosu

Küçük Göl Gazinosu

Minyatür Golf Kulübü Gazinosu

Çay Bahçeleri ve Pastahaneler:

Villa Çay Bahçesi

Akasyalar Çay Bahçesi

Yarım da Pastanesi

Hayvanat Bahçesi Kır Kahvesi."

Aynı kitapta, İzmir'deki lokanta ve gaziolar ise telefon numaraları ile Turistik ya da Lüks olma özelliklerine göre şöyle sıralanmıştır:

Abdullah Restoran	(L)	Atatürk Cd. No 286	36693
Ada Gazinosu	(T)	Kültürpark	33351
Belediye Gazinosu	(L)	İnciraltı	33441
Bergama Restoran	(T)	1. Kordondaki Ticaret Odası Otelı altı	35709
Bonjur Gazinosu	(T)	Cumhuriyet Bulvarı 197/C	24184
Dağ Gazinosu	(L)	Fuar içinde	33187
Efes Restoran	(L)	Gazi Osman Paşa Bul. No 48	33491

Erol'un Yeri	(L)	Atatürk Cad. No: 272	33328
Golf Restoran	(L)	Fuar İçinde	36115
Göl Gazinosu	(T)	Kültürpark	
İmbat Restoran	(L)	Atatürk Cad. No: 176	33739
İskele Gazinosu	(T)	Dikili	
Kale Gazinosu	(L)	Rakım Erkutlu Cad. No: 306	23042
Kübana	(T)	Kültür Park	35081
Mehmet Ali Restoran	(T)	Güzelyalı M.Paşa Cad. 1190	37134
Mogambo	(T)	Kültürpark	22488
Ömür Restoran	(L)	Plevne Bul. No: 1	33504
Reyhan Gazinosu	(T)	Plevne Cad. 9/A	26728
Santral	(L)	1368 Sok. No:4	32408
Selçuk Belediyesi Lokanta	(T)	Efes Harebeleri-Selçuk	
Şafak Restoran	(L)	Atatürk Cad. No:370/A	33538
Şato	(L)	Birleşmiş Mil. Cad. No:6	25080
Taverna Erol	(L)	Paraşüt Kulesi Karşısı	37507
Tilla Gazinosu	(L)	Karşıyaka Vpur İskeleyi	16948
Yengeç	(L)	Atatürk Cad. No:250	25654
Yeni Gar Lokantası	(L)	9 Eylül Meydanı No: 787	37406
Yeni Sibel Gazinosu	(T)	Atatürk Cad. 370/1	32839
Yeni Şükran	(L)	Anafartalar Cad. No: 61/1	24631
Yudum Restoran	(L)	Cumhuriyet Bul. No: 188	39283."

F U A R
AKASYALARDA
ÜCRETSİZ
PROGRAM
*
Mehmet Güçlü
Gülistan Okan
*
NUR - SEL
Konya Kaşık Ektibi
Harika Çocuk
ŞARLO HASAN
*
NEVZAT
GUYER
Her Caramba ve
Fuar Öcretleri
matineler
TBA: 37316

Mogambo denildiğinde, gerçekten bu gece kulübünün İstanbul'da da bilinen haklı bir ünü vardır. Öncelikle Mogambo, caz müziği ağırlıklı programlara yer veren bir gece kulübüdür. 1955-1957 arası Atuf Gönülşen, 1960'lı yıllarda ise Saffet Kuyaş tarafından işletilmiştir. Ayten Alpman, Mogambo'da ilk 1955 yılında caz müziği söylediğini iyi anımsıyor, "çünkü hamileydim. O zamanki eşim İlham Gençler de piyano çalışıyordu" diyor. Sanatçı yine Fuar Kültürpark'ta Göl Gazinosu'nda Yaşar Güvenir, Ekici Över Gazinosu'nda da Süheyl Denizci Orkestrası ile şarkı söylediğini anımsıyor, "müzik ve izleyici farklıydı o dönemler" diyor.

İzmir 1949 doğumlu Erdem Kandemir de, Mogambo'da icra edilen kaliteli Batı Müziği'nin tadını unutamayanlardan. "Lise yıllarımızdı. Mogambo'da kaliteli müzik yapıldığının ayırındaydık. Ne çare ki, oturduğumuz Karşıyaka'ya Fuar'dan kalkan otobüsün son saati gece 01.00'di, o nedenle programı her defasında yarım bırakmak zorundaydık. Programı yarım bırakmak zorundaydık, derken o yıllar öğrenciyiz; cepte öyle gazinolara, gece kulüplerine

girecek denli para ne gezer, ağaçlara tırmanır, öyle dinlerdik sanatçıları. Hiç unutmuyorum; bir defasında Mogambo'nun bekçisi bizi ağaçta yakaladı, ama derdimizin yaramazlık olmadığını, tersine gerçekten müzik dinlemek adına orada olduğumuzu anlamıştı. Anlayış gösterdi; bize, 'çocuklar, müşterilerimizi rahatsız etmemek koşuluyla olduğunuz yerden izleyebilirsiniz' dedi," diye anlatıyor. Erdem Kandemir'in, Mogambo'dan iyi anımsadığı sanatçı ise Engelbert Humperdinck ile Tome Jones arası sesi olan, 'İki Çift Laf', 'İnce Memed', 'Spanish Eyes' adlı şarkıları söyleyen esmer, uzun favorili, kıvrık gür saçlı, yakışıklı Tayfun adlı şarkıcı.

Mazhar Zorlu ile Mehmet Ali Çınar ise gazino hizmeti de veren (Münir Nurettin Selçuk her yıl konser verirdi) Kordon'daki Bergama Restoranı çalıştırmışlardır.

Bunların dışında yine IEF alanı içerisindeki Çamlık Beşir Gazinosu da iz bırakmış gazinolar arasında sayılmaktadır. Beşir Öge'nin, "Türkiye'nin en meşhur hanende ve sazandeleri incesaz, şan, varyete numaraları, hokkabaz ve illüzyonist. Her çeşit içki, nefis mezeler. Bir defa ziyaret ediniz çok memnun kalırsınız. Kültürpark-Lunapark arkası" şeklinde reklâmlar verdiği gazinosunun adını, Türk Sanat Müziği sanatçısı Müzeyyan Senar'a duyduğu ilgi nedeniyle Çamlık Senar olarak değiştirdiği İzmirlilerce iyi bilinir.

Karşıyaka Gazinoları

Turan Muşkara, anılarında 1935-36 yıllarının Karşıyaka nüfusunun ancak 8-10 bin, İzmir nüfusunun da 130 bin civarında olduğunu yazar... "O senelerde İzmir'in nüfusu 130 bin civarındaydı. Karşıyaka'da da Alaybey'den Papaz'a (Bostanlı) kadar sahil boyunca ve içeride Sogukkuyu'dan Hacı Hüseyinler ve Dedebaşı'na kadar uzanarak sınırlanan yerleşim sahasında 8-10 bin kişi oturmaktaydı."⁴⁴

Muşkara'nın anılarında Karşıyaka'daki gazinolar şöyle anlatılır: "İskele'nin yanında, bir belediye bahçesi vardı. Bahçede akşamları dondurma, keten helva, lokum filan yenir, sinalko (*Sunalko* adlı gazoz), gazoz, çay, kahve içilirdi. Çocukların cenneti idi o bahçe. Akşamları ise gazinolaşırdı. Zamanla içkili yerin etrafına panolar koymuşlardı. Bahçenin basit bir sahnesi vardı. Yaz akşamları Karşıyaka'nın deşarj yeri olurdu. Aileler toplanır saz, şarkı yürür giderdi. Bahçeye çok tanınmış saz heyetleri ve şarkıcılar da gelirdi. Fakat çoğu zaman kendi saz heyeti sahnenin önünde tertiplenir, sahneye hanendeler Menemen testisi gibi dizilir, sıra ile ayağa kalkıp şarkılarını türkülerini söylerlerdi. Iskele gazinosu senelerin akışı ile şekilden şekile girdi. Son zamanlarda KSK'li eski oyuncuların Kampana Rıza çalıştıyordu.

FUAR ÇAMLIK SENAR
AİLE BAHÇESİNDE
HER AKŞAM

A
H
M
E
T

S
E
Z
G
İ
N

HALK TÜRKÜLERİNİN YILDIZI
AHMET SEZGİN
Yıldızlar Her Sanatçının Uygur Aşkıdır
Yıldızlar Her Sanatçının Baki Aşkıdır
Türkçe'de ilk defa Söylenen ve Söylen GİRECEK GÜ
Söz: FAKİH ÇİÇEK KAZANCI
Halkın Çarşısı TERCİH KAZANCI
Söz: KAZANCI ÇİÇEK KAZANCI
NOV: Nispetiye Mühür Konağı'na Ak Gölge Tiyatrosunda
canlanmaktadır. Tel: 2778 - Rahat Tel: 2678

⁴⁴ Turan Muşkara. *İZMİR VE KARŞIYAKA ANILARI*. "Hayal Olan Oğuzel Günler" Yayına hazırlayan: Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu. İzmir-1998. Ükelmat A.Ş. basımı. S.8.

Bir de Osmanbey Bahçesi vardı sahilde, iskeleye iki sokak ötede. Bahçe sahilde olmakla beraber arkadan Ortamektep Sokakı'na da çıkışı vardı. Osmanbey Bahçesi'nin mülkiyeti sözleri uzundur. Bahçe park oldu, çocuklar oynadı, gazino bahçesi oldu; pasta, dondurma yendi, sahne yapıldı gazino oldu, pist yapıldı dans edildi. O pistte folklorik oyunlar, Kazaska filan oynandı. Sonra yazlık sinema da oldu, temsil de verildi. Gene de şöhreti Sami Bey'in pastanesi kadar olmadı.

Bir ara Papaz'da da (Bostanlı) iskele yanında bir bahçe açılmıştı. İçki içilir, balık yenir, alaturka ve Rumca şarkılar dinlenirdi. Karşıyaka'nın sahneleri, gazinoları, eğlence yerleri anılarımda yerleştiği şekilleriyle bunlardan ibarettir.⁴⁵

Yaşar Ürük ise, "Şu Bizim Karşıyaka" adlı kitabında, Karşıyaka sahilinin özellikle 1930' lu yıllarda en gözde eğlence yeri olduğunu yazar:

"Özellikle 30'lu yıllarda Karşıyaka sahili İzmir'in en gözde eğlence yeridir. İzmirli eğlenceseverler, "Ne yapmalı, nereye gitmeli" derken kendilerini bir Körfez vapurunda bulur ve soluğu Karşıyaka'da alırlar. Hatta bu yıllarda bu tür Karşıyaka tutkunları için dillerde dolaşan bir tekerleme bile vardır: "Sağa fiyaka, sola caka, üç millik mesafeyi kırk dakikada aşarak ver elini Karşıyaka."⁴⁶

Dönemin Karşıyaka'sında Kaf Sin Kaf Lokali'nin dışında akşamcılarının takıldığı en önemli mekân Hakkı Piriyyoti'nin gazinosudur. Kapiya yaklaştığınız zaman sizi sol omuz yukarıda, sağ omuz düşük biçimde tam bir caka ile gazinonun ünlü şef garsonu Parlak Ali "buyrun beyim" diyerek karşılar. Ali'nin ardına düşüp gazinodan içeriye girdiğiniz zaman sakın ola oldukça nezih ve her tarafı pırl pırl bir yer göreceğinizi sanmayın. Birbirine oldukça yakın masalar ve tahta sandalyeler üstünde istiflenmişcesine yığılmış insanlarla dolu bir salondur burası. Ancak mezeleri enfestir. Kıyıda köşede boş bir masa bulup yerinize oturduğunuzda hızla yapılan rakı servisi arasında çevreye de bir göz gezdirebilirsiniz. A, o da ne? Ne kadar da yüksek bir sahne! Hem çok yüksek hem de oldukça küçük. O küçücük sahnede tepelerinden tavana asılmış gibi duran bir saz heyeti.

Bu arada hemen yandaki mutfakta kızaran balıkların dumanları saz heyetini bürümüş. İnsanlar hayal meyal seçiliyor ama yine de bu saz heyetinde İzmir'in oldukça tanınmış sanatçıları var. Sol kenarda Mestanizade kemanî Bülbul Hasan, yanında bestekâr Panço Mehmet Metin, onun yanında ise udi Kasabalı Mehmet ve en sağda hoca Gülbenkyan. Saz heyetinin önünde ise üç lâtif bayan. Dilerseniz onların da adlarını sayalım. İlki Nuriye Fattan, ortadaki Nadide Sultan ve üçüncüsü Nadide Kıvrıran. Evet, yanlış okumadınız. Adların üçü de doğrudur. Günümüzden altmış yıldan fazla bir zaman önce Karşıyaka sahillerinin de bir Nadide Sultan'ı vardır. O da günümüzdeki adaşını aratmayacak muhteşem göğüslere sahiptir. Sırası geldiği zaman oturduğu iskemleden kalkan Nadide Sultan, kendisine çok yakışan kırmızı elbisesi ile sahnede alevden bir sütun gibi yükselir ve Hak-

⁴⁵ Turan Muşkara. A.g.y. s.20-21.

⁴⁶ Yaşar Ürük. *Şu Bizim Karşıyaka*. (Cordelio'nun Karşıyaka Oluşunun Küçük Tabloları) Atadost Yayınları. Haziran-1999, 1. Baskı s. 35.

kı'nın gazinosunda ortalık birbirine girer. Ağzı bir karış açılmış biçimde Nadide Sultan'ı kulaklarıyla dinleyip, gözleriyle izlerken bırakın önündeki rakıyı yudumlamayı, sandalyasından yıkılan ya da yüzü koyun düşenlerin sayısı belli değildir.

Gazinocu Hakkı, müşterisinin ilgisinden memnun, ağzı kulaklarında yanınıza yaklaşıp ve size de onaylatmak ister:

-Curmiş misindir be cankom bu kızcağz nasıl ukur?"

Karşıyaka sahilinin şen sesi Nadide Sultan söylerken saatin nasıl geçtiğinin farkına varılmaz. İzmir'den gelenler son vapurla dönerlerken kulaklarında kırmızı elbiseli kadının kendilerini en çok coşturduğu türkü hâlâ çınlamaktadır:

"Eminem de Eminem, çakır Eminem..."

Yine 30'lu yılların Karşıyaka sahilinde yaz aylarında gazino sayısı birdenbire artmaktadır. Bir çok gazinoda da saz heyeti ve okuyucular vardır. Gelin bu bölümdeki söyleşimizi biraz daha renklendirelim ve bu gazinolardan birinde geçen ve gazete sütunlarına da yansıyan bir olayı birlikte izleyelim:

Sıcak bir Temmuz akşamı, sahil gazinosunda oldukça kalabalık bir izleyici vardır. Sahnede de Saadet Hanım şarkılarını söylemektedir. İzleyicilerin arasında sahneye yakın bir yerde oturan Hamit adında bir adam yerden alıp avucunda topladığı küçük çakıl taşlarını birer birer az ötesinde şarkı söyleyen Saadet'in bacaklarına atmaya başlar. İsabet ettirmede oldukça başarılıdır. Hiç ıskalamaz.

Saadet Hanım ilk taş aldırılmaz. İkinci minik taş gelince bir muzip sivrisineğin azizliği sanır. Ancak taşların ardı ardına gelmesi üzerine ne olduğunu anlar ve kaş göz ederek sahne kenarına çağırdığı baş garsona şarkının bir boşluğunda durumu anlatır. Başgarson da az ilerdeki emniyet görevlisinin yanına giderek onu göreve çağırır. İsabetli taş atıcısı Hamit'in yanına giden polis memuru kısa ve öz konuşur:

-Kalkınız!

-Kalkmam!

-Kalkacaksınız!

-Kendi rızamla kalkmam! Zorla kaldırırsanız o başka!

Bunun üzerine "zorla" kaldırılan Hamit, karakola götürülür ve bu götürülme eylemi sırasında oluşan çeşitli güreş pozisyonları, gazinonun diğer müşterilerini rahatsız eder. Hemen işlem yapılan Hamit suçüstü mahkemesine sevk edilir. Bu arada şikâyetçi Saadet Hanım da mahkemeye getirilir. Hâkim, bayan Saadet'e sorar:

-Ayağınız acıdı mı?

-Pek değil.

-Size göre bu işi neden yapmış olabilir?

-Efendim, önceleri bu beyin eliyle bir işaret yaptığını sanıp, herhalde benden bir şarkı söylememi istiyor, diye düşündüm. Oysa dinleyicilerin dışardan şarkı istemesi yasaktır.

Hâkim suçluya döner:

-Son söz senin. Savunmanı yap!

Ayağa kalkan Hamit, ciddi bir tavırla konuşur:

-Ben "Figani" şarkısını çok severim. Bu şarkıyı söylemesi için ellerimle işaret yaptım. Dışardan sipariş etmek yasak diyorlar. Oysa söylenen bütün şarkılar, kantolar hep müş-teriler tarafından ısmarlanmadır. Binaenaleyh, meselede hiçbir şey yoktur.

Hâkim düşünür ve suçlunun derhal tutuklanarak üç gün müddetle hapse konulmasına karar verir. Hamit de gazinodan, evi yerine cezaevine gönderilir.

40'lı yılların başlarına kadar bu tür gazinolarda saz heyetinin önüne dizilen kadın okuyucuların hem toplu hem de tek tek şarkı söylemeleri sırasında oluşan sevimsiz olaylar neredeyse yurt çapında yayılma gösterince İçişleri Bakanlığı bir genelge çıkarır. İçkili yerlerde şarkı söyleyen bazı kadınların sarhoş erkeklerle kaş göz etmeleri yüzünden çıkan rezalet ve hatta cinayetlerin de bu kararda etken olduğu anlaşılmaktadır.

1943 yılı Mayıs ayı tarihli bu genelgeye göre içkili ve çalgılı gazino ile birahanelerde saz heyetlerinde, sahnede sıra sıra dizilmiş kadın okuyucular bulunması yasaklanır. Buna göre sahnede ancak iki kadın bulunacak ve bunlar da şarkılarını bitirdikten sonra sırası gelen diğer iki kadın sahneye çıkacaktır. Bu tarihten itibaren Karşıyaka sahilinde de sahneye aynı anda iki kadından fazla okuyucu çıkmaz. Birkaç yıl sonra da bu biçimde sahneye çıkılması geleneği ortadan kalkar.

40'lı yılların sonuna doğru yaz aylarında iskele yanındaki Yalı Gazinosu'nda Kaf Sin Kaf'lılar tarafından "Yeşil-Kırmızılılar Gecesi" yapılması gelenek haline gelir. Bu gecelerin mehtaba rastlaması şarttır.⁴⁷

İzmirli yazar-şair Attilâ İlhan

Attilâ İlhan, Karşıyaka Gazinolarını iyi anımsayanlardan. Karşılıklı söyleşimizde tatlı tatlı anlatarak bizi o yılların Karşıyaka'sına götürüyor:

Yaşar Aksoy da, "Karşıyaka ve Kaf Sin Kaf Tarihi" adlı, 1988 yılında yayımladığı kapsamlı çalışmasında, Karşıyakalı, o yıl 84 yaşında olan İtalyan Madam Ada Fragiaco'nun anılarını aktarır: Alaybey Sahili'ndeki Ada Apartmanı'nda oturan

⁴⁷ Yaşar Ürük. A.g.y. s. 38.

Madam Ada (*Karşıyaka'nın ünlü dışçilerinden Eduard Granier'in kızı*), o dönemlerin Kordelyo'sunu şöyle anlatır Aksoy'a:

Kordelyo, bir hayal beldesi gibiydi. İzmir'in, karışık ve politik ortamı onda yoktu. Herkesin, Müslüman olsun veya olmasın, canciger sevgili olduğu Kordelyo'da insanlar, mutlu ve sevinçli idiler. Sahilde, şimdiki Etibank'ın bulunduğu köşede, yâni Aya Ana Sokağı'nın başında köşkümüz ve karşısında ise banyomuz vardı. (Ankara İlköğretim Okulu Sokağı)

Pırl pırl bir denizimiz vardı. Sahilden bakınca isparozların, kefallerin parladığını görürdük. Tahta vapur iskelesinden para atınca dipte net biçimde görünürdü. (...)

Kordelyo'da insanlar en temiz elbiselerini giyerek, sahilde piyasaya çıkarlardı. Bayanlar, bembeyaz kostümler içinde, çok sık şapkalar ve zarif ayakkabılar giyerlerdi. Beyler ise, yine beyaz keten helva şapkalarla boy gösterirlerdi.

1910'larda şimdiki Melek Sineması'nın adı Venüs Sineması idi. Hoparlörü yoktu. Sesiz Avrupa filmleri getirilirdi. Tam karşısında, deniz kıyısında Venüs Cafe bulunurdu. Venüs'ten sonra yan yana üç tane Cafe vardı. En sondaki (Yapı Kredi Bankası) Horalambos'un Cafe Birahanesi idi. Şimdiki İş Bankası köşesinde ise iki tane yan yana Cafe Restaurant vardı. Sonra iki ev ve yemekli lüks Otel gelirdi. Şimdiki Halk Eğitim Merkezi olan Otel'in alt katında sinema ve açık hava patinaj sahası vardı. Genç kızlığımda bol bol patinaj yaptım orada. Vijj diye kayıp giderdik. Üst katta muhteşem balolar verilirdi.

Karnaval zamanı Cumartesi akşamları yer yerinden oynardı. Genç kızlar, en güzel tuvaletlerini giyerdi. Sahilde şenlik olurken, biz dans pistlerinde gençlerle dans ederdik. Laf aramızda, elimde bir liste olurdu, gençler benimle dans etmek için önceden sıraya yazılırlardı. Piyanolarımızı (pedallı ilk piyanolar) İhtiyar Rozzati çalardı. Sabahlara kadar dans ederdik. O danslar nerde şimdi?.. Her neyse, çok büyük dostluk vardı o zamanlar...

Osmanbeyzade Parkı'nın önünde kafeterya, arkasında ise iki dans pisti ve tiyatro vardı. Taa Budapeşte'lerden, Paris'lerden gösteri grupları gelir, temsiller verirlerdi.

Pazar günleri, Bostanlı gazinolarına lokma yemeğe gidilirdi. Şimdiki Yat Kulübü'nün karşısındaki sahil cafelerinde bira içilirdi.

Aya Triada düzlüğünde (Gümüşpala'nın alt kısımları), açık havada şenlik olurdu. Laternalar, davullar, politekyalar şakırdar, daha çok fakir fukara tabaka eğlenirdi...⁴⁸

Yine aynı kitapta 56 yaşındaki Nusret Derman'da, eski Karşıyaka'yı anlatırken, 1930-40'lar Karşıyakası'nda gece yaşamının daha çok iki gazinoda yoğunlaştığından söz eder:

"Vapur iskelesinin hemen dibinde bir 'Çalgılı Bahçe' vardı (*Tillâ Gazinosu'nun bir zamanlar yer aldığı, şimdiki iskelenin sağındaki alan*). Yaz geceleri musikişinaslar burada keyif çatar, Kafkas ekipleri 'Kazaska' oynardı. Günümüzde Bostanlı dolmuş duraklarının

⁴⁸ Yaşar Aksoy, *Karşıyaka ve Kaf Sin Kaf Tarihi* - 1988.

karşısındaki çocuk parkında bulunan 'Osman Bey Gazinosu' ise daha ekâbir aile ve kodaman kişilerin müdavimi olduğu bir samimi köşeydi.⁴⁹

Aksoy, kitabının 27 sayfasında da 1900 yıllarının Karşıyaka panoramasını çizerken, Vapur İskeleyi'nin hemen karşısındaki Kemalpaşa Caddesi'nin girişinde, sağda, şimdiki İş Bankası'nın olduğu yerde yan yana iki gazino olduğundan söz eder.

"1900 yıllarında Karşıyaka Vapur İskeleyi'nin hemen karşısındaki caddenin sol köşesinde, 'Figo'nun Birahanesi' isimli bir Rum Meyhanesi vardı. (...)

1925'de Figo'nun Birahanesi'ni Aziz Bey isimli biri, gazino olarak işletmeye başladı. Üst katında kağıt oynanan bu gazonun karşı köşesindeki gazonları da aynı kişi çalıştırmıştır. 1930 lu yıllara doğru bu gazonlar el değiştirdi ve aynı Türk sahiplerinin elinde gittikçe ünlendi.⁵⁰ Aksoy'un belirttiğine göre Hanımın Kahvesi ve Giritlinin Kahvesi ise geceleri gazino olarak işletilmektedir.

Yine İskele'nin karşısındaki Halk Eğitim Merkezi'nin alt katındaki sahneli salon, Meşrutiyet yıllarında Levanten Gazinosu olarak kullanılmış, 1936'da Halkevleri kurulunca yine tiyatro çalışmalarına sahne olmuştur.

Yaşar Aksoy, aynı kitabın 39. sayfasında ise iki sayfa olarak "Karşıyaka'nın eski gazonları" başlığı altında şunları yazar:

Kubbede kalan bir hoş seda idi Karşıyaka geceleri... Bir yanda sedef gibi parlayan mehtap, öte yanda şıkır şıkır şakıyan bir deniz... Sahil boydan boya piyasaya çıkanlarla dolup taşardı... Ve gazonlardan kanunlu, akordeonlu nağmeler uçuşup dururdu.

Eski Karşıyaka'nın en ünlü gazonları, şimdiki Halk Eğitim Merkezi'nin bulunduğu binadaki Eski Levanten Gazinosu, Sahil Gazinosu, Osman Bey'in Gazinosu, Bostanlı'daki Kôr Ahmet'in Gazinosu idi. Bu arada irili ufaklı birçok gazonunun da gelip geçtiğini kay-

Karşıyaka Sahil Gazinosu

⁴⁹ Yaşar Aksoy, A.g.y

⁵⁰ Yaşar Aksoy.,A.g.y.

dedelim. 1940'lar civarındaki en ünlü meyhane ise Kemalpaşa Caddesi üzerindeki Celâl'in Meyhanesi idi. 1965'lere kadar ününü korumuştur.⁵¹ (Ben de 10-15 yaşları arasında bu gazinoyu gayet net anımsarım. Caddede üzerinde merdivenle çıkılan, üzeri, İzmir'e özgü bir tür sarmaşık bitkisiyle örtülmüş, caddeden gelip geçenlerin seyredilebildiği, rakı kokusunun aşağıya yayıldığı, hele hele Mayıs ayında dayanılmaz olduğu bir gazino idi. Şimdi bol dükkân ve büro yığınının oluştuğu bir beton yükselti, bir ucubedir. LD)

Yaşar Aksoy'un kitabından okumayı sürdürüelim:

"Karşıyaka Sahil Gazinosu: Şimdiki Tillâ (o da yok artık. LD) Gazinosu'nun bulunduğu yerde, yarım asır kadar önce Karşıyaka Sahil Gazinosu isimli ünlü bir aile gazinosu bulunurdu. Daha önce ise, Mezeci Razi isimli dillere destan bir meyhanecinin büfesi vardı. Yaz akşamları bu büfede ayakta içilirdi. Hatta, rivâyet olunur ki, Hafız Burhan, İsmet Gazinosu'ndan gazeli patlattı mı, mezeci Razi'nin akşamcıları bu yakadan ah'ları, vah'ları öte tarafa yallah gönderirlermiş. İsmet Gazinosu, Konak'ta, şimdiki Orduevi'nin yerinde babayiğit bir meşk meclisi idi. İstanbul'daki Türkuaz veya Çakıl Gazinoları ile aşık atardı.

Neyse, biz yine konumuza gelelim. Ne zaman Sahil Gazinosu, vapur iskelesinin yanına demir atmış, bizim Mezeci Razi, gazinonun mutfağında çalışmaya razı olmuş. Ne yapsın, barakada mezecilik yapsa topu atacak. Çünkü, tüm Karşıyaka akşamcılarında artık gazino türü, çalgılı âlemlere doğru zapt edilemez bir şahlanış başgöstermiş.

İşte böylece, Sahil Gazinosu başlamış sahilin tozunu atmaya Efendim, o ne çalgılı ziyafetlerdir, o ne nezih ailece meşkleridir, o ne Kürdilihicazkârlı acem aşırân peşrevleridir!... Millet, kuyruktadır Sahil'e gelip felekten bir gece çılamak için. Şemsi Yastıman burada ünlenmektedir. Dömbüllü İsmail, taa İstanbullulardan gelip ortaoyununu icra etmektedir. Şarkılar, hep birlikte aile söylenmektedir. İzmirli ve Kokaryalılarından, Sahil Gazinosunun ünlü böreğini yemek için kopup gelenler vardır. Darbuka dümbelek havaları ile Viyana valsleri at başı koşuşmakta, kibirli ve ibikli levantenlerin tango gösterileri, Hacı Arif Bey'in voli ve davudi nağmelerine karşıp uçuşmaktadır!..

Bu hay huy arasında, gazinonun sahibi rahmetli Kenan Lahur, kendi elleri ile gazinonun çevresine küçücük palmye fidanları dikmekte ve bıkıp usanmadan bu fidanları fışkıyeli kova ile fış fışlamaktadır. Uyanın hey Karşıyakalıları, uyanın!.. İskele civarındaki kraliçe palmyeleri Kenan Lahur'a borclusunuz... Bakkallık ve baharatçılıktan sonra gazinoculuğa başlayan ve Foto Ar'ı da ortak edinen Kenan Bey, gazinosunun içinde eğlenince gırla giderken, dışarıda palmyelerin başında el de değnek yaramaz çocukların tahribatına karşı nöbetçi beklerdi. Allah rahmet eylesin, gönlü ormanlık, palmyelik olsun!(...)

Osman Bey'in Gazinosu

Şimdi, 1920 tarihli eski bir İzmir gazetesinde çıkan bir ilânı okuyalım:

Yurdumuzda tanınmış seçkin sanatçılardan oluşan Alafranga takımının Cuma ve Pazar günleri çaldığı müzik parçalarını dinleyerek saf ve temiz hava almak isteyenler Kar-

⁵¹ Yaşar Aksoy, A.g.y.

şıyaka Yalı Caddesi'nde, çam ve hurma ağaçlarıyla çevrili Belediye Yalı Parkı'na koştukları. Yeni açılan bu parkta her türlü dinlenme sağlanmış olup, her çeşit soğuk meşrubat bulunur..."

Günümüzde bu Yalı Parkı bomboş bir vaziyette olup, Bostanlı dolmuş duraklarının karşısında bulunmaktadır. Cumhuriyet'ten önce Belediye Yalı Parkı olarak ünlenen burası, daha sonra Osman Bey isimli biri tarafından gazino olarak kullanılmıştır.

1930'lu yıllarda, programlı çalgılı akşam safalarının düzenlendiği Osman Beyin Gazinosu, Levantenlerin ve Türklerin aileleri ile geldikleri nezih ve saygın bir gazino idi.

Karşıyaka Kulübü

Bu Kulüp, Karşıyaka Spor Kulübü'nden ayrı olarak, aydınların ve tüccarların toplanıp eğlendikleri bir özel kulüptü. Iskele karşısındaki şimdiki Halk Eğitim Merkezi binası Yunan işgalinden önce Levanten Gazinosu idi. Gazinonun altında sinema vardı. Sinemada daha sonra yangın çıktığı için restore edilip tiyatro olarak kullanılmıştır.

9 Eylül'den sonra bu binanın birinci katına Karşıyaka Kulübü, üst katına ise bir dernek yerleşti. O yıllarda Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt, Karşıyaka'dan arabası ile geçerken üst kattaki derneğin camlarını yaylın ateşine tuttu.

Karşıyaka Kulübü, levantenlerin de devam ettiği nezih ve saygın bir eğlence yeri idi. Akşamları piyano eşliğinde hoşça vakit geçirilir, yemek yenirdi. İstanbul-İzmir seferini yapan Gülcemal Vapuru, her perşembe İzmir'e yanaşırdı. Vapurun orkestrasını idare eden Mehmet Bey, perşembe akşamları kulübe gelir ve eğlenciyi artırır. Zamanın Polis Müdürü Şahin Giray, Astik isimli bir levanteni tokatlayınca bütün ecnebi kulüpten ayaklarını çektiler. (...)

Bostanlı Rum Gazinoları

Osmanlılar zamanında Karşıyaka'nın Papaz semtindeki kıyılarında boy boy sıralanan Deniz Gazinoları, Rumlarca işletilmekte ve İzmirlilerin büyük ilgisini çekmekteydi. Haftanın cuma ve pazar günleri halkla dolup taşan bu gazinolarda, hemen her çeşit balık mezeleri, kalamar, ördek çorbası çok ilgi görmekteydi.

Daha sonra bu gazinoları Kör İsmail isimli bir Türk çalıştırmıştı.⁵²

Burada ilginç olan şudur: Öncelikle 'Gavur İzmir' eğlenceye düşkün, coşku ve neşeyi ön planda tutan insanların kentidir. Kentte yerleşik azınlıklarla içli dışlı yerli halk bu tür eğlencelerde batılı anlamda eğlenirken, yalın yurttaşlar da kendi sosyal yapılarına uygun eğlence yerlerini seçerler. İzmir'in eğlenceye düşkün olduğunun bir önemli göstergesi de, kentteki alkol üretimidir. Yüzyılın başında, 1918 yılında üretim yapan rakı fabrikası sayısı tam 42'dir. Bu fabrikaların tamamı azınlıklara aittir. 22 tanesi Rumlarındır. Maltız-

⁵² Yaşar Aksoy. A.g.y.

lar semtinde 9 konyak fabrikası bulunmaktadır. Ayrıca Darağacı semtinde bulunan bira fabrikasının çıkarmakta olduğu 'Aydın Birası' hayli ünlüdür. Kurtuluş Savaşı sonrası yabancılara ait rakı fabrikalarının büyük bölümü kapanırken, bazılarını Türk işadamları satın alır. Bu üç fabrika, rakıya devlet tekeli konuncaya değin üretimlerini sürdürürler. 1920'li yılların sonunda öncelikle birbiriyle rekâbet durumunda olan üç marka "Kabadayı", "Muhabbet" ve "Halk"tır. Özel bir imbibik sistemi geliştiren Steven adındaki uzman, bu fabrikaların paylaşmadığı bir teknik adamdır. Steven, Muhabette rakı fabrikasında görev yaparken Kabadayı Rakı Fabrikası'na geçer, ardından yine Muhabbet'e döner. Muhabbet, ilerideki yıllarda rakiplerinden Halk Rakı Fabrikası'nı satın alacaktır.

1930'lu yılların başlarında ise Aydın'da Hamdi Hakkı Bey'e ait olan, Mezarlıkbaşı Karakol karşısında Suphi Ziya Bey'in ana bayiliğini yaptığı Nermin adlı rakı da ünlüdür. Bu sıralarda piyasaya " Karşıyakalı" "adlı rakı girer. Yalı Caddesi 189 numarada kurulu fabrikada üretilen "Kibar" "özellikle de "Kibar 10" markalı rakı unutulmaz markalardandır. Dönem içerisinde ise Eczacı Hasan Fehmi Bey, sahibi bulunduğu 'Muhabbet' Rakısı'nın adını "Yeni Kibar" olarak değiştirir. Bu arada Gaziler Caddesi Çolak Sokak'ta üretim yapan fabrikada da "Salon" markasıyla aynı bir rakı üretilmektedir. Hemen ardından, Anadolu Üzüm Şirketi, 160 kuruş etiketle "Güzelyer Rakısı"nı piyasaya sürer.

Sayısız hayli çok olan rakı fabrikalarının birbirleriyle rekâbetleri işin ikramiyeye değin varmasına neden olur. 1932 yılı Mayıs ayında, Anadolu Üzüm Şirketi, 'Güzelyer Rakısı'nı ikramiyeli olarak piyasaya sürer. Bu rakıların kiloluk şişelerinde onar lira, yarım kiloluklarda beşer lira, 250, 225 ve 200 gramlık şişelerde ikiye lira ve yüz gramlık şişelerde ise birer lira ikramiye vardır. Rekabetin ardından önce Yüksek ardından da Kafadar rakıları çıkar. Bu markalara eklenen diğer bir marka Yamanlar Rakısı'dır.

Osman Bey Gazinosu'nu anımsayanlardan birisi de Nigâr Altınay (doğumu 1923) hanımefendi. Her yaz dinlencesinde memleketi Salihli'den Karşıyaka'daki anneannesinin yanına geldiğinde Osman Bey Gazinosu'na gittiklerini, burada Hamiyet Yüceses'i, Suzan Güven'i dinlediklerini aktarıyor..

Nigâr Hanım'ın oğlu, çok zengin bir müzik kütüphanesi ve arşivi sahibi Recep Altınay ise, bizi daha sonraki yıllara götürüyor. Recep Altınay, öncelikle Münir Nurettin'in, zamanında bir yerlerde anlattığı ufak ama çok önemli bir ayrıntıyı unutmamış:

"Bir konserinde Münir Nurettin Selçuk'tan dilekte bulunan izleyici, 'Üstâdım, taksim ferahnak olsun, eviç olmasın' diye istekte bulunmuş. İşte böyle bilinçli dinleyici varmış", diye aktarıyor ve "ben de Karşıyaka'da, tren istasyonunun yanındaki Zübeyde Hanım Caddesi üzerinde, 1970'li yıllara değin var olan birbirine bitişik Hayal ve Beyazıt sinemalarında Saim Sinan'ı, Mediha Demirkıran'ı, Yıldız Ayhan'ı, Ahmet Gazi Ayhan'ı, Neşe Karaböcek'i izledim" diyor. "Her yıl Fuar bittiğinde, sanatçılar Hayal ve Beyazıt sinemalarında birer gece konser verirdi. Hatta Hayal'de, Hababam Sınıfı'nı Ulvi Uraz Tiyatrosu'ndan ve Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz'ı izlemiştim" diye de o yılların kültür canlılığını örnekleriyle aktarıyor.

1970'li yıllarda İzmir Gazinoları

İzmir gazinolarına 1970'li yıllarda bakıldığında dönemin kendine özgü koşullarına koşut bir kültür yitmesinin olduğunu, özellikle de sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı ekonomideki 'kötü para iyi parayı piyasadan kovar' örneğinde olduğu gibi bir dönem görkemli, bir kültür unsuru olarak göze çarpan İzmir gazino geçmişinin tarihe karıştığını görmekteyiz. Özellikle de gazinoların İzmir'in ünlü Kordonboyu ile Karataş-Güzelyalı sahil şeridinden tümüyle silinip salt İzmir Uluslararası Fuar Alanı içerisine toplandıkları, en çok da Fuar'ın uluslararası ölçekte açıldığı 20 Ağustos-20 Eylül tarihleri arasında iş yaptıkları bir olgudur artık. Ayrıca süreç içerisinde nitelikli sanatçı yitiminin de hayli fazla olduğu, bunun yerine sonradan ses ve sahne sanatçısı olanların, özellikle sinema dünyamızın ünlülerinin ya da türlü skandallarla kamuoyu önüne çıkmışların (*İmamın Karısı örneğinde olduğu gibi*) sahneleri doldurdukları bizzat konunun uzmanlarınca dile getirilmektedir. Nitekim, yılların tambur sanatçısı Sayın Sadun Aksüt de, 'Alkışlarla Geçen Yıllar' başlığı altında kaleme aldığı anılarında⁵³, (*herkesin konusuyla ilgili anılarını yazması, belgeleri koruması son derece saygı uyandırıcı bir olgu. Ayrıca da geleceğimizin doğru biçimlenmesi adına ne de çok önem taşıyor. LD*) bu konudaki haklı eleştirilerini, sanatın gazinolardan dışlandığını içeriden birisi olarak uzun uzadıya aktarıyor.

Ayfer Tunç da, "Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek" adlı, 1970'li yılların yaşanışını anlatan kitabında bu görüşümüze katılıyor, "50'li ve 60'lı yılların nazik, seviyeli, ailece gidilen gazino ortamı, o yıllarda gazinolarda çalışmış kişiler tarafından her fırsatta anlatılıp övülürdü." diyor. Tunç'un kitabından okuyoruz:

"70'ler eğlence hayatına gazinoların yön verdiği yıllardı. (...) 80'lerde gazino dünyasının sonunun gelmesiyle birlikte, 70'lerin epeyce canlı olan gazino hayatı, kör göz-badem göz muamelesi gördü. Övüle övüle bitirilemedi. Oysa özellikle Zeki Müren'in Kitsch'i sahneye taşınması ve büyük kabul görmesiyle birlikte, o bahsedilen seviyeli gazino hayatı bitmiş, gazino müzik kültürünün değil, yeni biçimlenen bir hayat tarzının parçası olarak tanımlanır hale gelmişti.

70'lerde de gazinolar, yine büyük şehirlerin malıydılar. Küçük şehirlerde ünlü asolistlerin sahne aldığı gazinolar yoktu. Batı'nın küçük şehirlerinin zenginleri sık sık maale İstanbul'a giderler, bir gazinoda ünlü şarkıcıları dinleyip dönerlerdi. Bunu yapacak gücü olmayan orta sınıflar ve gazino kültürünü seviyesiz bulanlar için Türk Sanat Müziği'ni dinlemenin yolu plaklardan ve radyo-televizyondan geçiyordu. Ama radyo ve televizyonda Türk Sanat Müziği TRT denetimi altındaydı. Nitelikli Türk Sanat Müziği şarkıları radyo sanatçıları tarafından, üzerlerine ölü toprağı serpilmiş gibi okunduğu için tat vermezdi. Gazinolar ve gazinolarda yaşanan ıra kavgaları o yılların en büyük magazin malzemesiydi. Hangi gazinonun kiminle anlaştığı, hangi asolistin altında hangi sanatçıların çıkacağı, filancanın neden kadrodan çıkarılıp yerine falancanın neden alındığı magazin düşkünlerini günlerce oyalardı. Lunapark Gazinosu, Maksim Gazinosu,

⁵³ Sadun Aksüt, *Alkışlarla Geçen Yıllar*, "Hâtırat", Aksoy Yayıncılık, 1. Baskı. İstanbul-Mart 2000.

Bebek Gazinosu arasında ekipler gider gelir, hele Fuar zamanı İzmir'deki gazinoların assolist kapma yarışları gazetelerde tefrika halinde yayımlanırdı.⁵⁴

Burada hemen Taş Bebek diye adlandırılan Gönül Yazar'dan bir anı aktarmakta yarar var. Bilindiği gibi Yazar, içi dışı apaçık, düşündüğünü yapmacıksız ve çekinmesiz söyleyiveren kimliğiyle de tanınır ve sevilir. Zeki Müren'in alt sanatçı kadrosunda yer aldığı bir programda, kendisinden sonra sahne alan, 45 numara ayakkabı giyen diğer sanatçı ile sıralama nedeniyle arasında bir anlaşmazlık vardır. Sahneye çıkacak olan sanatçıların sıralamasını yapan Müren'e bir gün dileğini iletir Gönül Yazar, "Zeki Bey, lütfen şu kocaman ayaklı ile yerimizi değiştir. Ben sahneye dinleyenler sürekli peynir, sucuk istiyorlar garsonlardan, şarkımı dinlemiyorlar. Beni daha geç saate alır mısınız?" der. Müren, usta bir sanatçı olmanın ötesinde usta bir politikacıdır da aynı zamanda, "Aman Gönülcüm, sen yine de hâline şükret. Bak ben en son çıkıyorum. Bende de izleyici hesap pusulası istiyor ve gazino yönetimi ile hesap nedeniyle tartışıyor. O nedenle sen haline şükret" der.

Yine Tunç'un kitabından okumayı sürdürüyoruz:

"Zeki Müren'in bir gazinoda sahneye çıkması başlı başına olaydı. Gazeteler pazarlıkların, anlaşmaların bütün ayrıntılarını saat saat yayımlamanın yanı sıra, Zeki Müren'in gardırobunda bulunan giysilere bile sayfalarca yer verirler; Müren de rengârenk, pullu, taşlı, acayip vatkalı, kuyruklu, tüylü bluzlardan ve pantolonlardan oluşan *kitsch* giysilerini gazetecilere takdim ederdi. En ünlü giysisi gümüş lame, yüksek topuklu çizmelerle tamamlanan mini şort ve bluzdan oluşan bir 'bütünlük'tü. Müren, yapma çiçeklerin ya da otrişlerin eşlik ettiği giysilerine 'mavi dünya, pembelem, efsane' gibi adlar da koyardı.

Behiye Aksoy, Gönül Yazar, Gönül Akkor, Muazzez Abacı, Kamuran Akkor, Ahmet Özhan,

İEF alanı içerisindeki Manolya Gazinosu Zeki Müren'in adı ile özdeşleşmiş bir gazino idi.

Sanatçının, Ağustos 1965'te yayımlanan çok özel gazino ilânında kostümlerinin adlarına bile yer verildiği görülüyor

⁵⁴ Ayfer Tunç, *Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek*, 70'li Yıllarda hayatımız. YKY 10. Baskı-İstanbul-Mayıs 2001.

Bornovalı Nuri

Emel Sayın, Seçil Heper gazinoların gözde assolistleriydi. Assolistlere televizyonda da başköşe verilirdi. Osman Kavran ve Fahrettin Aslan da dönemin ünlü gazinocuları olarak hatırı sayılır bir şöhrat sahibiydiler.⁵⁵

Evet, İzmir gazinolarının 1970'li dönemlerine baktığımızda konunun canlı tanığı olarak karşımıza Osman Kavran veya Fahrettin Aslan denli ünlü İzmirli gazino işletmecisi Bornovalı Nuri adıyla tanınan Nuri Yalçuk çıkıyor. Nuri Yalçuk, bir yandan eskinin sanatçılarını ve sanat ortamını aradığını karşılıklı görüşmemiz sırasında, "eski imkânlar da bitti. Eski sanatçı da bitti "sözleriyle bize ifade ederken, bir yandan da işletmeci olarak hep birbirini kovalayan krizlerden etkilenmemek, gazinoların iş yapabilir gücünü artırmak adına film artistlerini sa-

ne artisti yapma geleneğini kendisinin başlattığını ifade ediyor. Gazinoculuğa 1967 yılın-
da başlamış 1930 İzmir Bornova doğumlu Nuri Yalçuk, anlatıyor:

"1967 senesi. Allah rahmet eylesin, Hasan Ekinci bana geldi. Ben de o zaman kumarhane çalıştırıyorum İzmir'de. Seninle beraber, ortak gazino işletelim, dedi. Onun da bu Lunapark Gazinosu vardı o zaman. O tarihte başladık. Ondan sonra bu Benelüks (Uluslararası Fuar'da 3 Avrupa ülkesi, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg, yıllarca adlarının kısaltılmasıyla ortaya çıkan Benelüks adını taşıyan pavyonda bir araya gelip, ürünlerini sergilerlerdi. LD) var. Orasını birkaç kişi çalıştırmıştı, oraya girdik. Ondan sonra da gazinoculuğa başladık. 1975 senesinde ben Lunapark'ı tek aldım, tek çalıştırıyordum. Fahrettin Aslan (Sadun Aksüt'ün kitabında belirttiğine göre Fahrettin Aslan, komilikten gazino patronluğuna yükseldi. Ancak gazino işletmeciliğini çok iyi bilen, otoriter, çok kontrollü, mükemmel bir patron örneği oldu. Sanatçıya az para verirdi ama çok sağlamdı ödeme açısından. Kimsenin alacağı kalmamıştır), burada Dalyan Gazinosu'nu çalıştırıyordu. Bu Manolya Gazinosu'nu kiralamı, Bülent Ersoy, Gönül Yazar, bilmem böyle bir kadro yaptı. Bizde de Muazzez Abacı vardı. Fahri'nin işi ters gitti. Oturduk, bana dedi ki, Dalyan Gazinosu'nu almak istiyorsan burasını sana vereyim. Ben sordum, kaç para istiyorsun? dedi, bir buçuk milyon. Ben de dedim ki, bir buçuk milyon vermem, bir milyon veririm. Şu yolda bak, şu yolda (Fuar'da, halen işleticisi olduğu Menekşe Çay Bahçesinde 27 Mayıs 2002 günü karşılıklı oturmuş nargilesini tütürürken, eliyle, Fuar'ın bu güzel mayıs sabahında –az önce bulut geçti güzel yağmur da yağdı üstelik- insansız, kuş civıltıları içerisinde karşı karşıya olan Basmane-26 Ağustos kapıları arasındaki/Fuar'ın kente açılan beş ayrı noktada beş ayrı kapısı vardır/ uzun geniş caddeyi işaret ediyor) belki yirmi sefer böyle gittik geldik; bir Alsancak Kapısı bir Basmane Kapısı. En nihâyet bir milyona iknâ ettim ben onu. Bana, dedi, şimdi iki yüz bin lira ver. Geri kalanını da Fuar'ın sonuna kadar ödersin. Geldik Lunapark'a... Ben buna 200 bin lira verdim. Ertesi gün, Murat diye bir adamı vardı, o geldi, amman, dedi., Fahri Bey'in bir çeki var, 200 bin lira daha ver, dedi. Ben de dedim, Fuar sonuna anlaştık. Yalvardı... 200 daha verdik, 400 oldu. Beş gün sonra Manolya Gazinosu'na girdim, Fah-

⁵⁵ Ayfer Tunç, A.g.y.

rettin Aslan, toplum polis müdürü, bir de emniyet müdürü beraber oturuyorlar. Bana, dedi, şimdi 400 bin lira ver, 800 bin liraya, dedi, bitirelim işi. Buna 400 bin liralık bir çek verdim, gazinoyu aldık, başladık içkili gazino da çalıştırmaya. Zeki Müren'e gittim programımı onunla açayım, diye. Yanımda da Şakir Öner Günhan vardı. Bana dedi ki, sen, dedi, yalan söylemezsin. Fahri'yle ortak mısın, dedi Zeki Bey. Ben de dedim ki, yok yalnızım. Zeki'yle de arası açıktı. O zaman, dedi, benimle başlama, benimle, dedi, gazinoyu kapat! Yâni sezonu kapat. Git, dedi, Emel Sayın'ı al, dedi. Gittik Emel Sayın'a, 10 bin lira yevmiyeyle bunla anlaştık, bir ay. O arada da Emel Sayın, Lunapark Gazinosu'nda çalışıyordu, İstanbul'da. İşleri de çok güzeldi. Allah rahmet eylesin, Osman Kavran bırakmak istemedi Emel Sayın'ı. İsmet Kasapoğlu vardı kocası, dedi ki, bırakıyoruz! İsmet'in kafasına bir tabla vurdu, sigara tablası. Neyse. Emel Sayın geldi, işe başladık. 32 gün çalıştık, 32 günde her gün ful çıktık.

Fatma Girik

Sinema artistlerini ben şarkıcı yaptım

Gazinoların 1970'li yıllarda iş yapamaz günlerinde Yeşilçam'ın ünlü oyuncularını sahneye transfer edip şarkıcı modası yaratan da Nuri Yalçuk:

Ondan sonra işte Türkiye'deki çeşitli sanatçıların hepsini tek tek koyduk. Fuar zamanı da buraya Türkiye'nin ses sanatçılarını, film artistlerini hepsini tek tek koymaya başladım. Türkiye'de birçok film artistini sahneye çıkartan benim ilk defa. Ayhan Işık'lar, İzzet Günay'lar, Fatma Girik'ler, Selda Alkor'lar, Nebahat Çehre'ler. Bir Fuar, 27 tane sanatçı vardı, en küçüğü Nazan Şoray'dı. 26 bin liralık kadro vardı. 27 tane sanatçıdan, hesabını yap! Şimdi o kadroyu kurmaya kalksan, 150 milyara kuramazsın. En yüksek parayı Ajda Pekkan'la Emel Sayın alıyordu, 2500 lira. Vallahi. 1967-70'ler olması lazım."

Peki İzmir'de hangi gazinoları çalıştırmıştı Bornovalı Nuri?

"Dalyan, Golf Restoran, Lunapark." diye sayıyor Nuri Yalçuk. Şu anda ise Dalyan ile Golf'ün işletmecisi olduğunu belirtiyor..

"Eski imkânlar da bitti. Eski sanatçı da bitti."

Bornovalı Nuri, eski gazino yaşamıyla ilgili güzel dönemlerin kapandığı konusunda görüş bildiriyor, "Eski imkânlar da bitti. Eski sanatçı da bitti" diyor. Bornovalı Nuri ile görüşmeyi sürdürüyoruz:

"Eski imkânlar da bitti, eski sanatçı da bitti, eski müşteri de bitti. Şimdi bir tane şarkı çıkartıp okuyan meşhur oluyor. Eskiden adam, 10 sene 15 sene radyolarda dirsek çürütüyordu, zor sanatçı oluyordu. Şimdi sanatçıların da kendi yok, bir tane de sanatçı yok içlerinde.

Fuar'da maziye bak!

Özdemir HAZAR
1936'da Kültürpark açılıncaya kadar, İzmir'de pek öyle alımlı olan "Gazino - Müzikhal" yoktu. Kültürpark ile birlikte İzmir'e canlılık geldiği kesin. Kültürpark'ın ilk gazinosu da Ağa Gazinosu'dur. Sabitli yıllardan beri değişmeyen tek yerdir. Göl Gazinosu için yapılan kazıdan çıkan toprağı taşıtacak gücü olmayınca, oranın ada sokline getirilmiş ve Hüseyin Türkmenoğlu'na kiralamışlar. Belediye Başkanı rahmetli Behçet Üz, burasını çocukların kahalvalı yeri olmasını istemiş. Öğleden sonra kahvaltı

Manolya Gazinosu'nun kapısı...

Dirinci mevlâ 20 Lira, duhuliyâ 10 Lira. Manolya Bahçesi'nin yıllar öncelikli bilet fiyatları bunlar. O zamanlarda bu kadar para bedetine kimleri dinliyorduk, hangi sanatçıları seyrederdik? İşte fotoğrafta görüyorsunuz. Bütün sesli sanatçıları Zeki Müren'i elleriyle deşecek kadar yakından dinliyorlardı. Diğer sanatçıları da söyleyelim: Ajda Pekkan, Neriman Bektaş, Nûray Akar ve Aysel Güler. Bana ne demiyorlar, Geçmiş zaman olur ki, hayali ci-ban değer...

Yeni Asır, 26 Temmuz 1987

geldiler buraya. Dediler ki; biz Zeki Müren, Sevda Ferdağ, Ajda Pekkan, Celâl Şahin filân getiriyoruz, ille seni ortak alacağız. Ben de dedim ki, Zeki Müren ile Ajda Pekkan'ı getiriyorsunuz, beni niye ortak alıyorsunuz? Dediler ki, biz avans veremiyoruz. E, dedim. Dediler, sen vereceksin! Kaç para? Dört yüz bin lira! Ben de inşaat yapıyorum; 400 bin değil 400 liram yok. Bana yalvardılar yakardılar, ellerine 400 bin lira verdim, Zeki ile Ajda geldiler Efes Otel'i'ne, başladılar çalışmaya. İki gün sonra tekrar buradayım. Saç sakal kanışmış, bir geldiler, aman gel, Zeki Müren sahneye çıkmıyor. Bana ne Zeki Müren sahneye çıkmıyorsa. Meğerse onlara demiş ki, Nuri Ağabey olmazsa gelmem. Neyse gittim, dedim ki, Zeki Bey, ortağım dedim. Her akşam, dedi gelicen, seni görücem dedi. Başladık her gece gitmeye. Böyle böyle bitirdik. Sonra burasının (Menekşe Çay Bahçesi) açılışını o yaptı İhsan Alyanak'la birlikte. Çok düzgün bir sanatçıydı, Allah rahmet eylesin."

Bornovalı Nuri, Kordon'daki Şehir Gazinosu'nu pek iyi anımsayamasa da ağabeyi Ismail Yalçuk ile birkaç kez gittiklerini, ömründe ilk birayı Şehir Gazinosu'nda içtiğini gayet iyi biliyor. "Yaşım 15, 16 idi" diyor. "Güzel bir gazinoydu" diye ekliyor.

Karataş'taki İsmet Gazinosu'nu ise daha iyi anımsadığını belirtiyor, "Kürt Beşir çalıştırıyordu orasını" diye konuşuyor.

Kürt Beşir'le iyi anıları var Nuri Yalçuk'un. Öncelikle iyi dostlarmış. "Fuar'daki Çamlık Senar da onundu, Allah rahmet eylesin" diyor. "Müzeyyen Senar hep ona gelirdi. Hatta bir sürü dedikodu da vardı..." (Nitekim eskiler, Kürt Beşir'in bu gazinoya Müzeyyen Hanım'a ilgisi yüzünden Senar adını verdiğini anlatırlar. Gazinonun adı bugün bile Çamlık Senar olarak bilinir. LD)

İsmet Gazinosu'nun Müzeyyen Senar ile açıldığını bilgi olarak ekliyor Nuri Yalçuk:

"Müzeyyen Senar o zaman gençti. 100 kuruşa mı ne getirmişti Müzeyyen Senar'ı. Allah rahmet eylesin, benim de iyi dostumdu. Sonra mağdur oldu, biz başladık Kürt Beşir'e bakmaya. 1972-1973'te vefat etmiş olabilir.

"Zeki Müren gerçek sanatçıydı"

Behzat vardı, Çakıl Gazinosu'nun sahibi. Bana telefon etti, Nuri Abi, dedi, Zeki Müren hasta, gelemiyor. Ben de telefonu aldım, evinin telefonunu aldım, aradım. Hakaret ettim Zeki Müren'e. Başladı yalvarmaya. Ya gel, ya birini gönder, beni gelsin görsün. Ben de adam gönderdim. Adam gitti geldi, dedi ki, hakkâten hasta, yatıyor. Doktorlar da izin vermiyorlar çalışması için. Burasını aldım ben (Söyleşiyi yaptığımız Menekşe Çay Bahçesi'ni söylüyor. LD), burasını yapıyorum, şurada oturuyoruz. İnşaat var burda da. Efes Otel'i'nin müdürü, işe müdürü, resepsiyon şefi

Allah rahmet eylesin hastaydı, ilâç verecekler; diyormuş, Nuri gelmeden ben bu ilâcı içmem. Gelirlerdi beni alırlardı, giderdim, baba iç, derdim. İçerdi. Allah rahmet eylesin. Öldürecekler beni, diyordu.

"Bir gün Müzeyyen Senar bunda çalışıyor. Buna demiş ki, beni Çeşme'ye götür! Çıktık, diyor, yola. Yolda incir ağacı. İndik, incir toplayacağız. Çıktı ağaca, diyor, incir topluyor. Karşıdan, diyor, adam, diyor, elinde tüfek, koş koş geliyor. N'apıyorsunuz? Dedim, malûm işte, Müzeyyen Senar. Başlarını Müzeyyen Senar'a, bilmem ne yaparım... Yav ben Kürt Beşir'im. Kürt Beşir'i bilmem ne yaparım...Baktım, diyor, pabuç pahalı, çıkardım, diyor, o devirde, diyor, yüz lira verdim adama. Yüz liraya, diyor, tarlayı alırdım. Ondan sonra, diyor, zor kaçtık... Allah rahmet eylesin."

İnciraltı'ndaki Belediye Gazinosu da şık bir yerdi. Cemal Koç'undu. Balık restoranıydı. Haftanın beş günü giderdik. Türkiye'de en güzel balığı, laos, trança, çipura; parmaklarını yerdin, o kadar güzel yapardı. Niyazi Baba vardı garson, hizmeti o yapardı bana.

Eskiden çok güzel gazinolar vardı; Ankara'da, İstanbul'da, İzmir'de. Eskiden gazinoya giderdin. İçeri girdiğin zaman hızlı yürümeye çekinirdin. Hep sosyete kadınlar, kürkler, mücevherâtlar, papyonlu, kravatlı beyler. Yüksek sesle konuşamazdın. Şimdi nerde kaçakçı, köçekçi onlar gidiyorlar. Yüksek sesle konuşmaya çekinirdin, utanırdın. O Erol Simaviler, Kadir Haslar bilmem neler. Şimdi el değiştirdi gazinolar. En güzel gazinolar da Fahrettin Aslan'ındı. Fahrettin Aslan da büyük gazinocuydu yani Allahı var. Sanatçıyı, o bir liraya alırdı öteki gazinolar beş liraya alırdı." Göl Gazinosu'nu da işletmeye niyetlenmiş Nuri Yalçuk ancak Necdet Yazar'ın 5 milyon liraya devrettiği bu yeri, gecenin saat birinde dönemin belediye başkanı İhsan Alyanak ile kardeşinin ağırlıklarını koymaları üzerine Osman Kavran'a kaptırmış. "Çok güzel bir gazinoydu orası. Hele bir yazlığı vardı, cennet gibiydi"

Cemal Noyaner ile daha sonra oğlu Atalay Noyaner'in çalıştırdığı Akasyalar Gazinosu'ndan da söz ediyor Nuri Yalçuk, "Fuar zamanı program koyarlardı. Muallâ Gökçay'ı ilk orada dinlemiştim."

Gönül Yazar'ı da hayranlıkla konu ediniyor Nuri Yalçuk:

-Bir gün biz şurada oturuyoruz (*Menekşe Aile Çay Bahçesi'ni işaret ediyor*). Bu da Göl Gazinosu'nda solist. Bir geldi, böyle uzun bir entari var. Bir açtı eteği sonuna kadar, ne yapıyorsun kız, filân dedik. Aldırış etmedi, yığidın malı ortada olur, dedi.

Şimdi bir gün, kış. İçerde Allah rahmet eylesin Ferit Baba vardı, organizatör. Bir de Şadan vardı, lokantanın sahibi. Emel Sayın da Marmaris'te. Emel Sayın'ı bağlayacağım ben Fuara, o arada telefon çaldı. Dediler, Bülent Ersoy seni istiyor. Dedim, oğlum Bülent Ersoy'la benim samimiyetim yok. Niye arıyor beni. Gittim telefona. Dedi, ağabey bu sene seninle çalışmak istiyorum, dedi. Ne istiyorsun, dedim. Dedi, iki milyon. 10 dakika sonra annesi aradı. Annesiyle samimiyim amma. Nuri Abi, n'oldu, dedi, buna? Dedim böyle böyle. Ne veriyorsun, dedi, buna? 150 bin lira yevmiye, bir milyon da, dedim, avans veriyorum. Akşam, dedi, 12'de evde misin, dedi bana. Evdeyim, dedim. Arayacağım seni, dedi. İyi, dedim. Gece saat 12'de bir telefon. Abi hayırlı olsun!

-Tamam.

-1 milyonu yarın sabah avans çıkart!

Sabah bir milyon çıkarttık biz buna. 150 bin lira yevmiye. O arada bu İtalya'ya gitti filân, geldi. Çakıl Gazinosu'na girdi. Çakıl Gazinosu'nda 250 bin yevmiye alıyor. Haber gönderdim. 300 bin lira yevmiye, iki milyon daha avans. Atladım, İstanbul'a gittim. Hay-ri Küçük... Hasan vardı, organizatör. O, ben, bunun evine gittik. İçeri girdik. Dedim ki, ben bu iş ne iştir Bülent Hanım? Dedi ki, abi bana 500 bin lira İzmir'den teklif geldi, dedi. Atalay Noyaner ile Hasan Ekici'den. Dedim ki, biz senle kışın anlaşmadık mı? Şimdi sana elli lira yevmiye teklif etseler bunlara 50 liraya mı gideceksin? Çakıl Gazinosu'nda 250 bin lira alıyorum, dedi. Senin, dedi, gazinonda bu kadar sandalye var, dedi bana.

-Eeee?

-O sandalyeleri doldurmazsam, dedi. Senden, dedi, para almayacağım, dedi bana... Velhâsılı kelâm al gülüm ver gülüm 250 bin lira, bir milyon daha avans, işi bitirdik. Şimdi ben oradan çıktım, Bülent Ersoy'a da güvenemiyorum fazla. Erdoğan Demirören var, o da Ajda Pekkan'la beraber oturuyor. Bir arkadaşım var, emniyet müdürü, onunla beraber Erdoğan'ın yazıhanesine gittik. Ben dedim ki Erdoğan'a, Erdoğan. Ben Bülent Ersoy'u bağladım ama, dedim; güvenmiyorum. N'olur dedim Ajda Pekkan'ı alalım programa, dedim. Güldü bu. Dedi ki, Nuri Abi, dedi, ben seni çok severim. Sen en büyük isabetliyi yapmışın, dedi. Bülent Ersoy'la, dedi, işe gir. Eğer iş tutmazsa iki saat sonra, dedi Ajda Pekkan İzmir'de, dedi. Geldim buraya, şurada (Menekşe Çay Bahçesini işaret ediyor) oturuyorum. Fuar'ın açılmasına da iki üç gün var. Bu Lunapark'ta bir kıyamet koptu. Çantalar, bağırışmalar... Ne oluyor, dedim. Dediler ki, Bülent Ersoy geldi. Yav, bir işe girdik, 32 günlük bileti sattık. Eğer karaborsa yapsaydım çok büyük para kazanırdım. 500 lira bilet. 20 bin lira, 25 bin lira bilete veren vardı. 1980 yılı...

"En büyük duhuliye gazinolar İzmir'deydi"

"Türkiye'de duhuliye olarak en büyük gazinolar İzmir'deydi. Manolya vardı, Lunapark vardı, Ekici Över vardı, Akasyalar vardı. Senar Bahçesi vardı. Açık hava vardı. Atatürk Kültür Merkezi'nin olduğu yer var, orası vardı (Atalay Noyaner'in işletmecisi olduğu, daha sonra yıkılıp otoparka dönüştürülen Maksim Gazinosu'nu söylüyor. LD) Her sene aşağı yukarı yüz küsur Türkiye'nin en kalburüstü sanatçısı buraya gelirdi. Zeki'sinden tut, Bülent'inden tut. Bir de bunların arasında renkli olarak film artistleri vardı." diyor bana. Kızım sen onla anlaşmadın mı? Hayır dedi. Anlaştık Seyyal Taner'le. Atalay beni mahkemeye veriyordu. Ben de dedim ki, benimle ne âlakası var oğlum, ben sanatçı mıyım, ben mi anlaştım seninle? Git Seyyal Taner'i mahkemeye mi vereceksin, dava mı açacaksın. Ne yapacaksan yap! Böyle kapadık. Birinin işi bozulduğu zaman bir iki sanatçı verirdik."

"Ben hayatımda hiç yazılı sözleşme yapmadım!"

"Ben hayatımda hiçbir sanatçıyla yazılı anlaşma yapmadım" diyor kırk yılı aşkın süredir gazino işletmecisi olan Nuri Yalçuk, ekliyor:

"Hep sözlü. Ama diğer gazinolar anlaşmalı yapıyorlardı. Sanatçıların bana itimadı vardı, benim de sanatçılara itimadım vardır. Hiçbir tanesi fire vermedi, hiçbir tanesi ama..."

Cumhuriyet'in ilk yılları ile onu izleyen 970'li yıllardaki gazinoculuğun artık olmadığını yineliyor Nuri Yalçuk, İstanbul gazinolarının da bu kötü gidişten payını aldığını sözlerine ekliyor. İbrahim Tatlıses, Seda Sayan, Muazzez Ersoy, İzzet Altınmeşeli kadroların dahi zor iş yaptıklarını ekliyor. Muazzez Abacı'yı da verdiği sözden kolay kolay dönmeyen birisi olarak nitelendiriyor Nuri Yalçuk, "dinlediğim en mükemmel seslerden birisidir" diyor. Salt Ferdi Tafur ile çalışmamış İzmirli gazinocu Bornovalı Nuri, diğer tüm sanatçılarla çalışmış.

"Bir gün İmamın Karısı diye bir kadın çıktı sahneye. Dediler, Nuri abi, bunu al, bu renk. Gittik İstanbul'a, kadına dedik ki, yüz bin lira verelim. İki yüz ver! İki yüz bin lira büyük. Geldik buraya. Açıldı Fuar. Böyle bir şey olmaz! Köylerden otobüslerle geliyorlar, İmamın Karısı, diye! Bu Ekici Över'de de Yıldız Tezcan, Murat Soydan, Nazan Şoray çalışıyor. Otobüslerle geliyorlar, gidiyorlarmış oraya, İmamın Karısı nerede çalışıyor, diye... Böyle böyle bozuldu gazinolar, görüşüne katılıyor Nuri Yalçuk. Sonra, Ankara'da pavyonda çalışırken bulmuş kadını, "acıdım" diyor.

Türk Sineması'ndan aktörlerin ve aktristlerin sahneye geçip şarkıcı olmaları sürecini, işin içinde bulunmuş Aktör İzzet Günay'dan dinliyoruz. Sinemaya, 1959 yılında Zeki Müren ve Belgin Doruk'un birlikte oynadıkları 'Kırk Plâk' filmiyle başlayan, İzmir Gazemir Ulaştırma Okulu'nda askerliğini yaparken, 'yakışıklı ve eli yüzü düzgün' olduğu için bu filmde Müren tarafından beğenilip Sanat Güneşi'nin şoförü rolünü üstlenen, yıllar yılı da kütüphanesinde bulunan zengin kitap sayısı ve antika koleksiyonu ile aydın kişiliğini sergileyen Günay, 1973 ve sonrası gelen ekonomik krizden diğer sektörler gibi sinemanın da çok olumsuz etkilendiğini, bu etkilenmenin sonucunda Yeşilçam'da seks filmleri furiasının başladığını aktarıyor, "bu kriz öncesi şarkıcılığa ilk geçen arkadaşımız Göksel Arsoy, ardından da Efkan Efekan'dır. Yani onların sahneye çıkıp şarkı söylemeleriyle krizin bir etkisi yoktur. Bana da 1968 yılından beri teklif geliyordu ama sinemadaki kimliğimin ardına sığınmayı, o bağlamda sahneye geçmeyi hiç düşünmüyordum. 1973, '74, '75'de İzmir'de, Fahrettin Aslan'ın işletmecisi olduğu Kışık Dalyan'da, ardından Fuar Lunapark Gazinosu'nda sahneye çıktım. Yedi yıl şarkı söyledim. Biz sinema sanatçıları genelde solist altıydık.

Türkan Şoray

Bu işi yapmayan salt Türkan Şoray, Ediz Hun ve avans aldığı halde Kartal Tibet'tir. Belgin Doruk da avans almıştı, ama sağlık sorunları vardı. Fuar'a geldi, aldığı avansı ödemek için birkaç gece çıktı, hepsi o. Onun dışında Ekrem Bora'dan Murat Soydan'a, Ayhan Işık'a hepimiz gazino sahnelerinde şarkı söyledik. Bu bir yozlaşma mı dersiniz, biz Yeşilçam'daki seks filmleri yozlaşmasından kaçıyorduk aslında. Sahnede çok az kalıyorduk. Halkın, sinemadan tanıdığı sanatçıları yakından görmesi ve özlemini gidermesiydi bu. Ayaklarına gidiyorduk. Ellerini değdiriyorlardı efsanelere. Bu bakımdan kötü yaptığımızı zannetmiyorum. Halk bizi çok sevdi. 1980'lerde gazinoların bitişi öncesi bir süre Yeşilçam'daki dejenere sürecin dışında kalalım, eski düzenin tekrar bize ihtiyacı olunca döneriz, diye düşünmüştük. Çünkü rezervlerimizi yemiştik. Prodüksiyonlar zordaydılar. Senetlerimizi ödeyemez olmuşlardı. Bu ihtiyaç bir daha asla olmadı, yanılmıştık. Başlarda, bu süreç uzun sürmez, diye düşünmüştük ama uzun sürdü, hiç çağıran filân olmadı. Ama o süreçte halk bizi çok iyi karşıladı. Bizleri iknâ eden kişi, gazinocu Osman Kavan'ın iyi dostu olan Öztürk Serengil'dir. "Siz tiyatrocusunuz, sinemacısınız. Sanatçılıktan başka bir şey yapın demiyorum ki. Hem şu şu şu, şarkıcılığı kabul ettiler. Ben size köftecilik, kahvehane yeri açmayı önermiyorum, gösteri sanatının bir başka dalını öneriyorum. Sen tiyatro, sinema yaptın. Altı şarkı okuyup, yirmi, bilemedin yirmi beş dakikada sahneden ineceksin", demişti. O tatlı dili iknâ ediciydi. 1973'ün Şubatı'nda sigarayı bırakmıştım. Yürüyüşlere başlamak için arabamı da satmıştım. Aynı yılın 20 Haziran'ında iki aylık avansı almış olarak sahneye çıktım. Daha önceden de İstanbul Musiki Cemiyeti'nde Akın Özkan, Güner Erman ile birlikte olduğum ve makam bildiğim için kendime de güveniyordum. Dedim ya, yaşam savaşı veriyordu sanatçı. Şimdi bugünkü dönem daha mı iyi zannediyorsunuz, daha kötü!"

SON DERKEN

İzmir; mevsimlerden güzdür, aylardan eylül, biraz da ekim. Ama meltemdir, Kemeraltı'nın yazdan kalma karadut şerbeti tadındadır. Rumdur, Musevidir, Italyandır, Türktür. Camidir, kilisedir, havradır, çokça özgürdür. İkiçeşmelik, Kestanepazarı, Tilkilik, Bostanlı, Hisarönü, Agora, Alsancak, Kadifekale, Ballıkuyu, Karantina, Göztepe, Karşıyaka. Hem nazlıdır hem yiğit. İyot kokulu mavi İyon Körfezi. Uzakta Karaburun, Foça silüeti. Gülüşleri gül gibi olur güzel kızlarının...

İzmir; hem gençlik hem özlemdir; anılarda ne varsa ve elde ne kaldıysa...

İşte, 1850'lerden 1970'lere, Avrupalıların sayfiye kentleri konumundaki, "Küçük Paris" olarak adlandırılan İzmir'in gazinolarını belgeler, anılar düzeneği içerisinde dolaştık. Bu dolaşmanın, kenti iyi bilen İzmir'in yerlileri açısından daha farklı olduğunu, onlara ayrıca gül, akasya, hanımeli, manolya, yasemen kokuları ile meltem (*imbat*) esintisi taşıdığına inanıyorum. Dileğim; geçmiş bir daha geri getirmenin olanaksızlığı karşısında geleceği, geçmişin sağlam temelleri üzerine yapılandırma çabasına katkı koymak. Gelecek kuşakların bu yapılandırmanın bilinçli bireyleri olacaklarına yürekten inanıyorum.

Bugün artık ne İsmet Gazinosu var, ne İsmet'te mikrofonsuz şarkı okuduğunda sesi Değirmendağı'na vuran Hafız Burhan (Sesılmaz). Ne Şehir Gazinosu girişinde kapıdaki sakat Hasan'dan yasemin çiçeği demeti satın alıp yanındaki bayanlara takdim eden Dünder Soyer Beyefendi yaşıyor, ne de Değirmendağı'ndaki evinde sessizlik içinde bu sesi dinleyen Şükriye Salt Hanım. Yine Birinci Kordon'daki meltem esintili, batan güneşin harelendirdiği Körfez görüntüsünün çay, bira, gazoz eşliğinde oturulup seyredildiği ünlünün ünlüsü Şehir Gazinosu da yok! Ama tüm bunlar yaşandı.

Hani, yaz mevsiminin yakıcı sıcaklığı içerisinde Kemeraltı Çarşısı'nda bilemediniz varla yok arası satılan sonra yok oluveren sübyeyi* görürseniz bir bardak için ve o güzel yılların tadını hiç olmazsa sizler de ucundan bir tatmış olun efendim!

* Sübye: İspanya'dan İzmir'e gelen Yahudiler aslında sübyenin 'subiya' biçiminde söyleni in doğru olduğunu belirtirler.

ISBN 975-18-0094-3

9 789751 800947

ISBN 975-18-0094-3

Fiyatı 5.500.000 TL.